

652
2000

1-3
საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტრო

ISSN 0134 3459

საქართველოს
დჟიჰადი

4
2000

გილოცავთ ბრწყინვალე აღდგომას
უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი.

იუკრუცეჟი ბჭებ

დაარსებულია 1958 წელს

რა მუშაინარი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მოგაგალი, კვირფასი ბედით...
ქალაქი - ჩვენი ქვეყნის ზანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

ბათუმი

76

აპრილი, №-4
2000

საქართველოს მშენებელთა კავშირისა და აჭარის
ორგანიზაციის სალიტერატურო-საზოგადოებრივი
ქრნალი

მთავარი რედაქტორი
სანდრო ბერიძე

სარედაქციო საბჭო: ზურაბ ბორგილაძე (რედაქტორი),
ანდორ კულბა (განყოფილების გამგე), ბენიამინა ქუთათელაძე
(პასუხისმგებელი მდივანი), ხათუნა შუშანიძე (შტატურული რედაქტორი),
ტასო ცხიშიძე (ტექნიკური რედაქტორი)

საკონსულტაციო საბჭო: ვახტანგ ახვლედიანი, ნური
ვერგაძე, შოთა გოძიკა, ღავით თელორაძე, ოტია იოსელიანი,
ღავით მჭედლური, ალექსანდრე სამსონია, რამაზ სურგანიძე,
თამაზ წიფნიაძე, ამირან ხაბაში, ზრიღონ ხალვაში, ჯემალ ჯაყელი

რედაქციის მისამართი: მელიქიშვილის ქ. №21

ტელ: 7-03-64

პოეზია. პროზა

ფრიდონ ხალვაში

ვერნალ "ლიტერატურული აჭარის" რედაქცია
დაბადებიდან 75 წლისთავს ულოცავს გამოჩენილ ქართველ
მწერალსა და ხაზოვადო მოღვაწეს, რუსთაველის პრემიის
ლაურეატს ფრიდონ ხალვაშს.

ოჯახი

კარაპანი, კოდი, ტურაბელელი,
ძნა, საბრძელი, ჩამური თუ კერია,
სარის ღობე ზედ კვენდღადაგრებილი,
ყელაფერი ისე მშვენიერია,
ჭიჭირია, ტაგოზი თუ ჭერია,
კაპჭანია თუ ნარეკას ჩქერია,
რასაც ჩემი აღელვება სჩვევია,
ოჯახია, სადაც მუდამ მელიან.

1999 წ.

* * *

ილია II-ს

დღეს აქაურ მთა-ბარად,
სხვა მზე, სხვა ყვავილია.
ჩვენი ამზევებაა
უწმინდესო ილია!

ამ შავი ზღვის საუფლო,
დღეს ლურჯია, თბილია,
ზღვაც ქართულად საუბრობს,
უწმინდესო ილია!

მტერი გადენილია,
რალა ჩვენი ძილია,
ვივლით, ვითა გვივლია,
უწმინდესო ილია!

1989 წ.

ერთი რამ ვიცო

ერთი რამ ვიცო, - ჩვენ ჩვენი ღმერთი
გვათვალისწინებს ჭვარი მინდვრიდან.
რაც ებიჯინა ცას მინარეთი
ამ ლაფვარებმა ცრემლი იღინა.

საქართველოს
განათლებლის
კავშირები

21.763

მაინც, - წელია ორი ათასი,
 ამ ხეებს, ყოველ დილაადრიან,
 პირველწოდებულ რწმენის თავაზით
 მოინახულებს წმინდა ანდრია.

ყრმის მოსანათლი ჩამოჩქეუს ცვარი
 აკავრეთასი, ჰვანისწყალისა,
 ხულოს კვლავ დადგა ქედზე ტაძარი
 და ვარჯანისმა თქვა - ვარ ჭვარისა.

მაგრამ ჭეითინი, გინდა ჭვრის ჭერა,
 გინდ საღვთგვრთლო ლამაზად თქმული,
 ნუთუ გაუხსნის გზას ბედისწყერას,
 რომ დაუბრუნოს გულს დაკარგული?

1999 წ.

ბადის საჩაჩალი

გოგი ხარაბაძეს

ძვირფასო გოგი ხარაბაძე,
 როცა წარსული
 აწმყო იყო და ხელიდან მთლად
 არ წასული,
 ვისაც ვებარეთ,
 არ ტყენია ჩვენი ტირილი,
 ჩვენი ტირილი წყალს მიჰქონდა
 გაშლილ ტივივით.
 გახლეჩილია მიწა და ცა
 ავ საჩეჩელით, -
 ჩემია, მიჯვარს და ვერ მითქვამს
 ჩემისთვის ჩემი.

* * *

შენმა თვალებმა უნდა იდარდონ,
 მთების სურნელის თმებით მზიდავო,
 ვით ყაწვილობის ლურჯი მიდამო,
 თავის მზეებით, თავის ავღრებით,
 სულ შენატრები და შედარლები.

1999 წ.

დროშა ჰეროინი

სადარო - საადაროში
არ იყო ჭვარის დანდობა.
დროშა ჰეროინი ამ დროში?
ვინ გვითხრა, რამ მოგვაგონა?
ჩემი გულისტქმა წრფელია,
ახალი მუდამ ძველია
რაც ამ დროშაზე სწერია
ყოველთვის ყველაფერია.
ვაისნაირმა ვამპირმა
გვიგო მიზგითი ტაძრისებრ,

სიყვარულების მაგივრად
სიძულვილები გვაძლიეს.
გეგონა ველარ გიცნობდი,
ჯვარო, ქრისტესმხარანადებო?
სამას წელს რაც არ ვიცოდი,
ლღეს უნდა გამინათელო!
ჩემი გულისტქმა წრფელია, -
ახალი მუდამ ძველია,
რაც ამ დროშაზე სწერია,
ყოველთვის ყველაფერია.

* * *

თუმც ალარა ვარ,
როგორიც ვიყავ,
რაც რომ მიყვარდა,
მე ისევ მიყვარს.

ერთ მშვენიერ ღღეს
თავს გაფუშხილ, -

წლები გაბევერდა,
ღრო დაცოტავდა,
ცრემლი მომაწვა,
ცრემლს გავუღიმე
და ყოფა ჩემი
დასაცოდავდა.

* * *

ამ წუთისოფლის წარმავლობამ,
ეპ, ჰეჟნად გული ვის არ ატკინა.
დაბლობ-მალლობებს მაინც მადლობა
ვუთხარი, რადგან ესეც მადლია.

არაფერი

არაფერი არ მინდა,
ყველაფერი მინდა.
ნელა-ნელა დაბინდა
ყველა ფერი ბინდმა.

არავიზე ნაწყნი
ნაწყნი ვარ ბევრზე.
მთელი წიგნის დამწერი
ზოგჯერ ბჭკარსაც ვერ ვწერ.
7. 1. 2000 წ.

* * *

ასანთის ღერმა
თუმცა ჩემთვის თავი დაიწვა
და ჩემთვის სითბოდ
ღვივის ბუხარში,
მწვანე კალთებით გაზაფხული
ცეკვავს კარისკარ,
შემომჩენია, -
წამო, ნუ ხარ შინ.

10. 3. 2000 წ.

ჭოროს

ის ჩვენი დროა, ის წასულია,
 ის დედა-ენის დედასულია.
 რა გინდ უშალონ, თავის გავლებულ
 კვალში, იქიდან აქეთ, სულ იარს.

* * *

ისე შორს იყურებიან
 სამშობლოს მთები, ჭედები,
 ისე შორს იყურებიან
 ფეხის წვერებზე ღებებიან.

მეც დავდგები და მათ ცქერას
 შევცქერი დაიმედებით,

დაღამებულიც რომ იყოს
 მთას დავინახავ - თენდება.

ფეხის წვერებზე ამღვარი
 ჩემი მთები და გორები
 ეტყობა, რასაც ხედავენ,
 მშვენიერია შორეთი.

1999 წ.

* * *

მზე ამოვიდა, მთები განათდნენ,
 მესმის შხუილი აჟარისწყალის,
 დასაკრეფავად ელის კალათებს
 დამწიფებული ველური წყავი.

ჩემი ბავშვობა, ჩემი სიბერე,
 ორივე ერთად, ამ ხატებს ხედავს
 და როგორც მუდამ, ირჩევს იმ ფერებს,
 რაიც თავიდან უგზავნა ღმერთმა.
 30. 07. 1999 წ.

თხის რძე

კაპჭანში ჩემთვის წველიდა დედა
 გაპიპინებულ ძუძუდან თხის რძეს,
 პაწა კარდალში რძე ისე მღერდა,
 სულგანაბული უსმენდა სივრცე.

ღჯის როკზე ვიჯექ, თუ უფრო ვიდექ,
 არ მახსოვს, მაგრამ მახსოვს თხის სუნი,

ეზარებოდათ რომელიც ღიღებს,
 მიკეკლუცებდა მე ჭამის სურვილს.
 მთელი ზაფხული ისე მიწველეს...
 და რა ხანია იმ დრომ დამტოვა.
 ჰოდა, რამდენი რამე დავწერე,
 თხას ვერ ვუთხარ ერთი მაღლობაც.
 1999 წ.

* * *

ამ დღესაც ნისლად ჭარი
 გაიყოლებს, წავა.
 ჭეყანა ცოცხალ-მკვდარი
 გაუძლებს ამდენ დავას?
 დავა კი, თავისთავად,
 წვეთად ტოვებდეს იმედს,
 მაშული მყოფი ავად
 განა არაა მძიმედ?!

აგვისტო, 1999 წ.

გენერიტა ქუთათელაძე

ოღონდ ეს გული

ადამიანის გზა პლანეტაზე
სტუმრით შეიძლება ასე გამოსახო -
დაბადება, ბავშვობა, სიკვდილი, სიმწიფე, სიბერე და
სიკვდილი ბოლოს!
ამ აუცილებელ და ბუნებრივ ექვს სიტყვას -
ექვს პერიოდს კაცის სიცოცხლის,
ვერსად წაუხვალ, ვერ გაეშვები...

ვერ გაეშვები?

ყურს თუ დავუგდებ ეჭიმის რჩევას?

-უკუაგდო მწუხარება, ნაღველი, დარდი

და კაეშანი არასდროს არ გაიკარო, არც შიშს გაულო გულის კარები,
სტრესი მტერია, კარგს რას დაგმართებს...

გამოგიღვეს ძალას და ჭკუას და თუ მაინც არ მოიშლი შენსას, იცოდე,
ადრე დაბერდები და მოკვდები კიდეც...

ეს როგორ კაცო, როგორ ვიყო ასე უგულო,

დავიწყე და დავიბრძო თავი რაგვარად,

ვით არ დამაფრთხოს აღზევებამ სიძულვილისა

და ათასობით სამათხოვროდ გაწვდილმა ხელმა,

ან ნარკომაში, ქურდმა ან მკვლელმა...

როგორ გაეშვე დღეებს კომპარტულს,

ან საკუთარ თავს, შეძრწუნებულს ბოროტის ხილვით...

როს ანგარებას სათნოების ნიღაბს არგებენ

და საჭვრეტელად სააშკარაოზე გამოაქვთ ურცხვად...

გაისმის ტაში, დაფა-ზურნა, ვაშა, ღიდება...

ვაიმე, ღმერთო...

ო, ვერ მივიღებ ეჭიმის რჩევას, ცოცხალი უნდა ცოცხალსა ჰგავდეს,

დაე, დაბერდე, თავს მეხუროს სევდის გვირგვინი,

ოღონდ ეს გული, ჩემი პატარა დაღლილი გული,

არ ჩაინაგლოს, არ ჩანაცრდეს ღღეთა ღაღარში,

არ ჩაიფრთხლოს, არ გაცივდეს, არ გაგულგრილდეს...

* * *

ო, დღეს მერცხალმა, იმ გულთეთრამ, კუდმაკრატელამ,

დაგვიანებით მოფრენილმა ამ გაზაფხულზე,

აქ, ჩემს სარკმელთან დაიღო ბინა...

ბუდე აიგო საგულდაგულოდ, ისე მკვრივია, ისე ნაშენი,

როგორც ეტყობა, გაისადაც აქ მოფრინდება და
 გაიზაფხულებს...
 კარგის ნიშანიაო, - ჩაილაპარაკეს მეზობლის ქალებმა,
 აიხედეს ბუდეს და გაიღიმეს,
 მე ეს ღიმილი ცისარტყლად გამეფინა თვალსაწიერზე
 და დავილოცე:
 მერცხლის ჭიკჭიკი არ მოგშლოდეთ ყოველ ცისმარე!

* * *

აიშვა მთვარემ ღრუბლის არტახი
 და ჩემი ოდის წინ, მოშრიალე ხეს თავს წაადგა,
 დაჰქროლა ქარმა, შეარხია კენწერო ხისა
 და ჩამოჰკიდა მთვარის საყურე...
 საყურეს ვერცხლის ჩამოჰგავდა ნამგალა მთვარე
 და იღუშმალად კიაფობდა ცაცხვის ფოთლებში...
 შემოიკეცა ფრთები სიბნელემ და ეს საღამოც გამოცისფერდა.

* * *

უსამანო ცის შვილები, თვალბრიალა ვარსკვლავები
 თურმე ისე გაუბრაზდნენ უცხო მჭკრეტელთ,
 რომ მთლად გაქრნენ, გაიკრიფნენ სულ ცალ-ცალად,
 ჩაიმაღლნენ ღრუბლებში და არ გამოჩნდნენ
 და განთიადს შეატოვეს გაცრეცილი ცა...

* * *

გარდავიცვალე, ჰო, ალიონზე გარდავიცვალე,
 ოდეს მთის წვერებს თავს დაადგა სხივი ჩახჩახა
 და ლურჯ მდინარეს, მოკამკამეს და მოჩხრიალეს
 მოადგა ნავი, უცხო სანახად...
 სად სიმს ჩონგურის აკვნესებდა ასული ერთი...
 ეს, ალბათ, მიწის სტუმარია, მთვარის გორიდან,
 ჩემი მეორე, ციური სული - გავიფიქრე და ელვის სისწრაფით ავიჭერ ცაში...
 მე მივფრინავდი მაღლა, სულ მაღლა
 და თავი ღრუბლის ბალიშზე მედო,
 ღრუბლის ყვავილნი ტანზე მეყარა და ამბროზიის სურნელში მხვევდა...
 უსასრულო გზა არ თავდებოდა,
 მინანავებდნენ თითქოს აკვანში და ცოცხლდებოდა ჩემი ბავშვობა...
 ათას უცნაურ ხმათა გუგუნში ია-იების კორდი დავლანდე,

დაბტოდა გოგო მალალკანჭება და პეპლებს იჭერდა...
 მზე ხეს ხატავდა მწვანე მინდორზე და ისეთ უცნაურ ხაზებს ავლებდა,
 როგორც მოლბერტზე ავანგარდისტი მხატვარი უცხო...
 მე მივაპობდი ღრუბლებს სულ მალლა...
 და რალაც წამში, გამოუცნობ წამის წამედში
 მე მივხალე არყოფნის კარებს...
 გარდავიცვალე, ჰო, ალიონზე გარდავიცვალე,
 ოდეს მთის წვერებს თავს დაადგა სხივი ჩახჩახა!

* * *

მიხმობს სამყარო და მირიადი გალაქტიკები
 გარიჟრაჟზე მოციაგე სხივებს მიგზავნის
 შეკითხვების ვრცელი უსტარით;
 რას ვუპასუხებ მე ამ შეკითხვებს,
 ნათელღებული და განდობილი ჭერ კიდეც არ ვარ;
 დედამიწაზე კი ფსიქოლოგიური ტესტებით
 აპირებენ გამოიცნონ კაცთა ბუნება;
 ვინა ვართ, რა ვართ, საით მივდივართ,
 რა ხასიათი გვიბოძა ღმერთმა—
 მხიარული თუ ნაღვლიანი,
 ან იქნებ სულაც გულცივი, როგორც მრავალი?
 ჰო, ალბათობა აინტერესებთ...
 ჰორმონალური სიმფონია თითქოს ყალბად ეღერს,
 ფარისებრი ჭირკვლის ჰორმონი აჩქარებს რეაქციას
 და ემოციური პალიტრაც მდიდრდება:
 ამბივალენტური განცდები მიპყრობს —
 სიცოცხლე მშვენიერია, არა, სიცოცხლე სასტიკია,
 სიცოცხლე ბედნიერებაა, არა, სიცოცხლე სასწავლია...
 და ჩემი სულის უკაცრიელ და უსიერ ტყეში
 ვით გადაბურდულ ხეთა ჩრდილებში
 ფესვებს ჩავცქერი, ფესვს ვაკვირდები არსებობისა,
 საცნაურდება გენში ჩაქოვილი ადამიანის მოდელი —
 ძლიერს მომავლის დიდი რწმენა აქვს,
 სუსტი კი ცხოვრობს მხოლოდ დროებით...
 კიაფობს ჩემში იღუმალი სამყაროს სხივი...

* * *

გზა არ თავდება, გზა უცხო ფერად დაფერილია,
 აი, უეცრად დაჰქროლა ქარმა, ნაპირს მოაწყდა თეთრი თოლია
 და ზღვისპირისკენ გამოიწოლია...
 პოსეიდონის ნაკურთხი წყალი ტერფებს მისველებს
 და სველ კენჭებში ვაკვირდები, ვეძებ ნატერისთვალს...
 არა, არა ჩანს...

ეჰ, რას ვიპოვი ნატერისთვალს ცხადში,
 უმჯობესია ხეივანში ჩამოვისვენო,
 სად მარტს თავისი დაუდგამს ტახტი და
 ყოჩივარდას გვირგვინს მპირდება...
 ეს სანაპირო ევროპული არყის ყიდის,
 დაამშვენებსო ათასგვრაც უფრო დიდ ქალაქს...
 აგერ პალმებიც, გალაღებულიან ისე ძალიან,
 თითქოს სხვა ხეებს ეჭიბრებიან...
 ნაძვები არ ჩანს, აღარც ფიჭვები,
 წელში მოხრილია ეს მაგნოლიაც...
 სად გადასახლდნენ კამელიები, საით გაუყვნენ
 შარაგზას ნეტა...
 აღარც დაფნები, აღარც ჰადრები...
 ჩამოუშლია ძეწნას დალაღი....

რეზო თეზიძე

* * *

ვერ მივუწვინე რითმა რითმას, რომ ლექსი შობოს,
ნუთუ მღალატობ, პოეზიავ - ჩემო სამშობლოვ?!
ვერ გამიგია, რატომ უნდა გამოგიგონო,
სასულეში ხარ გახიზული როცა, სტრიჟონო.
შენი საშოდან - სასულედან ამოსვლა ხორხით
ამოტარებას რით არა ჰგავს ნეტავი ხერხის?!
ხორხში ხერხივით გახიზული ხომ ხარ, სტრიჟონო,
ვერ გამიგია, რატომ უნდა გამოგიგონო.
ხერხის ხსენება უხერხული არის აქ ვითომ?!
ფარნავაზიანთ საუნჯიდან მოეუხმობ ხვითოს.
შენ, ვინც და რასაც იმსახურებს, რატომ დავმალო,
ღუშმანისათვის საწამლაგო, ძმისთვის წამალო.
ივარგე, ლექსო, ღამეებთან, მოდი, მაჭახე,
თოფს გაუტოლდი გამოქედილს აგერ, მაჭახელს.
კუზიანების ზურგს დახლილი იყავ ტაკვეცი,
შემეყვარაჩნე, თუ ოდესმე სადმე დავეცი.
ჰარი-ჰარალით, ჰაი-ჰოთი, ჰერი-ჰამოთი,
გადი-გამოდი გუთანგივით, გადი, გამოდი!
ივარგე, ლექსო, ღმერთმა ნუ ჰნას ასე არ მოხდეს,
შელეწე მკერდი და გაგლიჯე გული საოხრე,
კლდედ ხიხანურო, თუნდაც ლოდო იმ კლდის ნამტვრევო,
ფარ-მუზარადო, ციხე-კოშკო, ყრმავ სანატრელო!
იქნებ მიუწვეს რითმა რითმას და ლექსი შობოს,
შენ გაგიმარგოს, პოეზიავ - ჩემო სამშობლოვ!

ამ საფიქსარ საღმერთოში

ცეცხლის ცულთი ოტებულები
ვებეწები შველას გაჭყენს,
ფილტვის დანაფოტებულის
ვერ პოულობს ღმერთიც საშველს.

კაცი სხვაგან სად იპოვნის
ულმერთობას ასე ულევს:
სიყვარულის სიძულვილებს,
სიძულვილის სიყვარულებს.

მგილი რაა, ნაჩინჭვარიც
არ იქნება არ გეძნელოს.

ჩემი გიში და გიგარი
ისევ სრავნის საენძელოს.

უფსკრულისკენ დაღმართია,
მტერს რას ვერჩი სატიალეს,
როცა ძმისგან დამმართნია
სასაცილოც, სატირალიც.

მთვარეს თუ არ მიათოვა,
რამ გარდაქმნა გია შურად,
ნუთუ ღმერთმა მიგვატოვა,
სხვა საღმერთოს მიაშურა?!

ამ საფიქარ საღმერთოში
ულმერთობის მოწადინე
დგას მავანი შავი ღროშით
და სისხლიანს ლოცავს დილებს.

ზღვა ლელავს და ზღვასთან ვდობ,
არ ჩანს დარი და ნაპირი,

დაე, დანით დამკალ დაო,
თუ გამიხსნას დანამ პირი!

ამ ლექსს წუხელ სიზმრად ვწერდი,
სიცხიანი ვაბოდებდი,
ახლაც სიმწრით მეწევის მკერდი,
მცევივა ფილტვის ნაფოტები.

ყოჩივარდები

თუ ვინმეს უნახავს, მეც მინახავს
ლაშქრად მიმავალი ყოჩივარდა.
ნუთუ ზამთარში შევეშალე,
ცეცხლის სტრიქონით მომივარდა.

მგონი მსოფლიოს გაუგია:
ზამთარს წერილი წაუღია,
ფერდობი ზამთრის დაპყრობილი
ყოჩივარდებს აუღიათ.

* * *

დღეს სიხარული ზღვად არის
გადაკარგულან ავღრები,
მიმოსრაგნილა ზამთარი
ყოჩალი ყოჩივარდებით.

გაუმხალელი ფიქრები

ირინას

ბიჭო, შენით დამმართნია
სენი არც თუ გადამდები,
უარს აბა როგორ გეტყვი,
სულაც გაგიკარანალები.

გამჩენივით გამჩენიხარ,
ვეცოდები სევდას - დობილს,
არ იქნა და არ გათენდა
ვოი, ეს ღამე მოსასპობი!

ის რა იყო გუშინ რომ არ
შემომხედე, ვითომ რაი?
შენს გამო რომ დამდენია,
მთებს წალეკავს ცრემლის ღვარი.

იმედივით თეთრი ფერის
შემაშველებს ჩანჩქერი ხმას,
არ შევმცდარვარ არჩევანში,
მართლა ჩემი გამჩენი ხარ.

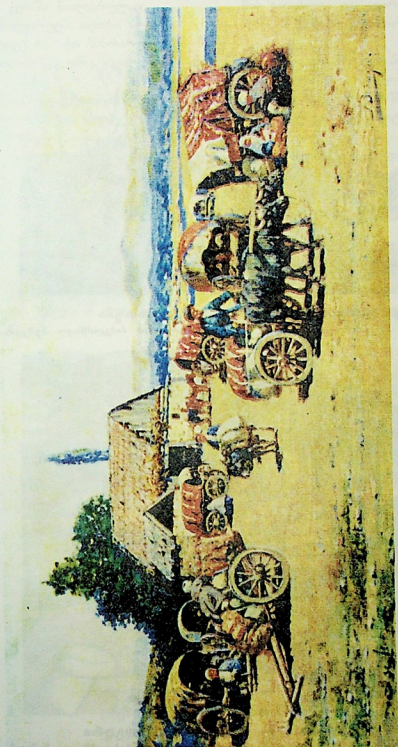
გულში ისრად ჩამრჩენიხარ,
ყური უგდებ ირმის ბღავილს,

მკერდიდან რომ გადმომსკდარა,
ზღვას წალეკავს სისხლის ღვარი.

ნუთუ ბედო ბედაურო
სულ სხვა მხარეს გაქენდები?!
ოქროს კოშკზე სხვამ იჯავროს,
ჩარგვალ-ჩიხურს დავჯერდები,
ნიშან-ბოლჩას ვინ მოითხოვს,
ჩითის კაბას დავჯერდები,
ვინ გაძალეხს ჩიტის ნაწველს,
მჟადის ქერქს დავჯერდები.

ცას თვალებით მიცხოვრილი
ბედის ვარსკვლავს ვაჩერდები,
ვაითუ მართლა ვააწავდები,
რახან ასე გაჩემდები!

ჩემს ღედიკოს, ჩემს მაიმეოს
ოცი წლისა ვუსრულდები...
ნენევ, რაფერ მენატრები!!!
ნეტაი!.. გაგისუსულდები.

უხვანება
იქარის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

რ. ზომერი

გ. გორგილაძე

ბათუმი

აჭარის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ზ. წულაძე

ნაფსადგური

აჭარის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ალუჩა

შუა ქუჩაში ნიაღვარულად
გადმოღვარულა თეთრი ალუჩა,
არ ვიცი რა აქვს სასიხარულო
ამ სილამაზეს ვინც გადაურჩა.

ეს წამი უნდა დავათარილო,
მომეცით სიტყვა - ლალი და ქარვა;
გუშინ ასეთი სულაც არ იყო,
ასე უეცრად რამ დააქალა?!

სიბნელე წვიმდა და გადაიღო,
მზემ შულამით გამოანათა;
გუშინ ასეთი სულაც არ იყო,
უეცრად ნეფის ჩოხა მანატრა.

არა, არ არის ეს მოლანდება,
ისეც არ აკლდა ამ გულს იარა,

წინ გადამიდგა და უდარდელად
მერე ამ გულზე გადამიარა.

გადამიარა და ქრილობაში
აფეხებული შტო ჩამიტოვა.
არა, არა ჰგავს ეს თამაშს ბავშვის,
მთვარეულივით ვარ ამიტომაც.

თუმცა სიღინჩის ქამი დამიდგა,
წელთა დაღმართზე დავჟანებულვარ,
კვლავ სიჭაბუკის სენი წამკიდა
ალუჩამ უცებ დაქალებულმა.

არ ვიცი, რა აქვს სასიხარულო
ამ სილამაზეს ვინც გადაურჩა,
მოვარდა თეთრი ნიაღვარივით
და ჩემი სული მიაქვს ალუჩას.

და მაინც მოვადი

მოვედი და მე აქ დარჩენა ვარჩიე
და ჩერჩეტ მარჩიელს უქულო ვგონივარ,
ქორების გუდას თუ ქორიგნის ნაშიერს
არ სჩერა, ცოდვა-მადლს აქვე რომ წონიან.
ოღითაგან სამოთხის მშეებით შესლილი
სამოთხის კარებთან მჩუქნიდა ჯოჯოხეთს,
წაშლილა მებხუთე, მეექვსე, მეშვიდე
ცა. ხერხავს ხარხარით სიბრძნისას ჯოჯო ხეს.
ვინც არის ახლა და ვინც იყო ჩემამდე,
იმათი კაცური კაცობა მომშივა
და ჩემთვის ფარ-შუბით თენდება ყველა ღლე,
მშვიდობა მშია და ნიადაგ ომში ვარ.
ჩემს თვალწინ რამდენი გატყდა და დალაჩრდა!
თუბალურ წვიმების, ანტიკურ სევდების
საწყისი კიდევ ჰო, სასრული არა ჩანს,
უარესის ლოდინში ვდგავარ და ვსველდები.
ჩინებზე ორსულობს კვლავ ბოთლი უშვერად
და ახლაც ეხლება ცას ცოდვა საცობის,
აქამდე ვერ შეძლო და ვერცინ უშველა
ჰამლეტის სიგიჟეს, ოტელოს სიცოფეს,
რის გამოც ცრემლები ვიცოდდი და ვიცი,

წამწამებს წავიდე ლურჯი ცის კოცონად.
იმ ცეცხლით ვიცოცხლე, იმ ცეცხლით დავიწვი,
რომელიც მარტოსულ გენიებს კოცნიდა.
აღმსა და ევას ბევრი რამ დაბრალდათ,
ხერხავენ ხარხარით სიბრძნისას ხის რტოებს,
სამოთხის მზეგებით ვინც მართლა დაბრმავდა,
სამოთხეს ვჭეუჭნი და ჯოჯოხეთს ვიტოვებ.
არასდროს ვინატრებ წასვლას ამ ქვეყნიდან,
დავრჩები აქ ჩემი ანით და ჰოეთი.
ვიცოდი, ცხოვრება ასე ბედს შემყრიდა
და მაინც გავბედე და მაინც მოვედი.

თუთუნის მწიკვი

ტუტას

ვერ გამოგია ან რატომ გიკვირს
და თუ არ გიკვირს - ყოჩაღ!
წუთისოფელი - თუთუნის მწიკვი,
გააბოლებ და... მორჩა!

ვინც კი წასულა აქედან იქით,
რომელს მთართვს ხონჩა,
მეც უკვდავება აქ შევსვი ჭიქით,
ერთხელ შევსვი და - მორჩა!

წუთისოფელი სულ ერთი მწიკვი
თუთუნით რომ მოჩანს,
ვერც რას დააკლებს კაცსა და ჭიგიტს,
კაცი კაცია როცა.

დარჩება კაცი და კაცის ფიქრი,
მგონი არ ვამბოვ გონჯად,
წუთისოფელი?! - თუთუნის მწიკვი,
გააბოლებ და... მორჩა!

მამლები

ზოგი ამ სტრიქონს არ ვიცი
რატომ შეხედავს მტრულად:
მამლის ჭირიმე, ლობეზე
დროშად რომ შემართულა!

მამლის ყვილი ყოველთვის
გამთენიისას თქმულა,
„არც მთლად ასეა“ - ვიტყვი და
ბევრი შემხედავს მტრულად.

არ ჰყოლია და არა ჰყავს
მხარის დამჭერი რაკი,
მამალს, შუადღისას მყოვარს
ემუქრებიან დაკვლით.

ბევრჯერ მინახავს მწუხრისას
აყოლებული მამლები,

რომლებსაც დამუქრებიან
თაგების წაპარპალებით.

შუადღიგულზე ყვილი
რატომ ჰგონიათ ტყილი?!
მამალი ზარებს რეკავს და
გაუთენებელს ტირის.

ან მწუხრზე აყოლებულს
რად ეძახიან სულელს?!
მამალს არა აქვს საშველი
და მე მაწვალებს სულ ეს.

ეს ყველაფერი ბრაღია
მხოლოდ და მხოლოდ კაცების,
კაცების გადაკაცების,
ყვილში გაზარმაცების.

რეზო თებიძე

სად, როდის უნდა იყვლოს
მამალზე უფრო უკეთ
არავინ იცის, მიტომაც
მიხედურის ნიჭი ვუჭე.

სხვებმა სხვაგვარად განსაჯონ,
მე კი ამ რწმენით ვივლი:

შეგზარი - ღამით ხომ და ხომ,
დღისითაც მამლის ყვილს.

დიდი სათქმელი ყოველთვის
ყვილითა და ღროშით თქვეს,
მიდით, იყვლეთ, მამლებო,
ყველგან და ყველა ღროშით თქვენ!

ჭინჭრები

სულ კოცნას იხვეწებოდნენ
იები - მინდურის ციციები,
იქვე ლობიდან ჭინჭრები
გვიტყუარდნენ გაფაციცებით.

მერე კი თითო-თითომა
მთელ სოფელს ჭორი მოჰფინა,
რომ თქვენი მონა-მორჩილი
დიდი მუსუსი ყოფილა.

რომ ცისფერთვალა იები
თურმე კახები ყოფილან.
სხვას აღარაფერს არ ვჩივი,
ეს ერთი რამე მადარდებს
ჭინჭრებს ჭკუა არ ჰქონიათ,
ამ მართლა ენამატატებს.

II

ენამატატა ჭინჭრებო,
ვიცი, საიდან იწყებით,
ვიცი, რისთვისაც გარგილობრით,
ვიცი, რა ცეცხლით იწვებით.

თუკი თავს არ მომაწონებთ
ქარჭაშში ენის ჩაგებით,
სულაც არ გაგეკარებით
და ძლიერ დამეჩაგრებით.

* * *

ბარდნიან ცისფერ ფიფქებს ჩემი ფიქრის ეზომდე,
მზე მისდევს წვივებდაკაწრული ბილიკს ბარდიანს,
ავდრიან სიზმრებს ვეზომები ეგზომ, ესოდენ,
მესროლეს ბევრჯერ - ნატყვიარი ბეჭით დავდივარ.

სირცხვილის ფერცხლით თუ სამსალით სავსე ბადიას
დარდიან გულზე მარწმუნებს და მავანი მიწვდის,
იცის, ამ მიწის იქით მხოლოდ ცა გამაჩნია,
ღიახ, ბავშვით მიაბიტიც რომა ვარ, იცის.

თუ მარადია სული, ხორცმა ხომ იცის დაღლა?!
ახლა, როდესაც ყველაფერი ჩემთვის ცხადია,
წლები გადიან და სცენიდან გავდივარ რახან,
კახას თუ ცოტნეს, ვის გაგენდო, რომელ დადიანს?!

მეწვია ფიქრი ფიფქით თუ ცისკენ მეწევა
ვისაც აქ ვტოვებ, ნუ მოაკლებ, ღმერთო, შეწვენას.

შაქრო ჩიკვაძე

სევდის ოქანა

ნაწილი მეორე

აღსარება

არგენტინის სამხრეთ აღმოსავლეთ სანაპიროსთან სამგზავრო ლაინერი „დოიჩლანდი“ მოულოდნელად შეჩერდა.

სამხრეთ ნახევარსფეროში ზამთარი იყო. ციოდა. გამძაფრებული ტალღები ეხლებოდა ხომალდის ბორცს, კიჩოს ასკდებოდა და გემბანზე გადავლას ლამობდა. ეკიპაჟი და მგზავრები რადიოთი გააფრთხილეს, გემბანზე არ გასულიყვნენ. უამინდობასა და შტორმებში გემის გამოცდა საკრუიზო გვეგაში შედიოდა. ხომალდს გეზი ამიტომაც ეჭირა სამხრეთისაკენ.

გაჩერების მიზეზი კაპიტანისა და უფროსი მექანიკოსის გარდა კიდევ ერთმა კაცმა იცოდა. ეს სინჩერმანი გახლდათ. მორტორში რაღაც უწყისივრობამ იჩინა თავი. მიზეზის გარკვევა იყო საჭირო. საკრუიზო ხელშეკრულებით თავიდანვე იყო ეს გათვალისწინებული და მობუზღუნე მგზავრების საყვედურებს ყურადღება არ მიექცეოდა. მორტორის გაგრილებას კი საკმაოდ დრო მოუწოდებოდა.

ლალიმ საზამთროდ გამოაწყო თამუნა. გულში ჩაიკრა, ნათელი სახე საგულდაგულოდ დაუკოცა. შემფოთებას მალავდა ლალი. თამუნა კი ეშმაკურად აფახულებდა ღიდრონ წამწამებს და გარეთ, წინა ერღოზე გაჭრას ლამობდა.

- არ შეგეშინდეს, ღელა შემოგვევლოს! მაშინ დაიწყე, როცა ძია იოჰანი გემბანზე ამოვა. ამოსვლით კი უთუოდ უნდა

ამოვიდეს. ჩემს ხმას რომ გაიგონებ, მხოლოდ მაშინ! მე მოაჭირიდან გიყურებ! გესმის, ღელიკო?

- მართლა შტერი დ გამოტვინებულია ჩვენი კაპიტანი! - თქვა თამუნამ და ლამაზი, ყვავილებით მოხატული პალტოს ღილები შეიკრა, - რუკაზეც ვაჩვენე უახლესი გზა ბათუმამდე, მან კი სულ სხვა მარშრუტი შეარჩია! - ბრაზიანად ტიკტიკებდა თამუნა, - არ შემეშინდება, ღელი. ნუ ინერვიულებ! მაშინაც და რეზო ბიძიამ კი, ნამთვრალევეებმა, კარგად გამოიძინონ! ამდენი სმა გაგონილა? წავედი, ღე!..

თამუნამ რომ ატორტმანებული კარი გაიხურა, ლალიმ პირად ნივთებში ვერცხლისწყლის თერმომეტრი მოძებნა. ერთხანს დაკვირვებით და მშფოთვარედ დასჩერებოდა სინდიკის სვეტს, მერე ხელების სწრაფი მოძრაობით თავი წაატება, განატებს ბამბა დაუცო, საზამთრო სვიტრზე ქურჭი წამოსხმა და მანაც გაიხურა კაიუტის კარი. შემინულ, ხალიხებდაგებულ გვერდით ღერეფანში წამით შედგა, მერე სწრაფად მოავლო თვალი დაცარიელებულ გრძელ დერეფანს, კაიუტაში დაბრუნდა, საძინებელში შეირბინა.

ლევანს ეძინა. ზომიერად ფშვინავდა. ლალი დახარა, მძინარეს ლოყაზე აკოცა, მკერდში ჩაეკრა და ლოცვასავით ჩაიჩურჩულა, - ოო, როგორ მიყვარხარ, ბიჭო! მაპატიე, თამუნას რაიმე რომ

მოუვიდეს, წამითაც არ ვიცოცხლებ თავს!

- ღმერთო, გადმოხედ! - კვლავ ჩაიჩურჩულა, მობრუნდა და აღელვებულმა კაიუტა დატოვა. წინა ერდოზე გამავალ მზის შუქშემნიღბავი ფერადი მინით შემოზღუდული ღერეფის ბოლოში კარის საცეტს მისწვდა, ოდნავ გამოაღო. ლურჯად შეღებილი, მოთუთიებულსახელურიანი რკინის კიბე ქვეითაც ეშვებოდა, ზემოთაც მიემართებოდა ოთქუთხოვან ხვეულებად. თამუნა უკვე ღია გემბანზე მიბაკუნობდა. ირწეოდა ხომალდი.

რამდენიმე წუთი გაილია. გამო-
ღებულ კარს ხელით აკავებდა ლალი,
ქარაშოტი რომ არ შემოკრილიყო
ღერეფანში.

სიღერმანი მალე გამოჩნდა, სამანქანე
განყოფილებიდან ამოდიოდა მაზუტსა და
საცხებში ამოსვრილი ლურჯი
„ლიოილანდის“ საფირმო კომბინიზონში
გამოწყობილი. კიბეებზე მისი გამოჩენა
და ლალის კივილი ერთდროულად მოხდა.
ლალი თავგანწირული კიოდა,
მოძალბებული ქარისაგან გაღებულ კარის
სახელურს ეკიდებოდა ნერვიული
კრუნჩხვით. მთავარი გემბანის ქვედა
მოაჯირთან კი მოთხლამუნე წყალში
თითქმის მუხლებამდე ჩამდგარი თამუნა
რეელის სახელურს ჩაფრენოდა და ენის
უთქმელად უძლიანდებოდა მორტორტმანე
გემბანზე აჭაფებულ წყალს. ახალა მიხვდა
ლალი, რომ სტიქიას ეთამაშებოდა,
სასწორის პინაზე კი მისი ერთა თამუნას
სიცოცხლე უგზურად შეაგდო.

სიღერმანი თამუნას ვერ ხედავდა
კიბეებზე ამომავალი. ლალი კივილს
განაგრძობდა.

ინეინერმა რამდენიმე ნახტომით
ამოირბინა დარჩენილი საფეხურები.

- რა მოგივიდათ, ქალბატონო! -
შეშფოთებით იკითხა გერმანულ ენაზე.
ლალის ხელი წინ გაეწვდინა, ისევ კიოდა.
სინჩერმანმა მზერა გააყოლა ხელის

მიმართულებას. მას არ დაუნახავს, რა
ჰქონდა ჩამუჭული სახეშეშლილ,
გაფითრებულ და თმააწეწილ ლალის.
სინჩერმანი გაფითრდა. თვალი ჰქონდა, რა
წვალებით, სიმწრით, უმკლავდებოდა
მოძალბებულ წყალს თამუნა. გემის
გადახრაზე წყალი გაეცლებოდა პატარა
გოგოს, ცოტა ხანში, როცა გემის
კორპუსი ისევ გადმოიხრებოდა,
აჭაფებული ტალღები კვლავ
დაეძვრებოდა სახელურებს ორივე ხელით
ჩაფრენილს და წელამდე დაფარავდა
გაწუწულს. იქვე, ტრაპთან კი ღია
გასადულში ჩაიწრიტებოდა, როცა ისევ
გადაფერდებოდა წყლით მოვლილი
გემბანი.

სინჩერმანი გაშეშდა.

- ღმერთო, ჩემო! - ქართულად
შეძბლაღა სინჩერმანმა და ანგარიშიუ-
ცემელი ნახტომით გადაეცოცა კიბეს,
საფეხურებზე სწრაფად დაეშვა, -
ღმერთო, დიდებულო! - კვლავ მისწვდა
ლალის ხმა, ტალღების დგაფუნში
მიღებული და ჩაკარგული. ქალი,
სანახაობით შეძრწუნებული, ნელა
ჩაიკეცა, „რეეისორი!!! რა თიატრალი!“ -
მხოლოდ ეს გაიფიქრა და გრძნობა
დაკარგა.

- არ შეგეშინდეს, თამუნაა! - გასძახა
სინჩერმანმა, წყალში გატოვა, რამდენიმე
წუთში მიუახლოვდა და გოგოს,
შიშისაგან, სიცივისაგან აძაგაგებულს,
წელში სწვდა, მძლავრად ჩაბღუჯა,
გათოშილი ხელები გააშვებინა, უკანვე
გამოიქცა. მალე გაისმა რკინის კიბეზე
მძიმე ნაბიჯების ხმა. ლალის მისი
გახშირებული სუნთქვაც მოესმა,
არადაძიანური დაძაბვით თვალი გაახილა.
სინჩერმანს გულში ჩაეხუტებინა პატარა,
მოზუზული გოგო, აქვით მოიწვედა. თან
ჩურჩულებდა: - ნუ გეშინია! პატარა!
შენი ქირიმე, ლამაზო გოგო!

როცა გულწასულ ლალის მიუახ-
ლოვდნენ, სინჩერმანმა ვერ შენიშნა, რომ

მარცხენა მუჭა თავი-სუფლად გაეშალა ძირს გაშლართულ ქალს. მან, როგორც კი მოახლოებული მშველელი და გადარჩენილი თამუნა დაინახა, ხელი მოიქნია, თერმომეტრი ოკეანის მოდგაფუნე ტალღებში მოისროლა.

- დედა! დედიკოოო!! - ახლა თამუნა წიოდა, გასხტომოდა გახევებულ, ერთიანად ამოსველებულ მშველელს, იატაკზე მწოლარე ლალის ეხვეოდა და სლუკუნებდა, - ნუ გეშინია, დედი! სინიორ სინჩდემანმა გადამარჩინა, დედიკოოო!! - ღრიალებდა, - სინიორ სინჩდერმანმა ქართული იცის, შემოგველე, დედიკოოო!!

მერე წამოხტა, ღერეფანში გაიქცა.

ლალიმ მძიმედ, შეშლილივით და მშფოთვარედ დააცეცა თვალები, ღერეფანში თავაწყვითი გაქცეული თამუნა რომ დალანდა, ღრმად ამოიოხრა, წამოდგომა სცადა, მაგრამ ჯდარ შესძლო და განცდილით მისუსტებული, ისევ გადაესვენა.

ტუჩებმკვანეტარე სინდერმანი მიეშველა, წამოაყენა, ილიებში ჩაავლო ხელი. ლალიმ რამდენიმე წამით თავი შეიმაგრა, ამღვრეული თვალები მადლიერებით მიაპყრო ვაკყაცს.

- ბედს რად ეთამაშებით, კეთილო ქალბატონო! - ისევ ქართულად მიმართა, - როგორ არ იცოდით, ოკეანე ასეთ უფიცობას არავის აპატიებს - ბავშვმა რა დაგიშვათ, გამაგებინა, ნეტა!

ლალის აღარაფერი ესმოდა.

თამუნამ სველი, წითელ-მწვანე მაუდით გაწყობილი, გაწუწული პალტო გაიხადა, იქვე მიაგდო ისევ გაიქცა კივილით: - მამა, მამიკოო! რეზო ბიძია! დედა ცუდად არის! მე სინიორ სინდერმანმა ამომიყვანა წყლიდან, მამიკოო! თამუნას წვილზე კვლავ გაახილა თვალი ლალიმ.

იგი ანგარიშმიუცემლად მიყრდნობოდა მამაკაცს.

- მადლობის მეტი რა მეტქმის, ფონ სინდერმან! - არაადამიანური დაძაბვით ჩაიღუღლ უღა ლალიმ. მისმა ცრემლჩამდგარმა, შიშისაგან გაფართოებულმა თვალებმა, შეშლილმა, არეულმა სახემ ჟრუანტელი მოჰგვარა მშველელს, - ღმერთმა გადაგიხადოს სამაგიერო, გივი!

- მამ ეს ყველაფერი განგებ ჩაიდინე? - ქართულად ჩაიურჩულა სინდერმანმა - შენ მოაწყვე? ეს უგნურბაა, ქალბატონო. უფრო ჭკვიანი მეგონეთ! ასეთ მოწყალებას ზღვა მილიონში ერთხელ თუ გაიმეტებს! რამ გაფიქრებინათ... ხომ ნახეთ დამამტკიცებელი საბუთი... ჩემს ხელზე... ბედი გქონიათ...

იოჰან სინდერმანი ახლა გერმანული გულცივობით, ზვიადობით კი არა, ქართველი კაცის ალალი, დაბნეული, მწარე შეშფოთებით ეუბნებოდა და ხელში აყვანილი ლალი ღერეფანში მოჰყავდა მძიმე ნაბიჯებით.

* * *

თამუნას ხიფათიანი შემთხვევის ამბავი არ გახმაურებულა. ლალი კი, როცა ყველაფერი კეთილად დამთავრდა, უფრო ცუდად გახდა, სინდერმანმა ხელში აყვანილი რომ შეიჭანა კაიუტაში.

თამუნას მიერ ძლივს გამოღვიძებული და ჭერ კიდევ მოუფხიზლებელი ლევანი თვალებს ისრესდა, როცა სინდერმანმა მღივანზე დააწვინა გულწასული ქალი.

- რა ხდება? - წამოხტა ლევანი.

- არაფერი, ბატონო!... დიდად რისკიანი მეუღლე გყოლიათ, გაუმართლებელი რისკიანი... - ახლაც ქართულად მეტყველებდა სინდერმანი, - მე თქვენს ადგილზე არ ვინდომებდი ასეთ სისულელეს. რეზო სად არის? ახლა გვეკირდება დახმარება, ტელეფონი არ პასუხობს.

- ვინა ხარ? - იყვრა თვალბ-
დებრიალბულმა ლევანმა, - ლალის რა
დემართა, აქ რა ჯანდაბა ხდება?

გაფთვრებული და აკანკალბული,
სიცუისაგან აძაგბაგებული თამუნა ხმას
არ ილბდა, კუთხბში მიყუყუბლი,
ცისფერი, გაფართბული თვალბბით
შეჰყურბდა საჩხუბრად გამზადბულ
მამას, ენა ვერ დებრა.

- ვინა ხარ, მბთქი! - იქუხა ლევანმა.

- დამშვიდბით, ჟურ-ნა-ლის-ტო! -
წყნარად თქვა ამოთბუპნბლ, სველ
კომბინბზონიანმა, თავბზე სპორტულ
ქუღჩამოფბატბულმა კაცმა, - თამუნას
ტანსაცმელი გამოუცვალე ახლავ. მე კი
რეზოს მოვიფყან. ლალის გული აქბს

ცულად! ოღონდ განგაშის გარეშე...

- ვინა ხარ, მბთქი! - არ ცხრბობდა
ლევანი. ჯერ ვერ გაფთვბტვბობიერბბინა,
რა მოხდა, რა ამბავი იყო მის თავს.

- გივი გელაშვილი ვარ, „ჰერბთის“
უფროსი მექანიკოსი. ჩემს სინდბსზე ოთხი
ქართველის სიცოცხლე, და, ამბთ რამე
რომ მოუვბდბთ, პირდაპირ წყალში
გადავეშვებბი! თამუნას მიხედბ! მე რეზოს
მოვბებბბი!

კაბუტბდან შეშბლილბით გავარდა.

„დობინლანდბ“ კვლავ სამხრბთბსაკენ
მიბპობდა ატლანტბის აზვბრბბულ
ტალბებს, თანდათან ძალას იკრბდა და
სიჩქარბს უმატბდა.

* * *

რადაც უსაშველო დემართა ლალი
იშვილს. იმ დამბთ თბთქბს ყველაფერი
მოგვარდა, ექბმაც თავბს ჩანთაში ჩაალაგა
წნევის გასასბნჯი აპარბტი, სხვა წამლბბი,
ჯერ კბდევ გამოუფბიზლბებულ ლევან
ლივანელს მზერა აარბდა და დაფიქრ-
ბულმა კაბუტბა დატოვა, მოულოდნელად
ბსტერიული კივბლი აუტყდა მოცახტბე
ქალს.

გაოგნბული თამუნაც ციბბიანბით
ცახტბებდა, ლოგბნში მწოლარე ოფლად
ბღვრბობდა, აღმურბობდბულ სახბზე
მალული ცრემლბბი ჩამოსბბობდა.

გაწამბბულმა ლევანმა კვლავ უხბო
რეზო ბერბშვილს.

- ტრავმა არა აქბს. რაც შემეძლო,
გავაკებთ, - ფიქრბნანდ ამბობდა ქბრურბი,
- მხოლოდ ბმას მივბღწევ, პატარას

ფბლტვბბბს ანთბბა ავაცილო. ლალბს კი
მე ნამდვბლად ვერ დავებმარბბი,
ფსიქბატრბია საჭბრო, აუცილბბლად!
თანაც ბსებთი, თბთო-ორბლა რომ
მოიბებნებბან!

ლევანი თვალბებს იფშვნებტდა.
დაბნეული, ნაბახუსევი, ბსევ ვერ
მოსულიყო გონს. გაოგნბული უზბრბდ
შესცქერბდა ექბმ მეგობარს და არ
ბცობდა, რა ელობნა. გუნბბაში ლალბს
ძრახბდა: - „რას იკლავდა თავს? ბავშვსაც
რად ავდებდა ამოდნნა განსაცდელში. განა
ასე ძვბრად უნდა დავჯვდომობა გივი
გელაშვილბს შემობრუნებბა? ნებტა, სადაა
ახლა? სკუპოლუზური გერმანელი გაქრა,
აორბტლდა და მზრუნველ, ქართველ
გულშემბტკივრად კი იქცა, მაგრამ სად
დაბკარგა?“.

* * *

გივი გელაშვილი რადბოსადგურში
ჩაკებბბიყო და ნაპბრბთან ბნგლბსურად
საუბრბბდა. სანამ „დობინლანდბ“
უახლობს დასახლბბულ პუნქტს
მიუახლოვდბობდა, ცნობბლი ექბმ-

ფსიქბატრბის მობებნასა და მასთან
ზომბლდზე მოწვევის კონტრბკტზე
ბმტვრევდა თავს. გარბთ ბსევ ბნგრეობა
ზღვა, ბობბქრობდა ქარბ, სამხრბთ-
აღმოსავლბთ არგენტბნბს სანაპბროზე

ცუდი ამინდი იყო და ქარიშხალის ჩაცხრობამდე ვერც ერთი კატერი ვერ მოადგებოდა საკრუიზო ხომალდს, ვერტმფრენით კი ექიმის მოყვანა, ნებისმიერ თანხას რომ სთავაზობდა, ფიქრიც ზედმეტი იყო ჭერჭერობით.

ლევან ლივანელი, გასაცოდავებული და განადგურებული, ხელების სრესით დაბორილობდა საძინებელ კაიუტაში. მწოლარე ლალი ისევ ბორავდა, ბოდადა, წამოხტომას ლამობდა. მისი ქცევა შეურაცხადი იყო, ანგარიშშიუცემელი თავის საზრიანობაზე და მოქმედებაზე. რეზო ბეროშვილმა მძაფრი სულიერი სტრესის ნიშნები აღმოაჩინა, ხოლო გამანადგურებელი დიავნოზი ვერავის გაუმხილა სინდერმანის გარდა. თუ რადიკალურ ზომებს არ მიიღებდნენ, ლალი სამუდამოდ შეშლილად, გიჟად

დარჩებოდა.

მხოლოდ რეზომ იცოდა, ვინ უშველიდა ლალს. ისიც რადიოსადგურში გაჩნდა. როგორც კი მის მიერ მითითებული პიროვნების ასავალ-დასავალი და ადგილსამყოფელი გაარკვეს. ის ხანდაზმული კაცი, ჩინელი ექიმი და გამოცდილი ნევრო-ფსიქიატრი, ჩილეს დედაქალაქ სანტიაგოში აღმოჩნდა, ერთ-ერთ უდიდეს კლინიკაში. ახლა სწორედ მასთან დაკავშირებას ცდილობდნენ. რადიოდებუშებით მოლაპარაკებას რეზო კისრულობდა გიგი გიგაურთან ერთად.

ბოლოს ასე გადაწყვიტა კაპიტანმა: - „დოიჩლანდი“ ოცდაათი საათის შემდეგ არგენტინის მომდევნო ნავსადგურს მიადგებოდა, ექიმის ჩამოყვანა კი ამ დროისათვის როგორმე უნდა მოხერხებულიყო.

* * *

პროფესორ ჩი-იუ-ლეის „დოიჩლანდზე“ მოწვევის ხარჯზე დიდად ჩაგვაფიქრა. ჩემი და ლალის კაპიტალს სრული შთანთქმით ემუქრებოდა. უკან რას დავიხედო, მაგრამ ექიმმა ზღაპრული ჰონორარი მოითხოვა - ასი ათასი ამერიკული დოლარი, რაც ოთხი-ხუთი დღის შრომის გასამრჯელოდ უნდა მიეღო. მგზავრობის ხარჯიც ჩვენ უნდა გაგვეღო. სამაგიეროდ, როცა რადიოთი გადაცემულ ყველა მონაცემებს გაეცნო, სრული გამოჩანამრთელება, ცნობიერების მთლიანი დაბრუნება აღვიჭყა. რეზო შემომეშველა, ფული გადავრიცხეთ ლაინერის საოცარი ბანკის სალაროდან და ორივენი თითქმის უკაპიკოდ დავრჩით. ექიმი ერთ პატარა სანავსადგურო ქალაქში ავიყვანეთ ბორტზე. აქამდე თვითმფრინავით ჩამოვიდა. ტრაპზე ორ თანაშემწესთან ერთად ამოვიდა. სამივენი - ექიმი და ორი ახალგაზრდა ქალი ლალისთან განმარტოვდნენ. ჩვენ კი საპატრიო სტუმრებს ცალკე კაიუტა გამოვუყავით

და ახლა აქ განვმარტოვდით, თან მსუბუქი საუზმე დაგუჯვეთით. მე და რეზოს მალე გივიც შემოგვიერთდა. შევატყვე, ჩვენზე ნაკლებად არ განიცდიდა ლალის ავადმყოფობას.

- თამუნას საფრთხე აღარ ელის! - რეზომ ჩამოწოლილი უხერხული სიჩუმე დაარღვია, - ლალის კი, ჩემი აზრით, ცნობიერების აღდგენის შემდეგ, მკურნალობა, დიდი ხნით დასვენება დასჭირდება.

მე ვღუშდი.

- მგონი, ასეთი შემთხვევის შემდეგ, - ფიქრიანად განაგრძობდა რეზო ექიმი, - ლალი საერთოდ უნდა მოვზოროთ ზღვას, და არ შევცდები, თუ ვიტყვი, მის სანაპიროებსაც. დარწმუნებული ვარ, ამასვე გვირჩევენ ჩი-იუ-ლეიც!

- ოღონდ გამოვიდე მდგომარეობიდან, მკურნალობის გაგრძელების ხარჯს მე ვკისრულობ, - თქვა უცებ აქამდე გაჩუმებულმა გივიმ. - ვიცი, ამ ქვეყნებში რასაც ნიშნავს

დასვენება. თქვენი დანაზოგი ზღვაში წვეთია, რაც ამ პრობლემის მოგვარებას დასჭირდება. ასეთი რამეები აქ ძალიან ძვირი ღდება...

გაფითრებული და გაოგნებული კვლავ ვდუმდი. რაც მებადა, ბოლო ცენტამდე გადავიხადე. რეზო რომ არ შემეშველებოდა, პროფესორსაც ვერ მოვიწვევდი. ბრემენბაუზენში დატოვებული „მერსედესი“ კი, თუ იქამდე მშვიდობიანად ჩავალწვევდით, გაუძღვის შემთხვევაში შინ დამაბრუნებდა მხოლოდ.

საშინლად მოვიწყნე.

- ფულზე არ იღარდო! - თქვა ისევ გივი გელაშვილმა, - ორ-სამ დღეში, ღმერთით, კრიზისი გაუვლის. სანტა-კრუსში მოგიწევთ გადასვლა, მთებში მშვიდი, წყნარი ადგილის მოძებნა დაგჭირდებათ. ოლონდ მოიხედოს, ხარკს არ მოგერიდებო...

- თქვენ... რატომ? - ძლივს ამოვღერდე.

- არ იცნობთ აქაურ ცხოვრებას. ლალის რომ პირობების შექმნა დასჭირდება, ბევრი ფული მოუნდება ამას. საყვედურად ნუ გამიგებთ! ძალიან გაგათამამათ ჩემმა მოძებნამ. წარმატებას მიაღწიეთ და... აი... - დადუმდა ისიც. სიგარეტი გააბოლა. სამარისებული სიჩუმე ჩამოვარდა.

- ფულს არც მე დავიშურებ! - საუბარში ჩაერია რეზო, - ცოტაოდენი კიდევ გამაჩნია შვეიცარიის ბანკში. ბოლო კაპიტამდე გამოვიტან, ფოსტით მივიღებ. სანტა-კრუსში თუ გადავსხდებით, ბოლომდე არ მოგცილებდით. უნდა ვუშველოთ ლალის! აუცილებლად უნდა ვუშველოთ! მადლობა ღმერთს, მკურნალობაზე დავითანხმეთ ეს პროფესორი! მე ვიცი მანგაირი ექიმები. შინაგანი ძალთა და ენერგიით არჩენენ ავადმყოფებს. ჩვენთან ექსტრასენსებს ეძახიან მათ. აქ კი ხალხური და თანამედროვე მედიცინის გამოცდილების

შერწყმით აღწევენ წარმატებებს.

ტირილი მინდოდა. თავდაკარგული ხმას ვერ ვიღებდი.

- ჰო! ნუ ჩამოუშვი ახლა ცხვირი! - მწარედ დაფიქრებული გივის მზერამ მთელს სხეულში ჟრუანტლად დამიარა, - ამ მხრივ პრობლემა არაა. რამდენი გაქირავებული სათვის მიშველია, თანაგრძნობა გამიწევია, ევროპაში უსახსროდ დარჩენილი ჩვენი გემების ხარკი გამისწორებია, ემიგრანტებისა თუ მიუსაფარი ქართველისათვის ხელი შემიშველებია! მაინც... მაინც...

- ესე იგი, თქვენ... ბატონო გივი?! - წამოიძახა რეზომ.

- ვიცი, რაც უნდა თქვა, - სიტყვა გააწყვეტინა გივიმ, - „მერკური“ მე გამოვიხსენი მარსელიდან. სამასი ათასი დოლარი გადავურიცხე „ტომსონ და კომპანიას“. მინდა, სულ სიკეთე ვთქვო, მაგრამ... მაგრამ, მაინც მსჯის ღმერთი, არ მპატიობს...

სინჩრემანი აღარ არსებობდა. ჩვენს წინ ტანჯული ქართველი კაცი იყო და ახლა საერთო მღელვარებას ყველაზე მეტად ამჟღავნებდა. არც ცდილობდა მის დამალვას.

მინდოდა მეკითხა, რატომ გგონიათ, თქვენ გსჯით ღმერთი და არა სხვას, თუნდაც მე პირადად, მეთქი, მაგრამ ხმა ვერ ამოვიღე, სიტყვა ვერ დავძარი. ფიქრებსა და დარდს ჩავუღრმავდი. წუხელიც ენაზე ლალი. ვეღარ მიცნო, მართლა გივივით დარბოდა კაიუტაში, თმააწეწილი, დაუდევრად ჩაიძული, ფეხშიშველა. აზრმიუცემლად ჩურჩულებდა - „ახლა რა გქნა, ახლა რა რა გქნა!“ - ყურადღებასაც არ მატყვევდა. ზოგჯერ რალაც გაუგებარ სიტყვებს წამოიყვირებდა, გაშეშებული ხელებს იქნევდა, ტიხრებს აწყდებოდა. გული მომიკვდა. ლალი ძალიან ავად იყო. თამუნაც ავარიდეთ, აღრიალებულ-აბდავლებული. მხოლოდ კაპიტანს

დაუჭერა. სხვამ ვერავინ შესძლო კაიუტიდან გაყვანა. მე კი მებდაცემულს, ორივე მელდამ ხელები ჩამავლეს, ღერეფანში გამოშვებულს, ხელს ნუ გვიშლითო, მხოლოდ ეს მითხრეს.

- კი, ნამდვილად მსჯის ღმერთი! - დარდიანად ჩაილაპარაკა გივიმ, - მსჯის! - ამოიოხრა, - ნეტავ მომკვდარიყავი მაშინ! რამდენ წვალუბას გადავჩეხბოდი, როგორ მოვისვენებდი!

რეზოს წამიერი შემოხედვა ვიგრძენი. ისიც გაცემული იყო. არაფერს ამბობდა, მაგრამ „ჰერეთის“ ყოფილი მთავარი მექანიკოსის ამ სიტყვებში უმადურობა ხომ არ მიენიშნა, ნეტა? არ ვიცი.

გივიმ ღრმად ამოიოხრა, მერე თქვა: - ჟურნალისტო, შენ იცი, რაც მოხდა ჩემი თბილისში დაბრუნების შემდეგ, ნაწილობრივ მაინც იცი. მე დავწვი ჩემი

მანქანა და ისინიც შიგ ამოვხუტე. აი, ამიტომ მსჯის ღმერთი. გემზე თქვენი მოსვლის პირველი დღიდანვე ამაფორიაქეთ, რა არ ვიფიქრე. მოგზავნილებიც მეგონეთ. მალე დაერწმუნდი, საკუთარი ინიციატივით, ცოტადენი ფულის შოვნით გათამამებულნი, დამსდევდით კუდში. ლალის თავგანწირვა და რისკი რომ არა, ვერაფერს მომიხერხებდით. ახალი ცოდვა კი ღმერთმა მაცილოს. განა, ნაკლებ უბედური ვარ? რამდენი დღიღუპა ჩემს თვალწინ, ჩემს გამოც... შეგება ვერსად ვბოვებ. არც დიდებამ მიშველა, არც მილიონებმა. რა დაგიმალეთ, ნამდვილად თავს მოვიკლავ, ლალის რამე რომ დამეშინოს. აღარ ვიცოცხლებ, არც რამედ მიღირს ჩემი ტანჯული სიცოცხლე. მომისმინეთ!

* * *

„ჰერეთზე“ რეისის ბოლომდე დავჩი. ატლანტიის ოკეანეში ბრაზილიელთა ფელუკა იწვოდა და იძირებოდა. ჩვენ მივეშველეთ. თორმეტი ეკიპაჟის წევრისაგან მხოლოდ ექვსის ნახვა შევძელით და ბორტზე ავიყვანეთ. ერთი მათგანი, უფროსი მოტორისტი ქალაქ კურიტიბას მცხოვრები იოჰან სინდერმანი იყო...

- სინდერმანი? - ერთად, გაკვირვებით წამოვიძახეთ მე და რეზომ.

გივიმ ხელის მკვეთრი მოძრაობით გაგვაჩერა, განაგრძო:

- ისიც ხელებში ჩამკვდარა. ძლიერი დამწვრობა მიეღო, ვერ ვუშველეთ. მისი პასპორტი დამრჩა. ცხედარი სახელდახელოდ შეჭედულ კუბოში ჩავასვენეთ და სასურსათო მაცივრის ერთ განყოფილებაში მოვათავსეთ. ყოველდღე სანთელს ვუნთებდით, სანამ პორტ პარანგუაში ჩავიდოდით. იქ ტვირთი უნდა აგვეღო. დაღუპულის ნათესაობა, ნავსადგურის მრავალი თანამშრომელი

შეიკრიბა. ავადმყოფები წაიყვანეს, სინდერმანის ცხედარი წაასვენეს გლოვით და ვიშით. ჩვენ გზა განვაგრძეთ. ბოლოს ხმელთაშუა ზღვაში შევედით, ქალაქ მერსინში ჩამოვეწერეთ და შინისაკენ გავეშურეთ ეკიპაჟის უმრავლესობა.

თბილისში უსიამოვნო ამბავი მელოდა. სიდერის, მარტოხელა ქალი საავადმყოფოში დამხვდა. უპატრონოდ დარჩენილს, შვილის მოუნელებელი დარდით გათანგულს, ლუკმა პური ვეღარ ეშოვა, შიმშილით დაუძლურებული მალე გარდაიცვალა. გიჟის გვერდით დავმარბე. მცირედენი დანაზოგი, რაც ვალის გასტუმრების შემდეგ დამრჩენოდა, მის დაკრძალვასა და ქელებს მოუნდა. ცოლისა და სიდერის სამუდამო სამყოფელი მოვაწესრიგე. სამუშაო ვეღარ ვიშოვნე. ჩემი საბოლოოდ დასრულებული ნაშრომი არავის სჭირდებოდა საქართველოში. ყურადღების ღირსადაც არსად სცნეს. ვერავინ დავაინტერესე, კვლავ უკაპიკოდ, უბინაოდ და

მიუსაფარად დავრჩი. დროგამოშვებით დღიურ სამუშაოს ვასრულებდი. ასე გამკონდა თავი. აფორიაქებულ და აწიოკებულ საქართველოში არავის უნდოდა ჩემი აღმოჩენა. მაშინ დამებადა აზრი, სინდერმანის პასპორტით მესარგებლა. კვლავ უცხოეთში წავსულიყავი. იქ მეცადა ბედი. არ შეიძლებოდა გემთმშენებელი ფირმები ჩემი ნაშრომით არ დანტერესებულიყვნენ. არგენტინაში თუ ჩავალწევდი, სამოქალაქო მემო სესხს ადვილად ავიღებდი ბრაზილიაში მცხოვრები გერმანელი ემიგრანტის სახელზე. ალიბივ საუბრეთსო მექნებოდა, ზღვაზე ძლივს გადაჩენილი აღარ მოვინდომებდი ისევ საცურაოდ წასვლას. ჰმ, ეს ხომ სრული სიმაართლე იქნებოდა! - ჩაეცინა გივი გიგაურს, - პოდა, პასპორტში, ზღვის წყლისა თუ ნესტისაგან გაფუჭებულ საბუთში, საბოლოოდ მომიწესრიგდებოდა ყველაფერი. შემდეგ კი ბრემენხაფენს მივაშურებდი, სადაც ყველაზე მეტად მომეცემოდა სამუშაოს ნახვისა და ჩემი გამოგონების დანერგვის შანსი.

წასასვლელად კი ფული იყო საჭირო. ერთ კოოპერატივში ისევ მოტორების შეკეთება დავიწყე. ნაწილი თანხა მოვაგროვე, ნაწილიც ისევ ვისესხე, პირადი პასპორტით უნდა წავსულიყავი საზღვარგარეთ, ვიზაზე დავიწყე ზრუნვა.

ერთ დღეს რუსთაველის პროსპექტზე ჩემი ყვითელი „ვიტული“ დავლანდე. ცოლყოფილი უკდა საქვს. თვალი ავარიღე, რაიმე ხათბალას არ გადავეყარო მეთქი, მაგრამ მსდევდნენ თურმე. ჩხუბი თუ თავდაცვა არასდროს ვიცოდი. ისევ იმ ორმა ბიჭმა გამაჩერა. მიბრძანეს, მანქანაში ჩავმჯდარიყავი და ხმისამოუღებლად გავყოლოდი. ხელი ვკარი, გაქცევა ვცადე. ვიცოდი, სიკეთე არ მეღოდა მათგან. დამიკირეს, გამლახეს, ძალით ჩამაგდეს სალონში და ისევ იმ სახლში წამიყვანეს, სადაც აღრე ვყავდი.

დაპატიმრებული. ათ დღეს მტანჯეს, მაწამეს. ფულსა და ნარკოტიკებს მთხოვდნენ, რაც არ მქონდა, რას მიეცემდი.

დიდ გარაჟში სხვადასხვა ავტო-მანქანების მოტორს მარემონტებინებდნენ და მხოლოდ იმდენს მაქმევდნენ, შიმშილით სული არ გამეფთხო. აუტანელ პირობებში, დამცირებული და თავმოყვარეობაშელახული, გაქცევის გეგმას ვადგენდი. დრო ვიხელთე, ჩემივე ავტომანქანით შევძელი გაპარვა. მანქანაში აღრე დარჩენილი პირადი საბუთების ნასახივ ვერ ვნახე. მთელი სიჩქარით მივაქროლებდი მუხათგვერდის ტრასაზე, სადაც პირველსავე საგზაო პოლიციელისათვის შემწეობა უნდა მეთხოვა, რათა მანქანის საბუთები მომეწესრიგებინა და გამეყიდა. მანქანა კარგად იყო მოვლილი.

მცხეთაში შევედიოდი. მოსახვევში საგზაო პოლიციელმა, რაციითა და ავტომატით აღჭურვილმა, გაჩერება მანიშნა. იქვე იდგა მისი სპეცმანქანაც, შეიარაღებული თანამშრომლებით სავსე. შევჩერდი. მეშინოდა, მდევარი არ გამოეყოლებინათ ჩემთვის. ამიტომაც ავერიდე თბილისში შესვლას.

ახლა კი თავისუფლად ამოვისუნთქე.

გაუგებრობა მეგონა, როცა მომვარდნენ, გამქაჩეს, გამლახეს და ჯერ მათ ავტომანქანაში მომათავსეს, სადაც გზას გამიყენეს თვალეზახვეული, ხოლო ღამით... ბედი ვიწყველე, როცა ისევ უკან, ჩემს დამტყვევებლებთან დამაბრუნეს.

ამჯერად ძლივს მივხვდი, ჩემს მტრებს პოლიციაც მოესყიდათ. ფეხზე მსხვილი ჯაჭვი შემაბეს და მეორე ბოლო სარდაფის რკინის ბოძს მიამაგრეს ბოჭლომით.

იმ ღამით ცოლყოფილი იჭედნური ღიმილით დამცინოდა:

- ნუ ნაღვლობ, სტარკი! ხვალ ახალი საქმე გექნება. აკი დაგპირდი, კიდევ მოგვწველით... აბა, რა გეგონა, ტო!

მეორე დღით „კამაზი“ მოათრევს, სათადარიგო ნაწილები მოიტანეს და მიბრძანეს, ამეწყო. მოტორი მთლიანად გამოსულიყო მწყობრიდან. ერთ კვირაში ავამუშავე მანქანა...

ბევრს არ გავაგრძელებ. დღით წავიდნენ. ცოლყოფილი, ახალგაზრდა ქალი და ის ორი ბიჭი. ჩემი „უიგულით“ გაუდგენენ გზას. ჭაქვი უზუმრად გადავყარი. „კამაზის“ საჭეს მივუჯექი, დრო ზუსტად შევურჩიე, აბა, რა იცოდნენ. მოტორთან მოჩალიჩე უბრალოდ ვწმენდდი რალაც ნაწილებს. გარაჟის კარები, დიდი ალაყფის ქიშკარიც გავამტვრიე და დავედგენე. მცხეთისკენ მიდიოდნენ. „ზაქესთან“ დავეწიე, კლდეზე მივაკვლიტე ჩემი ნაოფლარით ნაყდი „უიგული“, დაღვრილ ბენზინს ცეცხლწაქილებული ასანთის კოლოფი ვესროლე. „კამაზი“ კი უკუსვლით ხრამს მივაყენე, გადმოვბტი კაბინიდან. მანქანა ლაწუნ-ბრაგუნით ჩაცურდა დამრეც ფერდობზე, მტკვარში ჩავარდა საზარელი დგაფუნით.

ხეობაში ფრთხილად ჩაფეხორთხდი, აღიდებული მტკვარი გავცურე და თავს გუშველე.

დანარჩენი ამ ამბისა, ჩემზე ნაკლებად როდი იცით... „დოიჩლანდის“ მოტორში ჩემი ნახაზებით, ჩემი პროექტით კორექტირება შევიტანეთ. ერთ წელიწადში სახელით, დიდებითა და ფულით ავიგეს. ნობელის პრემია კი ზღაპარივით მოხდა. უცხოეთის უამრავმა საზღვაო სამშენებლო ფირმამ აიტაცა ახალი პროექტი. არც ვიცი, რამდენია ახლა ჩემს ანგარიშზე, რომელიც დღითიდღე მატულობს... ასე რომ, სიტყვაც არ დაგცდეთ ხარჯზე, სამკურნალო ფულზე. ერთი კი დაბეჭდვით უნდა გთხოვოთ: ჩემს შესახებ თუ ოდესმე რამეს იტყვით, თქვით, როგორ უარმყო სამშობლომ, ჩემმა ხალხმა, მიუსაფარად და უპატრონოდ მიმავლო. მე კი

შეძლებისდაგვარად მოვებმარები იმ თითო-ოროლა ქართველს, ვისაც დარჩენილ ცხოვრებაში შეეხვდები.

მეტი რა გითხრათ. ესაა ჩემი ამბავი. დედამიწის ზურგზე თქვენს გარდა არავინ იცის ჩემს ცოდვა-მალზე და ამ ცოდვისათვის მსჯის ღმერთი ყოველი ფეხის ნაბიჯზე... ისე კი, ერთიც იცოდეთ, ჩემი ნამდვილი ვინაობა არავინ უწყის საქართველოში. რატომღაც დამებედა, სხვისი სახელით მეცხოვრა ჩემს გვერდით დაღუპულთა პასპორტებით. გივი გელაშვილი ის თანამებრძოლი იყო, ოჩამჩირაში, სოხუმისაკენ მიმავალ გზაზე, რესტორან „არალუს“ მაზლობლად რომ მომიკლეს ფეხაზე. მე მაშინ ტყვედ ჩამიგდეს და ვინაობა რომ არ გამემჟღავნებინა, პირადი საბუთები გავანადგურე. მანამდე კი, ამ ომის ატეხვამდე, დიდ თანამდებობაზე ვმუშაობდი სოხუმში. ამიტომაც ბოლომდე ვიცავდი სოხუმს. უკანდახეულები გვიგდეს ტყვედ, დაქრილები, განადგურებულები. ტყეობამ საზარელი ხვედრი მარგუნა. საკმარისი იყო, ვინმეს ვცნობოდი, ვინაც ვიყავი სინამდვილეში, წამსვე ადგილზე დამხვერტლდნენ. აქაც შემთხვევით გადავჩრი.

- მაშ, გივი გელაშვილიც, - ღრმად ამოიოხრა რეზომ, გრძელი ნაფაზი დაარტყა და წამოდგა, - სულ სხვა პიროვნებად უნდა ვიგულისხმოთ? ლევან, აქამდე სულ დუმხარ. ჩვენი უცნაური გმირის ნამდვილი გვარ-სახელის ინციალების „გ“ „გ“ - ჭეშ ხომ არ უნდა დავიგულოთ? მგონი, სწორედ ეს ინიციალები უნდა იყოს ამოტიფრული გიული გიგაურის სასაფლავს დაფაზე!

- ამ თემაზე ნულარ იმარჩიელებით, - მწარე ლიმილით მოგვმართა გივიმ, - სულ ერთია, ეს ბურჟსი დიდხანს არ გაიფანტება. ჩემს ნამდვილ ვინაობას მანამდე ვერ გაიგებს დანტერესებული პიროვნება, სანამ სოხუმს არ დაიბრუნებს

საქართველო. მგონი, დაგლალეთ, არა! მოდით, ლალის გამოჩანმრთელების ვთქვით, გამოშრა პირი, - სასმელს წაეტანა,

გადაჰკრა. რეზო ჩემს კაიუტაში წვიდა. სადაც ეჭიმები არავის უშვებდნენ მის გარდა.

* * *

- ისევ შემთხვევით გადავჩიო...

სოფელ მერკულადან გადმოსულმა მეგრელებმა ერთი გამორჩეული აფხაზური გვარის თექვსმეტი წლის ქალიშვილი მოიტაცეს. მას შერცხვენა ელოდა. მეგრული კარგად ვიცოდი. აფხაზებმა ორი ქართველი ამოგვარჩიეს, შემორჩენილი ძონძები, ტყეობასა და მონურ შრომაში შემოფლეთილი, ახალი ტანსაცმლით შეგვიცვალეს, მოსალაპარაკებლად გაგვგზავნეს, ოღონდ ის ქალიშვილი ღირსებაშეულახავად დაებრუნებინათ, სამაგიეროდ კი ვინც იმ სოფელში ქართველები ვიყავით, ორმოცამდე კაცი, გავგათავისუფლებდნენ.

აფხაზების ამ უპირობო წინადადებამ ყელა ააღელვა. დრო ცოტა იყო. ხოლო რისკი, - შეუცნობელი, - მოსაუბრე დადუმდა. ისევ წაეტანა სიგარეტს. კაიუტ-კომპანიაში, სპეციალურ-ბლოკში, სამარი-სებული სიჩუმე ჩამოწვა. ამ უცნაურმა ამბავმა საკუთარი დარდიც დამავიწყა.

გივიმ (ამ სახელით შემორჩა იგი ჩემს მესიერებას) ღრმად ამოიოხრა. ოხვრა სიგარეტის კვამლს გაატანა. მერე სასმელს მისწვდა. არგენტინული შესანიშნავი შავი ღვინით ბროლის ჭიქა ბოლომდე გამოცალა, შოკოლადის ფილას პატარაზე წაატება და უგემურად გალქვა.

- მაინც, ვინა ხართ, ჩემო ბატონო? - ახალშემოსული, თვალმგაფართოებული მისჩერებოდა ბეროშვილი მის უცნაურ ყოფილ პაციენტს და ვატყობდი, ხელები უთრთოდა, ხმა უკანკალებდა. ამჯერად არც ის შეეშათ ლალისთან. აღელვებულმა მხრების აჩეჩვით გვანიშნა, ჭერჭერობით არაფერი ვიცოი, და სავარძელში ხვნეშით ჩავსვენა, - ღმერთო

ჩემო, ასეთი რამ ცხოვრებაში არ გამიგონია, - მიმართა ისევ გივის, - ის მაინც გვიტხარით, რათ მუშაობდით სოხუმში, რა თანამდებობაზე... რალაც შინაგანი ეჭვი მღრნიდა ყოველთვის, რომ ბოლომდე არასოდეს გითქვამთ თქვენი უცნაური თავგადასავალი.

- ჩემს ვინაობას ვერაფერს გაიგებს, მეთქი, - თქვა უცებ მოსაუბრემ გაბრაზებით, - ჩემი პიროვნება მოკვდა, სამუდამოდ წაშალა აფხაზეთის ბრძოლის ქარ-ცეცხლში. ისე კი, საქართველოს ერთ-ერთი გამორჩეული და ცნობილი გვარის შვილი ვიყავი. პატიოსნად, უმწიკვლოდ ვმსახურებოდი ქვეყანას. ჩემი შორეული წინაპრებიდან დაწყებული სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის ვიბრძოდით ყველა... ნუ დაინტერესდებით. მე პირადად საქართველოსათვის აღარ ვარსებობ. ჩემში კი მუდამ იცოცხლებს ჩემი ტანჯული ქვეყნის ხსოვნა. უგნურ, ამბიციურ ძმათა სისხლით მორწყული ქვეყანა. მე იქ არასოდეს დავბრუნდები, იმ ხალხში, იმ ერის შვილებში, რომლებმაც სიცოცხლე მომიწამლეს, სასიკვდილოდ თოფიც მრავალჯერ მომიღერეს და სამუდამოდ განმდევნეს. ბოლომდე მაინც არ მოგიყვებით ჩემს ამბავს. ზოგი რამ იცით, ზოგიც იფარაუდეთ. მოძიებას კი ნუ შეუდგებით, ნულარ შეაწუხებთ ჩემს ცოდვილ სულს. მხოლოდ სოფელ მერკულას თავგადასავალს გიაშობთ და ამით დაემათავროთ. ალბათ საწყენია თქვენთვის, ამოდ რომ ჩავიარათ ჩემმა ძებნამ. ლალის რისკმა, უგნურმა რისკმაც ვერ გამოიღო სასურველი შედეგი. თუ სინდერმანი და გელაშვილი ერთი და იგივეა, ორივე ერად სულ სხვა პიროვნება

იყო, დიდი ქართველი გვარის შვილი, რომელსაც ბევრი პრეტენზია ჰქონდა, ამაღლებულიყო, განდიდებულიყო, მაგრამ სულ სხვანაირად შეტრიალდა ბედი, სულ სხვა განზომილებით მოვიპოვე დიდება და ჭონება, თუმცა ყოველივე ეს გალაღებული ქართული ხასიათის ზეობა კი არა, განადგურებაა. მოკვეთაა საკუთარი ფუძიდან, ფესვიდან...

მე ამის დარდი მომკლავს ადრე თუ გვიან, რადგან სამუდამოდ დაგტოვე სამშობლო... შეგიძლიათ თვითგვემა დავარქვათ ჩემს მოქმედებას. მე სამშობლოში, სადაც ცოდვა-მადლისა და მტყუან-მართალის გამკითხავი არავინ მეგულება, დამბრუნებელი არა ვარ!

- მაგრამ, მაგრამ, - წამოვიძახე ბორძიკით, გაშტერებულმა, - თქვენ ახლანობელის პრემიის ლაურეატი ხართ, საქვეწმოდ ცნობილი პიროვნება და შენი სამშობლოც სიამოვნებით მიგიღებს, ჩაგისუტებს...

- არა! არა! - სიტყვა წამართვა გივიმ, - არა! ეს დიდება ქართველმა კი არა, გერმანელმა ემიგრანტმა მოვიპოვე. მართალი გითხრათ, ჩირადაც არ მიღირს იგი. როგორც გერმანელმა მივალწიე ამას და არა, როგორც მსოფლიოში ერთ-ერთი უზნური, ტრაბაზა თუ ბაჭია ერის შვილმა. იმ ერის შვილმა, ძარცვის, მკვლელობის და ჭურღობის მეტი რომ არაფერი იცის... ჰო, კიდეც! კიდეც ის იცის, რომ გაყდოს ყველაფერი, ერის ბედიც, ყველა და ყველანი, მიწა-წყალი, წინაპართა მონაპოვარი, სინდისი და ნამუსი, ოღონდ ფული იშოვოს, წყული ფული! აღარ შემეფოთ ახლა! დარწმუნებული ვარ, ძალიან დიდი დრო უნდა გავიღეს, რამე ეშველოს საქართველოს. მანამდე კი ისევ შინაური და მომრავლებული გარეშე მტრები საბოლოოდ დაღუპავენ ქვეყანას. მე აქ გამოსავალს ვერ ვხედავ!

- გივი, არ გეთანხმები, - ზეზე წამოიჭრა რეზო, მე კი ხმას არ ვიღებდი,

- ვერ დაგეთანხმები! იქნებ სხვამაც განიცადა შენზე მეტი ამ უკუღმართ ცხოვრებაში, მაგრამ... რად ლანძღავ ქართველობას! მე არ მოგცემ ამის უფლებას, დიახ! არ მოგცემ!

- შენ მართალი ხარ, მაგრამ საკუთარ თავთან ხარ მართალი, ჩემთან კი - არა! როგორ გგონიათ, განა მართო მე ავიტრუვე გული ქართველებისა და საქართველოს მიმართ? - ცხარედ განაგრძობდა გივი გელაშვილი, - როგორ მიგაჩნიათ, მართო მე გამოგვექცი სამშობლოს? რატომ წადი შენ „მერკურზე“, - მე მომიბრუნდა უცებ, - ანდა, შენ რა გინდოდა ჯაქარტაში? ინდონეზიელები გეცოდებოდა? ჰუმანიზმი გამოძრავებდა? - ამჯერად რეზო ბეროშვილს მიაპყრო გამსჭვალავი მზერა, - თბილისი, საქართველო გვეცოტავა საასპარეზოდ? არა! თქვენ ლუკმა-პურის საშოვნელად, შიმშილის დასამარცხებლად გაიქცით, ცივილიზებული საშუალებით წადით უცხო ქვეყანაში. მეც თქვენსავით, და სამივე იშვიათი, ბედნიერზე ბედნიერი გამონაკლისი ვართ. ცოტა რაღაცას მივალწიეთ მეტ-ნაკლებად! განა ყველას უმართლებს? განა, ყველა მდიდრდება? რამდენი სამუდამოდ იკარგება და უსახელოდ, უგზო-უკვლოდ იღუპება. ყველანი - ჩვენც, ისინიც, დანგრეულ-გაპარტახებულ საქართველოს გამოგვექცით. ჯერ ერთმანეთს დავერიეთ, დავღუპეთ ქვეყანა, მერე გაქცევაზე დავიჭირეთ თვალი, მსოფლიოს მოვედეთ, სადაც შევალწევთ, ცუდად გადაცანით თავი. წაიკითხეთ ევროპული ეურნალ-გაზეთები, რამდენ ეურნალისტს, თვითმხილველს, მოგზაურს დაუწერია ჩვენზე, ჩვენს ყოფაზე, ცხოვრებაზე და დარწმუნდებით, სიტყვა „ქართველი“ აღარ წარმოითქმის სირცხვილის გრძნობის გარეშე. იმ დაწყვილილმა ომმა დაანგრია და დაშალა ყველაფერი. დღესაც, მომავალშიც ბევრი დაიტანჯება მის

ნანგრევებში მოყოლილი, და არაინ იცის, ამ ცოდვა-მადლის ორმოტრიალში ვინაა მართალი, ან მტყუნაი. აი, ესაა ჩენი ხვედრი საუყუნეობით, ათასწლეულობით. არა! არა! ნურც მედავებით, ნურც მიმტყცებით, საქართველოში ჩავალ და ხელის გულზე დამისვამენ. მე არა ვარ იქ ჩამსვლელი, არასოდეს!!!

ჩემს აღსარებას თუ პირდაპირი მნიშვნელობით ქართველი ერის ლანძღვად მიიჩნევთ, არ გიშლით, მიიჩნევთ, მაგრამ პირად შეხედულებას სიძულვილად ნუ ჩამითვლით. რაღაც უსაშველო გვეჭირს ქართველებს. მე არ მძულს ჩემი ერი, სხვაზე ნაკლებადაც არ მიყვარს, მაგრამ გამოსავალს, ხსნის გზას ვერ ვხედავ, ვერსად ვხედავ! სიმართლის თქმა არაა სიძულვილი. სიმართლე კი ძალიან მწარეა... პირადი ამბიციის სქარბობს ყველა ქართველის არსებაში... უფრო ღრმად ჩაიხედეთ ბოლო წლების ისტორიულ ანალებში და თავად დარწმუნდებით, პირადი განდიდების სურვილს, წადილს - სხვათაგან გამოირჩეოდნენ, თანაც ყველაზე უკუღმართი ფორმით, რამდენი საერთო საქმე, საშვილიშვილო საქმე შეწირა, სამუდამოდ შეწირა. ეს მე უნდა ავიხსნათ და გასწავლოთ?

- ნულარ ვიკამათებთ, - ვთქვი მწარე ფიქრებით შეპყრობილმა, - დავანებოთ ამას თავი. ბოლომდე გვიამბეთ, გაათავისუფლეთ ის უცნობი აფხაზი ქალიშვილი?

- ჰო! - დარდიანად ჩაილაპარაკა გვიგინი, - გავათავისუფლეთ. სიცოცხლის ფასად რომ დაგვეჯდომოდა, უნდა გავგეთავისუფლებინა... იმ სუსხიან დეკემბერში, სოხუმის დაცემის შემდეგ თითქმის სამი თვე იყო გასული, ორი ქართველი ფეხით გავუდევით გზას. აღიდებული მოკვი გადავლახეთ. სოფელ მერკულაში შევედით, სადაც დატყვევებული ჰყავდათ აფხაზი ასული.

პატრულმა, კბილებამდე შეიარა-

ღებულმა ორმა მეგრელმა ახალგაზრდამ, წვერმოშვებულმა მხედრიონელმა, შტაბში წაგვიყვანა. ერთ-ერთი შენაერთის მეთაურს გლეხის სახლში ჩაერაზა მოტაცებული ქალიშვილი. დამცველებით გარს შემორტყმული.

ავუსხენით საქმის ვითარება. თან იმ მეგრელების სია მივეცით, მოტაცებულ ქალიშვილში გაცვლას რომ სთავაზობდნენ.

- დახვრიტეთ ორივე! - იყვირა შენაერთის მეთაურმა და ჩვენც იქვე, ბნელ ეზოში, ბალის სიღრმეში წაგვიყვანეს.

ახვანდა ავტომატების საკეტები. ხელ-ფეხშეკრულებს მოკლე ნაბიჯების გადადგმა შეგვეძლო მხოლოდ. ბიძგვა-ჭიკავით გავვიდგავს წინ.

- ბიჭებო!... ნუთუ მოლაპარაკებასაც არა აქვს რაიმე აზრი? - მივმართე მეგრეებს, - ჩვენს სიცოცხლეს როდი ვდარდობთ და ჭიკით, იმ გოგოს ბედი გვადიდებებს. თუ არ დავაბრუნებთ, დიდ ცოდვასთან ერთად, დიდ დანაშაულსაც ჩაიდენთ. თქვენი უფროსი, მგონი, ნაკომანია. კარგად დაფიქრდით, ჩვენი სიცოცხლე ჩალის ღერადაც არ გვიღირს. აფხაზი ასულის გათავისუფლებით კი დიდ საქმეს გავაკეთებთ. იმ ბიჭებსაც ვიხსნით, ასე სასოებით რომ ელოდებიან გაცვლას, აფხაზებს კი მტრად აღარ მოვიცილებთ. განა, სისხლი ცოტა დაიღვარა? იმასაც გეტყვით, - განვაგრძე ისევ ჩუმად, - აფხაზებმა მობილიზება უყვეს საკმაოდ დიდ ძალებს... ხვალ, დილით რომ არ დავბრუნდეთ, მდინარე მოქვს გადმო-ლახავენ აფხაზები... აქ დიდი ცოდვა დატრიალდება მაშინ...

ბიჭებს მეგრულად ვლაპარაკებოდი...

მხლებელი წამომეშველა: - მართლა, დაფიქრდით, ბიჭებო! ჩვენ აგვიყვანეთ მძევლებლად, თუ ჩვენს სიტყვას არ ენდობით. მოწყალებას არ გთხოვთ. დილაზე გადადეთ უკანონო განაჩენის აღსრულება. გაქცევის საშუალება არა გვაქვს, მაგრამ რომ შევძლოთ, სადმე

წამსვლელი არა ვართ... მოსალა-
პარაკებლად, პარლამენტარად მოსულებს
ნებისმიერი მტერი მოუსმენდა. თქვენ კი?
რა ხდება, მაინც აქ?

- თუ იმ გოგოს ხელუხლებლად
დააბრუნებთ, დარწმუნდებით, სიტყვის
ხალხია აფხაზები. ამ შემთხვევაში,
შეძველად...

ისევ ვიხელთე დრო და ჩურჩულით
მივმართე დამსჯელებს.

- ვინ არიან მაინც, ის ტყვეები?
გახსოვთ მათი სახელები? - იკითხა ერთმა
და იარალი დაუშვა, - ჩამოთვალეთ აბა!

- როგორ არა! - ვუპასუხე ისევ
ჩურჩულით, - ერთი მათგანი ძალიან
გამსგავსე. ლაშა ყალიჩავა რა არის შენი?

- ლაშაც იქ არის? - ლამის იყვირა
მალაშა, აწოწილა გულზე, ცოცხალია?
სექტემბრის მერე არაფერი გამიგია მისი
მე! არ ტყუიხარ?

- როგორ გეკადრებათ! ცოცხალია
და ახლა კარგად არის. კოჭლობდა ადრე.
ფეხში იყო დაჭრილი. მოარჩინეს
აფხაზებმა. სამუშაოსაც შედარებით იოლს
აძლევნ.

- დაიფიცეთ, რომ ლაშაც იქ არის!
ვაყვაცობაზე დაიფიცეთ! - აღელვებით
იძახდა მალაშა, - ყალიჩავა ვარ, მეც,
ყალიჩავა! ლაშა ტყუპისცალია,
ტყუპისცალი ჩემი! ზაზა მჭეია, მე... ზაზა...

- ზაზა, გენაცვალე! - დაეუწყავე, -
შენ და შენი ძმაცკი თუ აქ მოგველათ,
ლაშას, დანარჩენ ტყვეებთან, ერთად ზეალ
დახვრეტენ. რა გირჩევენია? იქ ხომ შენი
ძმაც ელის გათავისუფლებას. არა სჯობს,
ამაზე ვიზრუნოთ? შენი ნარკომანი შეფი
კი ამ საქციელისათვის ტრიბუნალს
გადაეცემა...

- სად არის ტრიბუნალი!.. უყვარს
იმ შობელძაღვს. მშვიდობიან დროს
ორჯერ სცადა მოტაცება. ახლა დათმობს?
ისე, ხელი არ უხლია, უმანკოა ის აფხაზი
გოგო... უცოდველია ახლაც! ზის იმ
ფიცრულ სახლში მარტოდ მარტო, და

ცრემლად იღვრება. ბონდოიე მამაძალი,
მიახლოებასაც ვერ ბედავს. წუხელაც
გაიჩხირა, შეუვარდა საძინებელში. გინებთ
აიკლო იქაურობა. მზეხამ კი... ოო, რა
გოგოა, რომ იცოდე, რა სათნო, რა
დიდებული! თმიდან ოქროს ორკაპა სარკი
ამოიღო, ელექტროშესაერთებელთად
დადგა და ბონდოიას უთხრა, თუ ზღრუ-
ბლზე გადმოგიბიჯებია, ამ სამკაულით
შევეურთლები ელექტრო-საღენსო. დედა
ყავს ქართვლი მზეხას. გვარი არ ვიცი,
მისი. დიდებული გოგოა, ჩემი თავი
ენაცვალოს...

შევატყვე, ხსნის, სიტყვის შესრულების
გასაღებს მიაგვენ. აღარ დაეცადე - ზაზა!
- მივმართე, - სანამ მაგ „კალაშნიკოს“
დაგვაცხრილავდეთ, კიდევ დაფიქრდით,
ჩვენი აქ ჩაბოცვა და გადაგვარებული
ბონდოს ეინის გატანა მთავარი, თუ ტყვე
ქალის გათავისუფლება და ორმოცამდე
ქართველის გადარჩენა?

- ბონდოიე მამაძალია, - განაგრძო
ზაზა ყალიჩავამ, - ელექტროდენი
გამოართვევინა მთელს უბანში, სანთლით
ხელში მიაღდა მზეხას სამყოფელს. აფხაზ
ქალიშვილს კი თადარიგი დაეჭირა. ოქროს
ორკაპა სარკი ყელთან მიიტანა და ისევ
ის სიტყვები გაუმეორა ბონდო ქობალიას.
ამ სოფელში ქობალიები სახლობენ სულ,
ვიცი მე! იმანაც შეიგინა და გაბრაზებული,
ბურღულ-ბურღულნით გამოზრუნდა
უკან... იმ ღამით ის ორი ბიჭი საკუთარი
„მეკაროვით“ მოკლა, ვინაც მზეხასთან
მისვლისას ახლდა...

- და ახლა, ამ წუთში, ჩვენი მოკვლაც
გიბრძანათ... ნუთუ, არ ფიქრობთ,
უკანონო რომაა მისი ბრძანება?

- რა გქნათ, ჭოტო? - ეს კითხვა
ზაზა ყალიჩავამ მასზე დაბალ, ჩაფსკენილ
ბიჭს დაუსვა. როგორც შევატყვე,
გარდატეხა მომხდარიყო უკვე მასში.

- მაგი არ ვიცი, მე! - გაბრაზებით
უპასუხა ჭოტომ, - ამ დეზერტირების
დახვრეტა დაგვევალა მე და შენ, და უნდა

შევასრულო ბრძანება ჩვენ.

ჯოტომ ავტომატი შეშართა, - თუ უარს იტყვი, შენ მოგვლავ, ჭერ, მერე ამათ, იცოდლე!

- რას შერებდი, თუ იცი? - ჩახლეჩილი ხმით, თავგანწირვით წამოიძახა ზაზა ყალიჩავამ, - კაცობა იქნება, მერე, მაგი?

- კაცობა ერთია, აქ! - გაბრაზებით უპასუხა ჯოტომ, - ჩვენ ჭარისკაცები ვართ, და უსიტყვოდ უნდა შევასრულოთ მეთაურის ბრძანება! - თითი გამოჰკრა ჩახმახს. გრძელმა ჭერმა ჩემი მხლებელი, თედო მოცელა. გულადმა გაიშლართა იმერელი ბიჭი, ერთგული მეგობარი და თანამებრძოლი, ოხვრით დაასკდა მიწას. იმავე წამს „მაკაროვმა“ იტუხა მკახედ. ჯოტოც მის გვერდით დაეცა.

- წამოდი, ჩქარა, ვინ ოხერიც ხარ! - ჩუმად სიბრაზით მითხრა ყალიჩავამ, - ჩქარა, წამოდი მეთქი! - ისევ უჩვეულოდ გაისმოდა მისი გაბრაზებული ხმა, ხრინწიანი, ჩახლეჩილი და ძრწოლით აღსავსე, - ხომ ხედავ, რაც ხდება აქ!

მე კი ვიდექი გახევებული, გაშტერებული. ეს, მერამდენედ ხდებოდა ამ საშინელ ომში, ძმთამკვლელ ომში, რომ ჩემს თვალწინ, ჩემს გვერდით ქართველი ბიჭი კვდებოდა ისევ ქართველის ხელობით. იმაზეც ვდარდობდი, თედოს მკვლელობას, ქართველს, ამ ქართველს, ძმის სისხლის მწყურვალეს, ჩემთვის გატენილი თოფი ესროლა მეორე ქართველმა, ჩემი მოსაყლაავი ტყვია გააცივა ჯოტომ, ვინც ორი ქართველის ჩახოცვას ცდილობდა. ერთი მოკლა, მეორეს კი თავად ემსხვერპლა, მესამე ქართველის მიერ განწირული.

- რაღას უყურებ, - მომვარდა ზაზა, - წამოდი! ამ დამპალის იარაღიც წამოიდე! - დაიხარა. შებოკილი ფეხები დანით გამითავისუფლა. ხელებიც გამიხსნა, ფაცხა-ფუცხით, - მზეხა მე და შენ უნდა დაეხისნათ. ვერ ხდები, ახლა სხვა გზა რომ არა გვაქვს?

ჯოტოს ავტომატს დავწვდი, „მაკაროვი“, ორი ხელუფმბარაც მარდად ავაცალე, გულის ჯიბიდან საფე მჭიდვც ამოვუღე და გაქცეულ ზაზა ყალიჩავას დავედევნე.

წამში გადავფერით ღობეებზე, მეორე თუ მესამე ეზოს უკანა მხრიდან მივადექით, მივაყურადეთ.

- მე სახლს აქედან მოვუვლი! - მიბრძანა ზაზა ყალიჩავამ, - დამიცავი. მზეხას გამოვიყვან. აგერ, მოშორებით „ბეტერის“ დაცვა განაიარაღე და მზად იყავი. მართავ „ბეტერს“?

- ნუ გეშინია! - დავამშვიდე ვითომ. ფავად აღელვებულმა, - დარდი ნუ გაქვს. იმოქმედე! კაციშვილს არ მოგაყარებ! მეც გამოგვყვები მზეხასთან. ვინმეს განძრევის საშუალებას არ მივცემ!

- რაც გითხარი, ჭერ ის გააკეთე! თან ჩუმად! იმას უკვე დახერხილი ჰგონიხარ! ამეღამ ძალას გამოიყენებს მზეხას დასასაკუთრებლად. ვერაფერი დააყავებს. თანაც, მგონი, სპეციალურად მაგრა გაჩხირულშია. უნდა ვიხსნათ! წავედი!

თქვა და ჩქარი ფეხაკრეფით გაუჩინარდა ფიცრულ კიბეებზე. ჩაბნელებულ ეზოში.

ლამის ბინდ-ბუნდში „ბეტერთან“ მივევადი. არ მინდოდა, კვლავ სისხლი დაღვრილიყო. ორნი იცავდნენ ამ მრისხანე მანქანას.

- ბიჭებო! - მკვეთრად, ჩუმი მრისხანებით შეეძახე, - გადადი გვერდზე, თავი თუ არ მოგძულეხათ!

ახალგაზრდები, გამოუცდელები ჩანდნენ. პირტიტველა გუშაგები შეცბენ. საბრძოლო მანქანის ნამდვილი ფლობელები კი უკანა ეზოს შორეულ კუთხეში, მიმჭრალი კოცონის შუქზე პურ-მარილს შეეჭკვეოდნენ. სუსტად ისმოდა მათი ღრიანცელი და წამოძახილი: - „ჩემი ღელა“..., „ყაროჩე“..., „ჩიგარი ხარ“..., „სკანი ღელა“....

გაოცებული გუშაგები ავტომატებს

ეცნენ, მაგრამ აღარ დავაცალე: - მებრალეებით, ბიჭებო! ტყუილ-უბრალოდ თავი არ წამახდენინოთ! იარაღი დაყარეთ და არ გაინძრეთ, გესმით!

შემართული ატომატის მუქარის ქვეშ უხალისოდ დაყარეს იარაღი. ლობისაყენ გადგნენ. დრო ცოტა იყო. საცაა, ზაზაც უნდა გამოჩენილიყო. წამსვე მოვთავსდი საბრძოლო მანქანაში. საბედნიეროდ, ყველაფერი რიგზე იყო. დაგეგმე, ავამუშავე და ღია სარკველში ავტომატის ლულა გადმოვყავი - არ გაინძრეთ! - ისევ გადავძახე აზრდაკარგულ ბიჭებს. ისინიც გარინდულნი იდგნენ ჩუმად, ხელებ-აწეულნი.

წუთის შემდეგ შეღაპარაკება გავიგონე კიბის თავზე, ზღრუბლთან. მას გინება და უწმაწუარი სიტყვები მოჰყვა. ბოლოს მკვეთრი გასროლებით დამთავრდა კარებთან ატეხილი ფორიაქი.

სროლაზე მოქიფეები წამოიშალნენ. იარაღს წამოაღლენ ხელი. მაგრამ ჰაერში მათი მიმართულებით, ავტომატის გრძელი ჭერი გავუსვი და მიწას გავჯარი ყველანი. დროგამოშვებით ისევ და ისევ ვისროდი ხანმოკლე ჭერებით და გონზე მოსვლის საშუალებას არ ვაძლევდი.

ზაზა ყალიჩავა, გამოჩნდა, როგორც იქნა. ისიც სროლით იკაფავდა გზას. მისი მოსასხამწამოხურული ქალისათვის ხელი ჩაევლო, წინ მოუძლოდა, და მძიმე, ფრთხილი ნაბიჯებით საფეხურებზე ეშვებოდა. ქალი, როგორც შევატყვე, ეწინააღმდეგებოდა. თითქმის ძალით მოათრევდა, თან მთელი სხეულით ეფარებოდა. ბაღის სიღრმიდან საპასუხო სროლა ატყდა.

- მზეხა! მზეხა! - მივაწვდინე ჩემი ხმა, - არ შეგეშინდეს, მზეხა! შენმა გამზრდელმა, თარაშ აშლარბამ გამომგზავნა! თარაშ აშლარბამ, მზეხა, ჩქარა, ჩქარა! - ამ სიტყვებმა თილისმასავით გაქრა. საბრძოლო მანქანის კაბინაში მზეხა

და ზაზა, მე რომ ეზოს სიღრმეში, ხის კენწეროებს ვცხრილავდი, მაშინ მოთავსდნენ. სარკველი დაიხურა და აქსელერატორს მთელი ძალით დავაჭირე ფეხი.

- ზაზა! ტყვიამფრქვევთან! - მივაძახე, ლობეებს ვეტაკე. დაბნეული, აფუსფუსებული მხედრიონელების უთავბოლო ფორიაქი, ყვირილი და სროლა გვაცილებდა. სანამ სერიოზულ წინააღმდეგობას გავიწვედნენ, თბილისა და ატმის ფოთოლშემოძარცვული ბუჩქები გადაეთელე, ვაშლების ხეივანებით ისევ უკან, მდინარე მოქვისაყენ ავიღე გეზი, ბაღების გადავლით. მთვარიანი ღამე იდგა. შუტფარები არ ჩამირთავს. „ბეტერნი“ ღმუილით მემორჩილებოდა და ჩემ ნებას მინდობილივით ასრულებდა.

აღმართი ავიარეთ, მიტოვებული, გაჩანაგებულ-დანგრეული მეფრინველეობის სანაშენე მეურნეობაც გვერდზე მოვიტოვეთ, დაბლა დავეშვი, მდინარე ისე გავტოვე და სოფელ არადუსაც გვერდი ავუტყვი. აქედან იწყებოდა იმ აფხაზთა სოფლის გზა, სადაც მზეხა უნდა მიგვეყვანა. სამშვიდობოს რომ დავიგულეთ თავი, მანქანა შევაჩერე.

- მგონი, წყალი აკლია! - ვთქვი, დახუფული სარკველი ავხადე, - ახლავ გავსინჯავ!

იქვე, ნაკადულზე ავადინე წყალი, რადიატორში ჩავასხი.

- ვინა ხართ, თქვენ! - ახალა ამოიღო ხმა მზეხამ, - ვერ გიცნობთ!

შვენოდა ქართულად საუბარი. ისიც შევატყვე, არ უნდა ყოფილიყო მისთვის ეს ენა მშობლიური და ახლობელი.

- თქვენიანები, მზეხა! - ეუთხარი, - თარაშ აშლარბას თხოვნით და დავალებით ვართ აქ, შენს გადასარჩენად, დასახსნელად!

- თარაშ აშლარბასი? მხოლოდ... მისი?... - მბრძანებლურად, სხვისი ნების დამამორჩილებლად, რაღაც გაბუტუ-

ლაღაც ელერდა ხმა.

დავიბენი. ახლალა აღსდგა მესხიერებაში ერთი აფხაზი ვაჟაკის სახე, ჩვენთან ერთად, მოსალაპარაკებლად რომ აპირებდა წამოსვლას. მზეხას ბაბუამ არ დაანება. რაღაც უბრძანა ჩუმად, ჩვენ რომ არ გავგეგონა, ისე, და ადგილზე დააბა აბორგენულ-განრისხებული ყმაწვილი.

მგონი, რაღაც ვიარზე.

- მზეხა ქალბატონო, მომისმინე!

- ბრძანეთ, ბატონო ჩემო!

- მზეხა, ვისაც აქ ელოდით, გზაში დაგვხვდებო! დამიჩერეთ!

- ჰაკი?! - ჩაიხურჩულა მზეხამ.

- ვერ გეტყვით, რა ჰქვია, მზის ასულო. კარგი, ძალიან კარგი ვაჟაკი კია! თავად გამოგვაცილა. მოდიოდა კიდევ, მაგრამ ერთმა ხანდაზმულმა, ძალიან მკაცრმა მოხუცმა არ გამოუშვა, აქ დაიცადეო, უთხრა. დიდი, თეთრი წვერი და ასეთივე თეთრზე თეთრი თმები ჰქონდა იმ მოხუცს, მზეხა, ქალბატონო...

ეს ლამაზი, ღირსებით სავსე ქალიწვილი ამ წუთში მისუსტებულად, დაღლილად მეჩვენა. „ორი დღე და ერთი ღამე ლუქმა არ ჩაუღვია“, გამახსენდა ზაზა ყალიჩავას ნათქვამი. მანქანის მორტორი თვალგადავლევით შეგამოწმე. რიგზე უნდა ყოფილიყო ყველაფერი. აქვე,

რამდენიმე ხნის სავალის შემდეგ, აფხაზური დასახლება. შუამავლად ეს ქალიწვილი გამოდგებოდა.

გზა განვაგრძე და პირველსავე ეზოსთან შევეჩერე.

- ზაზა, მზეხას ცოტა მოსვენება სჭირდება. მე გადავიღე, თუ შენ დაუძახებ მასპინძელს?

- აჰ, შენ რა იცი აქაური წესი. ახლავე!

„ჰმ“! არ ვიცი? - გავივლე გულში, - ძალიან კარგადაც ვიცი... მაგრამ“...

- თუ რამ მომივიდეს, ან დამაგვიანდეს, პირდაპირ გასწით! - გადავიდა. ათიოდე წუთში უკან დაბრუნდა. თან ერთი ახალგაზრდა ქალი და ყმაწვილი კაცი ახლდა. მანქანის გაბარიტულ შუქზე, მათი მოახლოებისას რომ ჩავრთე, ჩუმი ლაპარაკი მომესმა, ისინი აფხაზურად საუბრობდნენ.

- ჩამობრძანდით, ქალბატონო მზეხა! - დაიძახა ზაზა ყალიჩავამ, - შინაურებში ვართ. ცოტას მოისვენებთ, დანაყრდებით და მალევე განვაგრძობთ გზას. შენ აქ დარჩი, ჩქიმი კოჩი, არც მორტორი გამორთო! ყოველ წამს გამზადებული იყავ წასასვლელად. ახლავე მოგართმევნ საქმელს.

ადრე გარიჟრაჟამდე უცნობების ეზოსთან დავრჩით.

* * *

საკურორტო ქალაქ სანტა-კრუსს ვუახლოვდებოდით. მოხალისე ტურისტები რადიოთი გააფრთხილეს, რომ „დოიჩლანდი“ დილიდან საღამომდე პორტში იჭნებოდა და ვისაც სურვილი ჰქონდა, ქალაქში ისეირნებდა. ჩვენც ამ დროისათვის უნდა გადავსულიყავით ქალაქში, თუ პროფესორი ასე გადაწყვიტდა. ექიმი და მისი თანაშემწე კი ჭერ არ გამოსულიყვნენ ლალის

საძინებელი კაიუტიდან.

ისევ სიგარეტის კვამლში ვიხრჩობოდით, გივი კი, ღრმად ჩაფიქრებული, აღელვებული მაგრამ ნერვებმოთოვილი, ამბის გაგრძელებას აპირებდა. კამათში, საცარი თავდასასვლის მოსმენაში დაგვეთენებოდა. ილუმინატორებში სანტა-კრუსის ჩანისლული სანაპიროები იკვეთებოდა, იზრდებოდა თანდათანობით.

* * *

გზა განვაგრძეთ. ისევ ავერიდეთ დასახლებულ ადგილებს. მდინარის სანაპიროსთან მოშორებით, ხან ტრიალ ქალებში მივიწვედით წინ, ხანაც ოღოროლორ ლელიანსა და აუღებელი სიმინდით სავსე, ჩალეწილ ჩალიანს მივუყუებოდით. გათენდა, სოფელს რომ გავცდით. უშეცდომოდ მივდიოდით. რას იაზრებდა ზაზა ყალიჩავა, ეს სოფელი, სხვა რაიონებიც მთელ აფხაზეთში, ლამის ზეპირად ვიცოდით. მალე ცხენოსანთა ჯგუფი დავლანდით. მათში ამხედრებული ის ბიჭი ვიცანი, იარაღსხმული. მხედრებს თანამედროვე, რუსული ტანკები მოჰყვებოდათ გრუხუნით. ის ტანკები, სოხუმში კვლით ჭვა რომ გვასროლინა.

- ჰაკი! ჰაკი! - იკივლა მზეხამ და სარკველიდან თავი ამოჰყო, - გააჩერეთ, გააჩერეთ! - მე მომიბრუნდა. მბრძანებლობა და მუდარა ერთად შეზავებულიყო მის მთრთოლარე ჯმამში.

„მეტერი“ გზის განაპირას გადავაყენე. მეც წამოვიშარეთ, გავაძახე: - მოვდიოთ, ვაჟაცებო! მზეხაც აქ არის, აქ!

ჩვენი იმ სოფელში შესვლა საჭირაწინო მაყრიონის ზეიმს დაემსგავსა. მზეხა და ჰაკი ედგნენ სათავეში ამ საოცარ მაყრიონს. ზაზა ყალიჩავა გაოცებული შეპყრებდა უცნაურ ცერემონიალს. მე კი არაფერი მიკვირდა. ბევრ აფხაზურ ჭორწილს დავსწრებივარ, არაერთისათვის თამაღობაც გამიწვევია ისევ აფხაზურ ენაზე. მათი სიღარბაისლით, ვაჟაცობითაც არაერთხელ მოვზიბულულვარ... თვალზე ცრემლი მომადგა. ძველ, დაკარგულ დროს მივსტიროდი, ნალიმასთან შერიგების პერიოდს, იმ ნალიმასთან, რომლის მოწყობის ორგანიზატორიც ვიყავი ერთ დროს...

ორ დღე-ღამეს გრძელდებოდა მოზომილი ქეიფი. ყველა ტყვემ გაათავისუფლეს. შერიგების სურვილი და

ნატვრა გამოგვატანეს, მეგზურიც გამოგვაყოლეს. საჩუქრად რა არ შემოგვთავაზეს, მაგრამ არაფერი აგვილია. უკეთესი დრო როცა დადგება, მაშინ გნახავთო, ვუთხარით. ჰაკიმ ძველისძველი უძვირფასესი თავადური სატყვარი მაჩუქა. სხვა იარაღს არც ვინატრებდი. იარაღზე მეტი რა მენახა ამ უთავბოლო ომში.

მეგზურმა ლამ-ლამობით ტყვეში გვახეტიალა, უზიფათოდ ჩაგვიყვანა გალის რაიონის სოფელ საბერიოში. განადგურებულ-გავერანებული, თითქმის დაცარიელებული დაგვხდა ეს მშვენიერი სოფელი. აქ გვაგვალიებს ვიცნობდი. ბევრი შესანიშნავი დღეები მქონდა გატარებული მშვიდობიან დროს. ერთ სახლს მივადგეთ. ცოტაოდენი თხილის მეტი ვერაფერი შემოგვთავაზეს. რას მიცნობდნენ, წვერ-მოშვებული, ჩამოფლეთილი ტანსაცმლით, ოფლით და ჭუჭყით აყროლებული, თმაგათეთრებული, აბურძგვნილი ვიყავი. მტერი აკონტროლებდა აჭაურობას. ახლა ჩვენთვის მტერ-მოყვარე არ არსებობდა. აფხაზებსაც და მეგრელებსაც ერთნაირი მიზეზი ჰქონდათ, დაევატიმრებინეთ. მზეხას გამოხსნას, ამ ოპერაციის დროს მომხდარ სროლას, იმერელი თედოსა და მეგრელი ჭოტოს მოკვლას ღიღი ამბავი მოყვებოდა. გვაცნობეს, მე და ზაზა ყალიჩავს სანთლით დაგვეძებდა ბონდო ბეშია, დაუფიცავს, დედაჩემთან დაწოლილიყო ყველა ჩემი თანამებრძოლი, თუ ორივეს საკუთარი ხელით არ მოვუსპო სიცოცხლეო. ასე გაგვაფრთხილეს, ვისაც ამ საქმესთან რაიმე აკავშირებდა. „მეტერის“ მცველები და მოჭეიფე მებრძოლები დაევატიმრებინა, უნდოდა დაეხვრიტა ყველა, მაგრამ ისევ ბიჭებმა არ დაანებეს, თურმე. გვეყო ამდენი სისხლი, ერთმანეთის დახოცვას შევეშვათო.

ჩვენც ვუფრთხოვით მდგომარეობის

გართულებას, ახალ შეხლა-შეტაკებას ვერიდებოდით და მშვიდობიანად გაღწევას ვცდილობდით.

იმ დღეს დაბნელებამდე დავიცადეთ საბერიოში, ისევ ტყე-ღრე ხეტილით გავემართეთ ზუგდიდისაკენ.

ზუგდიდში კი მხედრიონელებმა დაგვაკავეს. ჩვენს ჯგუფში ათი ნატყვევარი ვიყავით. იარაღი აგვყარეს და ერთ ფარდულში, ქალაქბარეთ, შეგვალეს გაძლიერებული დაცვის თანხლებით. დაღონებულ-დადარღინებული ბიჭები ტანკის გრუხუნმა კიდევ უფრო დაგვაფეთა. ყველას მოგვწყონდა ასეთი უმისამართო ბრძოლა, ტყეობა და სისხლი, ქართველის ხელით დაღვრილი სისხლი.

ბონდო გაძლიერებული დაცვით მოვარდა. ტანკისტებში ერთ-ერთი რომ შევიცანი, გაბრაზებული, არეული, ნერვიულობისა და მრისხანებისაგან აცახცახებული, საბოლოოდ გამოვიტირე საკუთარი სიცოცხლე.

ბონდო ცოფებს ყრიდა და გინებთ იკლებდა იჭაურობას.

არ ვიცი, ვინ გამცა. ბონდომ უშეცდომოდ დამადო ხელი. ფარულაღა ფარდულიდან გამომათრია, უშვერი სიტყვებით მლაშდავდა, თავგამეტებით მირტყამდა პირ-სახეზე, მკერდში. ბოლოს გონება დაგვარგე. დავეცი. ფერდებში წიხლების ცემასაც ვერ ვგრძნობდი. ბინდმა შთანთქა ჩემი არსება.

* * *

- მოკვალი მე, ბონდოეე მამაძალი! ყალიჩავა ვარ, მე...

დაბინდულ გონებას სადღაც შორიდან ჩავსმა ეს სიტყვები. თვალები რომ გავახილე, თეთრი ქერი დავინახე პირველად. ვიგრძენი, თავპირსახე და მკერდი შეხვეული მქონდა. ქერში დიდი ბროლის ქალი ქანაობდა თითქოს. მდიდრულ გარნიტურში ვიწექი. ლამაზი შესახედობის, პირმომცინარი ახალ-გაზრდა მადგა თავზე. წაბლისფერი, უკან გადავარცხნილი თმები ჰქონდა. სუფთად გაპარსულ სახეზე, მარცხენა ლოყაზე, ახალმოშუშებული ნაჭრილობევი ეტყობოდა. სადღაც მენახა, მესხიერებამ ვერ აღიდგინა მისი სახელი, ვინაობა, ვერც ის გავიხსენე, სად შევხვდი, როდის.

- ლაშა ვარ, მე, ყალიჩავა, შემოგველე. ზაზამ მითხრა შენი ვაჟკაცობის ამბავი, სოფელ მერკულადან მზეხა ემუხტარი რომ დაიხსენით... მართლა კარგი ვაჟკაცი ყოფილხარო, პატენი.

რაღაც აირია თავში.

- სადა ვარ? - მხოლოდ ეს ვიკითხე.

- სანდო ხალხთან, ჩემს ცოლოურთან. გულორდავებში, პატენი. ცოლოურები თქვენ გიმადლიან ჩემს სიცოცხლეს, სხვებიც. ნუ გეშინიათ. წამით დავასწარი ბონდო ბეშას. მთელი ჯერი დავაცხრილე. ის ბიჭიც მოკვალი მე... დაჭრილი იყო. იმ ღამით მერკულაში მსუბუქად დაეჭრა ზაზას! მე ზაზასავით როდი ვაცილებ მისანს...

- ვინ... დაჭრილი... ვინ მოკვალი შენ?

- ჯოტო! ის ნაძირალა, მამაძალი.

მან გიცნო, სწორედ. აბა, მორფინისტ ბონდო ბეშას სად ახსოვდა, როდის ვინ გაიმეტა და გამოუტანა დასახვრეტი განაჩენი.

იქვე უნდოდა, მოეკალი. „ზილით“ გამოვედევნე. როლანდ საგინაძემ, ჩემი ბრძოლის და ტყვეობის ძმაცემმა მოირბინა სწორედ იმ წუთში, შენ რომ ცემა დაგიწყევს. მეც საჭეს მოვახტი, განუშორებელი ავტომატით თქვენი ფარდულისაკენ გამოვრეკე. დამპლები. კაბინაში შეგიყვანე გონდაკარგული და ჩვიდმეტი დღეა, აქ ხარ. სიმამრი, ვარლამ

გულორდავა, ექიმია. ჩემი ჭკირიკოჩი! სულს ვინ დაიშურებს, შენთვის... რა კარგი ჰქენი, თვალი რომ გაახილე...

ასე გადავჩიო თურმე, ამჯერადაც.

ზუგდიდი მაშინ კრაზანების ბუდე სჭავდა. როგორც კი ოდნავ მოვმჯობინდი, ოზურგეთში ჩამომიყვანეს გამოპარვით. ძმები ყალიჩავები, მთელი მათი სამოცრო მშალევენდენ, მპატრონობდნენ. ზუგდიდში ბონდო ბეშიასა და ჭოტო ლაშხიას მოკვლის შემდეგ ისინიც იმალეობდნენ.

ბოლოს თბილისში გამოვემგზავრე, როგორც იქნა.

მარტი იღვა. პრეზიდენტოფილის

თვითმკვლელობის შემდეგ უკვე შეცვლილიყო პოლიტიკური სიტუაცია საქართველოში. თბილისიც ნაომარს იშუშებდა. მე ნელნელა მეტყობოდა უკეთესობა. გულორდავები და მათი სანათესაობა ზედ გადამეგენ. ფეხზე დამაყენეს...

დანარჩენი კი... იცით, ჩემო მეგობრებო! - დამთავრა ამბავი გივი გელაშვილმა, - ყველაფერი იცით, უკვე, რის ცოდნაც შეძელით... ახლა ლალის მივაკითხოთ! ვნახოთ, რას გვეტყვის პროფესორი!

* * *

„დოიჩლანდი“ გაემგზავრა და ჩვენი ნაცნობ-უცნობი გივი გელაშვილიც წაიყვანა. თითქოს უბრალოდ დავემშვიდობეთ ერთმანეთს, სამუდამოდ...

- მეტს ნულარ გათამამდები, ეჟურნალისტო, - მხოლოდ ეს მითხრა მისთვის დამახასიათებელი გულცივივით, - ბედს ნუ ეთამაშები. აწი დამივიწყე და სიცოცხლეში აღარ სცადო ჩემი მოძებნა. ხომ ხედავ, როგორი დაწყვეტილი ვარ. ვინც ჩემთან მეგობრობდა სცადა, რალაც გამოუსწორებელი უბედურება შეემთხვა. „პერეტიცი“ ჩაიძირა. სამხრეთ ჩინეთის ზღვაში ავარია მოუვიდა. ჩემი კაპიტანი, კარგი ვაჟაკი, თანამემწყეებთან ერთად დაიღუპა. ეკიპაჟი იაპონელებს გადაურჩენიათ. იცი ეს ყველაფერი... ბედს კარგად გაუფრთხილდი, ცოლ-შვილსაც... წინ ჭერ კიდევ ბევრი გზა და დაბრკოლება გელოდება. მშვიდობით!

რალა მეთქმოდა.

ერთ თვეს დავრჩით სანტა-კრუსში. ლალიც მორჩა. მხოლოდ ზღვისა და წყლის მიმართ შიში დასჩემდა და ექიმის

რჩევით სულ განვარიდეთ სანაპიროს. ანდების მთებს მივაშურეთ, იქ გავატარეთ მთელი სექტემბერიც, ერთ-ერთ საუკეთესო, მყუდრო და პატარა საკურორტო სოფელში.

შინ დაბრუნებული ლალი ქალაქის ხმაურსაც ვერ იტანდა. გადავწყვიტეთ, ჩემს მშობლიურ სოფელში, ბუნების წიაღში, მაჭახელას ხეობის მაღალ დასახლებაში გვეცხოვრა, სანამ საბოლოოდ გაუვლიდა შიში და გადატანილი ამბების ძრწოლა.

ლივანელთა საგვარეულო პატარა მამულში ძველებურ ხის სახლში, მოსიყვარულე მშობლებთან ვიქნებით, სანამ თამუნა სასკოლო ასაკის გახდებოდეს. მანამდე არც ვფიქრებთ ქალაქში, ხმაურიან და აფუთფუთებულ ქალაქში ჩასვლას; ლალი ვერც ქალაქს იტანდა, და უპირველესად, ვერც ზღვას, ჩვენი ბინიდან რომ მოჩანდა ხან მოლივლივად, ხანაც მრისხანედ აბობოქრებული და აზვირთებული...

ანზორ ლორთქიფანიძე

ოცნება და სინამდვილე

როგორ არ ჰგევანან ერთიმეორეს
ლურჯი ოცნება და სინამდვილე,
თუმცა ოცნება ბედთან მეომრებს
ცხოვრების მძიმე ხვედრს გვიადვილებს.

ზოგჯერ ოცნება აუშვებს აფრას,
აფხვილდება სული მარტივით.
თუმც სინამდვილე იმედდროს მძაფრად
გვანიშნებს, რომ არ არის მარტივი.

ბოროტი ვნება ალბათ ამიტომ
ჰგავს გალიაში მომწყვდიულ ლომებს.
ყველა დამარცხდა ბოლოს სასირცხვოდ,
ვინც აჩაღებდა სისხლისმღვრელ ომებს.

რომ გაგეღვიძა შუალამისას

რომ გაგეღვიძა შუალამისას,
ჩემს ფანჯარასთან ტიროდა ქარი!
ქარის გოდება ჰგავდა ქალისას,
რომელსაც ახლად მოუკვდა ქმარი!

ქარი საბრალო მწარედ მოსთქვამდა,
ვით უთვისტომო მწირი ეული.
ვერ გაუძღებდა ეს გული, ქადაც
რომ ყოფილიყო გადაქცეული!

ნეტავ ვიცოდე, ვინ გააჩაფრა,
რომ შესჩიოდა დარდს არეშარეს.
ავდექე გავუღე გვეშულს ფანჯარა
და თბილ ბინაში დამშვიდდა მალე.

ალბათ შესცივდა ყინვაში გარეთ
მიუსაფარს და ობლად დარჩენილს!
თვის უბედობით კვნესოდა მწარედ
ღვთიური სული ყოვლის გამჩენის!

თუ უსახლკაროდ რა უჭირს გარეთ,
 ქარმა ვით გითხრას, როგორ გაჩვენოს?
 და მიხარია, რომ შევიფარე
 სული მარტილი, ღმერთო გამჩენო!

ბრძოლა სსოვრება

ცხოვრების ავ-კარგს ამ ბოლო დროს ვერას გაუგებ,
 ჭირს ჭორვაჭრებში, დროისტებში თავის გატანა.
 ეს მართალია ვერვინ იტყვის მგონის აუგებს,
 მაგრამ მის სიბრძნეს, სისპეტაყეს სცინის სატანა!

ბრძენი ყოფილა, ვინც თქვა: „ბრძოლა არის ცხოვრება!“
 ზოგს შიმშილით და ზოგს სიმაძღროთ სტკივა მუცელი!
 არსენას ლექსი ზაღხს იმიტომ ამახსოვრდება,
 რომ სიმდიდრე და სიღარიბე რჩება უცვლელი!

მაძღართა კასტა არ იდარდებს კვერზე ობლისა,
 პატიოსნებას თამაშგარე ტოვებს ცხოვრება!
 ზოგს ვარდისწყლის და ზოგს კი სუნი უდის ოფლისა,
 მკვდარიც თანაბრად მდიდარს, ღარიბს არ უტყონდება!

სატანას მცნებით მოპარპაშე დროით ჩარჩოებში
 შემოკმედისთვის ტანჯვად იქცა წუთისოფელი!
 ღმერთო, მე მაინც შენი მცნების მგალობლად ვრჩები,
 რამეთუ ყველას განკითხვის დღის მსჯავრი მოგველის!

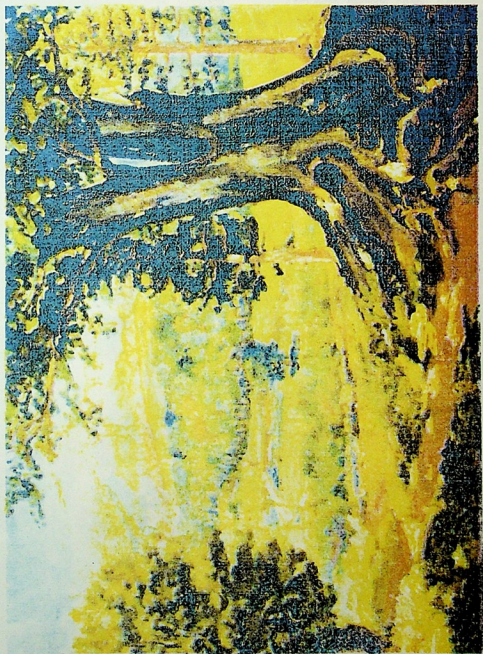
ბედისმწერალო, რატომ დამნისლე?

შუადღის გზაზე მოვედი ისე,
 ღეთის წილხვედრი ვერ გავითავისე!
 ცხოვრების ჭაბანს ვეწვევი მჭისეს,
 ვერ ვგრძნობ სიხარულს და სიხალისეს!

ნახევარი გზა ისე ვიარე,
 ჩემ ლექსთა კრებულს ვერ ვეზიარე!
 გული უზზარავს სულის იარებს,
 მაინც სატანას არ ვაღიარებ!

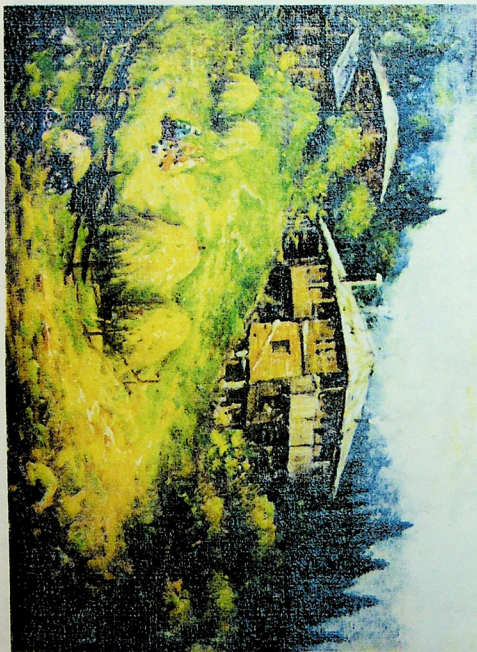
ბედისმწერალო, რატომ დამნისლე?
 ესაა შენი სიღარბაისლე,
 სიჭაბუკეში რომ არ მალირსე
 არც სიხარული, არც სიმაისე!

ვერ გამახარა სიცოცხლემ ისე,
 როცა ზურგჭარი რწმენის თასს გივსებს!
 მაგრამ ლექსების ფიალას ისევ
 მუზის ფერია ერთგულად მივსებს!

“ქვეშეთის პეზაჟი”
აკარის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

აღლ. ციმაკურიძე

ბ. არიშელაძე

ხულოს პეიზაჟი
აქარამ ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ოცდასამეტო ქართულო ასოვ

ოცდაცამეტო ქართულო ასოვ,
მშობელი ხალხის სიმდიდრევ, სასოვ!
შენით ქართული სულის საუნჯეს
ჯამთა დინება ვერ დამჟუნჯებს!

შენი მაღლი და შენი შუქია,
რასაც კმნის ხალხი, რაც შეუქმნია!
მშობელი ხალხის ნიჭის მშვენება
შენით არასდროს გადაშენდება!

* * *

როგორც დამიტაშდები,
ისე დაგიროცდები!
უზნეობის ტახტების
მეხოტბედ არ მოვეცდები!

შემოქმედის გონება
არის ჩემი ქონება!
სააქაოს დამრჩება
ლექსი მოსაგონებლად!

დაისო, რას იმეზავ?

ამ ცხოვრების ბილიკში
არ ჩანს ვინმე მაშველი.
დროიძეთა ქილიკში
კარგს არაფერს არ ველი!

ლეთიურ ნიჭის წალობაც
ეხარბება მოქიშპეს!
არ გახარებს გალობა,
როცა ლხინი მოგისპეს!

ველარ ვძლიე პირქარებს,
შორს ფანტავენ იმედებს!
აისით ვერ ვიხარე,
დაისო, რას იმეტებ?

ნოაქ მოსთავსე მოგზავნაჲ

ლიკა ლომსაჲ

გთხოვთ! ნურასოდეს დამისვამთ კითხვას
 რისთვის? საიდან? როგორ ან
 რატომ
 მე მხოლოდ ეხლა, მხოლოდ ამ წუთში
 შენთან ყოფნას და სიყვარულს
 ვნატრობ
 და არ მეგონა ეს სიყვარული
 ასე ძლიერი თუ იქნებოდა,
 ქარშიც, წვიმაშიც, თოვლში, ავდარშიც
 ეს გული შენთვის დაიღოდა.
 და არ მეგონა ეს მონატრება
 გამაბრუებელ ვარდის სურნელზე
 მათრობელა თუ აღმოჩნდებოდა,
 რომელიც მუდამ ჩემთან მოგვექონდა
 და არ მეგონა ამ ჩვენს ვედრებას,
 რომ დაიტევდა წმინდა კედლები,
 წმინდა სიმების და ის სანთელი,
 რომლის ნათება იღუშაღს გვხდიდა
 და არ მეგონა. თუმცა ვიცოდი
 რომ სიყვარული ორივეს გვლლიდა
 და არ მეგონა... თუმცა მჭეროდა
 ერთადყოფნის ბედნიერება.

* * *

მე შენ მიყვარხარ!
 და ეს სიტყვები
 მიმოიფანტა ქარში უეცრად,
 და არ მესმოდა სხვა არაფერი,
 არაფერს ცდილობდა შენს დაბრუნებას.
 შენ აღარ ჩანხარ,
 შორსა ხარ უკვე,
 თვალს მიეფარა შენი აჩრდილიც,
 გემებ! გემები:
 მე შენ მიყვარხარ!
 და ვნატრობ მოხდეს სხვა სასწაულიც.
 ვერ მოვერიე ჩემს ამაყ გრძნობებს,
 ველარ დავფარე უთქმელი დარდიც,
 ქუჩას გავკვივი:
 მე შენ მიყვარხარ!
 და ნუ იქნები დღეს ასე მკაცრი;

შენ ამ სიტყვებმა შეგაკრთო თითქოს!
და მიმოფანტა ფიქრი ნისლივით,
მე დამიბრუნა კვლავ ეს სიტყვები
შორს გასროლილი ბუმერანგით.

* * *

სულ ცოტა დროცა და გაირბენს წამი,
დაათოვს თეთრად ოქროსფერ მიწას,
ამ შემოდგომის მიწურულს ღამეს
მე მხოლოდ შენთან ყოფნა მომინდა.
სულ ცოტა ხანი, ეს ჩემთან კმარა,
შენს მონატრებას საზღვარი არ აქვს.
შენს მონატრებას ცრემლები ახლავს,
უფრო და უფრო მედება ხანძრად.
სულ ცოტა ხანი, მამშვიდებს ქარი,
არაფერია, ის შენთან არის.
კვლავ უძლური ვარ მონატრებამდე
და მას ვერასდროს ვერ ვუღალატებ.
სულ ცოტა ხანი, მზე ჩაესვენა,
იდუმალბა სუფევს ბნელ ღამის,
ჩვენ შემოდგომის განთიადს შეეხვდით,
ერთად დაგვათოვს თეთრი ზამთარიც.

ნარგოზა ბერიძე

სინანული

იმ ზაფხულს ისეთი საშინელი სიცხეები დაიქირა, ისე ჩამოცხა და ჩამოიხუთა, მეტი რომ არ შეიძლება.

აუტანელი სიცხისაგან პირდაპირ სუნთქვა ქირდა, მიწას ალმური ასლიოდა და ადამიანები ოფლად იღვრებოდნენ.

ვისაც კი საშუალება და დრო გააჩნდა ყველამ იპოვა სიცხისაგან თავშესაფარი - მთის კურორტებს მიაშურა დასასვენებლად.

სიმაღლე რომ გითხრათ, სიცხეს ნაკლებად ვიტანდი, თანაც ჯანმრთელობაც არ მიწყობდა ხელს (ახალი ნაავადმყოფარი ვიყავი).

ჩვენ, მე და დედაჩემი ყოველ ზაფხულს ბორჯომში მივდიოდით დასასვენებლად, მაგრამ წელს დედას სამსახურის გამო წამოსვლა არ შეეძლო და ძალიან წუხდა ამის გამო: - ამ სიცხეში ბავშვი დამეხრუვებო, სულ ამას წუწუნებდა და გაიძახოდა.

მე, საერთოდ, დასასვენებლად წასვლა არ მეზარებოდა, მაგრამ იქ დიდხანს ვეღარ ვიძლებოდი, მომენტარებოდა მეგობრები, ჩემი შეჩვეული გარემო და სული მიწუხებდა წრიალს.

ჩემი მეგობრების უმეტესობა არსად არ მიდიოდა, ქალაქში რჩებოდა. მართალია ჩვენ ერთმანეთს წერილებით ვეხმიანებით, წერილებით ვაგებინებთ ერთმანეთს ჩვენ-ჩვენს ამბავს, მაგრამ ეს საკმარისად მაინც არ მიმაჩნდა - მონატრება მაინც თავისას შვრებოდა.

ბევრი ფიქრისა და ბჭობის შემდეგ დედამ მაინც იპოვა გამოსავალი - გადაწყდა დასასვენებლად მამიდაჩემი წამიყვანდა ბორჯომში.

დედამ ყველაფერი მზრუნველად ჩამილაგა, აუცილებელი და წასაღები არაფერი გამორჩენია და ბარგი უკვე მზად იყო.

მეორე დღეს უთენია უნდა გავყოლოდით ავტობუსს მე და მამიდაჩემი.

გადავწყვიტე მეგობრებს გამოვთხოვბოდი.

მალე დავბრუნდები-მეთქი, დავუბარე დედას და წავდი. ჭერ მარიკას მივადექი, თან გავიყოლე და სათითაოდ ჩამოუარე ჩემს გოგოებს - შორენას, ხატიას, ეკას, ლიკას, ხათუნას...

დანარჩენები, ვიცოდი, ქალაქში არ იყვნენ, ზოგი სად იყო წასული და ზოგი კიდევ სად...

გოგოებს ძალიან გაუხარდათ ჩემი დანახვა, მაგრამ - რომ გაიგეს დასასვენებლად მივდიოდი, გული დაწყდათ, წერილებს გამოგიგზავნიდით, შემპირდნენ, შენაც გამოგიგზავნეო.

ცხადია-მეთქი, შევპირდი მეც და ერთხმად დავთქვით - სულ ცოტა, კვირაში ორჯერ მაინც გავგეგზავნა ერთმანეთისათვის წერილები, ერთმანეთის ამბავი გაგვეგებინებინა, ყველაფერი დაწვრილებით მოგვეთხრო. პარკში გავიარეთ, ნაყინი მივირთვით, ცივი ლიმონათი დავაყოლეთ, მერე სამახსოვრო სურათი გადავიღეთ.

გოგოები შემპირდნენ სურათს წერილთან ერთად გამოგიგზავნიდით.

მოკლედ, ყველაფერზე შევთანხმდით. ის-ის იყო მათთან გამოთხოვბა და წამოსვლა დავაპირე რომ მოულოდნელად ნინიკომ შემასხნა:

- კი, მაგრამ ბიჭები?

- რა ბიჭები? - ჯერ მივუხვდი მე
- ჩვენს ბიჭებს არ უნდა გამოეთხოვო?
წამიერად შევცბი
- ეს სულ არ გამხსენებია... -
ჩავილაპარაკე დამნაშავესათვის,
- ჰოდა, დაემშვიდობე ბიჭებსაც!
- კი მაგრამ სად ვნახო ახლა ისინი?
იქნებთან სახლში?

- ვიკითხე ყოყმანით.
- მე ვიცი სად იქნებიან ისინი! -
წამოიძახა ზატამ.

- იცი? სად?
- სპორტის სასახლეში! საინტერესო
ტურნირი ტარდება კალათბურთში და
იქ დადიან ყველანი.

- მართლა? წავიდეთ აბა!
წავედით. მართლაც ყველანი იქ
დაგვიხდნენ: ზაზა, გია, ლევანი, გოგა,
თემური, და გიგა.

ჩვენი დანახვა არ გაკვირვებით.
ჩვეულებრივ ამბად ჩათვალეს, მხოლოდ
მათ შორის ერთს ეცვალა წამიერად
სახეზე ფერი ჩემს დანახვაზე.

- თქვენც მოდით კალათბურთის
საყურებლად? - იკითხა ზაზამ

- არა, თვა დასასვენებლად მიდის
და გამოსათხოვებლად მოვიდა თქვენთან.
ბიჭებმა ხელი ჩამომართვეს, კარგი
დასვენება მისურვეს

წამოსვლა რომ დავაპირე, თინიკომ
მიჩურჩილა:

- გიგას არ დაელაპარაკები, არ
დაემშვიდობები, გოგო? რა უემური და
უკარება ხარ, მაინც?

ჩემი და გიგას ურთიერთობის ამბავი,
ჩვენ რომ ერთმანეთი გვიყვარდა, ყველამ
იცოდა.

გოგოებმა რალაც მოილაპარაკეს,
რალაც მოიმიზეზეს და მე და გიგა მართო
დაგვტოვეს.

ერთხანს დაუბრებ უღლებივით,
უსიტყვოდ მივაბიჯებდით. ისე განვლეთ
საყვო მანძილი არცერთს არ დაგვიძრავს
კრინტი.

ბოლოს როდის-როდის მე დავარღვიე
ღუმელი.

- სად მივდივართ? - ვიკითხე მე:
გიგამ შემხედა და კითხვა დამიბრუნა.
- სად გინდა რომ წავიდეთ?

მხრები ავიჩიქე: - ჩემთვის სულერთია,
დიდი დრო არ მაქვს და...

- ბაღში შევიდეთ, გრილა! -
შემომთავაზა მან.

ბაღში შევედით, გამოვძებნეთ
შედარებით მყუდრო, ჩრდილიანი ადგილი,
ჩამოვჯექით ძელსკამზე.

ვიჩქვით ერთმანეთის გვერდი-გვერდ
და აქაც საკმაო ხანს ვდუმდით. თითქოსდა
ერთმანეთს ვეჭიბრებოდით, თუ რომელი
დაიწყებდა პირველი.

- ესე იგი მიღიხარ, არა? - დაარღვია
ღუმელი ბოლოს. მის ხმაში დაფარული
სივდა და გულსიტყვილი ამოვიკითხე.

- მივდივარ... - ჩავილაპარაკე და
შევატკეპრდი

გამიკვირდა, ასე სევდიანი და
მოწყვნილი არასოდეს მინახავს.

- რა ემართება ნეტავი? - გავიფიქრე
მე, - ნუთუ ასე უჭირს და ეძნელება
ჩემთან დაშორება?

შეკითხვა დავაპირე, მაგრამ მაშინვე
გადავიფიქრე. ხასიათი მაქვს ასეთი - არ
მიყვარს ჩაძიება და ყველაფრის
დაწერილებით გამოკითხვა. ჩემი აზრით
ზედმეტი ცნობისმოყვარეობის გამოჩენა
სასურველი არ არის.

- ძალიან გინდა წასვლა? - მკითხა
ისევ.

- არც ისე, მაგრამ...

- მაგრამ რა?

- შინაურები არ მეშვებიან, უნდა
წახვიდეთ, მაძალბენ.

- რა კარგია მეც შენთან ერთად
მოვიდიოდე! - ჩაილაპარაკა და ხელზე ხელი
მომიჭირა.

არაფერი მითქვამს, ხელის წართმევა
კი არ მიცდია.

- როგორ გაძლებ შენ იქ იმდენხანს?

- განაგრძო მან.

- გავიგე როგორმე - მივუგე ცოტა არ იყოს ცივად და უხეშად.

მას არაფრად ჩაუგდია ჩემი ასეთი კილო თუ ტონი, ჩემი ხელშეუხებელი ხასიათი კარგად იცოდა, შეჩვეული იყო და არ გაუოცებია.

მე კი გამოვირდებოდი უშენოდ ამდენ-ხანს... - ჩაილაპარაკა.

გაძლებს როგორმე! - მივუგე ისევ ცივად, ღრჭუდ.

მან მხრები აიჩეჩა, რალაცნაირი სევდიანი მზერა მომაპყრო და მთხოვა:

- მიდიხარ და ახლა მაინც დამელაპარაკე ტკბილად.

- არ შემიძლია, - მივუგე მე, - ხომ იცი ასეთი ხასიათი რომ მაქვს?

- ვიცი...

- ჰოდა, რა გიკვირს...

მან კიდევ უფრო ძალუმაღ მომიჭირა ხელზე ხელი, შემომაცქერდა თვალებში და წყნარი ხმით მითხრა: - ასე მგონია უკანასკნელად გიყურებ, უკანასკნელად გხედავ, უკანასკნელად მესმის შენი ლაპარაკი.

გაოცებულმა შევხედე, გამიკვირდა მისი ასეთი სიტყვები.

- ნუთუ მართლა ასე განიცდის ჩემთან დაშორებას? - გავიფიქრე მე, რალაც სულ სხვანაირია დღეს, სულ სხვანაირი.

მინდოდა რალაც მეტყვა, რალაცით დამემშვიდებინა, მეტყვა, აბა ამას რას ამბობ, სულ მალე, სულ თვალის დახამხამებაში გაივლის ეს ერთი თვე, ჩამოვალ და მერე სულ ერთად ვიქნები-მეთქი.

მინდოდა მეტყვა, მაგრამ ვეღარ ვუთხარი.

კარგახანს ვდუმდით, ბოლოს ისევ მან დაარღვია დუმილი, მოულოდნელად მომიბრუნდა და მითხრა:

- იქნება იქ ვინმე გაიცნო და მე სულაც აღარ გაგახსენდე.

უტუხად შევცქეროდი თვალებში.

- რატომაც არა? - შეიძლება გაიცნო კიდევ! - ვუთხარი და ავდექი.

- შენ რა, მიდიხარ უკვე? - მკითხა შეშინებულმა.

- მივდივარ, გვიანაა უკვე, კარგახანია წამოსული ვარ და დღეაჩემი შეშინდება.

- ცუდია რომ მიდიხარ, - ჩაილაპარაკა ხმის კანკალით, შევხედე, სახე გაფითრებოდა, თვალებში დიდი სევდა და ნაღველი ედგა.

შემეცოდა, ძალიან შემეცოდა, მაგრამ არ შევიმჩინე.

სახლამდე მიმაცილა, ხელი გამომიწოდა და მითხრა:

- აბა, მშვიდობით...

- რატომ მშვიდობით? - გამიკვირდა მე.

- ჰო, თუმცა დროებით... ნახვამდის...

წერილს მომწერ?

- მოგწერ... - შევპირდი ყოყმანით, რადგანაც დარწმუნებული არ ვიყავი ნამდვილად მივწერდი თუ არა.

- მომწერე და მეც მოგწერ! - მითხრა, ერთხელ კიდევ შემავლო დაკვირვებით თვალი, შებრუნდა და უხმოდ გაუყვა გზას.

გავაცქერდი, დაღლილივით მიაბიჯებდა და ასე მეგონა, კი არ მიდიოდა, მიბარბაცებდა მთვრალივით.

საკმაო მანძილი რომ გაიარა, შეჩერდა და მოხედა.

ჩვენი თვალები კიდევ ერთხელ შეხვდნენ ერთმანეთს, შეხვდნენ და ასე მომეჩვენა თუ ნამდვილად ასე იყო, თვალები ცრემლით ჰქონდა გაუღწეოლი.

რამდენიმე წამს შემომცქეროდა თვალმოუშორებლად, მერე შებრუნდა და ისევ განაგრძო გზა.

წავიდა და მერე ისე მოეფარა თვალს, ერთხელაც კი არ მოუხედავს უკან. ალბათ აღარ ჰქონდა იმისი იმედი, რომ მე კიდევ იმავე ადგილზე ვიდექი და ისევ გავცქეროდი მიმავალს.

თვალს რომ მოეფარა, მხოლოდ მაშინ

შეგბრუნდი და სახლისაკენ წავედი. რალაცნაირი სევდა და ნალველი დამეუფლა და გული დამწყდა, ისე დამწყდა გული. ერთი გაფიქრება გადავწყვიტე კიდეც, გავიქცევი, სულ სირბილ-სირბილით დავეწვევი და პატიებას ვთხოვ-მეთქი.

მაგრამ არა, გადავიფიქრე და უკან გავებრუნდი.

ღმერთო, რა იქნებოდა ნეტავი მართლაც მოვქცეულიყავი ასე...

აგარაკზე დრო ჩინებულად გაუატარე, ახალი ნაცნობ-მეგობრები შევიძინე, ბევრის მისამართი ჩავიწერე და წერილების გაგზავნაც შევპირდი.

როგორც წინასწარ გვქონდა დათქმული, ჩემი ამხანაგები მიგზავნიდნენ წერილებს და მეც ვუგზავნდი საპასუხოს.

გოგასათვის კი არ გამიგზავნია, და ცხადია, არც მას გამოუგზავნია, რადგანაც მან ხომ ჩემი მისამართი არ იცოდა.

ერთმა თვემ მალე გაირბინა და მე ისევ სახლში დავბრუნდი.

ავტოსადგურში მე და მამიდაჩემს მხოლოდ მამაჩემი დაგვხვდა.

გადამოკცა, დაკვირვებით ამოთვალ-ჩამათვალიერა და შემაქო - ეს როგორ მოგიკეთებია, ძალიან მოგზდენია ბორჯომის ჰაერიო.

- როგორ ხარ, ხომ მშვიდობაა აქეთ? - ვკითხე მე.

- ჰო, კი მშვიდობაა - ჩაილაპარაკა რალაცნაირი ყოყმანით და შევამჩნიე, როგორ აარიდა თვალი ჩემს დაქინებულ მზერას.

- რა მოხდა, მამა? - შევეკითხე შეცხუნებულმა და მკლავში ჩაგვიღე ხელი.

მამამ შემხედა, შეყოყმანდა და მერე წყნარი, ჩავარდნილი ხმით მითხრა:

- ვიცი, გეწყინება, გული გეტკინება და არ მინდოდა შენთვის მეთქვა, მაგრამ...

- რა იყო მამა?! - შევაწყვეტინე მოულოდნელად.

- ერთი შენი ამხანაგი...

- რა ჩემი ამხანაგი? - ველარ მოვითმინე და სათქმელი ბოლომდე აღარ დავამთავრებინე.

- აღარ არის შეილო!.. - თქვა ბოლოს როგორც იქნა და ისევ ამარიდა თვალი.

- რომელი ამხანაგი, მამა? - ჩავეძიე მე.

- გიგა, შეილო, გიგა...

- გიგა? ხმამალა წამოვიძახე და მეტის თქმა ველარ მოვახერხე, რადგანაც ყელში ბურთივით გამეჩხირა რალაც, ლამის იყო არ დამახრჩო და ველარ ამოვიღე ხმა.

მამამ შემხედა, მიხვდა, ჩემს თავს რომ აღარ ვეკუთვნოდი, მხარზე მომხვია მკლავი, მკერდზე მიმიკრა და მითხრა: - ვიცი, გეწყინებოდა და არ მინდოდა მეთქვა შენთვის, მაგრამ ჩამეძიე და...

ჩემდაუფლებლად მომეძვინა თვალებზე ცრემლი და ლოყებზე ჩამომედევნა კურცხალი, რომლის მოწმენდა არც მიცდია.

მამამ აბა რა იცოდა თუ რა ცეცხლი ენთო ჩემს გულში, რა ღელგმა და ჯოჯოხეთი ტრიალებდა, მას გიგა მარტო ჩემი თანაკლასელი ეგონა, მხოლოდ თანაკლასელი და მეტი არაფერი...

მე კი...

ვივქე მანქანაში და ვსლუყუნებდი, ჩემთვის, ვტიროდი და დროაღრო ხელისგულით ვიწმენდი ლოყაზე ჩამოღვენილ ცრემლს.

მამა საჭეს ატრიალებდა და დაძაბული გასცქეროდა გზას, დაქინებით ღუმადა და კუშტ სახეზე კუნთი უთრთოდა.

იგი დროაღრო გადმოხედვდა და ერთი და იგივე სიტყვებით მამშვიდებდა:

- კარგი ახლა შეილო, დაწყნარდი!

- რა დაემართა? - ვკითხე, როცა სახლს მივუახლოვდი.

- კატასტროფაში მოხვდა, მანქანა დაეჯახა.

- როდის მოხდა ეს? - ვკითხე ისევ

ხმის კანკალით.

- სამი ღლის წინ!

სამი ღლის... - გავიმეორე, თუ გავიფიქრე, მე, - სამი ღლის წინ...

ვინ იცის, სამი ღლის წინ, როდესაც მას ის-ის იყო მანქანა ეჯახებოდა, მე იქნება ჩინებულ ხასიათზე ვიყავი, იქნება ვიციანოდი, იქნება ვკისკისებდი კიდეც... ვინ იცის...

ჩვენი უკანასკნელი შეხვედრა გამახსენდა, გარკვევით, სულ მისხალ-მისხალ, სულ ღეტალ-ღეტალ აღვადგინე მეხსიერებაში ყველაფერი. მისი სიტყვებიც გამახსენდა, ასე მგონია უკანასკნელად გხედვ, შენი ხმაც უკანასკნელად მესმისო...

თურმე მართლაც უკანასკნელად მხედავდა და უკანასკნელად ესმოდა ჩემი ხმაც...

მე კი როგორ გამოვეთხოვე, როგორ მოვეჭეცი მის წინაშე, რა გულცივი ვიყავი

იმ დროს მის მიმართ, ვინ იცის როგორ დავწყვიტე გული, როგორ ვატყინე... როცა უკანასკნელად მოიხედა უკან, როცა უკანასკნელად შემხედა, ვინ იცის რას ფიქრობდა მაშინ?

ნეტავი რატომ არ გავედევნე მაშინ უკან, რატომ არ ვთხოვე პატიება ჩემი ასეთი ქცევისათვის.

არა, ცხადია, მე ისევ მივალ მასთან, ისევ მივალ, მივალ და თუ ხმამაღლა ვერ ვთქვი, ჩუმად, ჩემთვის, უთქმელად მაინც ვთხოვ პატიებას, მაგრამ სამწუხაროდ იგი ველარ გაიგებს ამას, ველარაფერს დაინახავს...

არადა მისვლაც როგორ გამიჭირდება. გამიჭირდება, მაგრამ აღარც მიუსვლელობა შეიძლება...

და, საერთოდ, ვინ იცის როდის და როგორ ვაპატიებ ჩემს მაშინდელ ქცევას ჩემს თავს.

თანაგრძნობა

ხშირია შემთხვევა, როდესაც ადამიანი რაღაც წინასწარი განზრახვის გარეშე, ინსტიქტურად გადადგამს რაიმე ნაბიჯს, რაღაცას მისდაუწებურად მოიმოქმედებს. არ ვიცი რატომ ხდება ასე, იქნება რაღაც შინაგანი თუ გარეგანი ძალა, ჩვენთვის გამოუცნობი და უხილავი წარმართავს ჩვენს მოქმედებას.

იმ დღეს სამსახურიდან გბრუნდებოდი სახლში, რაღაც საოცარი დადლილობა ვიგრძენი, გადაწყვიტე ცოტას დავისვენებ, მუხლებს გავმართავ-მეთქი და საავადმყოფოს ეზოში, ჩამოხურულ სკვერში ჩამოვჯექი ლურჯად შეღებილ ძელსკამზე.

ვიჯექი და ვისვენებდი, სკვერში გრილოდა. ირგვლივ რაღაც გაურკვეველ სურნელთან შეგერებული სხვადასხვა წამლები სუნი იდგა და სიწყნარე

გამეფებულოყო.

ეზოში აქა-იქ ჩამორიგებულ ძელსკამზე ავდამყოფები თუ ავადმყოფთა მნახველები და თეთრხალათიანი, საქმისაგან თავისუფალი ახალგაზრდა მედღები ისხდნენ. წამდაუწყებლად იღებოდა და იხურებოდა შესასვლელის ყვისფრად შეღებილი ზამბარებიანი კარი, კარის ყველ გაღება დახურვაზე ზამბარა რაღაც მონოტონური, უსიამო კრიალს გამოსცემდა და სმენას ხამუშად ხვდებოდა.

მოულოდნელად ირგვლივ გამეფებულ სიმყუდროვეში შემადრწუნებელი, ამაზრზენი, სასოწარკვეთილი კივილი გაისმა.

შევცბი, შევთრთოლდი, ცივმა ერუანტელმა დამიარა მთელს სხეულში, მეტი რომ ვერაფერი მოვისაზრე, თვალები დავხუჭე და გავახილე, დავხუჭე და

გავახილე, მერე ერთხანს გაოგნებული, გასავათებელი ვიჭექე და საქციელწამდარი ვიქტირებოდი იქითკენ, საიდანაც ეს შემაზრუნენი, სხეულში სისხლისგამყნავი კივილი ისმოდა. კივილი კი, რომელიც არ წყდებოდა, პირიქით, უფრო და უფრო მძაფრდებოდა, იქედან, საავადმყოფოდან გამოდიოდა.

- ნეტავი რა მოხდა? ნეტავი ვინ კივის ასე განწირულად, ასე თავდავიწყებით, ასე მთელი არსებითა და განწირულობით? - გავიფიქრე მე.

მერე მიხვდი, ქალი რომელიც ასე კიოდა, ნამდვილად ღედა უნდა ყოფილიყო, ღედა, განწირული ღედა, რომელსაც ეს-ესაა შვილი გამოეცალა ხელიდან. სხვანაირად ასე კივილს ვერავინ ვერ შეძლებს.

საავადმყოფოს კარებში ვილაც თეთრხალათიანი გოგონა გამოჩნდა. ლამაზი სახე დამწუხრებოდა და დროდარო იწმენდა თვალებში მოსტუმრებულ კურცხალს... იგი რატომღაც გვერდით მომიჯდა, ერთი კი შემხედა, მერე დახარა თავი და მიწას ჩააცქერდა.

- თქვენ აქ მუშაობთ? - ვკითხეები ჩემდაუნებურად.

- კი, აქა! - ჩაილაპარაკა თავაუღებლად.

- რა მოხდა, ვინ კივის ასე? - ვკითხე ისევ.

თავი ასწია, ერთხელ კიდევ მოიწმინდა თვალებზე მომდგარი კურცხალი და ათრთოლებული ხმით მითხრა: - საწყალი ღედა!

- ღედა?

- ჰო, ღედა!

- შვილი მოუყვდა?

- ჰო, ეს-ესა მოუყვდა ერთადერთი შვილი, სულ ახალგაზრდა, ნორჩი, ჩვიდმეტი წლისა... რომ იცოდეთ რა ლამაზი გოგონა იყო, რა საოცრად ლამაზი...

- შეგლა არ შეიძლებოდა? - ვკითხე თანაგრძნობით.

უხმოდ გააქნია თავი და მერე, პაუზის შემდეგ თქვა: - ყელას ეცოდება, ყელა ცდილობდა, მაგრამ ვერაფერი უშველეს, მერედა რა არაფრისგამო მოკვდა, რა არაფრის გამო...

- როგორ?! - ვერ მივუხვდი მე.

აპენდიციტის ოპერაცია აბა რა არის და...

- აპენდიციტის ოპერაციას გადაეცა?

- ჰო! - ისევ დამიჭნია თავი... - როგორ

მეცოდება რომ იცოდე, როგორ! რატომ უნდა ჩავიდეს ასეთი ანგელოზი მიწაში... როგორ... შესაძლებელი რომ ყოფილიყო სიამოვნებით გავიღებდი მსხვერპლს, გავიღებდი ჩემი სიცოცხლის რამდენიმე წელს...

- ბედი ჰქონია საწყალს ასეთი! - ვთქვი, ალბათ იმიტომ რაღაც რომ მეთქვა.

- ბედი? - მკითხა მან და მზერა მომაპყრო, - კი მაგრამ რატომ უნდა დაბედებოდა ასეთი უკუღმართული ბედი? რატომაა მაინც ეს ცხოვრება ასე უკუღმართულად აწყობილი? რას ერჩოდა ღმერთი ამ საცოდავს? აბა ასეთი რა დანაშაული მიუძღოდა?

- სიზმარივითაა ეს ცხოვრება! - ჩავილაპარაკე და სწორედ ამ დროს სასწრაფო დახმარების მანქანა შემოვიდა ეზოში.

მეღამე ჯერ სასწრაფოს შეხედა, მერე მე მომიბრუნდა და ათრთოლებული ხმით მითხრა:

- ახლა გამოიტანენ მიცვალებულს, საკაცეს შეღებენ სასწრაფო დახმარების მანქანაში, წაიღებენ სახლში და მორჩა...

როგორც მან თქვა მართლაც ისე მოხდა. საკაცეზე მწოლი, ზეწარგადაფარებული მიცვალებული გამოიტანეს.

ორი ქალი ძლივს აკავებდა თმაგაწეწილ, სახეშეშლილ, თვალებგადმოკარკლულ, სახედახოკილ-

დასისხლიანებულ ქალს, რომელსაც მუხლები გვეცებოდა და გაუთავებლად, შეუჩერებლად და სასოწარკვეთილად კიოდა.

ჩემდაუნებურად ჩემს გვერდით მჭდომს მხარეზე მოვხვიე ხელი, თავი თავზე მივაღე და მთელი გულით, მთელი არსებით ავტირდი.

მიცვალებული წაასვენეს, უბედური დედა წაიფანეს, კივილი ერთხანს შორიდან ისმოდა, მერე კი თანდათანობით შესუსტდა და მერე სულ შეწყდა.

ირგვლივ ისევ მყუდროება ჩამოწვა.

ჩვენ კიდეც კარგახანს ვიჭექით და ვტიროდით, მერე იგი ადგა, კარგად იყვიო, მითხრა და წავიდა, მარტო დავრჩი. ვიჭექი და ვგრძნობდი, თუ როგორ მოიღვენთებოდა ლოყაზე ჭერ კიდეც

კურცხალი.

მერე როდის-როდის ავდექი და დაღლილივით ბარბაცით დავტოვე იქაურობა.

მოვდიოდი და ვფიქრობდი: - ნუთუ ამისათვის მოვედი ჩემდაუნებურად აქ, ეს რომ მეხილა?

ნუთუ ამისათვის?

ნელ-ნელა, აუჩქარებლად მივუყვებოდი ქუჩას და განვაგრძობდი ფიქრს: - კიდეც კარგი რომ ჩვენ, ადამიანებს თანაგრძნობის გამოხატვა მაინც შეგვიძლია, სხვისი გასაჭირის გულთან ახლოს მიტანა და ტირილი შეგვიძლია...

წამხდარ საქმეზე ესეც ხომ რაღაცას ნიშნავს?

მაგრამ კმარა კი ეს?

უ ა ნ

რატომღაც დილიდანვე უგუნებობა დამჩემდა და სევდამ უმოწყალოდ დამრია ხელი.

ასეთ დროს ყოველთვის ვცდილობ გამმარტოვდე ხოლმე, ყველას გავემიჯნო და საკუთარ თავთან თუ ფიქრებთან დავიფანო. საკუთარი თავის ამბავი კარგად ვიცი, ასეთ განწყობილებაზე როცა ვარ ყველაფერზე ნერვები მეშლება და არავის დანახვა აღარ მსურს.

როდესაც ასეთ განწყობილებაზე ვარ მაშინვე ბაღს მივაშურებ ხოლმე, იქ ერთი საყვარელი, განმარტოებული და მყუდრო ადგილი მაქვს ამორჩეული, ვეებერთელა, ბებერი ჭადრის ძირში.

წავედი, ბაღი მიტოვებულს გავდა, აღარსად იყვნენ მოსეირნეები, კაციშვილი არ ჰქანებდა ირგვლივ და გამეფებულ მყუდროებას მხოლოდღა ჩიტების მხიარული სტვენა-ჰიკჰიკი და გალობა არღვევდა.

საკუთარ თავთან განმმარტოვდები და

დაემშვიდდები-მეთქი, ვიფიქრე, მაგრამ არა, ვერაფრით ვერ მოვახერხე ეს. ერთხანს ყურს ვუვადებდი ჩიტების სტვენა-გალობას, მაგრამ ბოლოს ესეც მომძულდა, ესეც აუტანელი გახდა ჩემთვის.

გულში რაღაცნაირი მძიმე სიცარიელე მედგა.

- რა ხდება, რატომღა ეს, რა გემართება ასეთი? - დავუსვი შეკითხვა საკუთარ თავს თუ, უბრალოდ გავიფიქრე, ამ განაფიქრსა თუ შეკითხვას პასუხი აღარ გავეცი, ნაღდად არ ვიციოდი მართლაც რა ხდებოდა ჩემს თავს.

იმას კი ვგრძნობდი დანამდვილებით, რომ ვიღაცა მენატრებოდა, ვიღაცა ნამდვილად აკლდა ჩემს სულს, ჩემს არსებას, ვიღაცისავენ მივიღტვოდი და ძალიან მინდოდა ის ახლა, ამ წუთებში, როცა ძალიან მიჭირდა, როცა ასე მოუსვენრად და მიუსაფარად ვგრძნობდი თავს, მსურდა ჩემს გვერდით ყოფილიყო, რათა მის ჩემს გვერდით დაგულუგებას

გავემხნევებინე. ის კი შორს იყო ჩემგან, ძალიან, აუტანელად, და უიმედოდ შორს. და რამდენადაც შორს იყო ჩემგან, ალბათ იმდენად უფრო მძაფრი იყო მისი მონატრება, უფრო აუტანელი და ტკივილიანი. იგი იყო ჩემი სიცოცხლის მიზანი, ჩემი არსების აზრი და დასაყრდენი, ჩემი ბედნიერება და ჩემი ზვალინდელი ღლე.

გამახსენდა და მაშინვე უსაშველო მარტოობა დაეუფლა ჩემს მთელ არსებას, მთელს ჩემს სულს, ამ მარტოობას ახლა ისე ვგრძნობდი, როგორც ზელშესახებ, როგორც სულიერს, როგორც საგანს, მისი შეგრძნება კი აუტანელ ტკივილს მაყენებდა, სული მოწირიალებდა და აღარ ვიცოდი რა მექნა, რა გზას დავდგომოდი, სადღა და როგორ მეპოვა შველა და გამოსავალი.

ახლა ამოდენა ბაღში, ამ ჩიტების ჭიკჭიკითა და ჟივილ-ჟღურტულით გაჟღენთილ გარემოში თავი მარტომდარტოდ, უკაცრიელ კუნძულზე მიტოებულივით მიმაჩნდა.

ჩვენი მაშინდელი შეხვედრა გამახსენდა, აბა რა ვიცოდი მაშინ რომ ეს ჩვენი უკანასკნელი შეხვედრა იქნებოდა და მეტად ველარ გიხილავდი? აბა, ეს რომ მცოდნოდა, ზომ. ყოველნაირად შევეცდებოდი გაფერთხილებოდი, ჩვენს ერთად ყოფნას, უფრო სათუთად, უფრო გონიერად მოვიქცეოდი და ახლა ჩემთან იქნებოდი ისევ. იქნებოდი და ახლა ამ სევდის მაგიერ სიხარული და დიდი იმედი იქნებოდა დასადგურებული ჩემს გულში.

სუნთქვა შემეკრა, გულმა ცემას უმატა და ყელში რაღაც გამეჩხირ-გამებლანდა. ძლივს მოვითქე სული, ხელები ერთმანეთზე მიტყუპებულ მუხლებზე დავალაგე, თვალები დაგზუჟე და შევეცადე წარმომედგინა, რომ შენ ისევ აქ, ჩემს გვერდით იჯექი, შენი სუნთქვა მესმოდა და გარკვევით ვგრძნობდი შენს არსებობას.

- ჩემო ყველა, ჩემო სუნთქვა, ჩემო სიცოცხლე და ზვალინდელი ღლე! შენ ისევ ჩემთან ხარ, ჩემთან ხარ ისევ და ჩემზე ბედნიერი არავინაა ამ ქვეყანაზე! - ვფიქრობდი და ჭიურჩულბდი ჩემთვის.

ეს თავის მოტყუება თუ ამაო თავდაჯერება სულ რაღაც წამიერად გაგრძელდა. მე მივხვდი, ამაო რომ იყო ჩემი ასეთი ცდილობა. ვიგრძენი, როგორ ჩამომვლევნთა ლოყაზე კურცხალი, რომლის მოწმენდა, არც მიცდია.

თითქოსდა სისხლი გამეყინა ძარღვებში, თითქოსდა აკიდებულ სანთელივით ჩამოვიღვენთე, ერთი სურვილი ამეკვიტა და ძლივს დავიხსენი თავი ამ სურვილისაგან. მინდოდა ხმამალა, ყველას გასაგონად დამეყვირა, რომ მე შენ მენატრებოდი, ძალიან მსურდა ჩემს გვერდით ყოფილიყავი, ახლა, მინდოდა დამეძახა შენთვის და ეს ძახილი ყველაფრის დამფარავი, ყველაფერზე ძლიერი და გასაგონ-აღსაქმელი იქნებოდა, მას ვერავითარი ძალა ვეღარ აღუდგებოდა წინ, ვერავინ შეუშლიდა ამ ძახილს ხელს. ამ ძახილს ვერც აბოზოტრებული მდინარის, ვერც ალღვებულ-ზღვისა და ველარც საშინელი ჭექა-ქუხილი აღუდგებოდა წინ. ეს ხმა ნამდვილად მოაღწევდა შენამდე, მოაღწევდა და გაიგონებდი ნამდვილად. მაგრამ აღარ თუ ველარ დამეძახა, რადგანაც მოულოდ-ნელად, ჩემდაუნებურად მეშინოდა, დიახ, მეშინოდა, რადგანაც დარწმუნებული არ ვიყავი რომ შენ დაემორჩილებოდი ჩემს ამ დაძახილს, შეასრულებდი ჩემს თხოვნას, მორჩილად, გულით, მთელი არსებითა და მოწადინებით გამოყვებოდი ამ ხმას და ჩემამდე მოაღწევდი. მტკიცედ არ ვიყავი დარწმუნებული ამაში. შემეშინდა და ამიტომაც ველარ დავიძახე.

არა, ნუთუ შენ მართლაც აღარ დაბრუნდები და ჩვენი უკანასკნელი შეხვედრა მართლაც უკანასკნელი და საბოლოო იყო? ნუთუ ჩემი ფიქრი, ჩემი

შენზე, ჩემი ლტოლვა შენდამი, შენი დანახვის სურვილიც საბოლოოა?

არა, არა! ამის დაჯერება შეუძლებელია, წარმოდგენილად შეუძლებელი და მეც არ შემძლია ასეთი რამის დაჯერება.

არა, არ შეიძლება ასე უცებ, ასე უფერულად, ასე უაზროდ დამთავრებულიყო ჩვენი ლამაზი, ჩვენი მომხიბვლელი, ჩვენი შარავანდელით მოსილი სიყვარული. მე ისევ მჯერა, ისევ მწამს რომ შენ ისევ ადრე თუ გვიან, მაინც დამიბრუნდები, მე შენ ისევ დაგიძახებ, ისევ მოგიხმობ, შენ გაიგონებ ჩემს დაძახილს, და შენ მოხვალ ჩემთან,

შენ აუცილებლად მოხვალ..

ნიავეს, სიოს გამოყვე და ის მოგიყვანს ჩემამდე.

როცა შენ გიხილავ, უზომოდ ბედნიერი ვიქნები, მეწყამება ხვალინდელი დღისა, აღარაფერი სადარდელი აღარ მექნება და ჩვენ, მე და შენ უზომოდ, რაღაც დაუჭერებლად გვეყვარება ერთმანეთი.

ისე გვეყვარება, აღარასოდეს ვისურვებთ ერთმანეთთან დაშორებას.

მჯერა შენი, ისევ დაბრუნდები, ისევ მოხვალ ჩემთან და ჩვენს გვერდით ყველაფერი ისევ ლამაზი და მომხიბვლელი იქნება...

ქ ა რ ი

ზაფხულის ის დღე ჩვეულებრივად მზიანი გათენდა. მე წინასწარ ველოდი იმ ჩვენს ლამაზ შეხვედრას, წინასწარ ვეზადებოდი ამისათვის და ვარაუდით, წინასწარ წარმოსახვით ვადგენდი გონებაში, თუ რა იქნებოდა და როგორ.

ქადარი ჩვენი სახლის წინ, საკმაოდ მოზრდილი ეზოს ბოლოში დგას.

ჩვენ აქ ვხვდებით ერთმანეთს, ყოველთვის აქ ვიყრით თავს და მხოლოდ მერე ვსაზღვრავთ და ვადგენთ გეგმებს, თუ სად წავიდეთ, რა ვნახოთ, რა დავათვალიეროთ და ასე შემდეგ. მას რატომღაც ჩვევად აქვს, რომ უპირველესად აუცილებლად, აქ ამ ქადრის ძირას უნდა მოვიდეს და დამელოდოს. უკვე კარგახანია ასე იქცევა და მე ისე შევეჩვიე ამას, რატომღაც მგონია, რომ იგი ყოველთვის იქ დგას, იმ ქადრის ძირას დგას და მე მელოდება. ამიტომაცაა რომ ხშირ-ხშირად ვაპარებ მზერას ქადრისაკენ, ვიცი, დარწმუნებული ვარ, რომ ის აქ აღარაა უკვე, მაგრამ მე მაინც ვიციკირები იქეთ, რას იზამ, ჩვევად დამჩემდა და...

ალბათ სწორედ ამის გამოა, რომ ის

ქადარი ძალიან ძვირფასია ჩემთვის, ის მარტო ხე, მხოლოდ და მხოლოდ ქადარი როდია, არამედ სხვა რაღაც, უფრო დიდი, უფრო ამაღლებული, უფრო მრავლისმთქმელი.

სწორედ ამის გამო ამ ხეს ძალიან ვუფრთხილდები, წინასწარ განვიცდი, რამე არ დაუზიანდეს, რომ არ გახმეს, ჩვენი ეზოს ცელქ ბავშვებს ვაფრთხილებ - არაფერი დაუშაონ ხეს, დანით არ დაუზიანონ ტანი, ცეცხლი არ დაანთონ მის მახლობლად...

მათ თითქოს ყველაფერი იციან, ყველაფერს ხვდებიან და მართლაც არაფერს უშაფებენ მას.

საერთოდ, ჩვენი ამბავი მთელმა ეზომ იცის, და ყველა თანაუგრძნობს თითქოს, თითქოსდა ყველას უხარია ჩვენი შეხვედრა, ჩვენი ბედნიერება, ჩვენი სიყვარული. ხელსაც გვიწყობს როგორღაც, როგორც კი მას ქადრის ძირას შეამჩნევენ, მაშინვე მაცნობებენ მისი გამოჩენის ამბავს, მოვიდო, მიდიო, რაღას იცდიო ამდენს, მეუბნებიან და მაჩქარებენ გახარებულ-გალიმებულები, რათა არ დავავიანო

მასთან მისვლა, რომ მას ბევრი ლოდინი არ დასჭირდეს.

ჩვენს ეზოში მას ყველა იცნობს და კარგი ბიჭიაო ასე ამბობს ყველა. მისი ქება კი, ცხადია, უზომოდ მახარებს და უზომოდაც ვარ ბედნიერი.

ამინდი მოულოდნელად შეიცვალა, ჭერ ნელა დაუბერა ქარმა, მერე თანდათანობით იმძლავრა, ირგვლივ ყველაფერი აახმაურა, ააწრიალა, შეაშფოთა და არიე-დარია.

ეზოში მოთამაშე ბავშვებმა თავმესაფარს მიაშურეს და ახლა საიმედოდ თავშეფარებულები გაფაციცებული მზერით შესცქერიან ქარის პარავს.

ქარი კი მძლავრობს და მძლავრობს, შრიალებს, სისინებს, გრიალებს, ღრიალებს, წვეწავს და გლეჯს ყველაფერს. ქარისაგან წამოშლილი ღრუბლები გამალებული გარბიან ცაზე.

ქარი ფანჯარას აწევს, შემომტერევს ლამობს, საღდაც სახურავზე მორყეული თუნუქი საშინლად ეღრიალებს და ქარის რიტმს აყოლილი ერთ ფერხულში ებმება. ფანჯარასთან მიედივარ და შეშინებულ-აფორიაქებული, გაფაციცებული, გაფართოებული თვალებით გავცქერი გარემოს. არსად კაციშვილის ქაჟანება არაა და ქარის ასპარეზადაა ქცეული ყოველი.

არის თუ არა ვინმე გარეთ ამას არ დაგიდევთ ახლა, ჩემი საფიქრალ-საზრუნავი, ჩემი შიშის ადრესატი სულ სხვა რამაა.

მიმიხედით ალბათ, ჩემი საზრუნავ-საშიშარი და საწუხარი ის ერთადერთი ხეა, მხოლოდ ქაღარია ახლა, ქადარი და მეტი არაფერი...

ქარი შრიალითა და გრიალით დაძვრებია ქადარს, არხევს, ტოტებს ღუნავს, ერთმანეთში ხლართავს, ფოთლები აქეთ-იქით აწყდებიან საცოდავად.

ქადარი ჭერ-ჭერობით უძლებს ქარის ველურ შემოტევას, მტკიცედ დგას, არ ნებდება.

მაგრამ დიდხანს გაგრძელება ასე? დიდხანს გაუძლებს ასე კი? ვინ იცის, ვინ იცის...

ქარი კი მძლავრობს და მძლავრობს, არ აპირებს ჩადგომ-ჩაცხრომას.

მოულოდნელად თითქოსდა სული მეზარება და სისხლი მეყნება ძარღვებში, ქარმა ერთი მძლავრად დაუბერა, შეუტია და ქადარს ერთი საკმაოდ დიდი ტოტი შეატეხა.

ქარის ამ საშინელ გრიალში თითქოსდა მოტეხილი ტოტის ქაჟანი თუ კენესა ჩამესმა, მოულოდნელად მეც დამცდა კენესა. ვინ იცის ვის უფრო მაგრად ეტკინა, ქადარს თუ მე.

იმოდენა ტოტი ფრიალ-ფრიალით წამოვიდა დაბლა და ხმაურით დაენარცხა მიწას. (ვიგრძენი ასე რომ მოხდა, თორემ ქარის იმ გრიალში აბა სხვა რა ხმაურს გავიგონებდი?)

ერთხანს სინანულით გავცქერიდი იმ მოტეხილ ტოტს, რომელიც ქადრიდან მოშორებით დაანარცხა მიწაზე ქარმა, მერე ისევ ქადარს მივატყერი.

- ღმერთო, აკმარე ეს ერთი ტოტის მოტეხა, აკმარე და გააძლებინე! - ვფიქრობდი თუ ეჭურჩულებდი ჩემთვის.

ქადარის ტოტებს მოწყვეტილი ნახევრად დაფლეთილ-დაქმუჭნილი ქადარის ფართო ფოთლები კი ბარათებივით სრიალებდნენ ჰაერში. ქარი მათ თავის ნებაზე, ხან აღმა, ხანაც დაბლა დააფრიალებდა და არ აცლიდა მშვიდად დაშვებულიყვნენ მიწაზე...

ქადარის ერთი ფოთოლი ქარმა პირდაპირ ჩემსკენ, ჩემი ფანჯრისაკენ წამოიღო, აფრიალა, აფრიალა და მერე საოცნებო ბარათივით გააკრა მიწას. გადაეწყვიტე ფოთოლი ამელო, მაგრამ ვერ მოვახერხე, როგორც ფანჯარა ოდნავ გამოვადე, ქარმა ფოთოლი ისევ მოსწყვიტა

მიწას და ახლა სულ სხვა მიმართულებით წაიღო.

მე ერთხელ კიდევ გავაყოლე თვალი იმ ფოთოლს, რომელიც ვინ იცის თუ სად წაიღო და მიჩურქნა ქარმა და ისევ ჩემს მთავარ საწუხარს - ქაღარს მივატყარი.

ქაღარი იღგა და მედგრად უძლებდა ქარის შემოტევას, იღგა და უძლებდა... ქარს მეტი ზიანი აღარ მიეყენებინა მისთვის.

მერე და მერე თანდათანობით ჩაცხრა ქარი, თანდათანობით იკლო მისმა სიმძლავრემ.

მე უზომოდ გახარებული ვიყავი, ქაღარი გადაჩრა, გადაიტანა განსაცდელი და გადაჩრა.

ქარისაგან მოყვებული ჭრილობა კი მალე მოუშუშდება.

დარწმუნებული ვარ, რომ ზვალ იგი ისევ მოვა, - ისევ დადგება იმ გადარჩენილ ქაღარის ძირას და ჩემს მოსვლას დაელოდება.

და ეს ასე რომ იქნება, ამაში მტკიცედ ვარ დარწმუნებული და ამაში რომ ვარ დარწმუნებული, სწორედ ამაშია ხვალინდელი დღისა და ჩემი სიცოცხლის მთავარი აზრი.

ქ ა ხ ი ლ ი

ამ ბოლოხანებში ისე მაქვს ნერვები აწეწილი, მეტი აღარ შეიძლება, მოსვენება დამეკარგა და სული რალაცნაირად მიწრიალებს, ერთ ადგილზე ვეღარ მომისვენია, ვფიქრობ, გამუდმებით ვფიქრობ, მაგრამ ვინმემ რომ მკითხოს რაზე, ცხადია, პასუხის გამცემი არა ვარ.

არა ვარ, რადგანაც თავად არ ვიცი რაზე ვფიქრობ კონკრეტულად, რა არის, რისთვისაა, კონკრეტულად რას გეხება ჩემი ფიქრი, თავდაც არ ვიცი, ჰოდა როგორ უნდა გავცე პასუხი შეკითხვაზე? როცა სამსახურში ვარ და საქმეები მაქვს საკეთებელი, მაშინ შედარებით თავს მოსვენებულად ვგრძნობ, რალაცნაირ სულიერ სიმშვიდეს განვიცდი, რადგანაც საფიქრალად არ მცალია და ჩემი ეს აკვიატებული, შემორჩენილი, მოუშორებელი და ბუნდოვანი ფიქრი იძულებულია დროებით ჩამომეტხოვოს, შემეშვას.

სახლში დაგბრუნდე კი და...

ალბათ ყველაფერი ჩემი მარტოობის ბრალია და მეტი არაფერი, ხმის გამცემი, დამლაპარაკებელი არავინა მყავს და სწორედ ამის გამო მიჯაბნან ასე ფიქრები,

რომლებიც როგორც კი მარტოდ დამიხელთებენ, მაშინვე შემომეჭარებიან და იწყებენ ჩემს გაუთავებელ და შეუბრალებელ ტანჯვა-წვალებას.

ვცდილობ როგორმე თავი დავიხსნა მათგან, მაგრამ ამაოა ყველაფერი, ხსნა და საშველი არსაიდანაა, ვცდილობ და ვერაფერს გვხვდები მაინც.

ამ აბეზარი ფიქრებისაგან თავის დაღწევის საშუალება ვიცი, შემიძლია ავდგე და მეზობელთან გადავიდე, გამოვლაპარაკო, წავიპოვიკო ცოტა, იგი თავისას მეტყვის, მე ჩემსას მოვუთხრობ და თუ ისე ეს აბეზარი ფიქრები ჩამომეხსნებიან, სულ თუ არა დროებით მაინც, მაგრამ ისე ვარ დაღლილი, მოთენთილი, ისე ვარ არაქათ-გამოცლილი, არაფრის თავი არა მაქვს, განმარტოებას და საკუთარ თავთან მარტოდ დარჩენას აღარაფერი მირჩევნია, მაგრამ ვაგლახ ეს ფიქრები არ მაძლევენ ამის საშუალებას.

ასე რომ ჩემი მდგომარეობა, რომ იტყვიან, ნამდვილად უიმედოა, გამოუვლია.

აქამდე შევბას მხოლოდ ძილში

ვბოლოვდები, მივდებდი თავს ბალიშზე და მაშინვე საღათს ძილი მეუფლებოდა. დილაზე, გაღვიძებამდე უკვე თავისუფალი ვიყავი ჩემი აკვიატებული, აბეზარი ფიქრებისაგან.

იმ ღამით კი...

იმ ღამეს მაინც რა დამემართა აღარ ვიცი, დავწევი, მაგრამ ძილი არ მომეყარა, ვიწროვდი და ვიწროვდი საწოლზე, ვინ მოსთვლის რამდენჯერ ვიცვალე გვერდი, მაგრამ ამაოდ, არ იქნა და რული არ მომეყარა თვალზე.

ბოლოს როდის-როდის მეშველა და ჩამთვლიმა როგორც იქნა.

ჩამეძინა და უცნაური სიზმარი ვნახე...

თუმცა, სათქმელი და მოსაყოლი ძალიან არ გამიგრძელდეს, ბარემ ვიტყვი რაც იყო...

მაშ ასე, თითქოსდა მეძინა და მოულოდნელად რაღაც გაურკვეველმა და საშინელმა ხმაურმა გამომღვიძა... ხმაური ბუნდოვანი, მკვეთრი, მაგრამ მაინც გაურკვეველი და კონკრეტულობას მოკლებული ხმაური, მაინც მესმოდა, მერე რაღაცნაირად ეს ხმაური მიჩუმ-მიწმარდა და წამით სიჩუმემ დაისადგურა ჩემს ირგვლივ. სიჩუმე კი იყო, მაგრამ რაღაცნაირად მაინც ამაფორიაქებელი, სიმშვიდეს მოკლებული, რაღაცის მომლოდინე სიჩუმე იყო ეს, ნამდვილად, შესაშინებელი სიჩუმე.

და აი, მოულოდნელად, ამ სიჩუმეში ვიღაცის ბუნდოვანი, შორეულზე-შორეული, გაურკვეველი ხმა ჩამესმა. ეს ხმა, ეს იდუმალი, ძაბილი, მიუხედავად იმისა რომ შორეული იყო და გაურკვეველი, როგორღაც მაინც მიპყრობდა, მიმორჩილებდა თანდათან, მთელს ჩემს არსებაში იკიდებდა ფეხს და მაიძულებდა მასზე მეფიქრა და დავმორჩილებოდი მას.

მერე იმასაც მივხვდი, ის ხმა მხოლოდ და მხოლოდ მე მეფუთვნოდა, ჩემთვის იყო განუთვნილი და, ამდენად მხოლოდ

და მხოლოდ ჩემთვის იყო გასაგონ-გასაგები.

ერთხანს ვიწევი გარინდებული, აფორიაქებული მომლოდინე, იმით წინასწარ შეშინებული, თუ რა იქნება შემდეგ.

შემდეგ კი...

შემდეგ ის იყო, რომ ბოლოსდაბოლოს ამ ხმამ მაიძულა დავმორჩილებოდი მას, მივდებოდი, მის ჭკუაზე თუ სურვილზე მევლო.

სასწრაფოდ ავდექი, ტანსაცმელი ჩავიცვი, გამოვიხუე თოხის კარი და გავედი ეზოდან, უმისამართოდ დავდექი გზას იმ მიმართულებით, საიდანაც ის ძაბილი მესმოდა.

მაინც სად მივდიოდი, რისთვის, ვერანაირად ვერ ვეტყვი და ავუხსნიდი ვერავის, რადგანაც თავადაც არ ვიცოდი ეს, მაგრამ ვგრძნობდი, ვხვდებოდი და დარწმუნებული ვიყავი ახლა მე ვერაფერი ვეღარ შემაჩერებდა, ვერანაირ ძალას არ შეეძლო ჩემი შეფერხება. მივდიოდი და რაც უფრო მივდიოდი, რაც უფრო მივიწევი წინ, რაღაცნაირ სიმსუბუქეს და შევებას ვგრძნობდი, რაღაცნაირად ავსებუბუქდები თითქოს, ფრთები გამომესხა თითქოსდა. ამ გრძნობის განცდა ისეთი შეება და ნეტარება იყო ჩემთვის, სხვა თუ არაფერი, მარტო ამისთვის ღირდა წამოსვლა ამ გაურკვევლობაში.

მერე და მერე, თანდათანობით და ნელ-ნელა იმასაც მივხვდი, ეს ძაბილი ღიღიხანია იყო ჩაბუდებულ-მიჩუმებულ ჩემში, მთელს ჩემს არსებაში ობობას ქსელივით გაბმული, უხილავი ძაფები თუ ხვეულ-კვანძები, სწორედ ის არ მაძლევდა სიმშვიდეს, და მოსვენებას, სწორედ იგი მაგდებდა სასოწარკვეთილებაში და აღარ მაძლევდა გასაქანს. მაგრამ ჩემი ესოდენ აფორიაქების მიზეზი თუ ეს ძაბილი იყო, ნამდვილად არ მეგონა. არ მეგონა, რადგანაც ასე გარკვევით, ასე ნაღდათ და გასაგებად

იგი არასოდეს გამიგონია.

წინ კი მივიწვედი, მაგრამ ის ძახილი მაინც სულ შორიდან მესმოდა და მესმოდა, ბოლოს ისიც კი ვიფიქრე, მე კი მივიწვედი წინ, მაგრამ, სამაგიეროდ იგი იხევდა უკან და ჩვენი შორის მანძილი კი არ იზრდებოდა, არამედ ისევ და ისევ თანაბარი რჩებოდა.

ამან ცოტა არ იყოს სასოწარ-კვეთილებაში ჩამაგდო, იმედი გადამიწურა, ასე მეგონა, სრულიად ამოა იყო ჩემი ესოდენი წინსვლა და სრბოლა. შევეყაყინე წამიერი კიდევ, გაჩერება და უკან გამობრუნება გადავწყვიტე, მაგრამ ჩემი ყაყმანი და ორჭოფობა სულ რაღაც წამიერი იყო...

არა, მე არ შემეძლო უკან დაბრუნება, რამდენიც არ უნდა მეცადა მაინც ვეღარ მოვახერხებდი ამას.

ხმა კი ისევ მესმოდა და მესმოდა.

მესმოდა ხმა და... გავნაგარბობდი გზას.

ბოლოს ჩემი გზაც გათავდა. მე უფსკრული დავინახე, უსაშველოდ მაღალი, მზერა ჩაუტანებელი, ძალიან ღრმა და ფართო.

და აი უფსკრულის მეორე მხარეს მე „ის“ შევნიშნე, იდგა უფსკრულის პირას, ისე ახლოს უფსკრულის კიდედთან, ერთი ნაბიჯი და...

მივხვდი, ის მეძახდა, სწორედ იმისმა ხმამ მომიყვანა აქამდე.

აქამდე კი მომიყვანა მაგრამ აწი? აწი რა იქნება? ამის იქით რომ გზა აღარ

არის? უფსკრული ღილია, ფართო, ღრმა და ვერასდობს ვერ შემოუვლი და ვეღარც გადახტები...

იქნება მას სწორედ ამ უფსკრულში ჩაუხერგა ჩემთან მოსასვლელი გზა, იქნება სწორედ ამიტომაც მეძახდა და მიხმობდა თავისთან ასე დაჩინებით, სწორედ ამიტომაც მესმოდა მისი ხმა ასე შორიდან, ასე ბუნდოვნად და ასე გაურკვევლად? ვინ იცის, ვინ იცის...

მივედი და სწორედ მასავით, ზედ უფსკრულის კიდეზე გაჩერდი.

კარგახანს შევცქეროდით ერთმანეთს უსიტყვოდ, დაჩინებით, მონატრებული სიყვარულით გაქვნილი მზერით.

მერე, წინასწარ მოლაპარაკებულოვით ერთ და იმავე დროს, ერთ და იმავე წამს გადავდგით კიდევ ერთი ნაბიჯი და... ჩვენი მონატრება, ჩვენი ღილი ხნის საერთო საფიქრალი თუ ოცნებები სწორედ იქ, უფსკრულის სიღრმეში შეერთდნენ.

სწორედ ამ დროს გამეღვიძა. გამეღვიძა შეშინებული, მაგრამ ჩემი ეს შიში ღილხანს არ გაგარქმელებულა, რაღაცნაირი სიმშვიდესა და სიმსუბუქეს ვგრძნობდი და ოთახში გამეფებული სიჩუმე და სიბნელე აღარ მაკარებდა.

არ მაკარებდა და მოსვენებულიც სულიერად და ზორციელად დამშვიდებული გახლდით, რადგანაც ახლა უკვე ნაღდად ვიცოდით, რა იყო ჩემი აფორიაქების, მღელვარების მიზეზი...

და რაკილა ვიცოდით...

ხვალ...

ამ ბოლოხანებში რაღაც უჩვეულო და უცნაური რამ დამჩემდა.

ჩემი საქციელისა ძალიან მიკვირს და ჩემი თავისა ვერა გამიგია რა...

თუკი ოდნავ თავისუფალი ვარ და ისეთი საჩქარო მოსაგვარებელ-გასაქოთებელი არაფერი მაქვს, ჩემდაუნებურად ტკიპასავით მომეკრობა თუ შემიჩნდება ფიქრი და ატყენილ კბილივით მაწუხებს და არ მაძლევს გასაქანს,

მოსვენების საშუალებას.

რა ფიქრია ეს?

ისეთი არაფერი.

არც ღილად მნიშვნელოვანი და ყურადსაღები, ანგარიშგასაწევი რამ.

არც მეტი არც ნაკლები, ჩემი ფიქრი სულ ერთი კითხვის წინაშე ტრიალებს.

ბრუნავს და ტრიალებს კარუსელისვით. და აკვირებულად, რაღაცნაირი უცნაური ჩაძიებით მოითხოვს ჩემგან პასუხს.

მე პასუხი უნდა გავცე კითხვაზე -
რა იქნება ხვალ?

მზე ჩავა, დაღამდება, შერე გათენდება
და მინდა გავიგო, წინასწარ ვიცოდე, თუ
რა იქნება, რა მომელის ხვალ.

შეიძლება ხვალ რაღაც ცუდი, რაღაც
უბედურება მომელის, შეიძლება ხვალ
ძალზე უბედური ვიყო, შეიძლება, ვინ
იცის და, ძალზე ბედნიერიც. ჰოდა მინდა
წინასწარ ვიცოდე, მართლაც რა იქნება
ხვალ!

მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩემი ფიქრი და
ოცნება იმაზე, წინასწარ ვიცოდე ეს,
აბსურდია და ამოა, ამოა და აბსურდი -
იმდენად რამდენადაც ეს შეუძლებელია.
შეუძლებელი კი იმდენადაა, რამეთუ მე
არაჩვეულებრივი ნიჭით დაჯილდოებული,
გულთმისანი არა ვარ, რომელმაც
ნამდვილად იცის, წინასწარ იცის, თუ
ხვალ რა იქნება, როგორ იქნება მისთვის

ეს ხვალე-საუბედურო თუ საბედნიერო.
არადა მართლაც რა კარგი იქნებოდა,
ჩვენ, ადამიანებმა, სათითაოდ დიდმა თუ
პატარამ, ქალმა თუ კაცმა ვიცოდეთ ეს.
მაშინ ხომ ეს ცხოვრება რაღაცნაირად
უფრო გაგვიოლებდა, უფრო მარტივი
გახდებოდა.

ეს ასე რომ ყოფილიყო, ხომ გვექნე-
ბოდა შესაძლებლობა რომ რაღაცნაირად
მომზადებულნი შევხვედ-როდით ჩვენს
ხვალინდელს, ბევრი რამისაგან დაგვეზღვა
და დაგვეხსნა თავი, ავისაგან დაგვეცა თავი.

მაგრამ სამწუხაროდ ჩვენ ეს არ
შეგვიძლია და ამიტომაც მხოლოდ
მოლოდინისა და ალაზებლობის ამარად
ვართ დარჩენილები.

მაგრამ რატომ, ჩვენ ხომ იმედიც
დაგვრჩენია? იმედი ხომ დიდი რამაა,
ზოგჯერ ყველაფერია იმედი.

ყოველივეზე და ყველაფერზე დიდი
უბედურება ალბათ ის იქნებოდა, იმედი
რომ არ მქონდეს, ალბათ მაშინ
სასოწარკვეთილება შემიპყრობდა და ჩემს
ცხოვრებას, ჩემს არსებობასაც დაეკარ-
გებოდა ყოველგვარი აზრი.

უიმედობა, იმედის გადაწურვა
სიკვდილია. ცოცხლად სიკვდილია, უაზრო
სიცილცხლეა და მეტი არაფერი.

მე იმედის თვალთ შევეყურებ, მოველი
ყოველი ხვალინდელი დღის გათენებას,
ვიცი და მჭერა, ხვალ უფრო უკეთესად
ვიქნები, ვიდრე დღესა ვარ.

ხვალ უფრო ბედნიერი ვიქნები.

ხვალ, ესე იგი, ჭერაც უცნობი, ჭერაც
დაუნახავ-შეუმჩნეველი იქნება ჩემთან და...

ხვალ ჩვენ ორივენი ერთად და
ერთსულოვნად მოვიფიქრებთ იმაზე, თუ
რა იქნება ზეგ, ხვალის მომდევნო დღეს.

და მაინც, ხვალინდელ დღეზე ფიქრი,
ფიქრი იმაზე, თუ რა იქნება ხვალ -
გრძელდება...

გრძელდება და ასე უსასრულოდ და
დაუსაბამოდ გაგრძელდება, ალბათ.

თ ა რ გ მ ა ნ ი

თეოფილ გოტიე

უკანასკნელი სურვილი

მე თქვენ მიყვარხართ! - ეს აღსარება
მაქვს თვრამეტი წლის გადანახული,
მე ბინდს ვეკუთვნი, თქვენ ბრწყინვალეობას,
მე ზამთარი ვარ, თქვენ-გაზაფხული.

ვხედავ, მახლობლად შავ სამარეზე
აყვავდა თეთრი იასამანი,
მე ჩრდილი მისი მალე თვალებზე
დამეფინება, როგორც საბანი.

გაფერკმრთალებმა მზე ძვირფას დღეთა,
მწუხრის წვიმები დამასველებენ,
აჰა, პარნასზე მე უკვე ვხედავ
ჩემს უკანასკნელ განსასვენებელს.

მაგრამ თუ თქვენი ნაზი ამბორი
გამაცილებდა სევდით გაღეშილს,
ბედნიერებით ნაზიარევი
ჩავბიჯებდი ცივ სამარეში.

ალფრედ დე მიუსე

უკანასკნელი ლექსები

თვრამეტი თვეა ტანჯვის და დარდის,
რაც საიჭიოს მესმის თარეში,
თვრამეტი თვეა, სიკვდილი დადის
და ყოველ მხრიდან მიმზერს თვალებში.
რაც უფრო ვცდილობ, ვებრძოლო სიკვდილს,
მით უფრო მეტად უმწეო ვრჩები
და როცა მიწა ნაბიჯებს მითვლის,
ვგრძნობ, გულისცემა ჩერდება ჩემი.
და ცვდება ჟინი და ნადგურდება
განსვენებამდე ბრძოლას ჩვეული
და ძალისხმევა ისე დუნდება,
ვით ღოღის ცხენი ქანცმილეული.

ხვალ, განთიადზე

განთიადზე, სოფელი როცა შეივერცხლება,
გუდა-ნაბადს ავიკრავ, რადგან ვიცი, მომელი,
გადმოვლახავ ტყე-ღრებს და მთებს ქცეულს მეწყრებად
უშენობით, ძვირფასო, მარად დაუდგრომელი.
ვივლი მხოლოდ საკუთარ დარდში გამოხვეული,
ჩემთვის უცხო იქნება ქვეყნიერი ხმაური,
ვივლი გულზელდაკრევით სევდიანი, ეული,
შემეცლება უკუნით დღეთა აურზაური.
ალარ მოვიხიბლები ჩამავალ მზის ფერებით,
ალარც მწუხრის პირბადე დამედება საღბუნად,
ლერწმის თაიგულებით მოვალ, მოვეფერები
შენს სამარეს, რომელიც ბედისწერამ მარგუნა.

კოლ პერლენი

* * *

კაბარეთა ხმაური, გარყვნილების მორევი,
გაძარცვული ქადრები ქართა ნაამბორევი,
ოთხთვალათა კრიჟინა ზორბა რკინის ბორბლები,
ზლაზენით მოგორავენი, შლამით დანადორბლები.
მწკრივი დაღლილ მუშათა, ბნელთა და უსიერთა
მხრჩოლავ ჩიბუხებითურთ ცხვირწინ პოლიციელთა,
ოღროჩოღრო ქუჩები, სავსე ნამწვავ-ნალვერდლით,
ნესტი სახურავთაგან კედლებს ჩამონალვენთი,
წვიმის ჩამონაწონით სავსე გუბე მრავალი,
აი, ჩემი შარავზა - ტაძრისაკენ მავალი.

* * *

A Europe Corricie

წარსულ დროის სწავლულებს თურმე ასე სჯეროდათ,
და ეს იღუმალების არ გამოდის ჩეროდან,
რომ შეეძლოთ ზეტაზე ბედისწერის დანახვა
და სულების შეცნობა ვარსკვლავების თანახმად.
(არაერთხელ გამხდარა ეს დაცივნის საგანი,
თუმცა თავად დაცივნას არა აქვს გასაქანი,
რადგან ხშირად თვითონვე სასაცილოდ იქცევა).
მათ კი, რომელთ ნიშნადაც ცით სატურნი ირწყევა,
ნეკრომანტთა ძვირფასი და ველური ღვთაება,

არასოდეს ელევათ ნაღველი და ვაება.
 ამას ამბობს გრძნეულთა მაგიური დავთარი,
 რომ სწავლულთა შფოთიან წარმოსახვის ავდარი
 ანადგურებს გონების ნათელ გამოვლინებას,
 და მათივე ძარღვებში მათივე სისხლის ღინება
 ეულკანური სიაფთრით და სამსალის მზაკვრობით
 ემუჭრება მათ სულებს სამუდამო გაქრობით.
 ასეთია მწუხარე სატურნელთა განგება
 დაებადათ მოკვდავთა თეორიის აგება,
 სანამ ხელთ არ შერჩებათ სული სხეულს გაცლილი,
 მაგიური ლოგიკის კანონებით აცრილი.

* * *

როგორ მშთანთქმეთ, შავო მთებო,
 თვლემით შემობურვილნი;
 განისვენეთ, იმედებო,
 განისვენეთ, სურვილნი!

არტურ რამბო

ოფელია

წყლის ზედაპირზე, სად მნათობნი არის დარაჯი,
 თეთრად ტივტივებს ოფელია, როგორც შროშანი,
 ტივტივებს ნაზად, გახვეული, ძველ სუდარაში...
 შორით კი ტყეებს ჟრიაშულში გააქვთ დრო-ეპი.
 საუკუნეებს ჩაუვლიათ, რაც ყოფილია
 მრუდზე ღინებას მარმარილოს ნახტომად მიაქვს,
 რაც მისი ნაზი შეშლილობა წყალს მოფენილა
 და სევდის რომანსს უზიარებს საღამოს ნიაგს.
 ყვავილებისგან დაწნულ გვირგვინს უკოცნის ქარი,
 უკოცნის ლეჩაქს, უსიცოცხლოს წყალზე განფენილს,
 ტირიფთა ცრემლით ენამება ფერმკრთალი მხარი
 და ლერწმინას უნიავეს შუბლს მონაბერი.
 ზოგჯერ გაცრეცილ ღუმეარებით შემორკალული
 აღვიძებს იგი ჭრელ ჩიტუნებს და ყურს მიაპყრობს
 როგორ მოსწყდება ხეზე ბუდეს ფრთათა თქარუნი
 და ცას ჭიკჭიკი იდუმალი როგორ მიაპობს.

II

ო, ფერწასულო ოფელია, თეთრო თოვლივით!
 შენი არსება ღინებათა დუდუნს დანებდა!
 ეს ის ქარია, ნორვეგიის მთებს გადმოვლილი,
 თავისუფლების გაკვეთილებს რომ გიტარებდა.

ეს ის ქროლვაა, ახლა სოველ თმებს რომ გიწეწავს,
უცხო შრიალით რომ გივსებდა წინათ ოცნებებს.
როცა ბუნებამ სიმღერები გამოგიძერწა,
როცა უსმენდი ღამის დარდებს და საოცრებებს.
ეს ხმაა მბორგავ ტალღებისა, ასე ძალიან
რომ მოგიქანცა მკერდი ნაზი და ხელუხლები,
შენი სიცოცხლე გაზაფხულის პატარაძალია,
აპრილის დილას რომ გაგიტობო მკედარი მუხლები!
თავისუფლება! სიყვარული! და შენ ამ სიზმრის
ვით თოვლზე ცეცხლის, ისევ გელის დაგიზგიზება.
შეშლილობისგან მოქანცული ვერაფერ გიხსნის,
შენს ცისფერ თვალებს მისწვდა კედომა და გაგიყვება!

III

მერე იტყვიან პოეტები, რომ ბნელ ღამეში
გასულხარ ყვავილთ დასაკრეფად, იყო დრო-ჟამი
და რომ გიხილეს გახვეული თეთრ პირბადეში
წყლის ზედაპირზე მოტივტივე, როგორც შროშანი.

განსა

როცა ზაფხულს საღამო გადაღებას ლურჯებით,
როს ბალახი თავთავთა გასათელად მიმიშვებს,
შევუყვები გრილ ბილიკს, ტერფით შევეურჩები
და ნიაგჟარს მივეშვრე ჩემი შუბლის სიშიშვლელს.

არას ვიტყვი და ფიქრიც მიმატოვებს მოშურნე
მხოლოდ უკვდავ სიყვარულს ვერსად ვერ დავემაღლე,
გავიკრები შორი-შორ, ვით სიმღერა ბოშური,
ბედნიერი, - ვითარცა სატრფოს მკერდზე მთვლემარე.

ფრანგულიდან თარგმნა
ბაჩუკი ჩაბრაძეშვილი

ლესია უპრანიკა

* * *

არ წაერთვით ეკლებს ოქროს ფერი,
მხოლოდ ოდნავ შეუთეთრდათ ღერი,
არ დამკნარან ნაზი ყაყჩონი,
მხოლოდ ოდნავ წაუვიდათ ფერი...

ჩემს ფანჯარას მოადექი მზეო,
მოაშუქე სხივი უნაზესი,
რათა ეკლებს კვლავაც ჰქონდეთ ფერი
უწინდელად კვლავაც უმწვანესი...

შენც აენტე გულო ჩემო ისევ,
ნაპერწკლები წითელ ყვავილს გვანან
და ვატარებ ამ ცეცხლოვან უბით
წითელ ყვავილს სულ ამაოდ განა.

* * *

ო, როგორ ვწუხვარ, ახლა არ ძალმიძს
ყველა სიმები შევკრიბო ერთად,
ეს რომ შემეძლოს ავაღერებდი
ზეიმის ჰიმნებს მზის შემაერთად.

ის რაც ჩემს გულში იდუმლად არის
უფაჭიზესი, სათნო და მეღერი,
მაგრამ ჭერ იგი ჰანგია წრფელი,
ჩემი სიტყვაა წარმოუთქმელი.

* * *

როდესაც გიცქერ გულისწორს
სულში გაისმის ზეიმის ჰანგი
და გულში ხარობს...
ოქრო ვარსკვლავნი ბრწყინავენ სულში,
ვარდით ივსება მთელი სამყარო,
მაგრამ სულ მალე ქრებიან უმაღ,
როცა ზღუდები ოცნების მიღმა.
ვიცინი, მაგრამ ცრემლი თვალს მიღბობს
და გული მიცემს...
ძვირფასო, შენთან ვერაფერს ვამბობ,
როდესაც თვალში გულისწორს გიცქერ..

პრიტიკა, პუბლიცისტიკა

იური ბიბილთაშვილი

ჯერის სიმბოლიკა აჭარაში მოღვაწე მხარეების შემოქმედებაში

მწერალი რამაზ სურმანიძე ისტორიული მოვლენების შეფასებასა და მხატვრულ ასახვაში ქრისტიანული მსოფლმხედველობით ხელმძღვანელობს. ჩვენ ამ თემაზე მსჯელობას არ გავაგრძელებთ და ეპიზოდებს დავიმოწმებთ მისი რომანიდან „ემრულა“. რომანის 14-ე თავში ლაპარაკია ნასაყდრალის ქვების მითვისებისა და ამის გამო დამნაშავეების მიმართ ღვთის სასჯელის განხორციელებაზე. ხასო ბურჯან-ოღლიმ ნასაყდრალიდან წამოღებული ქვებით საცხოვრებელი სახლის საძირკველი ამოიყვანა. ამის გამო ღვთის რისხვა დაატყდა თავს ხასოს ოჯახს. ყოველ შემთხვევაში ასე ფიქრობენ ხასოს დედა და მეუღლე. „ღმერთი ჰად სწამს მაგ უამურს - გულისტკივილით უხსნის შვილის უღმერთობას ღვდამთილი რძალს, - რაც ეს პლაკიები მოათრია, იმის შემდეგ ჩვენს სახლში სიმშვიდე აღარ არის“. ხასოს მოხუცი დედა ღრმად არის დარწმუნებული, რომ ვინც ქრისტიანული ტაძრის ქვები წაიღო შინ სხვა დანიშნულებით, ყველას რაღაც უბედურება შეემთხვევა: „არ გახსოვს, მან ნასაყდრალიდან ტარიელაძემ რომ წაიღო ბუხრის ქვა და მეორე დღეს წყალში დაიხრჩო. ოსოს ბაღვმა მაქ (ნასაყდრალზე - ი.ბ.) ძროხები შერეკა, სულ ყველა რომ დიხოცა და თვითონაც უნდომად შეიქმნა, დაგავწყდა?“.

შუალამისას ხასოს დედამ და მეუღლემ ნასაყდრალიდან მოტანილი წარწერიანი ქვები ბიჭების დახმარებით მარხილზე შეაგდეს და ნასაყდრალზე დააბრუნეს.

ნასაყდრალს იცავს რომანის გმირი ემრულაც. ამით მწერალმა ახალი შინაარსით გაამდიდრა სახალხო გმირის ხასიათი და სოციალური უსამართლობის წინააღმდეგ ამხედრებულ პერსონაჟში ზომიერად შეიტანა ეროვნული მოტივებიც. ეროვნულ მოღვაწედ მოსჩანს ემრულა მუხტართან დაპირისპირების ეპიზოდში. მუხტარი ყურადღებას არ აქცევს სოფლის ძველი ეკლესიის დაქცევის სამწუხარო ფაქტს, სამაგიეროდ ემრულა მიაქცევინებს ამ ფაქტზე ყურადღებას სოფლის მუხტარს: „მუხტარო, შენ სოფელში ძველ ნაშენ-ნაგებს ოსმალებმა რომ ვერაფერი უყვეს, ახლა შენი ხალხი აფეთქებს და ანგრევს. თუ ხვალ საღამოს ბურჯანოღლი ბალავარს არ დაანგრევს და ადგილზე არ მიიტანს, საქმე შენთან გვექნება, სამართალს ჩვენ გავაჩენთ“. ემრულას ამ წერილს, რომელიც სოფლის მუხტარს გაეგზავნა, ზედ ბეჭედიც ესვა, მაგრამ ამასთან ჭაღალდის კიდეები შემომწვარი იყო. ეს მკაცრ გაფრთხილებას ნიშნავდა. მეორე დღე, გათენებამდე, ხასომ ოთხი ქვა მოანგრია ბალავარს და მარტომ, სხვის დაუხმარებლად, ნაეკლესიარზე მიიტანა.

შიშს ვერ გაუძღვს სხვებმაც, ვისაც ნასაყდრალიდან ჰქონდათ ქვები წაღებული. ბექსია სოლომონიძეს პატრონისათვის აღარც უკითხავს, ბალავარი ისე დაანგრია.

ქვები ნაცელსიარზე მიზიდეს, თავთავის ადგილზე დააწვეს, კედელიც გაამაგრეს, იჭაურობა გაწმინდეს და ფიცი დადეს, არც ჩვენ შევებებით და არც სხვას მიეუშვებთ დასანგრეველო.

ჯერის სიმბოლიკის მხატვრულ გააზრებაში გარკვეული როლი ითამაშა იმან, რომ მეოცე საუკუნის უკანასკნელი სამოცდაათი წლის მანძილზე მძიმე ათეისტური იდეოლოგიის წნეხის ქვეშ უხდებოდა ცხოვრება ჩვენს ხალხს. ათეიზმმა ერთგვარად გააფერკმრთალა წარსულიც გარდა იმისა, რომ უგულვებელყოფდა სინამდვილეს - ხალხის სულიერ ცხოვრებას. მიუხედავად ამისა ქართველი პოეტი თავის მკითხველს ვაზის დაცვის მოტივებით კვლავდაკვლავ შეახსენებდა თავის წარსულს, თავის მოვალეობის შეგნებას. ამის საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს ჯემალ ქათამაძისა და სხვათა შემოქმედება. ჯემალ ქათამაძე ვაზისადმი დამოკიდებულების მიხედვით განსაზღვრავს ქართველის ზნეობრივ ღირსებებს:

„თუ ერთი ძირი არ დაგიგაგავს სადმე კაკალი,
ვაზი ქიგოზე არ აგიკრავს ჩუმი ღლინით,
მაშინ ამაოდ დარწმუნულა შენი აკვანი,
მაშინ შაურის ფასი არის შენი ღიმოლი“.

ჯერის სიმბოლიკა შედარებით მოკრძალებულად არის წარმოდგენილი ლევან გელაძის პოეზიაში. როგორც პოეტი ჯემალ ქათამაძე, ისე ლევან გელაძე ვაზისა და ღვინის კულტურის აღორძინებაში ხელდაეს თავის სათაყვანებელი აჭარის სულიერ აღორძინებას.

ამ მიწაში მალღიანი ვაზი ხარობს,
სხვა მალღი აქვს
ჩვენი წყლის და ღვინის გემოს“.

ქრისტიანული ქეშმარიტების პოეტიზირებას ხშირად მიმართავს პოეტი დავარ გიგინეიშვილი. მისი შემოქმედების საგანია ჩვეულებრივი მოკვდავის ფიქრები ცხოვრებაზე, აღამიანებზე, მიმართებაზე უფლისადმი.

პოეტის კრელოს კარგად გადმოსცემს ლექსი „ვპოვე ნათელი“, რომელშიც ავტორი თითოეული ჩვენგანის არსებობის გამართლებას ღვთაებასთან მიმართებაში მოიაზრებს და თვლის, ამქვეყნად ჩვენი არსებობა გამართლებულია, თუ ჩვენი სული გაშუქებულია ღვთის ნათელით:

„ვპოვე ნათელი, ვპოვე ნათელი
და ნაწილაკებს ჩემში ვამართლებ
და ტკივილებით თვალახელილი
მსურს ბრმათა ვეტებო, ხეიბართ ვთბო
ეთესავ სიყვარულს და მიწას ვერ ვთმობ,
ჩემში მზე ბუდობს, ჩემში ხარ ღმერთო“.

დავარ გიგინეიშვილის ლექსებში შედარებით ვრცლად არის წარმოდგენილი რელიგიური თემატიკა, რითაც პოეტი ცდილობს ღრმად გაიაზროს ადამიანური ცხოვრების ავ-კარგი. ლექსებში „მოიხილვენ ჩემი სულის ეულ წიაღსა „ჩემთა სავალთა“ და სხვებში პოეტის მზერა და იმედი მიპყრობილია ღვთისკენ:

„ო, დამაფარე კალთა მფარველო,
განმარიღე ურვას და ზაკვას.
მიმოაფინე ნათელი გზა-კვალს
ჩემთა სავალთა.“

ზურაბ გორგილაძის პოეზიაში ჯერის სიმბოლიკა გაბატონებული მოტივია.

პოეტი ჯერის სიმბოლიკით აზროვნებს, მასთან აკავშირებს არა მხოლოდ ზნეობის და ქეშმარიტების მოტივებს, არამედ ისტორიული სამართლიანობისა და საქართველოს ეროვნული ტკივილების მორჩენის იმედებსაც.

ლექსში „ჩიტის ენა“, რომელსაც ზ. გორგილაძე ცნობილ მოღვაწეებს ნარგიზ აბაშიძესა და თეიმურაზ კიმაშიძეს უძღვნის, ეპიგრაფში აღნიშნავს: „ისლამის ღროს ზემო აქარაში ქართულ ენას ჩიტის ეძახდნენ. პოეტი ქართველთა უზენაეს საფიცარ ფენომენს ქართულ ენას და ქრისტიანულ ქეშმარიტებას ერთ სიბრტყეზე აყენებს და მკითხველში ორივეს მიმართ ღვთიური დამოკიდებულება ყალიბდება:

„როცა ღვთიურ ქრისტეს კვართის
მოხდა ჩვენზე გადმოფენა,
სულ პირველად დიდაქარას
აქიკიკადა ჩიტის ენა“.

ქრისტიანული ტაძარი პოეტის ცნობიერებაში ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის არგუმენტად არის დასახული. ლექსში მინაწერი ფილმზე „ტაო-კლარჯეთი“ არის ასეთი სტრიქონები, რომელშიც დედასაქართველოსთან ტაო-კლარჯეთის დაბრუნების დაქარების მოწოდება გამოხატული:

„რა ქნან, როდემდე გიცადონ
გაცივებულმა ტაძრებმა
გუმბათებს ჟამი დაბელავს
ღროს ზავით და ხანჯები“.

ზურაბ გორგილაძის პოეტური ნიჭის უდიდეს გამობრწყინებად მიგვაჩნია სამშობლოს თემის ახლებური გააზრება. იგი უკავშირდება ორ ისტორიულ ღირებულებას - ეროვნებას და სარწმუნოებას და სამშობლოს, რომელიც თითოეული ჩვენგანისათვის იმ ადგილიდან იწყება, სადაც ფეხი ავიდგით და სიტყვა ქართული ვიწამეთ, ქრისტიანულ ხატთან ერთიანობაში წარმოსახავს ხატიმამული - აი ახალი პოეტური სახე ჩვენი სამშობლოსი.

„ხალა!.. ეს ჩემი ხატიმამული,
ლოდზე ჭვარი და მზე
გზებზე ატმების აბდლიალება,
კვირში ჩიტების რძე
ვენახის მური და მხურვალეა
გადაბურღული მთებს,
ჩემი წინაპრის ცხელი თვალებით
გამგელებული მდევს“.

ზურაბ გორგილაძე საქართველოს ქრისტეშობის ორი ათასი წლის სიღრმეებიდან მომდინარე სულისკვეთებით მოაზროვნე პოეტია. სწორედ ქრისტიანული აზროვნების წესით არის შესაძლებელი სამშობლოს ამისთანა სახე - ხატის წარმოდგენა:

„საქართველო, ჩემო დედა,
ჩემი სუნთქვა გენაცვალა,
ჩემი ყველა მქუხარება,
მწუხარება გენაცვალა.
შენი სიტყვის სიცოცხლისთვის
ხიზაძირში კიდევ ვდგავარ,
შენი ზეცის სიმაღლისთვის
მარადილში ვრანდავ ყავარს.“

შენი რკულის საჯილდაოდ
სხალთას ვრეკავ ზარებს მთავარს,
ერთ ძირ ვენახს სულ გირგავდი,
ველავ დაგირგავ დღეს და ხვალაც“.

პოეტის ცნობიერებაში კი მძიმე ტკივილებით არის ასახული წარსული ჩვენი კუთხისა. ქართველი პოეტი ვერასოდეს შეუურიგდება იმ ტკივილებს, რასაც მომხდური და მოძალადე ძალა ეროვნული კულტურისა და სარწმუნოების წინააღმდეგ სწაღიოდა ჩვენში. პოეტი წერს:

„მიმღერია ღვინიანზე,
მიტერია კიდეც განა,
როცა ჩემი ზველფი ზვარე
ზვავის ნაძოვს დაემგვანა
როს სხალთაში სხალთის ხატებს უსაპნავენდნენ ყელში კანათს,
ჯვარის ქედზე ჯამეს დგამდნენ,
ვარდისქედზე ეკლის კარავს.
ვივახ, ამის შემხედვარე,
ნამსხვანიდან წავალ განა?“

მშობლიურის და უცხოის დაპირისპირების ხერხით არის შესრულებული ზურაბ გორგილაძის საანთოლოგიო ლექსი „სულხან-საბა“. მკითხველში დადებით განცდებს იწვევს ჭრისტე და ჭრისტიანული მოძღვრების მოტივები და რიტუალები („დამიდგება თვალწინ მკაცრი, ჭრისტესავით ნაგვემი და ნაწამები ქართველკაცი“. „მესმის მისი სუნთქვა ცხელი, თუ ზარების გუგუნია?“).

ტკივილის განცდებს იწვევს შედარების მეორე კომპონენტი: „ტრიალებდა სისხლი, ბული და მარტოხდნენ სულში ისლამს“. ლექსის დასკვნით ნაწილში საზეიმო განცდა ეუფლება მკითხველს, რადგან მოწმე ხდება მტრის დამარცხებისა და მშობლიურის აღორძინებისა: „დაიყურსა ის ვენახი, ურჯულომ რომ აჭრა მაშინ“.

ამრიგად, ზურაბ გორგილაძის მხატვრული აზროვნების სტილი ვლინდება ქართველი კაცის ისტორიული არსებობისათვის პრინციპული თემებისა თუ პრობლემის გააზრებიდან მომდინარე განწყობილებებში, სულისკვეთებაში. ზურაბ გორგილაძის შემოქმედებაში სწორედ განწყობილება და სულისკვეთება იქცევა ყურადღებას თავისი სიცხადით, სინათლით, სისადავითა და სიწრფელით. ამასთან ეს განწყობილება კიდე უფრო დამაჯერებელი და მყარი ხდება იმით, რომ სიტყვიერი ინვენტარი, რითაც პოეტი შემოქმედებს ჩვენს ცნობიერებასა და განწყობილებაზე, აგრეთვე მომდინარეობს სწორედ ჭრისტიანული სამყაროდან: ჯვარი, ვაზი, ჭრისტე, ზარი; ამასთან ეს სიტყვიერი ინვენტარი გამოიყენება არა მხოლოდ თემატურად მისადაგებელ ლექსებში, არამედ ნებისმიერ თემასთან, მათ შორის ყოფით თემებზეც შექმნილ ლექსებში:

„კლდის კატარში მზე ყვოდა,
კლდის ბორჯალზე ბენჩქვი ყანა
გვანცას ლოცვებს ვაზის სული
გორით გორზე გაღეჟანა.
ვარჯანისთან, ნაჯვარისთან
დაჯვარული ქვები წვანან
ქვებში ჩუმაღ დაქვითინებს
ჩემი დიდი ნენეს ნანა“.

ან:

„აქ იწყება ჩემი ჯვარის და ჯვარის ისტორია“.

ეროვნული ცნობიერების პოეტიზირების იშვიათ ნიმუშად გვესახება ზურაბ გორგალაძის ლექსი „მემედ ბატონო“, ამ ლექსის სიტყვიერი ინვენტარიც ქრისტიანულ სამყაროდან მოედინება, აქაც ჯვარის და ვაზის სიმბოლოებთან ასოცირებით ხდება გმირის პორტრეტის ძირითადი შტრიხების ნიუანსების გამოყვანა:

„ქოხების ყოყმან ანოსულო
ქართული სულის პატრონო
ვაზის ძირებში მიმალულო
ქართული ენის დიდო პატრონო.
ტაძრის ზარებში შეყუყულო
ქართული სიტყვის დიდო პატრონო
ლოდების ძირში შემოდებული
ქართული ძელების ძველო პატრონო.
დიდება შენი, დიდება და
ცხოვნება შენი, მემედ ბატონო.“

ქართველთა სულიერი ერთობის განმტკიცების იდეა სხვადასხვა რაკურსით არის გაშუქებული შოთა ზოიძის შემოქმედებაში ჯვრის სიმბოლიკის მოტივები. პოეტმა გააფართოვა და ქართველთა ერთიანობის განმტკიცების ხელშესახებ არგუმენტებად წარმოაჩინა ქართველთა სათაყვანებელი მეფის - თამარის სახე და საქმე. ცადაწვდილი ტაძრები, მონასტრები, ციხეები და ხიდეები, რაც ქართველის ხელით იყო ნაგები და მნახველს ყოველდღე შეახსენებდა თავის ისტორიას. ამ სიმდიდრით სავსეა აქარა, სამცხე, ტაო-კლარჯეთი და სხვა და რაც განსაკუთრებით ეთობა აქაური ქართველის გულსა და სულს, ყველაფერი ეს დაკავშირებულია წმინდანად შერაცხულ თამარ მეფის სახელთან. მის სახელთან დაკავშირებული ციხე-ხიდე-დარბაზ-ტაძარ-მონასტრების მშენებლობა ისეთივე შემოქმედებას ახდენს ქართველის ცნობიერებაზე, როგორც მორწმუნეზე ჯვარი და ხატი. შოთა ზოიძისა და მისი თაობის პოეტების შემოქმედებაში ეს მოტივი საგანგებოდ არის წინ შამოწეული და წარმატებითაც აღწევს მიზანს ლექსში „ათასი ზარი“ შოთა ზოიძე წერს:

„ველა ძმა თავის მოძმეს ეძახდა,
შვილებს ეძახდა ღეღამთავარი,
ველა ხატთან და ვეღა ვენახთან
ველა მწვერვალთან იდგა თამარი.
თამარის მიწა უჩანდათ ვერცხლად,
ხედავდა მგზავრი, რეკავდა ზარზემა,
ცა დააბნელა ომების ცეცხლმა
და გაანათა ქართულმა აზრმა.“

ამავე მოტივის ანეითარებს პოეტი ლექსში „თამარის ხიდის ბალადა“. მდინარე აპარისწყალზე, სოფელ დანდალოსთან, არის XII საუკუნის თალიანი ხიდი. ხალხური გადმოცემით, ამ ხიდზე გაუვლია თამარს. პოეტი ლექსად განაგრძობს ხალხის გულისტყმის, გადმოცემას და წერს:

„ისევ დგას ქვევით ნაშენი,
ხიჭაურში კი - ციხის ნაშალი
ხიდზე თამარის ოქროს ნატერფალს
რვა საუკუნის უჭერს არტახი“

საქართველოს სულიერი მთლიანობის განმტკიცების მოტივები დომინირებს ლექსში „როცა იმერეთში ვარ“, „გურიაში“, „კახეთში“ და სხვ.

„როცა იმერეთში ვარ, თავი სახლში მგონია,
როცა გელათს გავუურებ, როგორც ბებერ გოლიათს,
თითქოს სხალთის ტაძართან სანთელივით ვანთივარ,
ვხედავ იმათ აჩრდილებს, სულით, ხორცილთ მათი ვარ,
ვინც ჭვა ჭვას დააშენა
გელათი ააშენა,
ვისმა სიტყვამ და საქმემ მამული დაამშენა“.

შოთა ზოიძე ქრისტიანულად აზროვნებს. ეროვნული და პატრიოტული მოტივების დამუშავების დროს პოეტი ხშირად მიმართავს ქრისტიანობის ელემენტებს შედარებისათვის, თვით მეტაფორად გამოყენებამდეც კი. ლექსი „კახეთში“ ამის საუკეთესო დადასტურებაა. კახური ვაზი, ღვინო და მასპინძლობა ამამაღლებელ და გამაყვითლებელ ზემოქმედებას ახდენს სტუმარზე:

„კახეთი ვაზის ქვეყანა, ვაზის და ღვინის ბიბლია,
კახური გულითადობა მთლად საქართველოს ხიბლია

...

მგონია ქრისტეს პერანგი, აქ, ვაზის ძირში მარხია
აქ არის ძველი ტაძარი და ციხე ნამამულარი“.

შოთა ზოიძის შემოქმედებაში ეროვნული შეგნების სიმაღლითა და რწმენის სიმტკიცის ძალით განსაკუთრებით გამოირჩევა ლექსი „ტბელობა“. აბუსერისძე ტბელი-მეცნიერი და ლეთისმსახური, XIII საუკუნის გამოჩენილი ქართველი მოღვაწე - ეროვნული მოღვაწის ნიმუშის მნიშვნელობით აღიქმება ჩვენს თანამედროვეთა შთაბეჭდილებებში იგი, როგორც მოღვაწე, პირველ რიგში სამშობლოს ერთიანობის სიმბოლოდ გვყავს წარმოდგენილი. ამიტომ დაარსდა სახალხო დღესასწაული ტბელობა. იგი ყოველწლიურად შემოდგომაზე ტარდება სწორედ საქართველოს ერთიანობისათვის ბრძოლის ნიშნით. ლექსის გამჭოლი იდეაც ეს არის. XIX საუკუნის დიდი მოღვაწის სელიმ-ბეგ ხიმშიაშვილის სახელთან საქართველოს ერთიანობის უკვდავი იდეა არის დაკავშირებული. პოეტიც მის აჩრდილის გამობრწყინებით იწყებს ტბელობის დიდი დღესასწაულის მრავალფეროვანი პანორამის ხატვას:

„და მთვარის შუქზე გაივლებს გედის ყლივით
სვეტი ნათლისა, ჩემი რწმენა, სხალთის ტაძარი,
ხიხანის ციხეს გადმოდგება დიდი სელიმი,
იმისი ფიქრი საქართველოს გულისძვრაც არის“

პოეტის წარმოდგენაში ტბელობის დღესასწაულს სვეტი ნათლისა და სხალთა-ხიხანის უკვდავი ეროვნული სულიც დასტრიალებს თავს, რომელთა ძალისხმევამ გააძლიეროს და ააღორძინოს სრულიად საქართველო.

„თეთრი ნისლია თუ გამოჩნდა უფლის პერანგი!
სხალთის ტაძარში ვინ დათხარა ფრესკებს თვალები?
დრომ ამოკვეთა ამ მიწიდან მტერი ვერაგი
და ამოხადა ბოროტებას სული წვალებით.
გზაზე გამოჩნდა ქრისტესავით ვარსკვლავთმრიცხველი
და ბნელი ღამეები კანდელივით გამოანათა,
თანდათან ჩადგა საგულეში გული ფიცხელი
და უფლის კალთა დაეფარა მიწას თანდათან.“

ჯვარი ვაზისა თავზე ადგას ტაძარს გვირგვინად,
ყურძენს წურავენ და ჭვევრები ღვინით ივსება,
მთელი ხეობა გადაშლილა ტბელის წიგნივით
და უერთდება საქართველოს მარადისობას".

ჯვრის სიმბოლიკას უკავშირებს პოეტი პირადი ბედნიერების საიდუმლოს გასაღებს. რადგან პოეტი განზოგადოებული სახეა თავისი ხალხისა, შოთა ზოიძეს უსათაურო ლექსში, „მოგონებების უბნო მდინარეს“ დახატული ლირიკული გმირის დამოკიდებულება ქრისტეს ნათლის მიმართ, კარგად გამოხატავს ჩვენს თანამედროვეთა ეროვნულ მრწამსსა და პატრიოტულ სულისკვეთებას:

რწმენისთვის ახლა ისიც მეყოფა,
რადგანაც ღმერთი სარწმუნოდ ვაქე
და ვიგრძენ ჩემში ორი ეპოქა -
ქრისტეს შობამდე და ქრისტეს აქეთ.
და რადგან ერთხელ ვიწამე ღმერთი,
და სამუდამოდ ვიწამე ღმერთი...
სამაგიეროდ მომიკვდა ერთი -
სიკვდილის შიში და მისი ელდა.

სიკვდილის შიშის დათრგუნვის სიბრძნეც მრავალგანზომილებიანი ქრისტიანული ჭეშმარიტებაა. კაცი და ჭვეყანა, რომელიც ამარცხებს სიკვდილის შიშს, სასწაულების მოხდენისათვის არის მზად. ამიტომ ადამიანი სწორედ სულის ძლიერებისათვის უნდა ემზადებოდეს, რადგან სულია მთავარი ძალა, რომლითაც ჩვენ შეგვიძლია მივუახლოვდეთ ღმერთს. ამ იდეას აწვითარებს პოეტი ლექსში „სალომე“. ლექსის ლირიკული გმირი პირადი ბედნიერების ზენიტშია - ჯვარს იწერს საყვარელ ადამიანთან. ამასთან დაკავშირებით პოეტი შთაგონებს მას:

„უნეტარესის კურთხევა - ლოცვით,
მაღალი სულით და მეგვარე თამარით,
შენ ჯვარს სულით იწერ და არა ხორციით,
გახსოვდეს, ღმერთისთვის სულია მთავარი.“

ქრისტიანული მრწამსი შოთა ზოიძის პოეტურ შემოქმედებაში გააზრებულია, როგორც ეროვნული ღირებულება. ლირიკულ ლექსებში „ტბელობა“, „არმაზის მსხვერვე“, „იაკობ ცურტაველი“, „მუშანიკი“, „ვარსენი“, „ილიას მკვლელობის ადგილი“, „კახეთში“ „როცა იმერეთში ვარ“, „გურიაში“, „კარაბადინი“, „სალომე“ და სხვა. წარმოდგენილი გმირი ქრისტეს ნათელით ცხოვრობს: „სვეტი ნათლისა, ჩემი რწმენა“ - იტყვის ის და ტაძრის გვირგვინში ტრისტეს ზატებას ხედავს. შოთა ზოიძის აჟარას თავი მოსწონს იმით, რომ „ჩემს მხრებზე იდგა ბებერი ჯვარი“. პირველი ქრისტიანული ტაძარი სწორედ აჟარაში აიგო ორი ათასი წლის წინ, პირველ საუკუნეში, ამიტომ აქვს საფუძველი აჟარას ასე მიმართავდეს ღმრთისპატივს:

„მე შენი გზები ერთად მოვწურე
და ახლა მთების ბილიცებს მივსდევ,
ჩემში ცახცახებს შენი მორწმუნე,
შენი უფალი და შენი ქრისტე.
ავსებულია შენი სარწყული
და მე არა მაქვს ხელი მოჭრილი,
ჩემში ცახცახებს შენი მორწმუნე,
შენი მონა და შენი მორჩილი.“

ეროვნული ღირებულების თვალსაზრისით არის ქრისტიანობა პოეტიზირებული ლექსში „იაკობ ცურტაველი“, „შუშანიკი“, „ვარსკენი“. ქრისტიანობის ღალატი ქეშმარიტებისა და სამშობლოს ღალატი - შთააგონებს პოეტი მკითხველს. ვარსკენმა ქრისტიანობის ღალატი სამშობლოს უღალატა.

„ბრუნდებოდა ვარსკენი მაზღენათა ქვეყნიდან,
ტაძრებსა და გუმბათებს გულზე ცეცხლი ეკიდათ,
თბილი იყო სამარე, ცივი იყო ლოგინი,
ბოგინობდა სიკვდილი ჰარმახანის ლომივით.
იყო ქრისტეს ღალატი, იყო ქრისტეს წამება.
დასაკლავი ცხვარივით კანკალეზდა სამება,
ნატაძრალი ქვეყანა, ნაფრესკალი ტაძარი,
ვისთვის იავენანა და ვისთვის დედინაცვალი,
ვისთვის იყო იოლი ეს ყოფა, ეს გაძლება,
გადმოყარეს ცრემლები მოცახცახე ტაძრებმა.“

აქედან გამომდინარე ჩვენთვის საეჭვოთი გასაგებია, რატომ თვლის პოეტი ღელსაქართველოსთან აჭარის დაბრუნებას არა მხოლოდ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის, არამედ სულიერი ერთობის აღდგენის საიმედო ძალადაც.

ემენ დავითაძემ არაერთი ლირიკული ლექსი და პოემა მიუძღვნა აჭარაში ეროვნული მრწამსისათვის ბრძოლას და გადარჩენილი სულის სილიადეს. პოეტი უმღერის გმირს, ვის ხასიათშიც „დამზობილია ყველა ჯამე, ყველა მეჩეთი, არღა ეხვევა სული მისი ცოდვილ მინარეთს“. ამ გმირის თვალსაზრისით ყოველივე სრულყოფილი ქრისტესა და ქრისტიანული ჯვრის სახით მოგვევლინება ცხოვრებაში. ამ მოტივებზე ქმნიდა პოეტი ემენ დავითაძე ლექსებს 1980 წელს, როცა ჯერ კიდევ რამდენიმე წელი გვაშორებდა ცნობილი საჯაროობისა და გარდაქმნის, ანუ დემოკრატიული ლიბერალიზაციის წლებს. ლექსში „მზე შინა“, რომელშიც თანამედროვე აჭარას ხატავს, სწორედ ქრისტიანული სიმბოლოებით აზროვნებს სრულყოფილების შესახებ: „თითქოს სხალთაში ღვთისმშობელის ხატი ჰკიდა, დედის უბიდან იმზირება ქრისტე, ცოცხალი“ - ნათქვამია აჭარელი დედის კალთაში ნებიერად გარინდულ ჩვილზე.

ქრისტიანული მოტივები ელერს ლექსებში, მიტოვებული სოფლის ღალადი, „სიტყვა წარსულზე“ და სხვებში.

ემენ დავითაძის ეროვნული კრედი მთელი სისავსით გადმოცემულია პოემაში „ვაზის გახიზნა“. პოემა, ფაქტიურად იწყება ავტორის ანოტაციით, რომელსაც კონცეპტუალური დანიშნულება აკისრია. იგი ამჟღავნებს ავტორის დამოკიდებულებას ქრისტიანული მრწამსის მიმართ. ანოტაციაში ნათქვამია: „ხატი, ჯვარი და ვაზი უხსოვარი დროიდან იყო ქართველი ერის რწმენის სიმბოლო, ქართველობის სიმბოლო... აკი ვაზის ჯვრით ხელში შემოუძღვა წმინდა ნინო ქრისტიანობას საქართველოში... პოემაში ვცადე ამესახა ის მედგარი წინააღმდეგობა, რომელსაც წააწყდა მტერი აჭარელთა რჯულის გამოცვლის პირველსავე ცდისას და რომელიც შემდეგ სამას სისხლიან წელიწადს გრძელდებოდა“.

ნაწარმოებში ერთმანეთს უპირისპირდება ორი წრე - სხალთის ხეობის ხევისთავი გოდერძი ბაკოელის და მამა-ბერი-სხალთის ეკლესიის მოძღვრის პატრიოტული ძალები და რჯულშეცვლილი ყარამან (ხუნსი) გობაძისა და მისი მსგავსნი.

მტერმა ყველაფრისაგან გაძარცვა დაპყრობილი ქვეყანა.

„აწ რაჯულს მიმდგარან ქრისტესას,
წარყენას ლამობენ მკრეხელნი

...
კარ შეუხსნიათ ტაძრისა,
გამოუზიდავთ ხატები.
ძირს დაუყრიათ უწმინდურთ
ღვთით ნალოც-ნალაღდევნი.“

პოეტი არ იკარგება მხოლოდ მტრის მხილებით. მისი რისხვა უფრო იმ ქართველთა
ატყდება თავს, რომელთაც ვერ გამოიჩინეს სულის სიმტკიცე და ღალატის გზას
დაადგნენ მტერი ვერ მიაღწევდა საწაღელს, სულგაყიდული ქართველები რომ არ
ეხმარებოდნენ:

„ქრისტესებრ განაწამები
ჯვარზედ გაუკრავთ მღვდელია,
ქართველისაგან მახვილნაქამი
აწ ძლევას ხარობს მტერია“.

ასეთი სულგაყიდული და რაჯულშეცვლილი ქართველის ტიპიურ სახეს ხატავს
პოეტი ყარაბაღის ხასიათში: „მოყვარედ დუშმანი ირჩია, ძმას გადაუდგა მტერადა“. ამ
მოღალატის ფონზე პოეტი ხატავს ქართველი ქალის გმირულ სახეს. ხატივე
ხუხუნის მეუღლეა, მაგრამ მას არ თანაუგრძნობს ქართული ეროვნული ტრადიციების
ღალატში: „არამც ვიზამდე, თუ გინდა თავით მახეთქო ძელსაო“ – პასუხობს ხუხუნის
დაჟინებულ თხოვნა-ბრძანებას უკუაგდებო ძველი ქართული ტრადიციები.

„არამც ვიზამდე! –
თუნდ კბილით
ცოცხალს მიხრავდნენ ძვლებსაო,
წავალ ამ შენის ჭერიდან
თავს შევაფარებ ძმებსაო.“

სამშობლოსა და სარწმუნოების მოღალატე ქმარი სიცოცხლეს გამოასალმა
მზიამ (ხატივე). შურისძიება, ამ შემთხვევაში, ეროვნული სულისკვეთების საფუძველზე
აღმოცენდა და პოეტი გვარწმუნებს, რომ მამულიშვილის ღირსება, უწინარეს ყოვლისა,
ეროვნული შეგნების ძალით გამოიხატება. პოემა მთავრდება მინაწერით:

„ვიღოს კაცად ზრდიდა მშობელი
დაუბარებდა ანდერძს:
გურჯინ ვართ სულით და ზორცით
მოკვდი, ეგ ერთი გწამდეს.
სამას ეწამნენ წელიწადს,
კენესა ისმოდა ცამდე.
ბარე სამასჯერ გააკრეს
მთელი აქარა ჯვარზე.
სამას წელს სჩეხეს ვაზიცა,
ჩარი აგზავნეს ჩარზე.
გაუძლო,
მაინც გაუძლო,
სამას თუ კიდევ არ მეტს
მოხდა ყოველთა ძლევადი
რგვას სამოცდათვრამეტს“.

დასასრული ეჭება

რამაზ სურმაანიძე

თედო სახოკია - მკვლევარი და პოეტი

(ციკლიდან "ქართული მწერლები და აჭარის კულტურული
აღმშენებლები")

კარგად მახსოვს, ამ ნახევარი საუკუნის წინ თედო სახოკიას წიგნი „მოგზაურობანი“ გამოსვლისთანავე მკვლევარ ისტორიკოსთა, ეთნოგრაფთა, პედაგოგთა, ექიმთა ხელიდან ხელში რომ გადადიოდა და ღირსეული შეფასებასაც იმსახურებდა. „თავისი დროისათვის კარგად მომზადებული, გამჭრიახი და გონებამახვილი მკვლევარი - ეთნოგრაფი“ - წიგნის წინასიტყვაობაში ასე უწოდა ავტორის ცნობილმა ქართველმა ეთნოგრაფმა გიორგი ჩიტაიამ. წიგნში მოცემულია საქართველოს ოთხ ისტორიულ-ეთნიკურ მხარეში: გურიაში, აჭარაში, სამურზაყანოში და აფხაზეთში მოგზაურობის შთაბეჭდილებები, მაგრამ ჩანაწერების 45%, ე.ი. თითქმის ნახევარი აჭარაზეა მიძღვნილი.

მართალია თედო სახოკიას ჰყავდა პირველგამკვალავი წინაპრები, დიმიტრი ბაქრაძე და გიორგი ყაზბეგი, მაგრამ პირველის მოგზაურობის მთავარი მიზანი არქეოლოგიური ნაშთების აღწერა იყო, ხოლო მეორემ თავისი ნაშრომი სამუსლიმანო საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფიულ და სამხედრო სტრატეგიულ აღწერას მიუძღვნა. ამით შორის თედო მოგზაურ ეთნოგრაფად გვევლინება. მართალია მის ჩანაწერებშიც მრავლად შეხვდებით მხარის ისტორიას, გეოგრაფიას, ტოპონიმებს, მაგრამ მთავარი მაინც აჭარელთა ყოფა, ადამ-წესები, ტრადიციები, ღემოგრაფია და ზნე-ჩვევებია. ამ მხრივ ავტორი მართლაც პიონერად ითვლება.

თუ არ ჩავთვლით მოგზაურობაში გატარებულ ერთ თვეს, შეიძლება ითქვას, რომ თედო სახოკიას აჭარაში არ უცხოვრია, ამიტომ აჭაურ ყოფა-ცხოვრებაში და მოსახლეობის ყოველდღიურ საქმიანობაში მონაწილეობა აღარ მიუღია, მაგრამ მისი მოგზაურობის ერთთვიანი შთაბეჭდილებები იმდენად ზუსტად და შთამაგონებლად აღწერილი, რომ იფიქრებ ავტორი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ამ კუთხეში ცხოვრობდა და ხალხში ტრიალებდაო.

„ეთნოგრაფის დაკვირვებული თვალით აღწერს მკვლევარი მშრომელთა მძიმე ცხოვრებას და ყურადღებას ამახვილებს იმდროინდელ საჭირბოროტო საკითხებზე. დაურიღებლად ამახსნის ადგილობრივ მმართველთა უგულისყურობასა და ცარიზმის კოლონიურ პოლიტიკას“ (თ. შიოშვილი. თედო სახოკიას ფოლკლორისტული მოღვაწეობა ბათუმში. 1987 გვ. 8).

თედო სახოკიას დაკვირვებულმა თვალმა აჭარელთა ყოფა-ცხოვრებაში და ადამ-წესებში იმდენი ახალი რამ გამოავლინა, რაც მანამდე და მის შემდეგაც არცერთ მოგზაურსა და ორიენტალისტს არ გაუყვებია.

„მოგზაურობანის“ წერისას თედო სახოკია გვევლინება არა უბრალო ამგების აღმწერად, არამედ ის კეთილსინდისიერი მეცნიერია, რომელიც ყოველი ფაქტის

აღწერისას ეყრდნობა ისტორიულ წყაროებს, მოაქვს ციტატები თავისი წინამორბედი მოგზაურებისაგან და ა.შ. როგორც სარგის ცაიშვილი აღნიშნავს, ეს წიგნი „თავისი დროის ერთგვარი მატინეა, მაგრამ არა ძველ მატინეთა მსგავსი, არამედ ხალხის ყოფა-ცხოვრებით და ხასიათის დაინტერესებული. ამასთანავე, ავტორი ამ მოგზაურობის მიხედვით დოკუმენტური პროზის შესანიშნავი ოსტატია“. (თ. სახოკია. ჩემი საუკუნის ადამიანები. თბილისი. 1969 გვ. 8).

როგორც წესი, აჭარის აღწერისას, პირველ რიგში ის ობიექტურად აშუქებს მხარის ისტორიას და აცხადებს რომ „მუნ სახლობს ბუნების ყოველგვარ სისასტიკესთან მებრძოლი, მრავალჭირნახული, სიამეს დანატრებული ხალხი ქართველთა ტომისა...“ და შემდეგ: „ქეშმარიტად გასაოცარია, როგორ არ აღიგავენ ღეღამიწის პირისაგან აჭარა და მისნი მკვიდრნი, როგორღა დარჩა ხსენება მათი!...“ (თედო სახოკია. მოგზაურობანი. თბილისი 1950 გვ. 108).

აჭარის ისტორიას მოგზაური *ფარნაეზ მეფიდან* იწყებს, აგრძელებს *ვახუშტის* საქართველოს ისტორიით და აღნიშნავს, რომ ჩვენს წელთა აღრიცხვამდე ეს მხარე საქართველოს მეექვსე, ანუ კლარჯეთის საერისთაოში შედიოდა. მე-16, მე-17 საუკუნეებში აჭარა ხელიდან ხელში გადადიოდა მანამ, სანამ ხანგრძლივი დროით ოსმალეთმა არ ჩაიგდო ხელში.

მოდოდა თედო აჭარაში სურვილით, რომ აქაურებს შეხედროდა და თან ფიქრობდა: „გავიგებ-ლა იმათსა და გავაგებინებ-ლა ჩემსას? გვაჭესლა კიდეც საერთო, გვაკავშირებს-ლა კიდეც რამე? იმედი უნდა ვიქონიოთ რისამე, თუ საბოლოოდ სასო უნდა წაგვეკეთოს-მეთქი? (გვ. 112). ღიად, ასე ფიქრობდა ქართველი მოღვაწე და არც თუ უსაფუძვლოდ იმ ტომის შესახებ, რომელიც ქვეყნის უძღურებამ თუ გეოგრაფიულმა მოწყვეტილობამ ღვთის ანაბარა დატოვა, საუკუნეების მანძილზე ხელჩართული ბრძოლის შემდეგ სარწმუნოებაზე ხელი აუდებინა, გაუჩანაგა სალოცავები და ლამის შეურყვნა ენაც, რომლის გარეშე წარმოუდგენელია ერის შეერთება-შეკავშირება და საერთოდ არსებობაც კი.

საბედნიეროდ მოგზაურის ეჭვი არ გამართლდა, ზოტიყლის იაილაში პირველივე შემხედრმა მკვიდრმა აჭარლებმა, მათმა ოჯახურმა გარემომ, სტუმარ-მასპინძლობამ და ყოფითმა საკითხებმა დაარწმუნა, რომ მართალია მოსახლეობამ უცხოთა ბატონობის დროს ბევრი რამ დაკარგა, მაგრამ შეინარჩუნა ენა, ძირითადი ადათ-ჩვევები, ცხოვრების წესი და ტრადიციები, ალგილთა სახელები და მატერიალური კულტურის ძეგლები. ეს კი ახლად დაბრუნებული მხარის აღდგენა-აღორძინებისათვის ძალზე ბევრს მოასწავებდა.

რაკი ადგილობრივი მკვიდრნი ვახსენეთ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია აქვე მოვიტანოთ იმათი გვარ-სახელები, ვისაც მოგზაური შეხვდა და მათგან მიღებული შთაბეჭდილებით უმდიდრესი წერილობითი მემკვიდრეობა დაგვიტოვა. ამათ გარდა თედო სახოკია გვაწვდის ზოგიერთი პიროვნების ენაობას, რომლებიც სხვა ისტორიულ საბუთებში არ გვხვდება, ამდენად ესეც ერთგვარ ინტერესს იწვევს.

პირველი აჭარელი, ვისაც თედო შეხვდა და ვინც მისი მეგზურობა იყისრა, ეს იყო „ქობულეთელი ჩაფარი, ოზურგეთში მოსამსახურე და ბახმაროზე მახრის უფროსთან ერთად ამოსული, ფიცხი, როგორც თოფის წამალი“. სამწუხაროდ მას მოგზაური არ ასახელებს. სამაგიეროდ გვაწვდის იმ პიროვნების გვარ-სახელსა და საქმიანობას ვისთანაც ღორჯომის იაილაში ყოფნისას პირველი ღამე უნდა გაეთია. ეს იყო ღორჯომის მოლა *ხეფერ ხათიბ-ოღლი ირემაძე*.

მოგზაურს მასპინძელი იგილაში არ დახვდა, მის ლოდინში კი თავი მოიყარეს სოფლელებმა, რამაც საშუალება მისცა დაკვირვებოდა მათს ჩაცმულობას, იერსა და საერთოდ გარეგნობას: „ყველას ერთგვარად აცვია ტანთა: შალის მოკლე ჩაქურა, დოშლული, ნაოჭებიანი ტოტებიწრო ძიგვა, შალისავე სქელი ქრელი წინდები და ქალამნები, წელზე ბრტყელი ქამარი აქვთ შემორტყმული, სრულგბით სადა. შიგ გაყრილი აქვთ თურქული მუცელ გამოწეული დანა, ზოგს სატევარი. თავზე ყაბალახი აქვთ შემობლანდული, ზოგს ფესიცა ხურავს. ყველანი ტანადი არიან, მხარბეჭიანნი. ტიპი იგივეა, რაც საზოგადოდ ქართველისა. შავი ან თაფლისფერი თვალები აქვთ; სურათი ცხვირი და საერთოდ მამაცი და გულკეთილი გამომეტყველება სახისა. წვერს იპარსავენ“ (გვ. 114).

კითხულობთ ამ სტრიქონებს და გონებაში გაგიელვებთ აჭარისა და აჭარლების შესახებ აქამდე წაითხული. დარწმუნებული ვარ აქაურთა ასეთ ზატონად აღწერას ვერ გაიხსენებთ, რადგანაც ალბათ არც შეგხვედრიათ. ჩემი ყურადღება მიიქცია „სქელმა, ქრელმა წინდებმა“, რომელსაც მხოლოდ ლორჯომში ქსოვენ და მთელს აჭარაში ცნობილია როგორც „ლორჯომულა წინდები“. რაც შეხება „თურქულ, მუცელ-გამოწეულ დანას“, ჩემი აზრით ეს ბებუთია, წარსულში ყოველი აჭარელის განუყრელი თანამგზავრი.

შემდეგ სტუმარი აღწერს ცნობისმოყვარეობით მასთან მოსულთა მისაღმების მეტად მოკრძალებულ წესს, გარეთ მწვანეზე მოკალათებული სტუმრისათვის მოტანილ სადილს, უადრესი მოწიწებით გამოტყმულ მიმართვას: საკმელი „ბრძანე ბატონო“-ო და, რაც მთავარია იმას, რომ „საქმლის და სტუმრის პატივისცემისათვის საყიდლის შეძლევით აჭარელს საშინელ შეურაცხყოფას მიაყენებთ“ (გვ. 115).

თედო სახოკია სიხარულს ვერ მალავს, რომ აჭარლები „ერთმანეთში სულ ქართულად ლაპარაკობენ. მაგრამ ყური უნდა შეაჩვიოთ. პირველ ხანში გიძნელდებოდათ მათი ნათქვამის გაგება. დიდი განსხვავებაა გურულ სხაპასუხობით ლაპარაკსა და აჭაურების დიწკ ლაპარაკს შორის. ამ მხრივ აჭაური ქართულს უფრო მოგაგონებთ, ვიდრე დასავლეთ საქართველოს მკვირცხლ მკვიდრსა“ (გვ. 117). ესეც უნიკალური დაკვირვებაა, აჭარის ნაწილს, განსაკუთრებით ქვანის ხეობას ძალიან ამაგავსებენ გურულებს, ამ მხრივ ლორჯომი მთელს აჭარაში დინჯი, აუჩქარებელი ლაპარაკით მართლაც რომ გამოინაკლისია. განსაკუთრებით მოეწონა სტუმარს როცა უთხრეს, რომ ქალები გაცილებით სუფთა ქართულით მეტყველებენ, რადგანაც მათ ოსმალური ენა არ იციან და რომ აქ უწმაწურ სიტყვა-პასუხს ვერ გაიგონებთო.

ამასობაში მასპინძელი *სეფერ ირემატე* მოვიდა და სტუმარი საზაფხულო სახლში წაიყვანა. ეს იყო პირველი აჭარელის ოჯახი, სადაც თედო სახოკიამ ღამე გაათია. სრულიად მოკლე დრო საცმარისი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ მოგზაურს ეთნოგრაფიული სიზუსტით აღეწერა მასპინძლის სახლი, ცალკეული ოთახის დანიშნულება, (საძინებელი, სასტუმრო, სარძევე), ავეჯი, ჯამ-ჭურჭელი, რძის პროდუქტების დამუშავება-შენახვის წესები, მათი საბაზრო ფასები და ა.შ. ეს აღწერილობა ძალზე ვრცელია და მისი აქ გადმოცემა თითქმის შეუძლებელია. მკითხველის ყურადღებას შევაჩერებ ერთ საკვებ პროდუქტზე, რომელსაც უძველესი ქართველი ეჭიმები ზოგჯერ დიეტურ პროდუქტად და წამლადაც იყენებდნენ. ესაა ნადუდისა და ნადების ნარევი, ხელისგულის სიფართო კვერეულები, რომელსაც დააკრავენ ყვარზე და მზეზე აშრობენ. მას ყურუთი ჰჭეიან.

მე 13 | სოფლის ქართულ სამედიცინო კლასიკურ ძეგლში ხოჯა ყოფილის „წიგნი

სააქიმოი“-ში მოხსენებული ყურეტი, ჩვენი აზრით იგივეა, რაც ყურუთი, რომელიც იხმარებოდა „სტომაქისა და წელთა სიგლუსენის“ დროს ბროწეულის ყვავილთან, მურტის თესლთან და თუთუბოსთან ერთად (წიგნი სააქიმოი, თბილისი. 1936. გვ. 176).

მე-16 საუკუნის მეყრნალის, ოსმალეთში გაქცეული ქართველი მეფის, დავით ბაგრატიონის აზრით ყურუთი, იგივე ყურუთი მექეპის წამალია. წინასწარ საჭიროა გასახსნელი წამლები, აგრეთვე პირსასაქმებელი, ე.ი. როცა კუჭ-ნაწლავის სისტემა დაიცლება, შემდეგ „ყურუთი დანაჟონ და მექეპზედა დაიდვან-ო“ („იადიგარ დაუდი“. თბილისი 1938 გვ. 512).

ამ ციტატების მოტანა საჭიროდ ჩავთვალეთ იმისათვის, რომ, ჯერ ერთი, დაგვედასტურებინა, რომ თედო სახოკიამ პირველმა აღწერა ამ პროდუქტის დამზადება და მეორეც, შესაძლოა მე-13 საუკუნიდან მომავალი ტერმინი ყურუთი ქართული წარმოშობის იყოს და ცოცხალ მეტყველებაში აღდგენასაც საჭიროებდეს.

ზოტიყლიდან ღორჯომამდე თედო სახოკია გამოაცილა ღორჯომელმა *სულეიმან ბერიძემ* ის არ იყო უბრალო გამცილებელი, ფეხით წინ მიუძღოდა სტუმარს და აცნობდა ადგილებს, მათს სახელებს, ძველ ძეგლებს, მხარის ისტორიას, ტყის გამოყენების წესს, ცხოველების საინტერესო ეპიზოდებს. ასე გამოჩნდა თედოს ჩანაწერებში ტოპონიმები: „ბაღიში“, „გორა“, „საყულაფერი“, „ჩრდილა“, „კვარჩხალის კალო“, „საყარნია“, „ფუფარა“, „ჯვარი-ულფო“. სულეიმან ბერიძისაგან გაიგო მან ტყვეთა მოტაცების და ოსმალეთში გაყიდვის შემზარავი შემთხვევები, რაც მოგზაურის ოპტიმისტური გამონათქვამით მთავრდება: „ასეთი ტაციობა ახლა მხოლოდ ამბად არის დარჩენილი, ზიზლით მოსაგონარ ამბად, რაც აქარა ხელახლა შემოგვიერთდა და ისე მოწყვეტილი აღარ არის ჩვენგან, როგორც 1878 წლამდე იყო, ეს ტაციობაც შეწყდა“ (გვ. 128).

სამწუხაროდ, მეორე სოციალური უბედურება ყაჩაღობა, კვლავ ყოფილა აქარაში. ყაჩაღები ძირითადად მგზავრებს ძარცვავდნენ, ამისათვის შერჩეული ჰქონდათ ისეთი ყრუ ადგილები, რომლებიც სოფლიდან შორს იყო და ამ აკაცობის ამბავი დროულად ხალხს ვერ მისწვდებოდა. ერთ ასეთ ადგილს „სისხლის ღელე“ ერქვა. თუმცა მოგზაური იმასაც ამბობს, რომ ეს მანვე წყის არც ისე ფართოდ და ბარბაროსულად ყოფილა გავრცელებული, როგორც აქარლებზე ხმებს ავრცელებდნენ: „სანამ აქარაში გადმოვდიოდი, ვინ იცის, რას არ მეუბნებოდნენ; მთელი აქარა ფირალებით სავსეა, კაცს გავლა არ შეუძლია მთაშიო, უეჭველად უნდა გაძარცვონ ან მოჰკლანო. მაგრამ როგორც მერე დაერწმუნდი, ეს ხმები მეტად გაზვიადებული ყოფილა. მოხდება ხოლმე, რომ ორსამ წელიწადში ერთხელ ვინმე ფირალად გავარდეს, მაგრამ ეს არის და ეს...სხვაგან ათასჯერ უარესი ამბები ხდება... რაკი ერთი სახელი გაუტყდათ და ჭბად აიღეს, მერე არაფერი ეშველათ. ფირალობა რა არის, ისე გაკადნიერდნენ აქარლების ცუდად მახსენებელნი, რომ საჭაროდ ამტკიცებენ, აქარელი გაუტყანელიაო. ამის მთქმელს, დარწმუნებული ვარ აქარელი თვალთაც არ უნახავს. უნდა ახლო გაიცინოს კაცმა აქარელი, რომ მართლა დააფასოს მისი რაინდული ხასიათი. თუ კარგი გული უჩვენეთ, თქვენთვის თავის დადებას ნეტარებად ჩასთვლის ეს მთის შვილი, მაგრამ თუ ერთი ბეწოც არის მუხანათობა შეგატყოთ, დაუნდობელია. შეურაცხყოფა მისი აზრით, მარტო სისხლით მოიბანება. შურისძიება არის აქა, მართალია, და ამას უკიეზნებენ, ბარბაროსობაო. მაგრამ იგივე შურისძიებას სხვაგანაც განსხვავება ისაა, რომ ფორმა სხვაა ამ შურისძიებისა“. (გვ. 131).

სულეიმან ბერიძის მეშვეობით გზად მოგზაური გაეცნო აჭარულ ყოვლბასაც, სადაც ჭარგვალივით ორსართულიანი სახლები ღვას. მთიდან წამოსულ საჭონელს აჭარელი ყოვლაში აჩერებს, სანამ მოსავალი არ აუღია. აქ რჩებიან თევზ-ნახევრამდე და მეტხანსაც თუ ზამთარი ადრე არ მოვიდა. ამგვარად ყოვლა არის შუალედი ადგილი იაილასა და სოფელს შორის.

სულეიმან ბერიძე კარგ მეგზურობასთან ერთად გულუხვი მასპინძელიც აღმოჩნდა. რამაც მისი სახლ-კარის და ოჯახური მეურნეობის აღწერის გარდა, თედო სახოკიას ათქმევინა: „აჭარელს თუ კი რამ აბადია, სტუმრის პატივისცემა დიდ ნეტარებად მიაჩნია. სტუმარს, ღვთის კაცად სთვლის. თუ თვითონ არა აქვს — რა მეზობელთან გადავა და იმას გამოართმევს — ეს სირცხვილად არ მიაჩნიათ“ (გვ. 137).

ჩვენთვის ცნობილია სულეიმან ბერიძის ბიოგრაფია, ვფიქრობთ ეს მკითხველისათვისაც არ იქნება უინტერესო, რადგანაც თედო სახოკიას მონათხრობით ნათელი ხდება მისი ჩიხერონეს დაკვირვებულობა და მშობელი კუთხის ყოფა-ცხოვრებისა და ისტორიის კარგი ცოდნა.

სულეიმან ბერიძე 1848 წელს დაბადებულია სოფელ აგარაში, ცოლად ჰყავდა ღურტელი თურან გელაძის ქალიშვილი ფარიისი. სოფელში სულეიმანი შრომისმოყვარე, ბრძენ და წინაყად ითვლებოდა. მათ ოთხი ქალი და ორი ვაჟი შესძენიათ. სულეიმანს ჰყავდა ძმა იუსუფი. თავად მუშაობდა ყვითალას ტყის მცველად, ითვლებოდა იმ დროისათვის საკმაოდ შეძლებულ და უზრუნველყოფილ პიროვნებად. დახმარებას უწყევდა ღარიბებსა და ქვრივ-ობლებს, რითაც საკმაოდ დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა. სწორედ ამის გამო, როგორც ხდება ხოლმე მტრებიც ჰყავდა, მაგრამ გულადი და ჰკვიანი კაცი მათაც უმკლავდებოდა.

თედო სახოკიასთან შეხვედრიდან ერთი-ორი წლის შემდეგ სულეიმან ბერიძე სოფელ ტაბახმელაში გადასახლდა და იქვე აღესრულა 1941 წელს. აქ დარჩა დიდი შემკვიდრეობა და ნაშრომი.

ლორჯომში ყოფნისას თედო სახოკიას აჩვენეს სოფელ აგარის ნაეკლესიარი, სადაც ათიოდე წლის წინ გრადინია ა. ბ. ჯვარავა ყოფილა თავისი ქალიშვილის და ნათესავი მანდილოსნის თანხლებით. ამ ქალბატონებს რაც ღირსშესანიშნავი რამ უნახიათ, ხატები, ხელნაწერები, ყველაფერი წაუღიათ, რასაც გულსტიკივით აღნიშნავს მოგზაური: „სამწუხაროა, რომ ჩვენი ქვეყნიდან ეზიდებიან ჩვენს ეროვნულს საუნჯესა, ვინ იცის სად მიაქვთ, საბოლოოდ გეწირავენ, და ჩვენს შორის კი არავინ გამოჩნდა ისეთი, რომ ამავე ნივთებისათვის თავი ერთად მოეყარა და 'შთამომავლობისათვის უკლებლივ გადაეცა'“ (გვ. 138).

ლორჯომიდან თედო სახოკია ხულოში ჩამოვიდა. აჭარის წარსულის, ხიმშიაშვილთა გვარის აღწერისას მოგზაური ძირითადად ეყრდნობა *გიორგი ყაზბეგის* ჩანაწერებს, ამიტომ მათზე ყურადღებას არ შევამჩნევთ, მაგრამ იმის უთქმელობა არ შეიძლება, რაც მხოლოდ ამ ჩანაწერებში ორიგინალურია და პირველად არის ნათქვამი. ასეთებს მიეკუთვნება, მაგალითად თედოს მიერ დასახელებული *ახმელ-ბეგ ხიმშიაშვილი*, შერიფ-ბეგის ძმა, რომელიც ყირიმის (სევასტოპოლის) ომში დაღუპულა. შერიფ-ბეგი ამ დროს მცირეწლოვანი ყოფილა. დედას თითქოს რჩევა მიუცია ქვრივი რძლისათვის, დაუცადე მაზლის დაკაცებას და ცოლად გაჰყვია. რძალი ასეც მოქცეულა და მასზე უმცროს მაზლს ცოლად გაჰყოლია. ცხადია ეს წესი აჭარაში მიუღებელი იყო, მაგრამ თუ იშვიათად მიმართავდნენ, ეს მხოლოდ გარდაცვლილის ქონების, მიწების და ფულის შესანარჩუნებლად კეთდებოდა, რადგან თუ ქვრივი გათხოვდებოდა ქონების

მეოთხედიდან მერვედამდე მას უნდა წაეღო (გვ. 191). საეპქოდ მიგვაჩნია შერიფის ძმის სახელიც, რადგანაც მამამისსაც ახმედი ერკვა.

სხვა წყაროებში შერიფ-ბეგის და-ძმებზე თითქმის არაფერი შეგვხვდრია. ასევე პირველად ასახელებს მოგზაური აქარელ ხიმშიაშვილთა წარმომავლობას: ეს გვარია... მონათესავეა არაგვისპირის (დუშეთის მაზრა) ხიმშიაშვილებისა; ახალციხეში გაქცეულ და უტახტოდ დარჩენილ *სოლომონ მეორეს*, იმერეთის მეფეს შველა და დახმარება ახალციხის ფაშის *სელიმ ხიმშიაშვილისათვის* უთხოვია და ა.შ.

თედო სახოკია ერთ-ერთი პირველი მკვლევართაგანია, რომელმაც მოგვცა შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის ოჯახის (შვილების) სრული სია. მისი თქმით (და ეს ჩვენ სარწმუნოდ მიგვაჩნია), შერიფ-ბეგს ოცი შვილი ჰყოლია: 11 ვაჟი და 9 ქალი, რომელთაგან იმ დროისათვის (1897 წ.) 9 ვაჟი და 4 ქალი ყოფილა ცოცხალი.

ზოგჯერ ჩვენს მოგზაურს შეცდომებიც მოსდის, მაგრამ ეს უფრო ამბების მთხრობელებს მიეწერება, ვიდრე მას. ასე, მაგალითად აბდულ ბეგ ხიმშიაშვილის ლაშქრობას და დაღუპვას გურიის სოფელ აკეთში 1782 წელს მიაწერს, სინამდვილეში ეს მოხდა 1784 წლის 29 მაისს (თ. ჟორდანია, ქრონიკები. ტ. 3, თბილისი, 1967, გვ. 389, 492, 645).

აბდი-ბეგ ხიმშიაშვილის ცოლად დასახელებულია მამია V გურიელის დაი ესმა. სინამდვილეში მისი დაი და აბდის ცოლი კესარია, ხოლო ესმა მათი შვილია და ა.შ. სამაგიეროდ თედო სახოკია პირველად გვაწვდის ცნობას აბდულ-ბეგის უზარმაზარი თოფის შესახებ, რომლის დატენვას და გასროლას ორი კაცი სჭირდებოდა და რომელიც პატრონის დაღუპვიდან 118 წლის შემდეგ, თედოს მოგზაურობის დროს ოზურგეთში ნესტორ თავდგირიძის სახლში ინახებოდა (გვ. 73); საინტერესოა, ხომ არ შემომრჩა ეს თოფი ჩვენს სიძველეთა საცავებს?

თედო სახოკიას რამდენიმეჯერ აღნიშნული აქვს, რომ აჭარაში არ არის სიძღვრა, მზიარულება (გვ. 123, 186), რაც შემთხვევითობას ან იმას უნდა მიეწეროს რომ, რომ ეს მან გიორგი ყაზბეგის ზეგავლენით ჩაიწერა.

თედო სახოკიამ, ტომით მეგრელმა კარგად იცის ცხენის ფასი და გაცილებულია, რომ აჭარაში ამ პირუტყვის ნამდვილი კულტი აღმოაჩინა. მისი თქმით, ჯერ ერთი აჭაური ცხენი ძალზე კარგად მოვლილია და, მეორეც, მთიანი აჭარის იკლიმაკლო გზებზე ზოგჯერ მუცლით მიხობავს, ისეა დაოსტატებული: „თვითონ იკლებს პატრონი და ცხენს კი საყვებს არ მოაკლებს. როგორც სამეგრელოში და აფხაზეთ-სამურზაყანოში, აქაც გაძვალტყვებულ ცხენს კაცი ვერ ნახავს. დიდ სირცხვილად მიაჩნიათ, როცა ვისმე მქლე ცხენი ჰყავს, იტყვიან, რა კაცია, პირუტყვს არ უვლისო!“ (გვ. 129).

თედო სახოკია განსაკუთრებული ზაზგასმით აღნიშნავს აჭარელის თვისებას ხელი გაუწოდოს გაჭირვებულს, მეზობელს, ავადმყოფსა და საწყარს. ეს ამ მოსახლეობის ძეგლსა და რბილში გამჭდარი წესი იყო. აჭარელს დიდ სირცხვილად მიაჩნდა, როცა მისი სოფელი მათხოვრობდა და ყოველმხრივ ცდილობდა, რომ ამისათვის ხელი შეეშალა: „ერთი ფრიად მოსაწონი და მისაბაძი თვისება უნდა აღნიშნოთ აჭაურებისა. ძალიან უყვართ გაჭირვებული მეზობლის გაკითხვა. რაც უნდა უჭირდეს აჭაურ გლეხს, სხვა ერის კაცივით, შარავაზე არ გამოდგება და გამეღელ და გამოძვლულს მოწყალებისათვის ხელს არ გაუშვებს. აჭაურებისათვის დიდ სირცხვილად ითვლება, რომ ვინმემ თქვას, ღორჯომელი ფუხარა (ღარიბი) მათხოვრობდაო. რა ღორჯომი, მთელი აჭარა მოვიარე და ერთი მათხოვარი არ მინახავს... ვთქვათ სოფელში ვინმე კუტია, ან სხვა რიგად ფიზიკურად დამახინჯებული, სხვა უმაგათოდ გარეთ გამოაგდებს,

ითხოვე და შენ იჩინე თავიო. აქ კი სახლში ინახავენ... ყველა გლეხი თავის წმინდა მოვალეობადა სთვლის, თუკი რამე აბადია, მეზობელს რამე უწილადოს, ხელი მოანაცვლებინოს და სისაწყლეს არ დააჩაგვრინოს". (გვ. 136).

თედო სახოკია საკმაოდ ვრცლად ეხება მუშაჭირობას, ასახელებს მის მიზეზებს, ამ საქმეში რუსეთის იმპერიულ პოლიტიკას, ამავე მიზეზით გლეხთა ამბოხებას, რამაც ბათუმის გენერალ გუბერნატორი კოშაროვი აიძულა ვრცელი განცხადება გაეცეთებინა. ეს განცხადება ქართულ ენაზე ჩემი აზრით თედო სახოკიას პირველად მოაქვს თავის წიგნში, ამდენად მას, როგორც პირველწყაროს, დიდი ისტორიული მნიშვნელობა აქვს (გვ. 150-152).

თედო სახოკია დეტალურად აღწერს ცარიზმისდროინდელი საქართველოს ცალკეული მხარეების, მათ შორის აჭარის ადმინისტრაციულ მოწყობას, სამართალს, ეკონომიკურ მდგომარეობას, სოფლის მეურნეობის ცალკეული დარგების განვითარებას, გადასახადებს; მოგზაური აქტიურად იყენებს იმდროინდელ სტატისტიკის ანგარიშებს და გადმოგვცემს 1889-1896 წლების მოსახლეობის საკმაოდ დამაჯერებელ რიცხობრივ მაჩვენებლებს: კომლთა, მცხოვრებთა რიცხვი (სქესის მიხედვით), ქორწინება, სიკვდილობის რაოდენობა, ბუნებრივი მატება და ა.შ.

თედო სახოკიამ, ერთ-ერთმა პირველმა მოგვაწოდა აჭარის სოფლის სახელების, აგრეთვე აქ გავრცელებული გვარების შედარებით ვრცელი სია, ვაშლის, მსხლის, ყურძნის ჭიშების ჩამონათვალი. საყურადღებოა, რომ მოგზაურის მიერ დასახელებული მრავალი გვარი უკვე გამქრალია, ასევე აჭარაში აღარ გვხვდება მის მიერ დასახელებული ყურძნისა და სხვა ხილის ჭიშები. ამდენად ამ ცნობების დიდი ისტორიული მნიშვნელობა აქვს.

თედო სახოკია განსაკუთრებული ყურადღებით ეცილება განათლების, კულტურის სოციალური ყოფის აღწერას. როგორც ცნობილია პირველი ქართული სკოლა აჭარაში (ბათუმში) 1881 წლის მარტში გაიხსნა. ეს ფაქტი ჩვენს დაკვირვებულ მოგზაურს რატომღაც გამოჩნა და გააკეთა მცდარი დასკვნა, თითქოს შემოერთების შემდეგ შეიდ წელიწადსაც არ გაუვლია, რომ ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ განიზრახა ბათუმში სკოლა დაეარსებინა (გვ. 187). სინამდვილეში შემოერთებიდან მესამე წელს ამ საზოგადოებამ არათუ განიზრახა, არამედ სკოლა გახსნა კიდევ, რასაც დიდი ილია ესწრებოდა. სკოლის პირველი მასწავლებელი კი ალექსანდრე ნანეიშვილი იყო (და არა მოსე ნათაძე, რომელმაც მოგვიანებით შეცვალა იგი). აჭარის სოფლებში და სამაზრო ცენტრებში სკოლების გახსნა 15-20 წლის შემდეგ გახდა შესაძლებელი. ასეა განათლების ისტორიისადმი მიძღვნილ ყველა ნაშრომში. თედო კი აღნიშნავს, რომ 1886 წლის თებერვალში გონიოს ნაწილს სოფელ მარადიდში სკოლა გაუხსნიათ. ეს სკოლა 1896 წელს გაიხსნა, ამიტომ ვფიქრობთ აქ კორექტურულ შეცდომას უნდა ჰქონდეს ადგილი.

გასაოცარი სიზუსტით აქვს აღწერილი თედო სახოკიას აჭარაში ცოლქმრობის იურიდიული მხარე, დაქორწინება, ქალისა და კაცის როლი ოჯახში, განქორწინების წესები და მიზეზები. ერთგან ის ამბობს, რომ განქორწინება აჭარაში ძალზე იშვიათია და მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში ხდება. ეს უკიდურესობა კი ცოლის დღლატია: „ქმარი თვინიერ ღალატისა, ყველაფერს შეუნლობს თავის თანამეცხედრეს. უმეტეს შემთხვევაში მიზეზად განქორწინებისა ცოლ-ქმრული ღალატი ხდება“ (გვ. 189).

ოჯახისა და ცოლ-ქმრული თანაცხოვრების წესების შემდეგ თედო სახოკია ერთგვარ კიდევ დაწვრილებით აღწერს ქალისა და მამაკაცის ტანსაცმელს, ფეხსაცმელს,

თავსაბურავს, მამაკაცის აუცილებელ თანამგზავრს თოფ-იარაღს... განსაკუთრებით ვრცლად ჩერდება ჭალის ტანსაცმელზე, რომელსაც მუშულმანურ სამყაროში ერთი აუცილებელი ატრიბუტი, ჩადრი ემატება (გვ. 192).

თედო სახოკია ეხება მოსახლეობის ჯანმრთელობას და აღნიშნავს სავალალო მდგომარეობას, ციების, ჩიყვის და სხვა სამხარეო დაავადებების მასობრივ გავრცელებას, დაბალ სანიტარულ კულტურას, აგრეთვე იმას, რომ მკურნალობა აჭარაში კვლავ მოლეების ხელშია, რომლებიც პედაგოგების გარდა ხალხის მკურნალობასაც ეწვევიან და ამით საკმაო სარგებელსაც ღებულობენ. სამედიცინო უწყებას ზემო აჭარაში გაუხსნია სამედიცინო პუნქტები, იქ პერსონალიც გაუზღავნია, მაგრამ არცერთ მათგანს ჭართული არ სცოდნია, ფერშალს კი თავის „აფთიაქში“ მხოლოდ ქინაქინა და საფალარათო ზეთი აღმოაჩნდა (გვ. 193, 195).

ხულოში თედო სახოკიამ აღწერა ხიმშიაშვილთა სასახლე, მათი საგვარეულო სასაფლაო, ეკლესიის ნანგრევები, საკმაოდ ვრცლად მიმოიხილა ადგილობრივ მკვიდრ ბოლქვაძეთა (ყაღიღლების) გვარის ისტორია. აქედან კი ხულოში ჩაფრად განწყობილი იუნუს ბერიძის თანხლებით ფურტიოსკენ გაემგზავრა. „თავაზიანი, წმინდა ჭართულით მოლაპარაკე, უებრო მოამბისაგან“, იუნუს ბერიძისაგან თედოს მრავალი ძველი და ახალი ამბავი მოუხსენია, რომელიც ჩვენი აზრით უცვლელად არის შეტანილი მის წიგნში. აქ არის ტოპონიმების ახსნა („ვარცხლა“, „ლორთა ვაკე“, „შეიღის საფლავი“, „საბრუნავას სერი“, „დოლიაური“, „სიმონაური“, „ნალობიევი“, „ნახუცარი“ და სხვა მრავალი).

იუნუს ბერიძის მონათხრობში ხაზგასმულია თამარ მეფის დიდებული სახელი და თითქმის ყველა ტოპონიმი სწორედ მას უკავშირდება. მათ შორისაა აგრეთვე: დედოფლის წყარო, დედოფლის გზა, დედოფლის ქვა, დედოფლის ხიდი და ა.შ. ყოველივე ეს მეტყველებს, რომ ფურტოი არის ზემო აჭარის ერთ-ერთი უძველესი სოფელი, სადაც არამარტო ქრისტიანობის, არამედ კერპთაყვანისმცემლობისდროინდელი ნაშთებიც კი შეიძლება მოიძიოს არქეოლოგმა. ამაზე მისი საოცრად არჩეული და მეზობელი სოფლის, ნენიის სახელებიც მეტყველებენ.

მოგზაური აჭარაში შემორჩენილ თალიანი ხიდების (ფურტიოს) აღწერაზეც ჩერდება და ანკვირებს მაშინდელი ოსტატების განსწავლულობა. „თავი და ბოლო ამ ხიდისა დაყრდნობილია კლდიან ნიადაგზე. ასე, რომ თვითონ ეს ბუნებრივი საფუძველი ადლ-ადლნახევრის სიმაღლეზეა წყალს აშორებული. ამით უნდა აიხსნას, რომ აქამდე სრულიად უზიანო ღვას ეს ძველთა დროების ნაშთი. შუა წელი ამ ხიდისა ორი მტკაველი სისქე თუღა. მაგრამ ქვა და კირი ისე შედუღებულია ერთმანეთს, რომ ერთ განუყოფელ მართელს წარმოადგენს. ადამიანს ძალზე ანკვირებს ის სითამამე, რა სითამამითაც ძველი დროის ოსტატს ეს ქვის რვალი ერთ ნაპირიდან მეორე ნაპირზე გადაუტყორცნია! მისი მაშენებელი საფლავიდან რომ წამოდგეს ბევრს ახლანდელს ინჟინერს აწურვინებს ოფლს.“ (გვ. 200).

იუნუს ბერიძე ფურტიოს მკვიდრი იყო. მამამისს შერიფი ერქვა. როგორც აღვნიშნეთ იუნუს ბერიძე რუსეთის მმართველობის დროს ხულოს ჩაფარი იყო. საქართველოში ბოლშევიკების გამარჯვების შემდეგ ის ღარიბთა კომიტეტების შექმნის ერთ-ერთი ინიციატორი გახდა, შემდეგ ის სხალთის სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარედ აირჩიეს. ის, როგორც საქმის კარგი მცოდნე, მონაწილეობდა თურქეთ-საბჭოთა საქართველოს საზღვრის დამდგენ კომისიაში.

იუნუს ბერიძეს წვლილი მიუძღვის ზემო აჭარაში სკოლების აშენების და გახსნის,

სწავლა-განათლების შეტანის საქმეში. თავის მეუღლესთან *მერიემთან* ერთად აქტიურობდა ქალთა უფლებების აღდგენის, ჩადრის ახლის და ქალთა კულტურული დაწინაურებისათვის; 1928 წლის 12 დეკემბერს ხულოს ქალთა პირველ კონფერენციაზე გამოსვლისას მას უთქვამს: „ძველ დროში ჩვენ ვიყავით მონა, რომელიც იყიდებოდა, როგორც საქონელი, ხალხი იყო და დარჩა მონებად. ჩვენ გვინდა სწავლა-განათლება; არ გვინდა უკულტურობა, ძირს მდრესეები, გაუმარჯოს შრომის სკოლებს“ (ოქმი №1, 1928 წლის 12 დეკემბერი).

იუნუს ბერიძე 25 უმეტესად ფერადი ბავშვი ბათუმის ბავშვთა სახლს ჩააბარა. მონაწილეობდა ზემო აჭარაში გზატკეცილების გაყვანაში, მიწის ამხანაგური დამუშავების საზოგადოების ჩამოყალიბებაში (ვახტანგ ზოიძე, მგზნებარე მამულიშვილები წ.2. ბათუმი 1994 გვ. 67-70).

ფურტიოში თედოს მასპინძელი მის ნაცნობთან მესამე *ბერიძე* იყო. ხულოს მეგლისის წვერი, ყადი (მოსამართლე) *ნური ეფენდი* გულუხვად გაუმასპინძლდა საპატიო სტუმარს და თავისი მონათხრობით მნიშვნელოვნად შეავსო მოგზაურის ცოდნა აჭარისა და აჭარლების შესახებ.

ნური ბერიძე მკვიდრი ფურტიოელი იყო, სწავლა-განათლება სტამბოლში მიიღო, სადაც საფუძვლიანად დაეფუტა იურიდიულ მეცნიერებას, ბუნებისმეტყველებას, გეოგრაფიას, აგრონომიას. 1907 წელს ის გადასახლდა ოლადაურში და გააგრძელა თავისი საქმიანობა. მაღალი თანამდებობის და დიდი დატვირთვის მიუხედავად ნ. ბერიძე აქტიურად ებრძოდა ოსმალთა აგრესიას, რომლებიც აჭარლებს უქადაგებენ ოსმალეთში გადასახლებულიყვნენ. მისი ინიციატივით სოფელ ოლადაურში 1915 წელს გაიხსნა ქართული სკოლა, რომლის შენობის საფასური თავად გადაიხადა. (ვ. ზოიძე ცხოვრების შინაარსი. ბათუმი 1996 გვ. 91,92).

აპოლონ წულაძის ცნობით „ნური ეფენდი ზეგნელი, პატივცემული მოხუცია. ოცდათორმეტი წელიწადი ყადაღა იყო... ამ ხოჯამ თავისი გავლენით დიდად შეუშალა ხელი აჭარელთა ოსმალეთში გადასახლებას. დიდი მომხრე და მქადაგებელია ქართველ ქრისტიანებთან ერთობის, აჭარლებისა და მეზობელ ქართველების ისტორია კარგად იცის. როგორც ყადი სახელგანთქმულია თავისი მიუღდომელი სამართლიანობით“ (ძმური სიტყვა. ბათუმი. 1991, გვ. 23).

ნური-ეფენდი ბერიძე გარდაიცვალა 1919 წელს.

როგორც სჩანს ნური ბერიძის პატრიოტული საქმიანობა არ მოეწონა რუსეთის ადმინისტრაციის, მას სხვადასხვაგვარი ხრიკებით დაუწყეს ბრძოლა და სხვა პროგრესულ აჭარლებთან ერთად რუსეთის ღალატი დასწამეს. ცნობილი პროცესი, რომელზეც აჭარლებს საქართველო იცავდა, ნური ბერიძის გათავისუფლებით დამთავრდა.

როგორი გასაკვირიც არ უნდა იყოს, ფურტიოდან ოლადაურში და შემდეგ საზაფხულო საძოვარზე სარიჩაირში თედო სახოკიას მეოთხე გამცილებელიც *ბერიძე* იყო. ამჯერად ხულოს ნაწილის (მაზრის) უფროსი *ალექსანდრე*, რომელიც ჩვენს მოგზაურს ფურტიოში წამოსწევია. მათ ოლადაურში უმასპინძლა მემამულე *ეზინ-ეფენდი*. (ჩვენი აზრით ეს უნდა იყოს ცნობილი ლომან ეფენდი ქარცივადის შუათანა ვაჟი ემინი. ცნობა მოგვაწოდა ბატონმა ვახტანგ მაკარაძემ, რისთვისაც მადლობას მოვუხსენებთ).

ოლადაურიდან მეორე დღეს პატარა სოფლებისა და იაილების გავლით მოგზაური ავიდა სარიჩაირში (ყვითელი ბალახი, თურქი), სადაც სამი დღე დაჰყო. აქ გაიცნო *შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის* შვილები *ჯემალ ბეგი* და *ზაქარია — ბეგი*, რომლებიც

ზაფხულს ცოლშვილით აქ ატარებდნენ. როგორც სჩანს მათგან გაიგო მათი ოჯახი. ისტორიაც და ბოლო წლებში განვითარებული მოვლენები.

როგორც ცნობილია შერიფ-ბეგმა რუსეთის ხელისუფლებას დიდი სამსახური გაუწია, ფაქტობრივად აპარა უომრად აღტყინა. რუსეთის მთავრობამ ისღა გაიმეტა, რომ შერიფ-ბეგი შტაბს - ოფიცრად დანიშნა, 1880 წელს პეტერბურგში გაიწვია. ქრისტიანულად მონათლა და „ადეარსკის“ ზედწოდებაც დაანათლა. ამ დროისათვის მარტო ყარსის ოლქში შერიფ-ბეგი 400 დესეტინა მიწას ფლობდა, ხოლო აპარაში მისი კუთვნილება იყო ხულო, დიდ-აპარა, დოსხევი, ალმე და საზაფხულო საძოვრები, რაც ქართველი მეფეების სიგელებითა და სულთნის ფირმანებით იყო დადასტურებული. „დამბიტკიცეთ ეს მიწები“ - თხოვდა ხიმშიაშვილი რუსეთის მთავრობას, ამაზე კომისიაც შეიქმნა, მაგრამ არა თუ დაუმტკიცეს, მთლიანად სახელმწიფოს გადასცეს და მის დიდ ოჯახს მხოლოდ 16 დესეტინა-ლა დაუტოვეს, თვით შერიფ-ბეგს გენერლის ჩინი მისცეს და ისე ჩაეიდა საფლავში, რომ საკუთარი მიწების დაბრუნებას ვერ ეღირსა.

სარჩაირიდან მოგზაური გაემართა ხიხანის ისტორიული ციხის მოსახილავად. აქ მას აცოლებდნენ *ზექერია ბეგ ხიმშიაშვილი*, აგრეთვე *მეკლუდ დავითაძე*, ხოლო თანამგზავრებად ახლდნენ სემინარიის მოწაფე ვინმე *მეძე, იესე ნაკაშიძის მუღლუ* და კიდევ ერთი ბანოვანი, რომლებიც საზაფხულოდ სტუმრად იყვნენ ამოსული ხიმშიაშვილებთან. თედო სახოკია საკმაო სიზუსტით აღწერს ციხე-სიმაგრეს და იხსენებს იმ ტრაგიკულ ისტორიას რომელიც ამ ციხეში გადახდა ახალციხის სამთლიან ფაშას *სელიმ ხიმშიაშვილს*. სხვათაშორის აქ პირველადაა მოხსენიებული ერთი ინციდენტი, რომელიც სელიმ ფაშას მოსვლია *არტანის ბეგ კამზაღასთან* და რომელიც გამხდარა სელიმის სიკვდილით დასჯის მიზეზი (გვ. 221). ასევე პირველადაა მოხსენიებული არტანუჯელი სომეხი, რომელმაც ჭალათის როლი იკისრა და რომელიც შემდგომში სელიმის ერთ-ერთ შვილს მოუკლავს. ზუსტადაა მითითებული სერაი-ყანა (ბაქოს ზემოთ) - სელიმის სიკვდილით დასჯის ადგილი, სელიმის თავის სტამბოლში გაგზავნა. ტანის სოფელ შიგანაში დამარხვა, შემდეგ ნიგაზეულში გადმოსვენება და ა.შ. როგორც სჩანს აქ მოგზაური თვით *ზექერია - ბეგ ხიმშიაშვილის მონაყოლს ეყრდნობა*.

ხიხანის ციხიდან დაბრუნებული თედო სოფელ ხიხაძირში აღწერს წყაროს რომელსაც აქვს ოსმალური წარწერა, მისი ქართული თარგმანი ასეთია: „ჩემი სულის საოხად გადაეცეთ ეს წყარო სელიმ აღამ (შემდეგში სელიმ ფაშად წოდებულა სელიმ ხიმშიაშვილი) 1202 წელს (ჩვენებურად 1785 წელს) (გვ. 229).

ხიხაძირიდან წამოსულმა მოგზაურმა გამოიარა ვარდციხე და სოფელი ვერნეი და ქართველ მოღვაწეთაგან ერთ-ერთმა პირველმა გადაიღო ვერნეის ეკლესიას წარწერა, რომელიც შემდეგ ისტორიკოს თედო ჟორდანიას ამოაკითხვინა: „ქექრის(ე) აღნ (აღიღნ) ეე ნი (ერისთავთ ერისთავნი) გრგოლ (გრიგოლ) და აბს რი (აბუსერი) და გი (გიორგი) და შქენი (და ბეშქენი)... ზქრ (ზაქარია). (გვ. 232). მართალია მომდევნო პერიოდში მეცნიერებმა ოდნავ სხვაგვარად ამოაკითხეს ეს წარწერა, მაგრამ ამ ვარიანტს დღესაც შენარჩუნებული აქვს მეცნიერული მნიშვნელობა. ჭეა ამჟამად დევს ვერნეის ნაეკლესიარის ეზოში აშენებული საგანგებო ფარდულის ქვეშ.

ასევე დეტალურად აღწერა მოგზაურმა სხალთის ეკლესია, მისი ჭერ კიდევ შემორჩენილი მოხატულობა (რაც ახლა გამჭრალა) რაც ძალზე გამოადგებათ თანამედროვე რესტავრატორებს ეკლესიის მოხატულობის აღსადგენად. აღწერილია

თაბუნის მარანი, აგრეთვე ხიმშიაშვილთა საზამთრო რეზიდენცია, სხალთის სასახლე და საგვარეულო სასაფლაო.

სხალთიდან ჩაოს გავლით მოგზაური კვლავ ხულოში ჩავიდა, აქედან კი აპარისწყლის ხეობით ქედის ნაწილის უფროსს *თუფან-ბეგ შერვაშიძეს* (გარდ. 1913) ეწვია. ამ პიროვნებაზე ბევრგან დაიწერა და ჩვენ აქ აღარაფერს ვიტყვით. თვით თედო სახოკიას დახასიათება კი ნამდვილად საინტერესოა: „თუფალ-ბეგს ოფიცირის ხარისხი აქვს, სწავლა შინაური აქვს მიღებული, რუსულს, ცოტა არ იყოს გაპირვებით ლაპარაკობს (ქართული და თურქული ზედმიწევნით იცის), მაგრამ რუსის ადმინისტრატორობა ჩაუბარებიათ იმ დროს, როცა მთავრობას აქეთკენ გავლენიან პირთა საშუალებით უნდა შემოეღო თავისი წეს-წყობილება. *თუფალ ბეგ შერვაშიძეზე* უკეთესს, ბუნებისაგან ჭკუით დაჯილდოებულს და გავლენიანს ამ მხარეში ვერც იპოვნიდნენ. მთავრობასა და ადგილობრივ მკვიდრთა შორის ეს შუაყაყის მისია თვალსაჩინოდ ასრულა თუფალ-ბეგმა. ჩვენი აქ ყოფნის შემდეგ დიდხანს არ დარჩენილა სამსახურში. მგონია მეორე წელიწადს იძულებული იქნა სამსახურიდან გამოსვლის ქალაქი შეეტანა და იმის მაგივრად დაუნიშნავთ ვინმე *ბე-ვი*“ (გვ. 243).

ციტატა მცირედენ კორექტივსა და კომენტარს საჭიროებს. ქედის მაზრის უფროსის, მაიორ შერვაშიძის სახელი თუფანია და არა თუფალი. მის ადგილას დაინიშნა არა სე-ვი, არამედ პორუჩიკი ვლადიმერ ივანეს ძე ვოსკრესენსკი (აბდულ მიქელაძე. წერილები აპარიდან. თბილისი. 1991. გვ. 63, 66, 87). თედო სახოკია ზუსტად აღნიშნავს თ. შერვაშიძის გადაგომის წელს, მაგრამ არ მიუთითებს მიზეზს მართლაც მან სამსახურს 1898 წელს დაანება თავი. ამის მიზეზი კი იყო მისი ნათლულის, ყაჩაღად გავარდნილი მეველულ დიასამიძის სიკვდილით დასჯა.

მოგზაური ეხება ქედაში მცხოვრებ სხვა წარჩინებულ გვარებსაც, პირველ რიგში ბეჟანიძეებს, რომელთა „ოჯახი განთქმულია შეძლებით, დარბაისლობით და განსაკუთრებით, ქართული ენის ცოდნით. როგორც სხვაგან, აქაც ჩვენი ერის ბურჟუაზი მანდილოსნები ითვლებიან. მათ შორის არის დაცული ძეგლებური ქართული წერა. სამწუხაროდ პირადად ვერ მოვახერხეთ გვენახა ბეჟანიძეთა ოჯახი და ცოტა ხანს მაინც მათთან დავრჩენილიყავით“ (გვ. 243, 24). მიუხედავად ამისა მოგზაურმა ქედაში მაინც შეძლო მოეპოვებინა აპარაში გავრცელებული ე.წ. „დედაბარული“ ხელწერის ნიმუში, რომელიც წიგნში მოტანილია, მაგრამ არ ამბობს ვისგან მიიღო. ჩვენ დავინტერესდით ამ ეპიზოდით და გადავსინჯეთ ეურნალ „მოამბის“ ნომრები სადაც 1901-1902 წლებში ქვეყნდებოდა თედო სახოკიას „მოგზაურობანი“. როგორც გაირკვა ბევრი რამ გაზეთებიდან წიგნში გადმობეჭდილი არ არის (და ეს ცალკე კვლევის საგანია), მათ შორისაა ჩანაწერი, რომლითაც დასტურდება, რომ ზემოთდასახელებული ხელნაწერის ნიმუში სტუმარმა სწორედ ბეჟანიძეთა ოჯახიდან მიიღო: „ჩვენი თხოვნით ერთ-ერთ *ბეჟანიძის* დედამ, უკვე ხანში შესულმა მანდილოსანმა თავისი წერის ნიმუში გამოგვიგზავნა, რომელიც წარმოადგენს „ანბანთქებას“. ეს ნიმუში მე-19 თავში უნდა ჩაგვერთო, მაგრამ ამოჭრა დროზე ვერ მოეწერა და ამიტომ მხოლოდ ახლა ვებედავთ“ (ე. „მოამბე“ №10, 1901 წ. ოქტომბერი).

ჩვენ ვესაუბრეთ ქედელ ბეჟანიძეთა უშუალო შთამომავალს ქემალ ბეჟანიძეს, რომელმაც დაბეჭდილებით გვითხრა, რომ მანდილოსანი, რომელმაც ხელნაწერი თედო სახოკიას თხოვნით შეასრულა, იყო *ღერეშ-ბეგ ბეჟანიძის დედა*.

1897 წლის 24 აგვისტოს თედო სახოკია ქედიდან ბათუმისაკენ გაემართა. ამჯერად მისი თანამგზავრები იყვნენ *თუფან-ბეგ შერვაშიძის* ორი ვაჟი (ჩვენი აზრით ესენი

არიან *ზექერია და ყადირი*) და ორიც მათი ნათესავი (ერთ-ერთი *იუსუფ ავალბანი* უნდა იყოს), რომლებიც ბათუმის გიმნაზიის მოსამზადებელ კლასში სწავლობდნენ: „... მათს ქართული ლაპარაკის სმენას არა სჯობდა რა. მეტად საამო საყურებელნი იყვნენ ეს თავისუფალი შვილნი აჭარის ბუნებისა, აჭარულად კობტად გამოწყობილნი; თავზე სირმიანი ყაბალახები ჰქონდათ შემოხვეული. ოთხსავეს ცხენებზე ისე ექირათ თავი, თითოც ზედ დაბადებულანო“. (გვ. 244).

აჭარაში მოგზაურობის შემხვედრი უკანასკნელი პიროვნება, ვისთანაც თედო სახოკიამ ისაუბრა, ესაა ახალგაზრდა ბეგი *აბაშიძე*, რომელსაც ბათუმის ქართულ სკოლაში უსწავლია. ის მოგზაურს მოუყვება „აკაკის, ჭალადიდელის, მ. გურიელის ლექსებს, თანაც იმღერა სამშობლო ხეცურისა“, რომლისაც კილო, ისე სიტყვები, მეტად მოსწონდა“ (გვ. 244). მოგზაურის თქმით მისი თანამოსაუბრე ბეგი 16-20 წლის ყაწვილი იყო. მის სახელს სახოკია არ მიუთითებს:

ცნობილი მწერლის და საზოგადო მოღვაწის მემედ-ბეგ აბაშიძის ბიოგრაფიებზე მიძღვნილ კვლა ნაშრომსა და მონოგრაფიებში თედოს მიერ დასახელებული პიროვნება მემედ-ბეგად არის მიჩნეული, რაც ჩვენ საეჭვოდ მიგვაჩნია, მით უმეტეს როცა ეს ციტატა არა თუ მატებს, არამედ ლახავს მის ბიოგრაფიას. ჭერ - ერთი, ამ დროისათვის მემედ-ბეგი, 24 წლის კაცი, აქტიურად ჩაბმული იყო საზოგადოებრივ საქმიანობაში, ამიტომ შეუძლებელია მის გარეგნობასა და ასაკში ასეთი დიდი შეცდომა დაეშვა და თითქმის იმავეად მიეჩნია იგი ისეთ დაკვირვებულ მოგზაურს, როგორიც თედო სახოკია იყო. მეჩვე, ბათუმის ქართულ სკოლაში მოსე ნათაძის დროს სწავლობდა ბათუმელ საჯანყ-ბეგ აბაშიძეთა დიდი ოჯახის რამდენიმე ახალგაზრდა. მესამე, მემედ ბეგი ბავშვობიდანვე დახასიათებულია როგორც ძალზე ღინჭი და აუჩქარებელი პიროვნება, ამიტომ არაბუნებრივად მიგვაჩნია 24 წლის კაცს 10 წლით უმცროსი ბავშვების თანასწარებით თედო სახოკიასათვის ლექსები წაეკითხა და ემღერა კიდეც. ზემოთქმულის გამო შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ თედო სახოკიას ჭედის ბოლოს შეხვდა არა მემედ-ბეგი, არამედ მასზე 7-8 წლით უმცროსი მისი რომელიმე ძმა ან ბიძაშვილი.

თედო სახოკიას აჭარაში მოგზაურობის უკანასკნელი პუნქტი იყო ბათუმი, რომლის აღწერაზე ის თავს იკავებს და შესადარებლად ქალაქის შესახებ 25 წლის წინანდელი *ნიკო ნიკოლაძის* ციტატის მოტანით იფარგლება. თუმცა ბოლოს მოკლედ აღნიშნავს, რომ ქალაქში, სადაც „4970 სული მცხოვრები ირიცხებოდა, ითვლება 30 000 სული; „შეტყეილი ფაცხების“ ალაგას წამოზიდულია ორ-სამ სართულიანი სახლები, გაყვანილია მშვენიერი მოკირწყლული ქუჩები, ვაჭრობა გაჩაღებულია, მთელ მსოფლიოსთან მიმოსვლაა გამართული, გახსნილია საქალებო და სავაჟო გიმნაზიები და სხვა დაბალი სასწავლებლები, საკრედიტო დაწესებულებანი, ქარხნები, თვალს გიტკობთ ტროპიკული მცენარეებით შემკული ბაღები“ (გვ. 249). ამ ერთ წინადადებაში კვლავ ბრწყინავს თედო სახოკიას დიდი დაკვირვებულობა, ერთი გავლით დასახლებული პუნქტის აღწერა-შეფასების შეუდარებელი ნიჭი. ჩვენ ამასთან დაკავშირებით იმასლა აღვნიშნავთ, რომ გიმნაზია იმ დროისათვის გახსნილი არ იყო, იგი მოგვიანებით, 1900 წელს გაიხსნა ახლანდელი ბათუმის მეორე სკოლის შენობაში.

თედო სახოკიას მოგზაურობის დღიური მთავრდება სენტიმენტალური, გულით ნათქვამი ფრაზით: „შორიდან ერთი კიდეც მივაველეთ თვალი აჭარას მშვიდობით, მთნო, უბიწო ჰაერო მშვენიერი ბუნების თვალწარმატცნო სურათო! გეტხოვებით და ვინ იცის კვლავ როდისლა გიხილავთ, კვლავ როდის მიმიკრავთ მშობლიურის

ალერსით და მანეტარებით. თქვენს ძვირფას გულმკერდზე (ქ. „მოამბე“ №10, ოქტომბერი 1901 წ.).

ჩვენთვის უცნობია ღვაწლმოსილ მოღვაწეს და აჭარის ღიდ მეგობარს აუხდა თუ არა ნატვრა, კვლავ მოინახულა თუ არა თავისი საყვარელი მხარე. ერთი კი ცხადია. პუბლიკაციებით ის აღარასდროს დაბრუნებია ამ თემას, თუ არ ჩავთვლით 1897 წელს ჟურნალ „მოამბეში“ გამოქვეყნებულ მის წერილს ანდრია მოციქულის მიერ ღიდ-აჭარაში ქრისტიანობის გავრცელებას რომ შეეხება. მიუხედავად ამისა, თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ აჭარა და აჭარლები თედო სახოკიას არასოდეს დავიწყებია. ამის დამადასტურებელ ცნობებს ვხვდებით მის ავტობიოგრაფიაში, სადაც არაერთჯერ არის ნათქვამი ბათუმში ჩამოსვლაზე, აქ სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტების შექმნაზე, ადგილობრივ გაზეთებში არალეგალური მოწოდებების გამოქვეყნებაზე, სააგიტაციო მუშაობაზე, გემით იარაღის ჩამოტანაზე და ა.შ. ბუნებრივია. თედო სახოკიას ასეთი საქმიანობა არც ჟანდარმერიას დარჩებოდა უყურადღებოდ. 1906 წელს ის დააპატიმრეს და ციხიბრს გაუყენეს, მაგრამ იქედან გამოქცეული კვლავ ბათუმში ჩამოვიდა. აქედან, მისი თქმით მეგობარმა ბეგებმა ჩააბარეს ლაზს, რომელმაც ნავით ხოფაში გადაიყვანა, საიდანაც საზღვარგარეთ ევროპის ქვეყნებში გაემგზავრა (თ. სახოკია. კრებული. თბ. მეცნიერება. 1969).

აჭარის თემა თ. სახოკიას მომდევნო წლებშიც აწუხებდა. ამაზე მეტყველებს ოლიგერ უორდროპის წერილი თედო სახოკიასადმი, რომელიც აჭარლების რუსეთზე ღალატს შეხება. როგორც სჩანს ეს ბარათი დაწერილია მას შემდეგ, როცა უღანაშაულო აჭარლები გაამართლეს. აი ნაწყვეტი ამ წერილიდან: „კალფარიევი. ბერგენი (ნორვეგია) 18 სექტემბერი 1915 წელი. ... ღიდ მადლობას მოგახსენებთ გაზეთის („სახალხო ფურცელი“, №302, 1905, რს.) იმ ნომრის გამოგზავნისათვის, სადაც დაბეჭდილია თქვენი შენიშვნა ჩემი თარგმანის შესახებ. სცდებით რომ გიფიქრიათ, ვითომც მე რაზე დამებეჭდოს „ტიმეს“-ში, ან სხვა გაზეთში მას აქეთ, რაც ომი დაიწყო. ის კი არა წერილიც არ მინახავს აჭარლების შესახებ, ვიზედაც თქვენ წერილში მელაპარაკებით, მაგრამ სასიამოვნოა მრჩება, რომ მათ დაუმსახურებელ გაჭირვებისათვის ინგლისელთა ყურადღება მიუქცევიათ“ (თ. სახოკია, ჩემი საუკუნის ადამიანები. თბ. 1969.)

ამგვარად ირკვევა, რომ ინგლისურ ჟურნალ „ტიმეს“-ში გამოქვეყნებულა ინგლისელთა სტატია, სადაც ისინი აჭარლების უღანაშაულობას ეხებიან, ეს წერილი თედოს წაუკითხავს და გახარებულს ოლიგერისათვის მადლობის წერილი გაუგზავნია. დარწმუნებული ვარ ასეთი მასალები მრავალი აღმოჩნდება საქართველოს არქივთსაცავებსა, ბიბლიოთეკებსა და მუზეუმებში. მაგრამ ჩვენ ჯერჯერობით ამას ვერ მივაკვლიეთ.

თუმცა ის, რაც თედო სახოკიამ აჭარის წარსულს და აწმყოს მიუძღვნა და რასაც მკითხველს ვთავაზობთ, მომავალ თაობებს არასოდეს დაავიწყდებთ და არც არასოდეს დაკარგავს პრაქტიკულ მნიშვნელობას.

ზოთა ზოიკა

მწერლის "მისამა თვალი"

„ტალღებს მომწყდარმა ქარმა იწივლა, მხურვალე მიწას მკერდი გაუხსნა და ისე სწრაფად დაეშვა წვიმა, თითქოს ღრუბლებზე ფეხი დაუსხლტა“. როცა ეს მშვენიერი სტრიქონები დაიწერა, მათი ავტორი ახალგაზრდა მწერალი იყო, იმთავითვე პოპულარული და იმთავითვე საყვარელი პოეტი, ვისთვისაც ძვირფასია ქართული ლექსის ყოველი მეტაფორა.

დარწმუნებული ვარ, უკვე იცნო მკითხველმა ზემოთ მოტანილი სტრიქონები და მიხვდა, რომ მათი ავტორი თამაზ კილაძეა, ახლა უკვე აღიარებული ქართველი მწერალი - პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, ესეისტი. მე ამ სტრიქონებმა ამ ოცდახუთი წლით უკან დამბარუნა, სამოციანი წლების ლიტერატურულ ატმოსფეროში შემახედა, როცა ძმები კილაძეების შემოსვლა მწერლობაში, მართლაც რომ „ღრუბლებზე ფეხის დასხლტმას“ ჰგავდა. იმთავითვე მათი თანამდევნი შედარება გახდა „ინტელექტუალური პოეტი“, „ინტელექტუალური პროზაიკოსი“ და ა.შ. ამას მკირეოდენი განმარტება სჭირდება. ყოველი ქეშმარიტი ტალანტი თავისთავში ინტელექტსაც გულისხმობს და იქნებ შემომედავოს მკითხველი, თუ ამ შემთხვევაში თამაზ კილაძის შემოქმედების ამ თვისებას განსაკუთრებულად გავესვათ ხაზი. ბუნებრივია, რომ მკითხველი მართალია, მაგრამ აქ განსაკუთრებულ თვისებურებასთან გვაქვს საქმე, კერძოდ, ხაზგასმულია მწერლის ინტელექტის თვისებრიობა, რაც უთუოდ ახალი სიო იყო ჩვენს პროზასა და პოეზიაში. ამაში თვისებრივად ახლებური ტალანტიც იგულისხმება და ხაზგასმა თავისთავად გამართლებულია. ამ თვალსაზრისით (მაშინაც და ახლაც) მართალი არიან თამაზ კილაძის კრიტიკოსები. მაშინაც შენიშნეს და ახლაც წერენ, რომ თამაზ კილაძის პროზა, პერსონაჟთა გალერეა, მათი ენებათა ლელვანი ღრმა ინტელექტის საფუძველზე დგას. ასევე შეიძლება ითქვას მის დრამატურგიაზე („როლი დამწყები მსახიობი გოგონასათვის“). მე და ჩემი თაობის მკითხველებს მოგვწონდა მისი „პოსეიდონის სასახლე“, „თეთრი კვამლი“, „წერო“ და სხვა. მათი პერსონაჟები ქართველები არიან მთელი თავიანთი შინგანნი სამყაროთი თუ ყოფითი ცხოვრებით, მე მათში ყოველთვის ვხედავდი და ვხედავ ქართულ ხასიათებს, რაც ასე რელიეფურად გამოარჩევს. მკითხველი ხელმოუწერელადაც იცნობს მათ ავტორს. ეს კი გამიჯნავს მას ავანგარდისტული ცდუნებისაგან და ეროვნული მწერლობის მყარ ტრადიციებს ეჯდნობა. მათში აღძრული მორალურ-ესთეტიკური პრობლემები ორგანულად ერწყმის ეროვნულ პრინციპებს და არასოდეს დაიცლებიან ზნეობრივი ენერგიისაგან, რაც ასე ჭირდება დღეს და ხვალ ჩვენს მრავალტანჯულ სამშობლოს, ჩვენს ხალხს, რომელიც გაბედულად დაადგა ეროვნული სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტის აღდგენის გზას, რომლის პირველი მძლავრი აფეთქება 1832 წლის შეთქმულება იყო, ხოლო მყარად დაფუძნეს დიდმა სამოციანელებმა ილია ქაჭავაძის წინამძღოლობით. ქართული მწერლობის ეს სისხლწარმოქმნილი ფუნქცია თამაზ კილაძის

შემოქმედებისათვისაც მთავარი არტერიაა და მას ალტერნატივა არ აქვს. აქვე ისიც უნდა შევნიშნო, რომ თამაზ ჭილაძე არასოდეს არ მიმართავს ეგრეთწოდებულ მხატვრის, ძალმოსილება და აქტუალობა. მის ნაწარმოებებში აღძრული ზნეობრივ-ეთიკური პრობლემები, ადამიანის სულის ხვეწულებაში წვდომის მაღლი ის ინსტრუმენტებია, რომლითაც თამაზ ჭილაძე უაღრესად თანამედროვე მწერალია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ არც მომავალში დაკარგავს ძალმოსილებას. ასე აღიქმება მისი მოთხრობები, ესეისტური პროზა, წერილები და, რაღა თქმა უნდა, დრამატული ნიმუშები.

მე ყოველთვის ინტერესით ვაღწევნებ თვალს თამაზ ჭილაძის ასევე ღრმა ინტელექტით აღბეჭდილ ლიტერატურულ წერილებს, (ზოგ მათგანს ესეისტური პროზა ვუწოდებ). რომლებსაც ასევე ეროვნული ენერგიის ფუნქცია აქისრია. წაიკითხეთ მისი „გერონტი ჭიჭოძე“ და უსიტყვოდ დამერწმუნებით ამაში: „გერონტი ჭიჭოძე ხშირად მინახავს ქუჩაში მოსიერნე, ტრიბუნაზე მდგარი, თუ მწერალთა სასახლის ბაღში მეგობრებთან საუბრით გაართული. მას ყოველთვის დიდი ყურადღებით უსმენდნენ, ასე უსმენენ შორეული მოგზაურობიდან დაბრუნებულ კაცს ან მასწავლებელს“. ამ ერთი შეხედვით მართე შტრიხში, ჩემი აზრით, ღვთაებრივად წარმოგვიდგინა ამ ბუმბერაზი (სრულებითაც არ ვაქარებ) ადამიანის „მე“ და „ალტერ ეგო“. გერონტი ჭიჭოძის სახელი ჩემში ყოველთვის მაღალზნეობრიობის ხატად ასოცირდება და მე ორმაგად ვმადლიერები თამაზ ჭილაძეს, რომ მან მე მაჩუქა ეს ხატი. ამ ერთი წინადადების მეტი რომ აღარაფერი ეთქვა, უბრალოდ, აქ დაესვა წერტილი, პორტრეტის სრულყოფილებას არაფერი დააკლდებოდა, რადგან რვა სიტყვამ (ასე უსმენენ შორეული მოგზაურობიდან დაბრუნებულ კაცს ანდა მასწავლებელს) ძალიან დიდი სივრცე ჩაიტია.

მე მიყვარს თამაზ ჭილაძის „აკაკი წერეთლის პოეზია“, „ანა კალანდაძე“, „გალაკტიონ ტაბიძე“, „ტიციან ტაბიძე“, „შუშანიკის წამება“, „უძველესი ენა სიყვარულისა“, „იგბის გამყიდველი“. ეს წერილები კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ ქეშმარიტებას, რომ მწერალს ყველაზე უკეთ მწერალი გაუგებს. ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიას ბევრი კრიტიკოსი შეეხო, მაგრამ ილიასეული შეფასება კვლავაც რჩება მიუწვდომელ კრიტერიუმად.

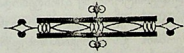
ისიც კარგად ვიცი, რომ თამაზ ჭილაძის წერილებს ყველა როდი აღიქვამს სწორხაზოვნად. მას თავდასხმებიც არ აკლია. განსაკუთრებით მოხვდა 1984 წელს გამოქვეყნებულ წერილს „ვარდის ფურცლობის ნიშანი“, რომელშიც ავტორი უკუდავი შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“. შესახებ თვისებრივად ახალ და თავის მოსაზრებებს გვთავაზობს. ჩემი აზრით, აქ მთავარი ისაა, რომ მწერალმა არ უპასუხა თავის კრიტიკოსს. ვფიქრობ, ეს სანიმუშოდ უნდა განზოგადდეს. მის ადგილას სხვა რომ ყოფილიყო, ჭვას ჭვაზე არ დატოვებდა. ასეთი ზნეობრივი თავდაპერილობა იშვიათი გაცვეთილია ჩვენს ლიტერატურულ პროცესში. ამან ალექსანდრე ბლოკის ერთი წერილი გამახსენა. თანამედროვეთა შეკითხვას, საჭიროა თუ არა ავტორმა უპასუხოს კრიტიკოსს, დიდი რუსი პოეტი უარყოფითად პასუხობს. იგი იხსენებს ფლობერს, რომელიც კრიტიკოს სენტ-ბევის მეგობარი იყო. ამ უკანასკნელმა აშკარად მტრული რეცენზია გამოაქვეყნა „სალამბოზე“. მწერალმა დაწერა პასუხად ვრცელი წერილი, დაწერა, მაგრამ გამოქვეყნება არ უცდია. იგი მაშინ დაიბეჭდა, როცა მწერალიც და კრიტიკოსიც ცოცხლები აღარ იყვნენ. შემდეგ ბლოკი დასძენს, რომ

„სალამბოს“ არ ცოდნა სირცხვილია, მაგრამ ავტორის წერილს მის კრიტიკოსთან თუ არ წავიციოთხავთ, ამით არაფერი დაშავდება.

რახან კრიტიკაზე ჩამოვარდა სიტყვა, ბარემ იმასაც დაძვენ, რომ თამაზ ჭილაძის შემოქმედება (პროზა, პოეზია, დრამატურგია, წერილები) ჩვენს კრიტიკაში შესაფერისად არ არის შესწავლილი. ნუ მიწყენენ მისი კრიტიკოსები, თუ ვიტყვი, რომ მირჩევნია თამაზ ჭილაძის შემოქმედებაზე, ვთქვათ, შოთა ნიშნიანისის, ანა კალანდაძის (და პირიქით) წერილები წავიკითხო, (აკი ვთქვი მიჯვარს-მეთქი თ. ჭილაძის წერილი „ანა კალანდაძეზე“), ვიდრე რომელიმე გამოჩენილი კრიტიკოსისა. ეს ჩემი, როგორც მკითხველის პოზიციია და ნურავინ შემომეღვევა.

ცოტა არ იყოს კალამი გამეჭვა ისე, რომ ძალიან ცოტა ვთქვი როგორც პოეტზე. ჩემს ბიბლიოთეკაში ინახება მისი პოეტური პროზა, წერილები და, რაღა თქმა უნდა, დრამატული ნიმუშები. 1962 წელს გამოცემული და სტუდენტთა ხელიდან ხელში ყდაშემოძარცვული „მზის საათი“. მე მიჯვარს მისი უაღრესად ბუნებრივი დამოკიდებულება საგნებთან და მოვლენებთან. ლექსში, რომელსაც „აქარის მთებში“ ჰქვია, ვკითხულობთ: „სად მომელანდე, საიდან სადა, ცეცხლმოდებული როგორ გადარჩი, ზის შენს ჩრდილებში დაღლილი საბა და საქართველოს არწევს კალთაში“. რამდენი რამ ითქვა ამ ოთხ სტრიქონში! ვფიქრობ! კომენტარი გაანელებს მისით აღძრულ ესთეტიკურ-ზნეობრივ მუხტს. აქვეა ლექსი „ფოთოლცვენა“ (ბათუმი), რომლის ფირზეც აღბეჭდილია ზღვისპირა ქალაქის კოლორიტი: „სადგურის ახლოს, კიპაროსივით დგას ეკლესია კათოლიკური... ჰგავს ფოთოლცვენა შემკრთალ სიჩუმეს... როგორც სილაში დამცხრალი ქარი წევს სიჩუმეში შენი სახელი“... მის სახასიათო ლექსებზე ბევრი თქმულა. ბევრს შეუნიშნავს, რომ თამაზ ჭილაძის პოეტური თვალი თუ აღლო იმ ღვთიური მაღლის გამოწაშუჭია, ნიქს რომ ვეძახით. ნიჭიერი მწერალი კი ერის განძია. ერთგან თამაზ ჭილაძე იმოწმებს ვოლტერის სიტყვებს – მინდა ადამიანებს ორივე თვალი შევუნარჩუნო. მწერალი, რომელიც ერის საკურთხეველში დგას, ორი თვალით უყურებს სამყაროს. არის კიდევ „მესამე თვალი“ (იუნა მორიცი), თვალი პოეტური ზილგებისა.

ნურც დაშრეტილიყოს!

ისტორია

ირაკლი ბარამიძე

ოსმალეთის მმართველობის ბოლოდროინდელი ბეგარა-გადასახადები სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში

გადასახადები სახელმწიფოს არსებობის ერთ-ერთი ძირითადი საფუძველია. ამიტომაც მას ყველგან და ყველთვის დიდი ყურადღება ექცევა. ასე იყო ოსმალეთის იმპერიის სინამდვილეშიც. XIX საუკუნის 60-იან წლებში აქ გატარებული რეფორმები, მრავალ სხვა სფეროსთან ერთად, შეეხო ოსმალურ საგადასახადო სისტემასაც და, გარკვეულწილად, მის მოწესრიგებას შეუწყო ხელი. 1867 წლის სპეციალური კანონით მთელი იმპერიის ტერიტორიაზე მოქმედებდა სამი სახის სახელმწიფო გადასახადი: 1. ვერგი - ქონების გადასახადი; 2. სამხედრო ბეგარა - არამუსლიმანი მამაკაცებისათვის სამხედრო სამსახურის სანაცვლო გადასახადი; 3. მეათედი და სხვადასხვა მოსაკრებელი (Д. И. Бакрадзе, краткий свод законов Турции по земельному вопросу, "юридический обзор", №157, გვ. 392-394). ამით გარდა არსებობდა სხვა არასარგო გადასახადი, რომელთა აღწერასაც ჩვენ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მაგალითზე შევეცდებით.

სხვადასხვა წყაროების მონაცემებით ჩვენთვის საინტერესო რეგიონის მოსახლეობაზე ოსმალეთის მმართველობის ბოლო პერიოდში გაწერილი იყო შემდეგი ბეგარა-გადასახადი:

1. *აშარი* ანუ მიწის მოსავლის (პურეული პროდუქტები, თამბაქო, ლობიო და სხვა). მეათედი, იგივე საადგილმამულო მოსაკრებელი. გადახდა წარმოებდა ჩვეულებრივ ნატურით. ხოლო თუკი ფულადი სახით იკრიბებოდა, მას *თაბშირს* უწოდებდნენ. 1877 წლიდან, მთავრობის დადგენილებით, მეათედი ნატურით უნდა ყოფილიყო ამოღებული მხოლოდ პურეული პროდუქტებიდან და თამბაქოდან, ხოლო დანარჩენებზე კი დაწესდა ფულადი გადასახადი (А. Френель, очерки чурук-су и батума, 1879, გვ. 66). საინტერესოა, რომ ოსმალთა საქართველოში მთლიანად აღნიშნული მიწის მოსაკრებელს („მამულის ხარჯი“) არა *აშარის*, არამედ *თაბშირის* სახელით იცნობდნენ (გაზ. „იფერია“, 1877, №12, გვ. 10-12).

მეათედი სანჯაყის მთელ ტერიტორიაზე იკრიბებოდა. მოსავალი ყოველწლიურად აღიწერებოდა სტამბოლიდან მოვლინებული ჩინოვნიკის მიერ, ადგილობრივი ხელისუფლების მონაწილეობით. გ. ყაზბეგის მიხედვით, „ყოველ თვეში ირჩევენ გადასახადის ამკრებს (მუხტარს), რომელიც თვალყურს ადევნებს მოსავალს და განსაზღვრავს თითოეული კომლის გადასახადს“ (გ. ყაზბეგი, სამი თვე თურქეთის საქართველოში, ბათუმი, 1995, გვ. 64; გიორგი ყაზბეგი აქარის შესახებ, ბათუმი, 1960, გვ. 113). მოსავლის მეათედის განსაზღვრა ხდებოდა შემოდგომით. ნატურალური *აშარი* კერძო პირებისა თუ სასოფლო საზოგადოებების ხარჯზე ფულად იქცეოდა. ხოლო თუკი პროდუქტების შესყიდვის მსურველი არ აღმოჩნდებოდა, მაშინ მთავრობა თვითონ აწარმოებდა მათ გაყიდვას. მოსახლეობას კი ევალებოდა, რომ მიეტანათ

მეთოდით განსაზღვრული პროდუქტები შესანახად მთავრობის მიერ მითითებულ პუნქტში, რომელიც შესაბამისი სოფლიდან არა უმეტეს 4 საათის სავალ მანძილზე უნდა ყოფილიყო (სცსსა, ფ. 229, ან 2, ს. 674, ფ. 120-122; აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №172, გვ. 254-255).

2. ფულადი საკომლო მოსაყრებელი (*ვერგი, სალიანი, ემლაკი*). 1876 წლამდე ამ გადასახადის ზომა, თითოეული სანჯაყის მიხედვით, დგინდებოდა კონსტანტინოპოლში და შემდეგ თანაბრად ნაწილდებოდა თითოეულ კომლზე. მითითებული წლიდან კი აღნიშნული გადასახადის შინაარსი შეიცვალა და ამიერიდან მისი ზომა განისაზღვრებოდა გლეხის კარ-მიდამოსა და საერთოდ უძრავი ქონების ღირებულების შესაბამისად (Френкель, Очерки чурук-су..., გვ. 65). ამ გამოსაღებს უკვე ემლაკი ეწოდებოდა და ჩვეულებრივ ქონების ღირებულების 0,4%-ს უდრიდა. აღსანიშნავია, რომ ომის გამო იგი ლაზისტანის სანჯაყის ყველა რეგიონში არ იქნა შემოღებული. ამიტომ იყო, რომ ამ გადასახადის ზომა განსხვავდებოდა კაზების მიხედვით. ბათუმის დროებით საადგილმამულო კომისიის მოკვლევით, აჭარასა და შავშეთში მთავრობამ ვერ მოასწორო *ემლაკის* შემოღება და გადახდევინება რუსეთთან შეერთებამდე წარმოებდა ძველი სისტემის საფუძველზე. ასე, მაგალითად, თუკი ბათუმსა და ართვინში ყოველ 1000 პიასტრზე იკრიფებოდა 4 პიასტრი, აჭარაში იკრიფებოდა 11 პიასტრი კომლზე, შავშეთ-იმერხეში კი - 52,5 პიასტრი (აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 78-79).

გ. ყაზბეგის მიხედვით, აღნიშნული გადასახადის დანიშნულება იყო გუბერნიის, მაზრისა და უბნის ადმინისტრაციის შენახვა (ყაზბეგი, სამი თვე... გვ. 64). „ივერია“-ს ცნობითაც, „ეს ხარჯი გუბერნიის, უეზდის და უჩასტკის მოხელეების ჯამაგირათ მიდის...“ (გაზ. „ივერია“, 1877, №12, გვ. 10-12).

3. ბაღალი (*ბედელათი, ბაღალაკი*) ასკერიე - ქრისტიან მამაკაცებზე (20-დან 40 წლამდე) ჯარში სამსახურის სანაცვლო გადასახადი, ჩვეულებრივ 27 ყურუშის ოდენობით. რუსულ მასალებზე დაყრდნობით ირკვევა, რომ არც ამ გადასახადის გადახდა წარმოებდა ერთნაირად ოლქის მთელ ტერიტორიაზე. ართვინსა და შავშეთში იხდიდნენ 2 მანეთსა და 34 კაპიკს, ანუ დაახლოებით 47 ყურუშს, არტანუჯში კი 1 მანეთსა და 35 კაპიკს, ანუ დაახლოებით 27 ყურუშს (აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 79).

ეს რაც შეეხება 1867 წლის კანონით სარგო გადასახადებს. ამათ გარდა, გ. პალაგრევის, ა. ფრენკელის და სხვათა ცნობით, ბათუმის საადგილმამულო კომისიის მოკვლევით, ოსმალეთის მმართველობისას მოსახლეობას ეკისრებოდა:

1. *ბედელათი*: ა) *მეიო ბედელი* - ბალ-ბოსტანზე დაწესებული გადასახადი მოსავლის 10%-ის ოდენობით. ეს, ფაქტობრივად, აშარის შემადგენელი ნაწილი იყო, მაგრამ, როგორც ჩანს, იგი ცალკე გადაიხდებოდა და მოსახლეობისათვის სხვა გადასახადად აღიქმებოდა; ბ) *ატაკ რასმი* - ფუტკრის სკის ბაჟი, თითოეულზე 3 პიასტრი. მოქმედებდა ყველგან, შავშეთის გარდა (აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 78-80). ამ გადასახადის შემოღებას მნიშვნელოვანი ზიანი მიუყენებია მეფუტკრეობის განვითარებისათვის ოსმალის საქართველოში. გ. ყაზბეგის მიხედვით, „მეფუტკრეობა ძველთაგანვე შეადგენდა აჭარის სიმდიდრეს, ახლა კი უმნიშვნელოდაა განვითარებული, რაც მეტისმეტად ღიძი გადასახადის შემოღებით აიხსნება. საფუტკრე არსად მინახავს. ისე კი ამბობენ, რომ სკები მიძალული აქვთ ხშირ ტყეში, რათა თავი აარიდონ მეათედ გადასახადს. თაფლი თითქმის ყოველ

ოჯახში აქვთ, მაგრამ ამით არ ვაქრობენ" (ყაზბეგი, სამი თვე... გვ. 58; გიორგი ყაზბეგი აქარის შესახებ, გვ. 109).

2. *რუსუმათი* - პირუტყვის სამწყემსო გადასახადი, რომელსაც აქარასა და ართვინში თურმე *კოღას* ეძახდნენ: ა) *ეტნა რუსუმათი* - წვრილფეხა საქონლის, ბ) *ტოვარ რუსუმათი* - მსხვილფეხა საქონლის გადასახადი (ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის ანგარიშის მიხედვით, *ტოვარ რასში (რუსუმათი)* წვრილფეხა პირუტყვის სამწყემსო გადასახადია, *კოღა* კი მსხვილფეხასი (სცსსა, ფ. 229, ან 2, ს. 674, ფ. 120; აქარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №172, გვ. 254). თითო თავ მეწველ ძროხაზე ან კამეჩზე გადაიხდებოდა 1 გირკჷვანა (თუ გირვანქანახევარი) ერობი მთელი ზაფხულის მანძილზე. გადახდა წარმოებდა ყოველთვის ნატურით. ცხვარზე დაწესებული იყო 15 კაპიკი, ანუ 3 პიასტრი, თხაზე 2 პიასტრი (10 კაპიკი); შავშეთსა და ართვინში იხდიდნენ ყოველ 40 ცხვარსა და 20 თხაზე თითოს (საქართველოს კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაცული დიმიტრი ბაქრაძის პირადი ფონდი, №32, ს. 32, ფ. 1). ამ უკანასკნელის გადახდევინებას აწარმოებდა მუხტარი გაზაფხულზე, როგორც კი ცხვარი ზაფხულის საძოვრებზე გაირეკებოდა, და ამოღებულ თანხას გზავნიდა კაიმაკამთან (აქარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 79).

ა. ფრენკელის მიხედვით, სამწყემსო გადასახადის (*რესმი ქედა ეილანია*) ზომა უდრიდა შემდეგს: ძროხაზე - 0,5, კამეჩზე - 1 ოყა ერობი. ზოგიერთ ადგილებში საძოვრისათვის მსხვილფეხა საქონლის ყოველ თავში 1,5 ყურუშს ახდევინებდნენ, ცხვარსა და ბატკანზე კი არაფერს ართმევდნენ. ასე იყო 1872 წლამდე, ამ დროიდან კი თითოეულ თავ მსხვილფეხა საქონელზე დაწესდა წლიური გადასახადი 3 ყურუშის ოდენობით (Френкель, გვ. 67; თ. სახოკია, მოგზაურობანი (გურია, აქარა, სამურზაყანო, აფხაზეთი), ბათუმი, 1985, გვ. 230-231).

3. სატყო მოსაკრებელი, ტყის ბაჟი - სამშენებლო მასალაზე: მსხვილი ხეების მოჭრისათვის მორების 1/5, წვრილი ხეებისთვის - 1/10, ნატურით, ან ფულადი სახით. ა. ფრენკელის მიხედვით, რომელიც 1876 წლის „ტრაპიზონის კალენდარს“ იმოწმებს, საერთოდ სამშენებლო მასალიდან გადაიხდებოდა ღირებულების 1/5, თანაც იგი ყველგან არ მოქმედებდა (Френкель, გვ. 67-68; სახოკია, მოგზაურობანი, გვ. 231). შეშის დამზადება უბაჟო იყო.

4. ბაჟი ადგილობრივი წარმოების თამბაქოს (ხაზინის გარეთ) რეალიზაციისათვის, გამაღდელისაგან ოყაზე 15 კაპიკის (3 ყურუში) ოდენობით. მოქმედებდა მხოლოდ შავშეთში (აქარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 79). ყოფილა ასევე თამბაქოს თესვის ბაჟი (გაზ. „იფერია“, 1877, №12, გვ. 10-12). გ. ყაზბეგის მიხედვით, ქვემო აქარაში ამ მცენარეს საკმაოდ ბევრს თესდნენ, მაგრამ „ისე დააშინა აქციზმა, რომ თამბაქო სულ არ დაუთესიათ... ბაჟის შემოღების გამო მისი პლანტაციები მიცირდება" (ყაზბეგი, სამი თვე... გვ. 38, 58; გიორგი ყაზბეგი აქარის შესახებ, გვ. 89, 108).

5. ბაჟი არაყის გაყიდვაზე - პროდუქტის ღირებულების 8%. მოქმედებდა მხოლოდ შავშეთსა და ართვინში (აქარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 78-80). ა. ფრენკელი ასახელებს ხილის არაყზე დადებულ გადასახადს, რომელსაც *ჯევირების* უწოდებს (Френкель, გვ. 67-68).

6. მსხვილფეხა პირუტყვისა და ცხენის გაყიდვისათვის დაწესებული ბაჟი. გადაიხდებოდა საქონლის ღირებულების 2,5%. ა. ფრენკელის მიხედვით, ამ გადასახადს

იბტიზანი ეწოდებოდა და გადაიხდებოდა ერთი მონაცემით 2,5%, სხვათა ჩვენებით - 1% (Френкель, გვ. 67-68).

7. იბტიზანი ანუ ქალაქების - ბათუმი და სხვ. სასარგებლოდ დაწესებული ფულადი მოსაკრებელი. გულისხმობდა ქალაქში გასაყიდად შემოტანილი ყველა პროდუქტის დაბეგვრას ბაჟით (აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის რუსულ ხელნაწერთა ფონდი №235, გვ. 78-80). ა. ფრენკელი ასახელებს ვაჭრობის გადასახადს *თემთიუს* სახელწოდებით. მისი ცნობით, გადაიხდებოდა ნავაჭრის 0,4%. ამასთან თუკი ღუქანი პატრონის საცხოვრებელს წარმოადგენდა, მაშინ იგი ემლაკის კატეგორიის გადასახადს ექვემდებარებოდა. ღუქნის გაქირავებისათვის დაწესებული იყო ცალკე გადასახადი საჭირაო ღირებულების 3%-ის ოდენობით (Френкель, გვ. 67; სახოკია, მოგზაურობანი, გვ. 230).

8. საპასპორტო გადასახადი ეკისრებოდათ უცხოეთში სავაჭროდ წასვლის მსურველთ 40 ყურუშის ოდენობით, ქვეყნის ფარგლებში მოვაჭრეთ კი - 6 ყურუშში. მის ამოღებას *კაიმაკამი* აწარმოებდა.

9. ზემოე (სისხლისათვის) - თითოეულ დაკლულ საქონელზე დაწესებული გადასახადი 40 ფარას ოდენობით.

10. რემში ანუ სასარჩელო გადასახადი, რომელსაც ადგილობრივი მეჭლისი კრებდა. თუკი საჩივარი სადავო არ იყო, მაშინ გადაიხდებოდა პროცენტის ღირებულების 2,5%, წინააღმდეგ შემთხვევაში - 5%. ამ გადასახადს, ჩვეულებრივ, იხდიდა პროცენტში გამარჯვებული. სასამართლო ბაჟი გადაიხდებოდა მხოლოდ სამოქალაქო საქმეებზე. სისხლის სამართლის საქმეებს ბაჟი არ ეხებოდა (Френкель, გვ. 72; ზ. ჩიტაძე, მმართველობისა და თვითმმართველობის ფორმები აჭარაში, ბათუმი, 1978, გვ. 24).

11. ღირებულების 2,5% გადაიხდებოდა იმ შემთხვევაში, თუკი ყალი მცირეწლოვანებზე მზრუნველობის დანიშვნის შემთხვევაში საჭიროდ მიიჩნეოდა ობლების მოძრავი ქონების გაყიდვას. ხოლო მზრუნველობის დანიშვნისათვის ყალი თავის მხრივ, შეთანხმებისამებრ, გასამრჯელოს იღებდა.

12. შიკრიკებისა და გზირ-იასაულების (ზაფთიების) საგზაო ხარჯი (ყაზბეგი, სამი თვე... გვ. 64; გაზ. „ივერია“, 1877, №12, გვ. 10-12), რომელსაც ხაზინის სასარგებლოდ კრებდნენ:

ზემოხსენებულ ამ გადასახადებს გარდა, მოსახლეობას ზურგზე აწვა „ლესნიჩების“, მეტყვეთა და ჟანდარმების (რვა კაცის) შენახვის ხარჯი. ამავე დროს, გზის კეთებაზე უსასყიდლოდ გამოსვლა ყოველი კაცის ვალი იყო (გაზ. „ივერია“, 1877, №12, გვ. 10-12). (გ. ყაზბეგის მიხედვით, თურქეთის საქართველოში ყოფილა ბეგარა ემილე, რომლის მიხედვით, ყველა მამაკაცი 14-დან 60 წლამდე ვალდებული იყო გამოცხადებულიყო გზის სამუშაოებზე, წელიწადში 20 დღე. ამ სამუშაოების დროს ხაზინიდან მუშები დღეში მხოლოდ სამ ფუნტ პურს ღებულობდნენ (ყაზბეგი, სამი თვე... გვ. 105).

ცალკე გვინდა გამოვყოთ ტრაპიზონში ინგლისის კონსულის ჯიფორდ პალგრევის 1872 წლის ანგარიში ლაზისტანის სანჯაყის შესახებ, სადაც არის ცნობები იქ არსებული გადასახადების შესახებაც. მისი მიხედვით მოსახლეობას ეკისრებოდა: ა) მიწის პროდუქტების გადასახადი; ბ) ქონების გადასახადი; გ) პირუტყვის გადასახადი; დ) ჯარში სამსახურის სანაცვლოდ ქრისტიანებზე დაწესებული გადასახადი, ე) ქონებაზე დაწესებული განსაკუთრებული გადასახადი; ვ) გზის ბეგარა (ნატურალური ან ფულადი); ზ) სხვადასხვა გადასახადი (Очет консула Пальгрев за лето 1872. года о береге

Лазистана..., Укоиро, Т, VII. Тоур. 1882-1883, приложения, გვ. 41-63).

რაც ყველაზე უფრო საინტერესო და მნიშვნელოვანია, ჯ. პალგრევთან არის მონაცემები თითოეული ამ გადასახადის წლიური საშუალო რაოდენობისა, უფრო სწორად კი, თითოეული კაზის მიხედვით მოსახლეობიდან ამოღებული გადასახადების რაოდენობის შესახებ. აქვეა გამოთვლის მონაცემებიც, თუ რა რაოდენობის გადასახადი მოდიოდა საშუალოდ ერთ კომლ მოსახლეზე.

ჯ. პალგრევის ანგარიშებზე დაყრდნობითაა და მათი განზოგადებით შეიძლება ვთქვათ, რომ ყველაზე ნაკლებს, საკომლო მონაცემების მიხედვით, იხდიდა ქვემო აქარა, მაქახელი, ჩურუქ-სუ და ზემო აქარა. თუკი მაქახელაში გადასახადის სიმცირე მცხოვრებთა უკიდურესი გაჭირვებით აიხსნებოდა, დანარჩენ რეგიონებში ამის მიზეზი თვით მოსახლეობა, რომელიც თავს იოლად არავის დააჩაგვრინებდა და ყოველ წუთს მზად იყო იარაღისათვის მოეკიდა ცელი; ჩურუქ-სუსში ამას ემატებოდა რუსეთის საზღვრის სიახლოვეც, ამიტომაც გადასახადების გადახდაზე ძალდატანება ამ რეგიონებში პრაქტიკულად ვერ ხერხდებოდა.

ჯ. პალგრევი ერთგან შენიშნავს, რომ „არც ერთი ოკრუგი არ იხდის ისე ცოტას, როგორც ჩურუქ-სუ. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ მოსახლეობა შეიარაღებულია და ძნელია მათზე ძალდატანება, განსაკუთრებით, თუკი მხედველობაში მივიღებთ რუსეთის საზღვრის სიახლოვეს“ (Очет консула Пальгрев за лето 1872. года о береге Лазистана..., Укоиро, Т, VII. Тоур. 1882-1883, приложения, გვ. 45). ამ ცნობის სისწორე დასტურდება 1877 წლის „ივერია“-ს ერთი პუბლიკაციით, საიდანაც ვგებულობთ, რომ სადღაც ჯ. პალგრევის მიერ აღწერილ ეპოქაში ოსმალეთის მთავრობას უცდია გადასახადების გაზრდა, მაგრამ „თოფ-იარაღში ჩაჯდა მთელი ქობულეთი და სანამ მმართველობამ არ გამოუცხადა, რომ ისევ ძველი ხარჯი დარჩებო, არ დამშვიდდა“. (გაზ. „ივერია“, 1877, №12, გვ. 10-12). გ. წერეთლის მიხედვით, „ქობულეთელებმა... შეძლეს თურქეთის მმართველური ადმინისტრაციისაგან თავიანთი საშინაო დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. ისინი იმდენად ითმენენ თურქებს, რამდენადც ეს მათი დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვისაა აუცილებელი. ორმოციან წლებამდე ქობულეთელები თურქებს არავითარ გადასახადს არ უხდიდნენ. ამ დროიდან კი თურქეთის მუშირებმა როგორღაც შეძლეს ხალხზე გადასახადი გაეწერათ, თითქოს მებათედ, ნამდვილად კი ეს გადასახადი, რომელსაც ყველა კომლი თურქეთის მთავრობას უხდიდა, არამცთუ მებათედს, არამედ, მათი შემოსავლის მეოცედსაც არ შეადგენს. თურქეთის მთავრობამ ყოველივე ეს კარგად იცის, მაგრამ დღემდე ვერაფრის გაკეთება ვერ შეძლო, რადგანაც როგორც კი მუშირები ზაფთებთან ერთად ეგზეკუციისათვის ქობულეთში გამოიხდებოდნენ, ქობულეთელები შეიკრიბებოდნენ ჩოლოქის საზღვრებთან, აცხადებდნენ, რომ თურქები თუ მეტ გადასახადს მოითხოვენ, ვიდრე ისინი იხდიან, მაშინ მდ. ჩოლოქზე რუსებთან გადავლენ"... (1878, 1/3, №60, გ. წერეთელი, პუბლიცისტიკა, თბ. 1973 გვ. 115-116).

თავის მხრივ, გ. ყაზბეგიც შენიშნავს, რომ „გადასახადი ზემო აქარაში, თურქეთის საქართველოს სხვა კუთხეებთან შედარებით, მძიმე არაა, რადგან მთავრობას აქამდე ვერ გაუბედავს შემოიღოს იჯარის ის საერთო წესი, რომელიც ტარდება შავშეთში, არტანუჯში და სხვა ადგილებში. ამის გარდა, აქარლები წინა აღუდგნენ ტყის მცველების დანიშვნას, რაც სხვა პროვინციებში უკვე შემოღებულია. მთავრობამ აქამდე ვერ მოახერხა აკრიფოს აქ სხვა არაპირდაპირი გადასახადები; ასევე ჭერჭერობით ვერ შეძლო შემოიღოს რეკრუტთა გაწვევა და ნიზამში მხოლოდ ისინი გაჰყავთ,

რომელნიც თავისი ნებით მიჰყვებიან“ (ყაზბეგი, სამი თვე... გვ. 64-65; გიორგი ყაზბეგი აქარის შესახებ, გვ. 114-115).

საზოგადოდ, მოსახლეობისათვის ძალზე არასახარბიელო მდგომარეობა იყო დამკვიდრებული გადასახადების აკრეფის საქმეში. არც ისე იშვიათი იყო შემთხვევები საგადასახადო ჩინოვნიკთა მხრიდან თავაშვებულობისა და ძალადობისა. 40-50-იანი წლების რეფორმებმა, ფაქტობრივად, ვერ გადაწყვიტა ამ სფეროს ქაოსური მდგომარეობიდან გამოყვანის საკითხი. მხოლოდ 1871 წლიდან, როცა მიღებული იქნა კანონი აშარის გამოსყიდვისა და უშუალოდ სახელმწიფოს მიერ მისი აკრეფის ღონისძიებათა შესახებ (Новичев А.А. история Турции, IV новое время, част первая (1853-1875). ленинград, 1978, გვ. 120-127), გარკვეულად წერტილი დაესვა არსებულ უწყესრიგობას.

ამგვარად, XIX საუკუნის 70-იანი წლებისათვის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობას ეკისრებოდა შემდეგი ბეგარა-გადასახადები:

1. აშარი, ანუ მიწის პროდუქტთა მეათედი;
2. ფულადი საკომლო მოსაკრებელი, ანუ ემლაკი;
3. სამხედრო სამსახურის სანაცვლო გადასახადი (მხოლოდ არამუსლიმანებზე),

იგივე ბადალი ასეერიც;

4. პირუტყვის სამწყმსო გადასახადი - რუსუმათი;
5. ფუტკრის სკის გადასახადი;
6. სატყეო მოსაკრებელი;
7. სავაჭრო გადასახადი (თამბაქოს, არყის, პირუტყვის გაყიდვისათვის) და სხვა;

ყველა ეს გადასახადი ოსმალის საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე თანაბრად არ მოქმედებდა. შედარებით შელავათიან პირობებში იყვნენ ქვემო აჭარა-ჩურუქ-სუ-ზემო აჭარის მოსახლეობა, რომლებიც იარაღისა და რუსეთთან სიახლოვის გამო ახერხებდნენ გადასახადების სიმძიმისაგან თავის დაღწევას.

მანუშარ ლორია

საქართველოში მსოფრეზი ებრაელები

„ისტორიამ იცის მრავალი მაგალითი ერების გაქრობისა, მათი სახელმწიფოებრიობის, ტერიტორიის, ენის კარგვისა და საუკუნეთა მანძილზე სხვა ხალხს შორის გათქეფისა. მაგრამ იმავე ისტორიამ იცის უმიწო, უტერიტორიო, სხვათა კარზე შეხიზნული, საკუთარ ენადაკარგული და სხვათა ენებზე ამეტყველებული და მთელს მსოფლიოში გაფანტული ერის გადარჩენის უნიკალური შემთხვევა. ეს უნიკალური ისტორიაში ებრაელი ხალხია“ (კიციაშვილი ა. ქართველ ებრაელთა ფენომენი-ჩვენ ქართველნი (ქართული ფენომენის აკადემია), თბილისი, 1982 : 195).

ვინ შეიძლება ჩაითვალოს ებრაელად: ეს საკითხი ადარდებს ისრაელისა და მსოფლიო ებრაულ საზოგადოებას. სხვადასხვა ქვეყნებში მცხოვრებ ებრაელებზე დავიკრებებით და ჩატარებული სამეცნიერო გამოკვლევების შედეგად ებრაელს, საერთოდ, სამ გჯუფად ყოფენ: 1. დაბადებით და რელიგიით ებრაელი; 2. ებრაელი რელიგიით, მაგრამ არა წარმოშობით; 3. ებრაელი წარმოშობით, მაგრამ არა რელიგიით (იხ.: Еврейская энциклопедия, III, Санкт-Петербург XI 532; давид и' История евреев на Кавказе, I, Тель-Авив, 1989:72; მამისთვალისშვილი ე. ქართველ ებრაელთა ისტორია, თბ., 1995: 43).

ეროვნულ უმცირესობებს შორის, საქართველოს ტერიტორიაზე ებრაელთა განსახლება ყველაზე ადრე დაიწყო. მას შემდეგ, რაც ებრაელებს ფეხი დაუდგამს საქართველოს მიწაზე-ეს კი საკმაოდ ხანგრძლივი XVI-XVIII საუკუნის უკან მოხდა (იხ.: „ქართლის ცხოვრება,, ტექსტი დადგენილია ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ I, თბ., 1955 ; „ქართლის ცხოვრება,, IV, ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. ტექსტი დადგენილია ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1973; საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, თბ. I, 1970; მამისთვალისშვილი, 1995), იგი მის ნამდვილ სამშობლოდ ქცეულა. ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობის შედეგად მათ დედაენად ქართული მიიღეს და დღეს ქართველ ებრაელებად იწოდებიან. ზაქარია ჭიჭინაძე წერდა „ქართველთა ებრაელთა უძველესი დროიდან ქართული ენა შეინახეს თვით აომოსავლეთის უშორეს ქვეყნებში, ასევე მოხდა ლაზისტანისაკენ, ტრაპიზონშიც კი შეინახეს ქართველ ებრაელთა ქართული ენა, ტრაპიზონს დღესაც ამ ენით ლაპარაკობენ... საქართველოდან ებრაელები საცა კი სახლობდნენ ყველგან თან მიჰქონდათ ქართული ენა, ქართველი ერის ტანსაცმელი და თვით წერილების წერასაც კი ქართულად მოეწყვნენ „ჭიჭინაძე ზ. ქართველი ებრაელები საქართველოში, ტფ., 1990: 7,9).

ისტორიის დიდ პოლიტიკურ ქართველებს-ძვ.წ. 722 წელს ასურელთა, ძვ.წ. 586 წელს ბაბილონელთა მიერ ისრაელისა და იუდეას სამეფოების განადგურება-დაპყრობას შედეგად მოჰყვა იერუსალიმის კედლის დანგრევა. ათიათასობით ტყვე ებრაელი ერთმანეთზე თოკებით გადაბეს და შორეულ ქვეყნებში გარეკეს (Facts About Israel Jerusalem 1996:11-12; ბათიშვილი ა. ებრაელთა ხალხის ისტორიიდან, თბ., 1991). იუდეას ომში რომაელებთან ახ. წ. 70 წ. ებრაული თვის 9 აბს დაეცა მთლიანად

იუდეა და იერუსალიმი. დასრულდა იუდეველთა დამოუკიდებელი ცხოვრება და დასაბამი დაედო ებრაელთა არსებობის ახალ პერიოდს -გაიზნენ მსოფლიოს თითქმის ყველა კუთხეში და ამას დიასპორა - „გალუთი“ ეწოდა (ბათოშვილი, 1991: 155-158). დაახლოებით ამ ხანებშივე ლტოლვილ ებრაელთა ჯგუფმა საქართველომდეც მოაღწია. „ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით: „მაშინ ნაბუქოდონოსორ მეფემან წარმოსტყუნა იერუსალიმი, და მუნით ოტებულნი ურიანი მოვიდნენ ქართლს, და მოითხოვეს მცხეთელ მამასახლისისაგან ქუეყანა ხარკითა. მისცა და დასხნა არავსა ზედა, წყაროსა, რომელსა ჰქვან ზანავი. და რომელი ქუეყანა აქუნდა მათ ხარკითა, აჲ ჰქვან ზერკ ხარკისა მისვის“. (იხ.: ქართლის ცხოვრება. I, 1955; საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, I, თბ., 1970; მამისთვალისშვილი, 1995; ხახუტაიშვილი დ.-ფაქტები ებრაელთა ადრეული ისტორიიდან. - „ლიტერატურული აპარა“, №9, 1998; გოგიტიძე ს.-წერილობითი წყაროები ებრაელთა საქართველოში მოსვლისა და დამკვიდრების შესახებ. - „ლიტერატურული აპარა“, №8, 1999). ისტორიიდან ცნობილი არის, რომ ისრაელის სამეფოს განადგურების შემდეგ ნაბუქოდონოსორმა დაიპყრო იუდეა, აყვანილი იქნა დიდი რაოდენობით ტყვეები და განადგურებული იქნა იერუსალიმის პირველი ტაძარი ძვ. წ. 586 წელს. ამ ფაქტმა დაუდო საფუძველი ებრაულ დიასპორას (Facts About Israel, 1996: 11-12), სწორედ ამ ცნობაზე არის საუბარი ზემოთ დასახელებულ ტექსტში. ამ ცნობაზე დაყრდნობით, 1998 წლის სექტემბრის თვეში აღინიშნა ებრაელთა საქართველოში დასახლების XVI საუკუნეოვანი იუბილე, მაგრამ, ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ვახუშტი ბატონიშვილის გადმოცემული ერთ-ერთი ცნობა ებრაელთა საქართველოში მოსვლასთან დაკავშირებით: „შემდგომად კუალად მოვიდნენ ლტოლვილნი ურიანი ნაბუქოდონოსორისაგან დასაბამით ყოველი და დასხნა იგინიცა მცხეთელ მამასახლისმან ზერკს, არავსს ჩრდილოდ კერძოდ, ელდარ მამისთვალისშვილი ამ ცნობასთან დაკავშირებით, საესებით სწორად აღნიშნავს, რომ: „ვახუშტი ბატონიშვილი, ლეონტი მროველისაგან განსხვავებით, დამატებით ცნობებს ფლობდა. ჯერ ერთი იგი იღვწა ებრაელთა საქართველოში შემოსვლის თარიღს, და, მეორეც, მას მიანიჩა, რომ იმ დროს ებრაელები პირველად არ შემოვიდნენ საქართველოში,“ (მამისთვალისშვილი, 1995: 16). აბელ და კახაბერ სურგულაძეების ვარაუდით „ აქ თითქმის ლეონტი მროველის ფაქტია განმეორებული, მაგრამ თუ სიტყვებს ჩავუყვირდებით და თარიღსაც გავითვალისწინებთ, მაშინ აშკარაა, ბატონიშვილი გულისხმობს ებრაელთა სხვა ნაკადის ჩამოსახლებას“ „აბელ სურგულაძე, კახაბერ სურგულაძე.-ქართულ-ებრაული ურთიერთობიდან. - „ლიტერატურული აპარა“, №9, 1998:124). ზემოთ დასახელებული ტექსტიდან ჩვენთვის საინტერესოა სიტყვა „კუალად,“ სულხან საბას ლექსიკონში ეს სიტყვა განმარტებული არის როგორც „კიდევ,“ (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული ტ. I, თბ., 1991: 991). პლატონ იოსელიანი სანკ-პეტერბურგში 1843 წელს გამოცემულ თავის წიგნში- „ქართული ეკლესიის მოკლე ისტორია“ აღნიშნავდა: „евреи по свидетельству грузинских и армянских историков были поселены в грузии. როგორც დავით ბუზიკაშვილი ამატებს прежде новуходоносора (იხ.: გაზ.სოფლის ცხოვრება-1983,3 სექტემბერი; საქართველოს რესპუბლიკა-1998,29 აპრილი). მაშინ ისმის კითხვა, თუ როდის შეიძლება მოსულიყვნენ ებრაელები საქართველოში (როგორც ებრაული ენციკლოპედია იტყობინება, XVIII-XIX საუკუნეში კავკასიაში მყოფ მოგზაურებზე დაყრდნობით, კავკასიის ებრაელებში ცნობილი იყო ლეგენდა, იმის შესახებ, რომ ისინი იყვნენ "потомки десяти колен израилевых, поселенных

въ мидий ассирийскими царями" (Еврейская энциклопедия, Санкт-Петербург-IX, 62; Еврейская энциклопедия, Санкт-Петербург-VII, 456.) ხოლო შემდეგ არის დასახელებული ნაბუქოდონოსორის ლაშქრობა къ epoch разрушения самарянского царства (696 г. до хр. эры.) сохранилось другой предание, по которому начало еврейского поселения на кавказъ следует отнести къ epoch разрушения первого храма (586 г. до хр. эры (Еврейская энциклопедия, Санкт-Петербург-III, 456). როგორც ცნობილია, მეფე სოლომონის სიკვდილის შემდეგ, ისრაელის სახელმწიფო ძვ. წ. X საუკუნეში ორად გაიყო: ჩრდილოეთით-ისრაელისა და სამხრეთით იუდეას სამეფოები. ისრაელის სამეფო დედაქალაქმა სამარიამ იარსება 200 წელზე მეტი 19 მეფეთი, იუდეას სამეფოს დედაქალაქი გახდა იერუსალიმი. იარსება 350 წელი მეფეთა იგივე რაოდენობით (Facts About Israel, 1996: 12). ასურეთის მეფე ტიგლათფილესერ III სირიის დაპყრობის შემდეგ ისრაელზე გაილაშქრა და მისი ჩრდილო ნაწილი-გალილეა მიიტაცა. დანარჩენმა ნაწილმა, მართალია, დამოუკიდებლობა შეინარჩუნა, მაგრამ ხარკის გადახდა ივალდებულა. ტიგლათფილესერ III-ის სიკვდილის შემდეგ, სირიაში და პალესტინაში ასურეთის წინააღმდეგ აჯანყება დაიწყო. აჯანყებულებს, ეგვიპტიდან დახმარების იმედი ჰქონდათ, მაგრამ ამაოდ. ასურელები ისრაელში შეიჭრნენ და დედაქალაქი სამარია მხოლოდ სამი წლის შემდეგ, 722 წელს დაიპყრეს. ასურელებმა ისრაელის მოსახლეობის დიდი ნაწილი მიიღესა და მესოპოტამიაში გადაასახლეს (მამისთვლიშვილი, 1995: 16; Facts About Israel, 1996: 11-12). იუდეის სამეფოში დატრიალებული ტრაგედიის მომენტი არის ასახული ლეონტი მროველისა და ვახუშტი ბატონიშვილის თხზულებებში, მაგრამ ვახუშტისათვის, როგორც ჩანს, ცნობილი იყო ძვ. წ. VIII საუკუნეში (722 წ.) ისრაელის სამეფოს კატასტროფა და იმ დროს ტყვეობაში წაყვანილთა თუ გაქცეულთა ერთი ნაწილის საქართველოში გადმოხვეწის ფაქტი (მამისთვლიშვილი, 1995: 16).

კავკასიაში მოსახლე ათი ებრაული ტომის შესახებ წერდნენ გერმანული გაზეთები XVII საუკუნის 90-იან წლებში. დაკარგული ათი ტომის შთამომავალთა მიერ აღთქმული ჰეყნის განთავისუფლებისათვის მზადებაზე საუბარი 1607 წლის ინგლისში გამოქვეყნებულ ტრაქტატში- „სიხალენი რომიდან“, რომელიც იტალიური წერილის თარგმანია. რუსეთის სასსახურში მყოფი გერმანელი იოჰან-გუსტავ გერბი, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში მოღვაწეობდა კავკასიაში, 1728 წელს წერდა ადგილობრივ ებრაელებში მათი წარმოშობის შესახებ არსებული ლეგენდის შესახებ, ამასვე წერდა რუსეთის რეზიდენტი მეფე ერეკლე II-ის კარზე თბილისში, იაკობ რაინგესი. კავკასიელი და, მათ შორის, ქართველი ებრაელების 10 დაკარგული ტომისაგან წარმოშობა უცილობელ ჰემეპარტებად მიაჩნია ცნობილ ებრაელ მოგზაურს იოსებ იეჰუდა პალევი ჩოჩნის: „მხოლოდ ჩემი ხალხისადმი წმინდა სიყვარულმა, რაც ჩემს გულში ანთია მუდამ, გამაბედვინა მომეტხრო ჩემი თანამოძმეებისათვის ისრაელის 10 ტომის შთამომავალთა შესახებ) „დაწერ. იხ.: მამისთვლიშვილი, 1995: 57-58).

საქართველოში ებრაელთა XXVIII საუკუნის წინ დასახლებასთან დაკავშირებით საინტერესოა 1864 წლის „კავკასიის კალენდრის“ ცნობა: „დატყვევებულ ებრაელთა ერთი ჯგუფი დასახლებულ იქნა აწინდელ გურიასა და ლაზისტანში (კოლხეთში) ძვ.წ. 720“. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონ II ამტკიცებს, რომ ებრაელები საქართველოში პირველად მცხეთაში კი არა, არამედ შავიზღვისპირეთში, სამხრეთ ჭოროხის მიდამოებში დასახლდნენ და „из западной иверии сыны израиля, нужно положить, скоро разсеялись по всей грузии: „იხ.

(გაზ. სოფლის ცხოვრება-1983,3 სექტემბერი; საქართველოს რესპუბლიკა-1998,29 აპრილი).

ზემოთ მოყვანილი ფაქტებიდან გამომდინარე გადამეტებული არ იქნება, თუ დავსაყენებთ, რომ ებრაელთა გარკვეული ჯგუფების შემოსვლა საქართველოში, კერძოდ საქართველოს შავიზღვისპირეთში მართლაც შესაძლებელი იყო, ისრაელის სამეფოს განადგურების შემდგომ (722წ.), მაგრამ უდავოა, რომ ძლიერი ებრაული დიასპორის გაჩენის პერიოდად მიჩნეული უნდა იყოს იერუსალიმის I ტაძრის დანგრევის შემდგომი პერიოდი. ესე იგი ნაბუქოდონოსორისაგან ლტოლვილნი ურიანი დასახლდნენ „ბერკს“-როგორც ირკვევა, იგი ისტორიულ-გეოგრაფიული რეგიონი უნდა ყოფილიყო ძველ საქართველოში, ხოლო შუა საუკუნეებში კი-ადმინისტრაციული ერთეული მდ. არაგვის დინების სამხრეთით, მარცხენა მხარეს და მოიცავდა ახლანდელი მცხეთისა და ღუშეთის რაიონების ტერიტორიის ნაწილს (მამისთვალშვილი, 1995:15).

იმ ექვს ენას შორის, რომლებიც ჯერ კიდევ ფარნავაზის მეფობამდე „ქართლსა შინა იზრახებოდა“ „მეფეთა ცხოვრება“ ებრაულ ენასაც ასახელებს (ზურაბაშვილი ლ. ეროვნებათშორისი ურთიერთობის ტრადიციები საქართველოში, თბ., 1989: 28), რაც ამ ენაზე მოლაპარაკე ებრაულ მოსახლეობას გულისხმობს.

ანტიკურსა და ფეოდალურ ეპოქებში საქართველოს ებრაელობა ერთ მთლიან სოციალურ წრეს არ წარმოადგენდა. იგი სრულიად გარკვეული სოციალური კატეგორიებისაგან შედგებოდა. საქართველოს დაქვეითების დროს, გვიანფეოდალურ ხანაშიც, ქართველ ებრაელთა შორის იყვნენ ეკონომიკურად დაწინაურებული ელემენტები, და რაც განსაკუთრებით საინტერესოა, არა მარტო შეძლებულ ვაჭარ-მოიჭარეთა, არამედ ყმა-მამულის მქონეებელთა სახითაც კი (ანთაძე კ. საქართველოს მოსახლეობა XIX საუკუნეში, თბ., 1973 :145). დაცემის ხანაში ებრაელთა შორის დიდ უმრავლესობას ყმა-ებრაელები შეადგენდნენ, რომელნიც კუთვნილების თვალსაზრისით იყოფოდნენ შემდეგ კატეგორიებად :

1. სამეფო-სადიდოფლო

2. საეკლესიო სამონასტრო

3. სათავადაზნაურო (ჯაოშვილი ვ. საქართველოს მოსახლეობა, თბ., 1996:145;

ქუუ, თბ., 1996: 22)

როდესაც ჩვენ ვიხილავთ ყმა ებრაელების უფლებრივ მდგომარეობას, ხაზი უნდა გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ ქართული კანონმდებლობა არ ანსხვავებდა ყმა ებრაელებსა და ბატონს ქართველი ყმისა და ბატონისაგან. ყმა ებრაელი იურიდიულად ყმა ქართველის უფლებებით სარგებლობდა (ქართულ-ებრაული ურთიერთობანი, 1996: 23). ნიკო ბერძენიშვილის თვალსაზრისით „ებრაელობა ფეოდალურ საქართველოში უმთავრესად ხელოსნობა-აღმშენებლობას მისდევდა. ყმა ებრაელი, რა თქმა უნდა, მიწასაც ამუშავებდა, ვენახს, ხილს აშენებდა, პურეულიც მოჰყავდა, მაგრამ „ურიას“ ეს კი არ ახასიათებდა, არამედ ვაჭრობა. ბატონს ებრაელი უმთავრესად თეთრით ემსახურებოდა“ (ისტორიული დოკუმენტები საქართველოს ებრაელთა შესახებ „ნიკო ბერძენიშვილის რედაქციით).- საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, I თბ., 1940: 159-160; ანთაძე, 1973: 145; ზურაბაშვილი, 1989: 29).

მცხეთიდან ებრაელები დროთა განმავლობაში აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში განითესენ. ისინი უმთავრესად სავაჭრო-სახელოსნო პუნქტებში სახლობდნენ: ცხინვალი, სურამი, მძოვრეთი, ატენი, სამაჩაბლო, გრემი,

ხოვლე, ონი, საჩხერე, ჩიხორი, ქუთაისი, ვანი, კულაში, ბანძა, სენაკი, ახალციხე და სხვა.

შუა საუკუნეების საქართველოში ებრაელთა შემოსვლა სხვადასხვა ქვეყნიდან ხდებოდა. ცნობილია რამდენიმე მიგრაცია საბერძნეთიდან. მე-19 საუკუნის თურქეთიდან კავკასიის ქვეყნებში არამეელი ებრაელების (წარმოშობით ისტორიული ქურთისტანის ებრაული თემებიდან) საკმაოდ დიდი ნაკადი შემოვიდა, რითაც დასაბამი მიეცა ამიერკავკასიაში ახალი დამოუკიდებელი ებრაული ეთნიკური ელემენტის გაჩენას. საქართველოში მოდიოდნენ, აგრეთვე, აზიის ქვეყნიდან: ირანიდან, ერაყიდან, თურქეთიდან, ქურთისტანიდან, ურმიიდან და სხვა ქვეყნიდან. ეს მიგრაციები განსაკუთრებით ინტენსიური გახდა „თურქმანჩის“ (ხელშეკრულება ხელმოწერილი იქნა 1828 წლის თებერვალში რუსეთსა და ირანს შორის, რითაც გამტკიცდა რუსეთის გავლენა შუა აღმოსავლეთში) ზავის შედეგად („მამისტვალისშვილი, 1995: 24-25; ქართული დიპლომატიური ლექსიკონი, I, თბ., 1997: 238).

XIX საუკუნის დამდეგიდან საქართველოს ქალაქებში მოვიდნენ აგრეთვე სხვა ქვეყნების, უმთავრესად რუსეთის ებრაელები. ეს მოძრაობა უპირატესად 1804 წლის ბრძანების შემდგომ შეინიშნება, როდესაც რუსეთის ებრაელებს კავკასიაში დასახლებისა და მიწების საკუთრებაში შეძენის ნება მისცეს. ამ ბრძანებით კავკასია, და რა თქმა უნდა, საქართველო გამოცხადდა „ევროპელ ებრაელთა დასახლების ზონად“ (შუკინი მ. საქართველოს ებრაელთა უფლებრივი მდგომარეობა XIX საუკუნეში.- საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, I თბ., 1940: 60-62; მამისტვალისშვილი, 1995: 26). კავკასიაში ჩამოსახლებული ევროპელი ებრაელები ძირითადად პოლტავის, კრემენჩუკის, ბერდიჩევის, მოგილევის, კიევის, კურლანდიის, ვიტებსკის და სხვა გუბერნიიდან, აგრეთვე, პოლონეთიდან, ავსტრიიდან, ბელგიიდან, ჩეხოსლოვაკიიდან, ამერიკიდან იყვნენ. მათი დიდი ნაწილი დასახლდა საქართველოში, განსაკუთრებით თბილისში. მოგვიანებით ქუთაისსა და ბათუმში („მამისტვალისშვილი, 1995: 27; დავიდი, I 1989: 117).

იუდაიზმის მიმდევრებს საქართველოში უძველესი დროიდან „ებრაელს“ უწოდებენ. ეს ეთნონიმი ადრეული ხანიდან გვხვდება წერილობით ძეგლებში-ბიბლიურ, მხატვრულ და ისტორიულ ლიტერატურაში და აღნიშნავდა ისრაელის ტომის წარმომადგენელს. კ. წერეთლის ვარაუდით თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში გვხვდება ეთნიკური ტერმინი „ებრაელი“ და მასთან დაკავშირებული სინონიმები: „ურია“, „იუდეველი“, „ისრაელი“, „ისრაიტელი“ ... („წერეთელი კ. „ებრაელის“ აღმნიშვნელი ეთნიკური ტერმინები ქართულში.- თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, №206, თბ., 1979: 37). „ებრაელი“-ს შესატყვისია ებრაულში „ყობრი“, ბერძნულში-„ჰებრიოს“, სირიულში „ყვრაი“, სომხურში „ებრაეცი/ჰებრაეცი“, რუსულში „еврей“ (წერეთელი, 1979: 11 ; მამისტვალისშვილი მ. ტერმინები: „ებრაელი“, „ისრაელი“, „ურია“-საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, I, თბ., 1940: 147). როგორც მ. მამისტვალისშვილი აღნიშნავს ზანურშიც გვხვდება „ებრაელი“, სვანურში: ლენტეხურ კილოში (ქვემო-სვანეთი) დასტურდება ცნება-„ურიაა“, ჩოლოურ-ლაშხურში „ქვემო სვანეთი“ და ბალსქვემოურში („ზემო სვანეთი) ბეიოურის გამოკლებით „ურიაა“, ბეიოურ კილოკავში და ბალსზემოურში („ზემო სვანეთი) უშგულურის კილოკავის გამოკლებით „ურიაა“, უშგულურში „ურიაა“, აფხაზურში „აურია“, (მამისტვალისშვილი, 1940: 146). მეგრულში „ურიაა“- „თურქ დო ურიას გურს მეჭუნდუ“- იგულისხმება თურქს და ებრაელს გულს დაწვავდა (ელიავა გ.

მეგრულ-ქართული ლექსიკონი „მარტვილი-თბილისი 1997:303).

საქართველოს ებრაელები თავის თავს ურთიერთშორის, ე.ი. ებრაულ წრეში „ისრეელს“ ან „ისრაელიშელს“ უწოდებენ, არაებრაულ წრეში კი-„ებრაელს“. აგრეთვე გვხვდება „ყვეერი“, „თბრი/ყვრი“, კოტე წერეთელის ვარაუდით „ყ-(ე)-რი“, უნდა იყოს მიღებული აშქენაზური წარმოთქმის გავლენით (წერეთელი, 1979: 22), „ყური“, რომელიც წინათ უმთავრესად მოვაჭრეთა წრეში იყო გავრცელებული, როგორც არაებრაელთათვის უცნობი სიტყვა, რაც მოვაჭრე ებრაელთათვის საჭიროებას წარმოადგენდა სავაჭრო საიდუმლოებების დროს (მამისთვალიშვილი, 1940:145; წერეთელი, 1979: 22).

საინტერესოა აგრეთვე საქართველოში მცხოვრებ ებრაელთა ანთროპოლოგიაც. ზოგიერთი ანთროპოლოგი ვარაუდობს, რომ არ არსებობს ებრაელის წმინდა რასობრივი და ეთნიკური ტიპი, რადგან ათასეული წლების მანძილზე იგი სხვადასხვა ეთნიკურ გავრთიანებებს შეერია (მამისთვალიშვილი, 1995: 43).

1. ქართველი ებრაელები, ანთროპოლოგიური ტიპის მიხედვით, არსებითად არ განსხვავდებიან აღმოსავლეთ საქართველოს ქართველებისაგან. ისინი მათგან ზოგიერთი სპეციფიკური ეთნოგრაფიული თავისებურებებით გამოირჩევიან, კერძოდ, თმისა და წვერის შეკრეკის მანერით, რაც განსაკუთრებით მკაფიოდ უფროს თაობაში. შემჩნეულია, რომ ქართველ ებრაელებში უფრო ხშირად გვხვდება ელალთმიანები, ვიდრე ქართველებში. მაგრამ ეს არის ნიშანი ქართველი ებრაელების არა განსაკუთრებული წარმოშობისა, არამედ მათი იზოლაციისა რელიგიური განსხვავებულობის გამო, რაც დიდი ხნის განმავლობაში ხელს უშლიდა მათ ქართველებთან საჭირწინო ურთიერთობები დაემყარებინათ (Народы Кавказа, 1960: 28-29).

2. ევრეთწოდებული აზერბაიჯანის, დაღესტნისა და ყაზარდოს მთის ებრაელები ანთროპოლოგიური თვალსაზრისით არ განსხვავდებიან ირანის ებრაელებისაგან. ისინი ერთად კასპიური ტიპის ლოკალურ მრგვალოთა და შედარებით დაბალი სიმაღლის ვარიანტს ქვნიან (Народы Кавказа, 1960: 29).

3. აღმოსავლეთ ევროპის ებრაელები, რომლებიც შეადგენენ დედამიწის ებრაული მოსახლეობის 80 %-ს, თავისი ფიზიკური ნიშნებით უფრო ახლოსაა იმ ხალხებთან, რომელთა შორისაც ცხოვრობენ აღმოსავლეთ ევროპაში, ვიდრე ე. წ. სემიტებთან (მამისთვალიშვილი, 1995: 46-47).

ს. ვანსებერგის თქმით „საკმარისია თვალის ერთი გადავლება ქართველი, მთიელი, რუსი და იემენიტელი ებრაელების მონაცემების საილუსტრაციო ცხრილზე, რათა მივიღეთ იმ დასკვნამდე, რომ გამოთქმა „თანატომელი“ ალბათ აქ, შეუფერებელი იქნება, თუ, „ტომის“ ქვეშ გავიგებთ ფიზიკურად ერთგვაროვან ჯგუფს (მამისთვალიშვილი, 1995: 47).

70-იანი წლებიდან დაიწყო ებრაელების მასიური წასვლა ისრაელში, რის შედეგადაც ბევრად შემცირდა მათი რიცხოვნობა საქართველოში. მიახლოებითი გამოთვლით, ორი ათეული წლის მანძილზე 40 ათასამდე ებრაელი გადასახლდა ისრაელში (ნაწილი შემდგომში სხვა ქვეყნებში გადავიდა (ჯაოშვილი, 1996: 319-320). ამჟამად ებრაელები ცხოვრობენ თბილისში, ქუთაისში, ბათუმში და რამდენიმე სხვა ქალაქში. საქართველოს სოფლებში და დაბებში ებრაელები არ ცხოვრობენ, გარკვეული გამოწვევის გარდა, ეს ფაქტიც ებრაელთა ხასიათისა და საქმიანობის მიმანიშნებელი უნდა იყოს, განსაკუთრებით ებრაელთა შესახებ მოსახლეობაში არსებული აზრის

სისწორეს უნდა ასაბუთებდეს, წარმოდგენა, რომლის თანახმად, ებრაელი ვაჭრები თითქმის განსაკუთრებულად ნიჭიერია, ამასთან, თითქმის განსაკუთრებულად ეშმაკია (როცა ადამიანი უადგილო დროს ხელმომჭირნეობას გამოიჩენდა, ეტყოდნენ : „ებრაელი ხომ არა ხარ“). არაა გამორიცხული მათი ვაჭრობისაქენ მიდრეკილება განაპირობებდა ებრაელთა ქალაქებში განსახლებას, რადგან სწორედ ქალაქი ვაჭრობისათვის ხელსაყრელ გარემოს ქმნიდა (ებრაელები: ეროვნული ხასიათი,- იხ.: ნ. მგელაძე. ეთნიკური პროცესები და დიასპორები.-ჩანაწერები და მასალები.-პირადი არქივი).

დასასრულს მინდა აღნიშნო, რომ 2600 თუ 2800 წლის საუცუნეების სიღრმიდან გვერდიგვერდ მოდის ეს ორი ერი - ბიბლიისა და ვეფხისტყაოსნის "შემქმნელი ერები, ერთად ეწევიან ცხოვრების ჭაპანს, და ამ ხნის განმავლობაში ქართველთა და ებრაელთა შორის არასოდეს არ ყოფილა შუღლი და მტრობა.

ოთარ გოგოლოშვილი

ახალი დოკუმენტები იოსებ სტალინის ბათუმში მოღვაწეობის შესახებ

ჯელამ იცის, რომ იოსებ სტალინმა თავისი მოღვაწეობა XX საუკუნის დასაწყისში დაიწყო ბათუმში. სწორედ ჩვენი ქალაქი არის ის პირველი ობიექტი, სადაც გაიშალა სტალინის სამოღვაწეო ასპარეზი. ცოტა ძნელია ძირფესვიანად წარმოადგინო სტალინის ბათუმში მოღვაწეობის პერიოდი, რადგან ეს დრო აღსავსეა როგორც სირთულეებით, ასევე მრავალფეროვნებით, ამიტომ, ვეცდები, მხოლოდ საარქივო მასალებზე დაყრდნობით შეძლებისდაგვარად ვისაუბრო სტალინის ბათუმში მოღვაწეობის შესახებ.

1901 წლის ნოემბერში ბათუმში ჩამოვიდა იოსებ ჯულაშვილი. მან აქტიური მუშაობა დაიწყო ბათუმელ მუშებს შორის. აი, რას ვკითხულობთ ერთ-ერთ საარქივო დოკუმენტში: "Развитие социал-демократического движения сделало большие успехи, когда осенью 1901 года Тифлиский комитет РСДРП командировал город батум для пропаганды между заводскими рабочими одного из своих членов - Иосифа Биссарноновича Джугашвили". დავით კლიაშვილი კი ამბობდა, რომ „ამჯერად (ე.ი. 1901 წლის ბოლოდან - ო.გ.) მუშები ისე ორგანიზებულად ამოქმედდნენ, რომ ცხადი იყო, მათ შესანიშნავი ხელმძღვანელი ჰყავდათ“. მართალია მწერალი არ ასახელებს ი. ჯულაშვილის გვარს, მაგრამ მოქმედება როტმილდის ქარხანაში 1902 წლის 9 მარტის სისხლისღვრის წინაპერიოდში ხდება. ამ დროს კი მუშებთან მუშაობდა და პროპაგანდას სწორედ ი. ჯულაშვილი ეწეოდა.

ი. ჯულაშვილის მუშაობას ბათუმში დაუპირისპირდნენ მანამდე აქ მოქმედი „მესამე დასელები“ კარლო ჩხეიძის მეთაურობით. ის მოითხოვდა, რომ ი. ჯულაშვილის ბათუმი დეტოვებინა. კ. ჩხეიძე და გ. სოლორაშვილი პირადად შეხედნენ მას და უთხრეს: „Все равно не удастся тебя создать нелегальную социал-демократическую организацию среди “Темных” батумских рабочих“. ამის გამო მათ შორის ნამდვილი ბრძოლა გაიმართა. „მესამე დასელებმა“ აშკარა ომი გამოუცხადეს იოსებ ჯულაშვილსა და მის მომხრეებს. გამოაცხადეს ისინი თვითმარტყეებად“, „პროვოკატორებად“. მათ დაიწყეს მუშებს შორის კრებების ჩატარება. სადაც მოუწოდებდნენ მშრომელებს არ მოესმინათ ჯულაშვილისათვის, რადგან ეს კაცი (ე.ი. ჯულაშვილი) მოუწოდებს შეუიარაღებელ მუშებს იბრძოლონ კბილებამდე შეიარაღებულ ჯარებთან. ამ ბრძოლას მსხვერპლი მოჰყვებოდა და ა.შ. მუშების ერთმა ნაწილმა დაუჭერა კ. ჩხეიძეს და მათ მომხრეებს და მტრულად განეწყო თბილისიდან მოსული ი. ჯულაშვილისა და მისი თანამებრძოლებისადმი.

ასევე ძლიერად ამოქმედდა ი. ჯულაშვილი და მისი მომხრეები. ის დაუპირისპირდა კ. ჩხეიძის ჯგუფს და თავის მხრივ დაიწყო მუშათა კოლექტივებში მათი კრიტიკა, მათ არასწორ გეზზე საუბარი. მუშების საკმაოდ დიდი ნაწილი მიემხრო მათ. მაგ. 1901 წლის 18 დეკემბერს ერთ-ერთ კონსპირაციულ ბინაში, მუშებთან საუბარს ატარებდა იოსებ ჯულაშვილი. მსმენელებს შორის იყო ადგილობრივი მაჰმადიანი ოსმან გურგენიძე. მასზე ისეთი დიდი შთაბეჭდილება მოუხდენია ი. ჯულაშვილის

1901 წლის 31 დეკემბერს, მისი ინიციატივით, მუშა ს. ლომჯარიას სახლში, ახალი წლის შეხვედრის საბაბით. შეიკრიბა ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის სხდომა. აქ მოხდა დაქაასული წრეების გაერთიანება ერთ ორგანიზაციად. სწორედ ი. ჯულაშვილის მიერ ჩამოყალიბებული ამ ორგანიზაციის მეთაურობით მოეწყო თავისი მასშტაბითა და მნიშვნელობით 1902 წელს, ყველაზე უფრო აღსანიშნავი, როტშილდის ქარხნის მუშათა გაფიცვა. მოვლენები შემდეგნაირად განვითარდა: ჟანდარმერიამ დააპატიმრა მუშები. ამას შედეგად მოჰყვა მთელი ბათუმის ქარხნების მუშების გაფიცვა. 1902 წლის 8 მარტს, საღამოს, გაიმართა ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი გვუფის გაფართოებული სხდომა, სადაც გადაწყდა, მეორე დღეს მოეწყო დემონსტრაცია და გაენთავისუფლებინათ დაპატიმრებული მუშები. სხდომაზე თავი იჩინა აზრთა სხვადასხვაობამ. ერთნი მოითხოვდნენ, რომ მუშების დეპუტაცია მისულიყო ქალაქის თავთან, რათა მას ემუშავდომლა გუბერნატორის წინაშე დაპატიმრებულების განთავისუფლება. სხდომის

მონაწილეთა ერთ ნაწილს მართლაც ჭკუაში დაუჭდა ეს და მოითხოვა სასწრაფოდ შეედგინათ დეპუტაცია. მაგრამ მეორე ნაწილს, თანაც დიდი უმრავლესობის (ჩვენი აზრით ამ უმრავლესობას სწორედ ჯულაშვილი ხელმძღვანელობდა) დაჟინებული მოთხოვნა იყო, რომ მხოლოდ და მხოლოდ დემონსტრაციის საშუალებით აეძულებინათ მთავრობა დაპატიმრებულები გაეთავისუფლებინა. და რაც მთავარია, სხდომაზე იყო გაფრთხილება, რომ არსებობდა სანდო პიროვნებისაგან ცნობა იმის თაობაზე, რომ შემოკანიალია კაზაკების დამატებითი ძალები და შესაძლებელია მათ იარაღი გამოიყენონ მუშების წინააღმდეგ. ვფიქრობ, რომ ეს ცნობა სხდომის მონაწილეებისათვის უნდა მიეწოდებინა დავით კლდიაშვილს. მართალია ის თავის მეგუარეებში ამის შესახებ არაფერს ამბობს, მაგრამ არსებობს რამდენიმე პიროვნების მოგონება, რომლებიც სინანულით საუბრობენ 9 მარტის სისხლისღვრაზე და აღნიშნავენ, რომ არ გაითვალისწინეს ქართველი კაპიტნის გაფრთხილება იმის თაობაზე, რომ შეიძლებოდა მთავრობას იარაღი ეხმარა. შესაძლებელია ეს გაეცეთებინა სხვა ვინმე ქართველ კაპიტანს, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ ეს მაინც დავით კლდიაშვილი იყო. სხდომის მონაწილეთა უმრავლესობამ პასუხისმგებლობა თავის თავზე აიღო.

9 მარტს კი მუშებმა ბათუმის ე.წ. გამანაწილებელ ყაზარმებთან დიდი დემონსტრაცია გამართეს, რომელიც დამთავრდა ჭართან შეტაკებით, რომელსაც შედეგად ის მოჰყვა, რომ მოკლეს 15 და დაჭრეს 54 მუშა. აქ ერთი საინტერესო მომენტი გასათვალისწინებელი. კერძოდ, თავის დროზე გამოქვეყნდა იოსებ სტალინის დაუძინებელი მტრის ლევ ტროცკის საკმაოდ განმარტებული წიგნი „იოსებ სტალინი“. ტროცკის ნაშრომი ტენდენციური და ცალმხრივი რომ იქნებოდა, ეს გასაკვირი არ უნდა იყოს. სხვათა შორის ამ წიგნში ლევ-ტროცკი საუბრობს 1902 წლის 9 მარტის დემონსტრაციაზე და ხელმძღვანელთა შორის არ მოიხსენიებს იოსებ სტალინს და ამბობს, რომ ეს დემონსტრაცია ხელმძღვანელთა გარეშე ჩატარდაო. მიუხედავად ტროცკის ტენდენციურობისა, ჩვენი დაქვება გამოიწვია ერთმა საარტილო დოკუმენტმა, რომელიც 1902 წლის მაისში ვაიკზაგნა ბათუმიდან ქუთაისის გუბერნიის სამხედრო გუბერნატორის სახელზე. აი რა ეწერა ამ დოკუმენტში: „Противоправительственное движение, которое имело места 9 марта 1902 года в батуме... схватили толбко рядовых демонстрантов, а главари до этого (ე. ი. შეტაკების დაწყებამდე ო.გ.) Скрылись. ამ „გლავარებში“ უნდა ვიგულისხმოთ ხელმძღვანელები, რომლებიც მანამდე საღლაც მიიშლნენ. თუმცა გამორიცხული არც ის არის, რომ ზალხს მათი ხელმძღვანელები თავადვე განერიდებინათ ამ სისხლისღვრისათვის.

1902 წლის აპრილში დაპატიმრეს იოსებ ჯულაშვილი. ივონებს 9 მარტის სისხლისთვის მონაწილე ი. სპილიოტი: 1902 წლის 18 აპრილს, ბათუმის მე-4 საპოლიციო უბნის პრისტავმა ჩხიკვაძემ ალყა შემოარტყა მანთაშვიის ქარხნის მუშის დარისპან დარახველიძის ბინას, სადაც აღმოაჩინა სასულიერო სემინარიიდან გამორიცხული, უმუშევარი და უბინაო, გორის მცხოვრები იოსებ ჯულაშვილი, ბათუმის გიმნაზიის მეექვსე კლასის მოსწავლე ვანო რამიშვილი და მუშათა მოძრაობაში შემჩნეული, ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრები კონსტანტინე კანდელაკი. აღნიშნული პირები გადაეცა როტმისტრ ჭაყალს“. ამ დაპატიმრებებმა მუშათა მოძრაობა შეასუსტა. იოსებ ჯულაშვილი მოათავსეს ბათუმის ციხეში, ამის შემდეგ, მოგვიანებით, ის კიდევ რამდენიმეჯერ ჩამოვიდა ბათუმში და მისი ჩამოსვლა ყოველთვის დასამახსოვრებელი იყო.

აი, მოკლედ, იოსებ სტალინის ბათუმში მოღვაწეობის რამდენიმე ეპიზოდის შესახებ.

წერილები

დომენტი კილაძე

დედაენის ზარები ქანდაკებაში...

(ფიქრები მეშველ აბაშიძის ძეგლის გამო)

ქამთაცვლის უღმერთო ჯალათის ფინდიხმა ვერ დასცა მეშველი, რადგან მთლიანი საქართველოს გარეშე მან არ იცოდა რა იყო ღმერთი ან ზეცა.

იმაში რა უნდა ყოფილიყო სათუო, რომ ამ ჰეროიკული მამულისშვილის მხატვრული ამეტყველების ესთეტიკური პატივი ელგუჟა ამაშუყელის შემოქმედებით გამოძახილს მიანდევს. ხელოვნების უმშვენიერესი გონისეული და გონითი ხასიათის ნაწარმოები ხომ ბუნების მშვენიერებაზე მაღლა დგას! მაგრამ ისიც ხომ მართალია, რომ მეშველის გონის აზროვნებითი ცნობიერების ენერგია აღემატებოდა იმას, რასაც იგი ვარაუდობდა, და რასაც მისი მშობლები ელოდნენ... ბუნებას ხომ მეშველის უნივერსალური სახიერებისათვის ნანატრი სილამაზის არც ერთი სიმი არ დაუკლია.

ყოველივე ზემორე არც თუ უადგილოდ იწვევდა კითხვას - ახალი რა უნდა შეიტანოს მოქანდაკემ ძეგლში, როცა თვითონ მეშველის სუბსტანციური სილამაზე უფსკრულის პირას შეაკავებდა ადამიანს? ამ მწარ-ტკბილი გუჟანის არილი ერთსა და იმავე დროს ფარული შემწეობით რომ გვაიმედებდა და თანაც შემპარავი ეჭვითაც გვესუსხავდა, უფრო ინტენსიური გახდა ძეგლის გახსნამდე დარჩენილ წუთებში... საბურველი მოხსნეს... თვალწინ დიდსულოვანი არისტოკრატის ის ღვთაებრივი სისადავე აღიმართა, რომელსაც უკიდურეს უბედურებაში სხვისთვის გაუსაძლისი ტკივილების ვაჟაკურად გადატანის უკვდავება ამშვენებს. ეხედავთ, რომ მეშველის ტრაგედიაში გმირული წარსული არა თუ წარხოცილა, არამედ იმ მშვენიერებად აღორძინებულა, რომლის მარადიულობას ლოგიკის გონიერულობა და ისტორიის სამართლიანობა ადასტურებს.

ზეიმის მონაწილეთა ღელვა, ზღვის ტალღეებით რომ გუგუნებდა, დაცხრა და აღტაცების იმ ცეცხლით გაინასკვა, თვალში რომ გადადიოდა, ადამიანის კონცენტრირებული სული ხომ ციურ სხეულთა შესაშური საოცრებიდან - თვალებიდან იხედება გარეთ და გარედან დაინახება შიგნით?... სუსხიანი ეჭვი ჩაქრა.

საანალიზო ძეგლის ეთიკურ-ესთეტიკური ღირებულება ამოიწურება არა თავისი გრანდიოზულობით, ფერითა და ნატიფი ტონებით, არამედ ეროვნული იდეალის იმ ცხოველყოფილობით, რომ ეს იდეალი ადამიანს არ ჩაგრავს მისი გულისთქმის ბუნებრივ მისწრაფებათა ხარჯზე, ხოლო გულისთქმა არ თიშავს მას ცოცხალი ეროვნული მოღვაწეობისაგან. მოქანდაკე ღრმად შეკრილა მშვენიერების ბუნებასა და ცნებაში. ეს უმშვენიერესი ძეგლი მან წარმოაჩინა, როგორც მიზანშეწონილი თვით თავის თავში, მიზნისა და საშუალების ერთმანეთთან შერწყმულობის დაცვით და მიაღწია იმას, რომ ძეგლის ყოველ ნაწილში აღიქმება მისი მიზანი - სულისა და გულის თანხმობითი სიცოცხლე. ძეგლში ჩქამიც არ არის ქანდაკებისათვის დამახასიათებელი კარჩაქტილობისა, ან რომელიმე პოზაზე გადაქარბებული აქცენტირების შთაბეჭდილებისა. მასში მყუდროებაც კი კაცთა მოღმის ლამაზად სიცოცხლისკენ ისწრაფვის. ძეგლში არის ქედუხრელი ვაჟაკობის ის ნანატრი

ჰეროიკა, რომელსაც ხელოვნების აზრი და მნიშვნელობა ჰქვია...

ჯერ კიდევ ფსევდო ლოგინე ამტკიცებდა, რომ „ხელოვნება მხოლოდ მაშინაა სრულყოფილი, როცა ის თვით ბუნებას ჰგავს, ხოლო ბუნება უნაკლოა მაშინ, როცა ფარული სახით იმარბავს ხელოვნებას“-ო. განა ქართული ბუნება ყოვლად ძლიერი მშვენიერებისაგან მიდრეკილების ცოტა ფარულ მარაგს იმარბავს? ქართულმა ბუნებამ, მთელი თავისი ძალღონის, მისი გულწარმართი სილამაზის დამატებითი სტიმულების ცოტა სიკეთე დაანათლა ტვინს? ქართული გენის მადლს ღიდი ამაგი უდევს იმაში, რომ მზაკვრული დიპლომატიის მაცდურმა განძმა მემედი ვერც განაცვიფრა, მას ვერც თვალი მოსწყვიტა და მის სინდისსაც ვერანაირი ბზარი ვერ უპოვა.

საანალიზო ძეგლში, იმ ფარულიდან, რასაც ქართული ბუნება ხელოვნებისათვის იმარბავს, ვხედავთ ბუნების განვითარების იმ სპეციფიკურ ძალას, რასაც ელენელებიც კი შეჰპატრონდნენ (იხ.ათონის კრებული, გვ. 102).

ძეგლის მხატვრული ღირსების სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მასში წარმოისახა გონის ის უნარი, რომ მან თვითონ განიხილოს თავის თავი და ის აზროვნებითი ცნობიერება ჰქონდეს თავის თავზე, რომელიც თავად გონის უშინაგანეს ბუნებას შეადგენს. (ამ მოსაზრების გაზიარება საჭიროებს ძეგლის დაკვირვებით შესწავლას).

დაკვირვებული მნახველი, პირისახის მოუღლე ნაკვეთების, მუხის შუქით ამეტყველებულ კომპოზიციაში ხედავს; თავისი მიზნის უქველობას მემედის გონი იმ ჭეშმარიტებამდე აუმაღლებია, რომ გვარწმუნებს- ქრისტიანული და მაჰმადიანი საქართველო ერთმანეთისაგან სარწმუნოებრივად განსხვავდებოდნენ, თორემ ეროვნულად სხვადასხვა არ არიან. მოვლენათა ლოგიკური კავშირის დიალექტიკური ბუნებიდან ზომ ცნობილია, რომ „პო“ და „არა“ ერთმანეთისაგან განსხვავების მიუხედავად, სხვადასხვა როდი არიან. მაგალითად, ქალი და კაცი სქესობრივად ერთმანეთისაგან დამეტრიალურად განსხვავდებიან, მაგრამ ადამიანობით ორთავეს იგივე მისია აკისრია.

ნიშანდობლივია, რომ მემედის თავისუფალი გონი შეუზღუდველი ცოდნით რომ იშლება, მჭკრეტელობას აზროვნებამდე ამაღლებს. აზროვნება ზომ გონის არსებაა და იგი მაშინ მშვიდდება, როცა მოქმედების ყველა პროდუქტს აზრით გამსჭვალავს და საკუთარ თავთან მტკიცე თანხმობას შეინარჩუნებს...

ერის სიყვარულით გამსჭვალული, სევდისაგან თავისუფალი მემედის აზროვნება მაშინ მშვიდდება, როცა იგი საკუთარ სტოიკურ თანხმობას, ქართულ სისხლსა და ხორცს უერთებს, როცა ეროვნულ ცნობიერებას მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში წარმატებით იყენებს და იმ ციხეს იპყრობს, რომლის პატიმარიც თვითონ არის (ტრაპიზონის ციხე). მემედს ქრისტიანი და მუსლიმანი ქართველების ერთმანეთთან წასისინება სინდისზე იძულებითი ძალადობის ჯალათურ სისატიკედ მიაჩნდა. მემედი, მსოფლიო მოქალაქის ცოცხალი სილამაზის სულში იდეალით ანთებული პათოსით და ზნეობრივი ყოფიერების დიდებით მიმართავდა მთელ მაჰმადიანურ სამყაროს - პატივი ეცათ ქრისტიანი და მუსლიმანი ქართველების ძმობისათვის. ეს ნათლად ჩანს 1905 წელს, ქართველთა და აზერბაიჯანელთა შეკრებაზე წარმოთქმული სიტყვიდან.

მემედი ბრწყინვალე ორატორი იყო და იგი ვერ იტანდა რიტორული ფიგურების მემამოზურ პათოსს, რომლისთვისაც დიალექტიკა ჭეშმარიტების მიზანია, მაშინ, როცა ორატორისათვის დიალექტიკა მხოლოდ საშუალებაა, მთავარი მიზანი კი - ჭეშმარიტების მიღწევა.

მემედის სიტყვები: „გახსოვდეთ, რომ ჩვენი ხსნა, ჩვენი ბედნიერება საქართველოს

ერთიანობაში!" მკვერმეტყველების ის სანიმუშო მაგალითია, რომ სიტყვის ქეშმარიტი სილამაზის დადასტურებას გაცვეთილი ახსნა-განმარტება არ სჭირდება. ზემორე სიტყვა თავისი მამობილიზებული ძალის გამოკვეთილი კონკრეტულობის სიცხადით მგონი ჩრდილში აყენებს დიონისიოს ფოკიელის იმ სიტყვას, რომლითაც მან მონობიდან თავდასხნის თაობაზე იონელებს მიმართა...

ძეგლს ამშვენებს ის გამოუთქმელი ხილვები, გულში სასიამოვნოდ შემონახულ გაცნობებს რომ აღძრავენ. მასში არის უიმედობის დამთრგუნველი, უსიტყვოდ გაგების ის შტრიხები კულტურითა და ინტელექტით გაფაჩიზებულ გრძნობებზე - გემოვნებაზე რომ მიგვანიშნებენ. ამ განასერიტ ჩაუხედავს ე. ამაშუკელს მემედისადმი საპატივემოლო იდილიის ფარულ სიღრმეში და კარგადაც დაუნახავს სილამაზისადმი ის ერთგულება, სიმამაცესთან ერთად, სიჭრდილად რომ მოსდგამდა მემედს. აქ მხედველობაში გვაქვს წინმოსწაფების იწვიათი გამართლებების სიყვით - მემედი ხომ სკოლაში ანბანს საჩვენებელი თითით არ მისდევდა, რადგან მშობლებმა მას ზეგრძნობადი გონებასთან ადრეულ ასაკში მიუტანეს ახლო. ამიტაც უნდა აიხსნას, რომ იგი თითქოს მითითური ფრინველივით წინ უსწრებდა ფრენაში საკუთარ ფრთებს... მშობლიური აღზრდის კურთხეული ღინების ზეგავლენით, მემედი სამი საუკუნის თვალსაწიერიდან იმ გამაჰმადიანებული ქართველის გალობას ისმენდა, რომელიც იავნანას ნატრობდა...

მოქანდაკეში, რა გამოლევს მაგიური საშუალებების გამოყენების ტკივილიან სურვილებს, თორემ რით უნდა აიხსნას, რომ საანალიზო ძეგლი აღძრავს ასეთ შთაბეჭდილებას - იძულებით გამაჰმადიანებული ქრისტიანი, შერჩევის გარეშე, ასე, თუ ისე, იმ გამოჩაყლის შემთხვევაში მოითმენს თავისი მშობლიური გრძნობის გაუტეხობას თუ, მას აკრძალული არ აქვს ქრისტიანთან ძმობის ბუნებრივი თავისუფლება.

მემედი კარგად იცნობდა იმ კულტურული ბრძოლების ისტორიას, რასაც ქართველები აწარმოებდნენ, როგორც ბიზანტიის რელიგიურ-ფილოსოფიური დოგმების, ასევე მუსლიმანური აგრესიის წინააღმდეგ და გასაგებია, მას დიდ უბედურებადაც მიაჩნდა ის, რომ ძალით გამაჰმადიანებულ ქართველს აუკრძალო ქრისტიან ქართველთან ძმობის თავისუფლება.

ვისაც, დიდი ილიასადმი მემედის გამოსათხოვარი სიტყვა წაუყვითხავს, დიდად სიამოვნებს, რომ ამ თანავარსკვლავედში გაღვრილია ილიას ფზიზელი გონებით ახელილი ის ინტელექტი, გულითაც რომ საზრდოობს. ზემორე სიტყვაში გასაგები ხდება თუ, რას ნიშნავს, რომ ვითარებათა შესაბამისად ერთმანეთში გადადიან სათნოებისა და რისხვის მფრქვეველი სულის ისეთი ძალები, როგორიცაა: სიმკაცრის შემწყწარებლობით გამკაცრება.

აი, ფართე შუბლის შუქით განათებული სახის იდუმალი ნაკვთები, თავისუფალი სიცოცხლის სიყვარულზე რომ მიგვანიშნებენ. ძეგლში ისიც გარკვევით იკითხება, რომ გონი გაბატონებულია სხეულზე და იგი შეგნებულად გაუხდია თავისი შეგრძნებების იმ გამოხატულებად, რომელსაც გონისათვის წინააღმდეგობის გაწევა ან საძრახისი ექსტრის სახით გამოვლენა აღარ შეუძლია. ძეგლში ღრმა ფიჭრის ასოციაციას აღძრავს თავდაჭერილი სიღინჯის მეტყველი ბაგეები. ბაგეების ერთმანეთთან შეხების შიგა წიაღში იგრძნობა, რომ ეს ბაგეები მუდამ მზად არიან ძალზე საინტერესო და მხურვალე სიტყვების წარმოსათქმელად... ახლა მზერა მივაპყროთ მკერდის დამამშვენებელი ჟილეტის ტალღებიან ფორმას?! ეს სამოსი ხომ შინაგანი ბუნების - სიმამაცის ის აბსტრაქციაა, ყოველგვარ მოწინააღმდეგეს რომ გაიტანს. ამაზეა ნათქვამი,

როცა ფერმწერი ვერ ერკვევა შუჭრდილების მაგიაში, მაშინ მან უნდა მიმართოს იმ მოქანდაკის საჭრეთელს, რომელიც ასლის გადაღების გარეშე განასახოვნებს სიკიცხლის მოძრაობასა და შთაბეჭდილებების მთლიანობას.

ის გარემოება, რომ ამ ღვთის მოსაწონი კაცის პირისახის მეტყველებაში პიროვნების ძირითადი ნიშნები სხვაში განუშეორებული პარმონიულობით ერწყმის ერთმანეთს, უნდა აიხსნას არა მარტო შეძენილით, არამედ ნების თანდაყოლილი ძალის სიწმინდით. მემედი იმ ნიუანსებშია ცდომილი, რომელიც კეთილ ზნეობასა და ზნეობრივ სიკეთეს შორის არსებობს (ამ ნიშნების მსგავსება-განსხვავება იხილეთ კანტის - „რელიგია მხოლოდ გონების საზღვრებში“ გვ. 48-49).

მსგავსად დიდი ილიასი, მემედის უპრეცედენტო მსაჯულია ტვინი და ის პატარა ღმერთი, რომელსაც სინდისს ეძახიან. რასაც აკეთებდა, იმის ქეშმარიტებაში დაწმენდულ მემედს, არც სჭირდება საკუთარი თავის გასამართლება და არც ის, რომ სინდისი თავისი თავის მომხრე მოწმედ მოიხმოს. მემედთან საკითხი ისმის იმის შესახებ კი არა, როგორ წარმართოს სინდისი, არამედ იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა წარმართოს თვითონ სინდისმა ადამიანი, საექვო მორალური გადაწყვეტილების ვითარებაში.

ამ დიდ პიროვნებაში, აზროვნება და გასაზრებელი ე.ი. საქართველოს სიყვარული ისეთი მაღალი თანაშეზომილებით ერწყმის ერთმანეთს, რომ ვერ ეთანხმება მარკუს ავრელიუსის ფილოსოფიურ აფორიზმს, თითქოს ადამიანი იმდენს ცოცხლობს, რამდენადაც ცოცხლობს... მემედი დროის ადამიანობიდან, იდეის ადამიანად გაკეთილშობილების უზადო მოაზროვნება. მას მიაჩნია, რომ პიროვნება, რომელიც თავის თავში იდეური ადამიანის ნიჭსა და უნარს ატარებს, გონიერულსა და გრძნობადს ერთმანეთში ჩააქსოვს და ცალკეული სუბიექტების მრავალგვარობას ერთიან მთელში ისე ჰკრავს, რომ უკვდავებას აზიარებს... მემედი შენატროდა პიროვნებას, რომელიც ერის დიადი სიკიცხლის უმაღლეს პროცესს გამოხატავს.

მკითხველს, ალბათ, აინტერესებს, - რა მისია აკისრია იმ ბრინჯაოს ფურცლებიან წიგნს, რომელიც მემედს გონების მისამართით სიფხიზლის გამახვილების გამომხატველი ქვესტიტ უჭირავს ხელში?

მემედის უტყუარი მეთოდი და არა ემპირიული, არამედ მომწიფებული მსოფლმხედველობის თვითმყოფობა გადავიდა მისი მემკვიდრეების ხელში. ამ უკანასკნელის ლოგიკური თანმიმდევრობით წინსვლას ხელი არ უნდა შეუშალოს ქვეყანაში უმაღლესი პირველობისათვის იმ ბრძოლამ, რომელიც ეყრდნობა არა ზნეობასა და სამართლიანობას, არამედ გარეგანი იძულების საბედისწერო ხრიკების კარნახს. გადავჩივით იმ გონიერი დასკვნების წინაშე ძრწოლას, თვითშემეცნებას რომ თუთქავს. ჰერკულესის ორი სვეტი აღმართულია არა იმისათვის, რომ შემდგომი წინსვლა არ შეიძლებოდეს, არამედ იმისათვის, რომ უკან დაბრუნების დაუშვებელი შესაძლებლობა აბსოლუტურად გამოირიცხოს.

თბილისისა და ბათუმის ბუნებრივი ერთიანობის თანმიმდევრული აღმავლობა უნდა წარმართოს უტყუარი აპოდიქტურობის გზით.

ნარკობების ჯანსაღი ფორმულა

დღეს ვინ არ ოცნებობს გამდიდრებაზე, საკუთარი ბიზნესის გამართვაზე, საქმიან სამყაროში თავის წარმოჩენაზე, მაგრამ ამას მართო სურვილები კი არა, მონდობა, სწავლა, გარჯა, ოფლის ღვრა, მტკიცე ნებისყოფა და კიდევ ბევრი რამ სჭირდება.

ასე, რომ ბიზნესის კეთებას ცოდნა უნდა, ცოდნას კი სწავლა!

ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური ცვლილებების, თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობის კვალობაზე, ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია გახდეს მესაქუთრე, მეწარმე, ბიზნესმენი, კომერსანტი, მენეჯერი და ა.შ.

მოწინავე კაპიტალისტურ სახელმწიფოებში ფინანსური შემოსავლების ერთდერთ მნიშვნელოვან წყაროს მცირე და საშუალო ბიზნესი წარმოადგენს. მცირე ბიზნესის მასტიმულირებელი გარემოს ჩამოყალიბება, ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისა და მოსახლეობის სოციალური დაცვის პრობლემების გადაჭრის ნაყოფიერ შესაძლებლობებს იძლევა, რაც თავის მხრივ შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმებას რეალურ პერსპექტივებს უქმნის.

ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფოსათვის დასაქმების საკითხს განვიხილავთ, როგორც ეკონომიკური რეფორმების, მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესების ძირითად ორიენტირს. ამიტომაც, საზოგადოების დაბალშემოსავლიანი ფენების სოციალური დაცვის ღონისძიებებში, მნიშვნელოვან ადგილს იჭერს მცირე ბიზნესის განვითარება, მისი მყარი დამკვიდრება სახელმწიფოს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სამართლებრივ საფუძვლებზე, რომელიც შრომისუნარიანი მოსახლეობის შრომითი და სამეწარმეო ინციატივის განვითარების კვალობაზე, შემოსავლის ზრდის საიმედო გარანტია უნდა იქცეს.

სრულფასოვანი და სიცოცხლისუნარიანი ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების გარეშე წარმოუდგენელი იქნება ქვეყნის წინაშე მდგარი ნებისმიერი პრობლემის წარმატებით გადაწყვეტა.

დიდია მცირე საწარმოების როლი და ადგილი განვითარებულ საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში. ესაა სრულიად ახალი შრომითი ურთიერთობის სახე ადამიანებს შორის, ახალი ტიპის შრომითი კოლექტივი, რომელიც წარმოადგენს ახალი სამეურნეო საქმიანობის ჩამოყალიბების ერთ-ერთ ფაქტორს.

ჩვენთვის უაღრესად საგულისხმოა საზღვარგარეთული ქვეყნების მცირე ბიზნესისადმი სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერა და მათი მაღალკვალიფიციური კადრებით უზრუნველყოფის საკითხი.

მცირე ბიზნესი არა მართო განვითარებადი ქვეყნების საიმედო და მოსახერხებელ ეკონომიკური განვითარების ბერკეტს ქმნის, არამედ დიდ როლს ასრულებს მათ ცხოვრებაში. ამის საილუსტრაციოდ გამოდგება ის, რომ გერმანიაში მთელი სამრეწველო წარმოების 46 პროცენტი მოდის მცირე საწარმოზე, ინგლისში მესამედი, აშშ-სა და იაპონიაში ნახევარზე მეტი, ბელგიაში, ჰოლანდიისა და სკანდინავიის ქვეყნებში კი იგი 75-80 პროცენტს შეადგენს. საგულისხმოა, რომ მცირე საწარმოები უფრო მოქნილი და მობილურნი არიან, ადვილად და სწრაფად ახდენენ სიახლეების

დანერგვას. მინიმალური დანახარჯით მაქსიმუმს აღწევენ, მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმოებაში 2,5-ჯერ მეტია მეცნიერული კვლევის ეფექტურობა, ვიდრე მსხვილ საწარმოებში.

გასული წლის მონაცემებით საქართველოში მცირე ბიზნესით დაკავებული აღმოჩნდა საწარმოთა დაახლოებით 99 პროცენტი. ეროვნული მეურნეობის დარგების მიხედვით მცირე საწარმოების ფუნქციონირება დღეს ასეთია: ვაჭრობის სფეროში - 57 პროცენტი, მრეწველობის სფეროში - 14 პროცენტი, მშენებლობის სფეროში - 6 პროცენტი, ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სფეროში - 3-3 პროცენტი და ა.შ." (ო. ანდლულაძე, რ. კაკულია - „მცირე ბიზნესის განვითარება საქართველოს აგრარულ სფეროში“. ჟურნალი „კვალი“ №7-8 გვ. 20. 1999 წ.).

მცირე საწარმოებს ახასიათებთ მომხმარებელთა სიახლოვე, მათი მოთხოვნილებების ცოდნა. ისინი ძალზედ მოქნილნი და ინოვაციურნი არიან, სიახლეებზე ოპერატიულად რეაგირებენ, ფლობენ ბაზრის კონიუნქტურას, ზრდიან მომსახურების ხარისხსა და კულტურას. მთლიანობაში ისინი, შეიძლება ითქვას, ბევრ ქვეყანაში გაბატონებულ მდგომარეობას იჭერენ. დიდ საწარმოებთან დაუნდობელ კონკურენციულ ბრძოლაში აღწევენ წარმატებებს ნაწარმის ხარისხისა და სერვისის უპირატესი შექმნით, ხასიათდებიან მაღალი შრომის ნაყოფიერებით, პერსონალის სიმცირითა და პროდუქციის სიუხვით. საერთო აქტიუობა, ყირათიანობა და მომპირნეობა მათ მუშაობაში სანიშნავია. საინტერესოა, რომ მუშათა ღენადობა, მოცდენა, ავადმყოფობის მოტივით სამუშაოზე არ გამოცხადების შემთხვევები და სხვა მრავალი ნაკლოვანებები ასეთ საწარმოებებში იშვიათია.

უნდა აღინიშნოს, რომ მცირე და საშუალო საწარმოები მუდმივად მისწრაფვიან პრესტიჟისაკენ. ერთხელ მიღწეულ პოზიციას არ თმობენ. მთელი ძალისხმევით იცავენ.

ზოგადად სვამენ კითხვას, მათი წარმატების რა ჯადოსნური ფორმულა არსებობს? პასუხი შეიძლება ერთმნიშვნელოვანი იყოს, საქმიანობის ყოველ წვრილმანს ისინი უკეთესად და ხარისხიანად ასრულებენ, ასე, რომ, სიმარტივეა ის მნიშვნელოვანი ფენომენი, რომელიც განაპირობებს მათ მიღწევებს. თუ ჩავუღრმავდებით მცირე საწარმოთა მოღვაწეობის მრავალ ასპექტს, ადვილად დავრწმუნდებით, რომ ყველგან და ყველგან ცოტათი მაინც უკეთესები და მოწინავენი არიან.

ასეთი საწარმოების რიცხვი მსოფლიო მასშტაბით უამრავია. ზოგი მათგანის წილი სამომხმარებლო ბაზარზე საკმაოდ დიდია, მაგრამ ისინი ნაკლებად ცნობილი, ან სრულიად უცნობი არიან. ყველა ჩვენთაგანი უმეტესად, მათი ნაწარმითა და მომსახურებით გაარგებლობთ. ესენია: საკანცელარიო ნივთები, ფანქრები, ეტიკეტები, სათამაშო მოდელები, ლილეები, ჭანჭიკები, საშობაო და საღმრთაწაწული (მცენარეული) საჩუქრები, ტურისტული დანიშნულების ნაწარმი და ასე შემდეგ.

მცირე საწარმო „ვიურთმა“ ორმოცდაათიან წლებში დაიწყო ფუნქციონირება, როგორც ორი პირის საწარმო. ამჟამად კი იგი ჭანჭიკების და სხვა საკანცელარიო ნივთების უდიდესი მიმწოდებელია მსოფლიო ბაზარზე, მისი საქონლის წილი 80 პროცენტს აღწევს.

ფირმა „ჰაუნი“ მსოფლიო ბაზარზე თამბაქოს გადამამუშავებელი დანადგარების ერთადერთი მიმწოდებელია. მისი პროდუქციის წილი 90 პროცენტს შეადგენს. ფილტრიანი სიგარეტი ახლა ყველგან ამ ფირმის ტექნოლოგიით მზადდება.

ფირმა „ბაილირის“ მიერ შექმნილმა თევზის გადამამუშავებელმა მანქანამ ასევე

მსოფლიო ბაზრის 90 პროცენტი დაიპყრო. „გრაიტი“, თეატრალური ფარდებისა და სცენის მოწყობილობის დამზადებით, მსოფლიო ბაზრის 100 პროცენტთან პაექტს ფლობს, ხოლო ფირმა „თეთრას“ მესვეურთა მიერ, დეკორატიული თევზების საყვებით, მსოფლიო ბაზრის მომარაგება 50 პროცენტს აკარებს. ერთი შეხედვით მათ მიერ შექმნილი ნაწარმი მარტივი და „უმნიშვნელო“, მაგრამ დიდი მოგება მოაქვს.

წარმატებები, რასაც მცირე საწარმოთა დამფუძნებლები აღწევენ, ადამიანთა საღი აზროვნების შედეგია. ისინი მომხმარებელს ხელსაყრელ ფასებში საუკეთესო ხარისხის პროდუქციას სთავაზობენ. ამასთან სანდონი ხდებიან და მუდმივ კლიენტურას იძენენ.

მეწარმე, უწინარეს ყოვლისა, თვითკრიტიკული, ღიმილი და წინდახედული უნდა იყოს. ეცადოს, თუნდ წვრილმანის წარმოებაც კი, მცირედით მაინც გააუმჯობესოს კონკურენტებთან შედარებით. სხვათა გამოცდილებითა და მზა რეცეპტების ამარა, მათდამი უკრიტიკოდ მიდგომით შორს ვერ წავა.

მეწარმეობა ადვილი არ არის. იგი საჭიროებს მრავალმხრივ ცოდნას, კომერციულ აზროვნებას. ადამიანებისაგან მოითხოვს ინიციატივას, გამბედაობას, ორგანიზებულობას, კომპეტენტურობას და ასე შემდეგ, მეწარმეობა წარმოუდგენელია ძიების, მუდმივი განახლების, თანამედროვე სამერნეო საქმიანობის ინოვაციური მეთოდების შიდა და გარე კონიუნქტურის, მარკეტინგის ცოდნის გარეშე. თანამედროვე ეტაპზე ცოდნა, მაღალი კვალიფიკაცია ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი კაპიტალია.

სახელმწიფოსაგან მცირე ბიზნესისადმი ხელშეწყობა სამუშაო ადგილების ზრდისა და სიუხვის გარანტიაა. აქედან გამომდინარე, ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმები მიზნად ისახავს სოციალური ინფრასტრუქტურების რეაბილიტაციას მცირემასშტაბიანი ობიექტების აღდგენის გზით. მასში მოსახლეობის ფართო ფენების აქტიური ჩაბმა ნიშნავს, არა მარტო მცირემასშტაბიანი საწარმოების აღდგენის პროცესების დაჩქარებას მათი შემდგომი მოვლა-პატრონობისა და ექსპლოატაციის გაუმჯობესების გზით, არამედ ისეთი ძვირფასი თვისებების ფორმირებასაც, როგორებიცაა: მესაკუთრის გრძნობის ჩამოყალიბება, საკუთარი თავისადმი პასუხისმგებლობის ამაღლება, ცოდნისა და კვალიფიკაციის ზრდისადმი დაინტერესება, რაც დღესდღეობით ჩვენი საზოგადოების დიდი ნაწილისათვის დეფიციტია.

ჩვენში საწარმოების შექმნა და დაფუძნება ზოგჯერ ყოველგვარი თეორიული გაზარებისა და საფუძვლიანი ეკონომიკური დასაბუთების გარეშე წარმოებს. ამ ვაკუუმის შესავსებად დიდ დახმარებას გაგვიწევს საზღვარგარეთის საბაზრო ურთიერთობის კლასიკურ ქვეყნებში დაგროვილი მოწინავე გამოცდილების ადგილობრივ პირობებთან შეჯერება.

საქართველოში სამეწარმეო საქმიანობა, ბევრ საერთო თვისებებთან ერთად გარკვეული თავისებურებებითაც ხასიათდება. იგი დაფუძნებულია საქართველოს რესპუბლიკის მოქმედ კანონებზე, რომელთა ცოდნა სამეურნეო საქმიანობით დაინტერესებულ პირთათვის სასარგებლო და აუცილებელია.

მიუხედავად გარკვეული დაბრკოლებისა, მცირე ბიზნესი ქვეყანაში მაინც მტკიცედ იკიდებს ფეხს. მეწარმეობა რეალობად იქცა. მომავალში, ალბათ ეკონომიკური სიტუაციების გაუმჯობესებისა და სტაბილურობის კვალობაზე იგი კიდევ უფრო სწრაფი ტემპით განვითარდება. საზოგადოების გარკვეული ნაწილი მთელი ძალისხმევით ცდილობს მოაწიოს წარმოება, ხელი მოჰკიდოს კომერციულ საქმიანობას, გაუმჯობესოს

ცხოვრების პირობები. მაგრამ მარტოოდენ ერთუზიანებითა და სურვილებით სამეწარმეო საქმიანობის არათუ გამართვა, წამოწყებაც კი ძნელია, ამისათვის საჭიროა სათანადო ცოდნა, პროფესიონალიზმი და გამოცდილება.

დღევანდელი ადამიანების უმეტესობა, განსაკუთრებით ახალგაზრდობა დაბნეულია. მათი ძირითადი ფიქრის საგანია – რა გზას დაადგენ? რა საქმიანობას მიჰყონ ხელი? რით ირჩინონ თავი?... ეს საზრუნავი უპირველესად თავის გადარჩენის, შემდეგ კი ბევრი მნიშვნელოვანი პრობლემის გადაწყვეტას უკავშირდება. პირველ რიგში, იგი ადამიანებს საზოგადოებაში საკუთარი ადგილის პოვნის, პროფესიის სწორად არჩევის, ცხოვრებაში მომგებიანი პოზიციის დაქვრამი ეხმარება.

ახლა ყველა აღიარებს მცირე ბიზნესის დიდ შესაძლებლობას, მაგრამ წარმატებები თავისთავად რომ არ მოდის, ესეც ნათელია. არც ერთბაშად უნდა ველოდოთ მოგებას, რასაც ასე დახარბებული ვართ. სულწასულობასა და უცოდინარობას ხშირად ზიანის მეტი არაფერი მოაქვს.

ჩვენს დამწყებ ბიზნესმენებს უცებ გამდიდრება სურთ, ამიტომაც წარმატებით დაწყებულ საქმეს, თავიანთი უგერგელობით, ან ამბიციურობით თავს ველარ აბამენ. ასე მაგალითად, ერთ-ერთმა მათგანმა წარმატებით აიღო სტარტი, საქმე კარგად მისდოდა, შესანიშნავი ოფისი მოიწყო უახლესი კომპიუტერული ტექნიკით, ვიდეოთი, მოხილური ტელეფონებით, მაგრამ თავშეკეცვისა და განცხრომის ცდუნებამ შეიპყრო და მალე გაკოტრდა. კარგად დაწყებული საქმე ვალეობით დაამთავრა. მეორე შემთხვევაში ორი მეგობარი შეამხანავდა. სამ მუშასთან კონტრაქტი გააფორმეს, მაგრამ ცოტა ხანში ერთი გაექცათ, მეორე მეორე ორივეს უფროსობა სურდა და საქმეც არ გამოუვიდათ.

უტოვითიდან ახლად დაბრუნებული ერთი ნაცნობი ჰყვებოდა, თუ როგორ მუშაობენ იქ ბიზნესმენები. სასტუმროში, რომელშიც ჩვენი ანსამბლი იყო დაბინავებული, პატრონი ცოლ-შვილით დილით ხუთ საათზე მოდიოდა. საკუთარი მანქანით მოჰქონდათ პროდუქტები, მონდომებით შრომობდნენ, კერძებს ამზადებდნენ და უმაღლეს დონეზე მასპინძლობდნენ კლიენტურას.

ცნობილია, რომ განვითარებულ კაპიტალისტურ ქვეყნებში კი, ყოველწლიურად შექმნილი უამრავი მცირე საწარმოდან, ნახევარზე მეტი ვერ უძლებს კონკურენციას, ან თავიანთი ნებით წყვეტენ საქმიანობას.

ყოველი საქმე ორგანიზებული უნდა იყოს, როგორც ტექნოლოგიურად, ასევე სოციალურად და ფსიქოლოგიურად. ტექნოლოგია საქმის სპეციალიზაციას ახდენს. სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფაქტორი კი პრინციპულად ერთგვარია ბიზნესის ყველა სფეროში. ეს ის ფენომენია, რომელსაც შეუძლია ააყვავოს, ან ჩააგდოს ის საქმე, რომელიც ჩანაფიქრში კარგად გამოიყურება. სოციალურ-ფსიქოლოგიური ორგანიზაცია – ეს იმ ხალხის სისტემატური ურთიერთ შეთანხმებული მოქმედებაა, რომლებიც მოგების მიღებისა და იდეის რეალიზაციის მიზნით ჩართული არიან ერთიან პროცესში, რომლის ეფექტურობა დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად მოქნილად იქნება ურთიერთშეთანხმებული ტექნოლოგია და იმ ადამიანების ინდივიდუალური თვისებები, რომელთაც საქმე მოძრაობაში მოჰყავთ.

იდეის სიცოცხლისუნარიანობის წინასწარი, ყოველმხრივი შემოწმება უნდა ხორციელდებოდეს სხვადასხვა სპეციალისტების: ეკონომისტების, იურისტების, ფინანსისტების და სხვათა დახმარებით.

სხვადასხვა ვარიანტთა ანალიზი გვარწმუნებს, რომ წარმატებათა ძირითადი

საიდუმლო ზუსტ გაანგარიშებებსა და მკაცრ ორგანიზაციულ მუშაობაზეა დამყარებული. სამუშაოს ყველა უბანზე - სწრაფვა ხარისხისადმი, სხვანაირად კონკურენტუნარიანი ვერ იქნები, ბიზნესის სტრატეგია ის კი არაა - საზოგადოებას შესთავაზო, რაც გაგაჩნია და ადვილად ხელი მიგიწვდება, არამედ უნდა შეისწავლო რა სურს მას (მყიდველს) და მხოლოდ ამის შემდეგ შექმნა იგი და შესთავაზო. მომხმარებელი მას შეარჩევს არა მარტო ფასის მიხედვით, არამედ ხარისხისა და ფორმის მიხედვითაც.

დიდია ხელმძღვანელის როლი და მნიშვნელობა ეკონომიკურ და საფინანსო საკითხებში. მას ეკისრება პასუხისმგებლობა საკუთარი კომერციული საქმიანობის დამოუკიდებლად წარმართვის, კადრების შერჩევის, განაწილებისა და თანამოაზრეთა გუნდის შექმნის საქმეში. იგი უნდა ფლობდეს მრავალმხრივ ინფორმაციას. უნდა გააყეთოს მოსალოდნელი შედეგების პროგნოზი და არსებული ვითარების ანალიზი, მოემზადოს სერიოზული ცვლილებებისათვის.

საზღვარგარეთელი მეწარმე გაატარებს რა რეგისტრაციაში თავის ფირმას, კადრების შერჩევის საქმეს ფსიქოლოგებსა და სოციოლოგებს ანდომებს, რასაც სპეციალური საკონსულტაციო სამსახურები წარმართავენ. ჩვენთან ანალოგიური სამსახური ჯერჯერობით არაა საყოველთაო, ამიტომაც პერსპექტივაში მათი მსგავსი ჩამოყალიბება აუცილებელია. ისინი ტესტირების საშუალებით არჩევენ პროფილსა და შესაფერის ადამიანებს, ადგენენ როგორ შეესაბამებიან იმ საქმეს, რომელსაც უნდა ემსახურონ. ასეთი შერჩევა ობიექტური და პრინციპულია, რამდენადაც გამოირჩევა ნათესაობა, პოტენციონიზმი, სიმპათია - ანტიპათია და ასე შემდეგ.

თანამედროვე ბიზნესმენის ნებისმიერი გადაწყვეტილება, ყოველი მოქმედება, უწინარეს ყოვლისა, ეკონომიკური მიზანშეწონილობის რენტაბელობის თვალსაზრისით განიხილება. აქედან გამომდინარე ადამიანის შესაბამისი ცოდნით აღჭურვა საპიროა, როგორც დამწყები, ისევე ძველი მუშაკებისთვისაც. სამეურნეო-წარმოებითი პროცესების ეკონომიკური არსის გაგებისა და მისი ეფექტიანობისათვის მოსწავლეებს სასწავლებლებში უნდა შევასწავლოთ წარმოების ტექნიკურ-ეკონომიკური თავისებურებანი, მიეწოდოთ ძირითადი ცოდნა სამეწარმეო საქმიანობის ფორმირებისა და ფუნქციონირების შესახებ, გავაცნოთ სამართლებრივი და საკანონმდებლო აქტები, ამასთან გავათვითცნობიეროთ ისეთ დარგებში, როგორებიცაა: საბუღალტრო აღრიცხვა, სამეურნეო საქმიანობის ანალიზი, ნედლეულისა და რესურსების ეკონომიკური გამოყენება, პროდუქციის რეალიზაციის პროგნოზირება.

პროფესიული სასწავლებლების მოსწავლის მიერ ტექნიკური და სპეციალური საგნების შესწავლისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეოდეს ეკონომიკურ დისციპლინებთან კავშირს, რაც საშუალებას მისცემს მომავალ სპეციალისტს ადვილად გაერკვეს მეწარმეობისა და ბიზნესის სფეროში. მთავარია მათ გამოეუმუშაოთ დამოუკიდებელი მუშაობის ჩვევები, ცოდნისა და გამოცდილების ცხოვრებაში გამოყენების უნარი.

საგულისხმოა, რომ მომავალი სპეციალისტები სასწავლებლებში სწავლებას გადიან სასწავლო პროგრამებით, ხოლო მეორე მხრივ, ძნელია ივარაუდო, თუ რა სიძნელეებს წააწყდებიან რეალური პრაქტიკული საქმიანობის დროს, რამდენად გამოსაყენებელი იქნება მათთვის მიღებული ცოდნა, ამიტომაცაა, რომ ახლა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ სწავლების ისეთი ფორმებისა და მეთოდების შემუშავებას, რათა სასწავლებლის კურსადამთავრებულებს გააჩნდეთ ცოდნის ეფექტურად და

შემოქმედებითად გამოყენების, ცვლილებებისადმი ადაპტირების უნარი.

თუ პროფესიული განათლება ვერ შეძლებს უპასუხოს ბაზრის მოთხოვნას, მომავალში მოსალოდნელი იქნება პროფესიული კვალიფიკაციის საერთო დონის დაცემა, რის გამოც ეროვნული მეურნეობის დარგები შესაძლებელია აღმოჩნდნენ მაღალკვალიფიციურ სპეციალისტთა დეფიციტის წინაშე.

ეროვნული მეურნეობის ალორძინების პროგრამის შედგენისას მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ცალკე შემუშავდეს სამეურნეო საქმიანობაში ახალგაზრდობის ჩაბმის პროგრამა, რაც თავის მხრივ პროფესიულ სასწავლებლებთან მჭიდრო კონტაქტში უნდა გადაწედეს. ამ მხრივ საყურადღებოა საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილება: უფასო განათლება, დასაქმების შეღავათიანი პირობები, სოციალური დაცვის და დახმარების ქმედითი მექანიზმების არსებობა.

ქვეყანაში მიმდინარე რეფორმებს, მიღებულ კანონებსა და განკარგულებებს მატერიალურად და მორალურად თუ არ ექნება საფუძველი გამაგრებული, მათ ეფექტიურ განხორციელებასა და თვალსაჩინო წარმატებებზე ლაპარაკი უაზრობაა.

თანამედროვე ბიზნესმენს უნდა შეეძლოს ორიენტირება ქვეყანაში მიმდინარე მოვლენებსა და სოციალურ-ეკონომიკურ ვითარებაში, ერაკედეს საშინაო და საგარეო საბაზრო ურთიერთობებში, მაღალი პროფესიონალიზმით გამოავლინოს გარდაქმნის პროცესებისადმი მზადყოფნა. მნიშვნელოვანი ამოცანაა პროფესიულ სასწავლებელში შევარჩიოთ მათთვის თეორიული და პრაქტიკული სწავლების ეფექტური ფორმები. შევიძინოთ სამომხმარებლო ბაზარზე შექმნილი ვითარების ანალიზის, პროგნოზირების, სამოქმედო გეგმის დასახვის, ინფორმაციის კომპიუტერული დამუშავების, უცხო ენების ინტენსიური შესწავლის და ასე შემდეგ უნარ-ჩვევები.

სახელმწიფოს როლი ისაა, რომ შექმნას ყველასათვის თანაბარი სამართლებრივი პირობები საკუთარ შესაძლებლობათა სრულ გამოსავლენად. შრომითი ურთიერთობის რეგულირების სრულყოფის მიზნით აუცილობლად მიგვაჩნია რიგი საკანონმდებლო აქტების შემუშავება და მიღება. სახელდობრ, კანონი დაქირაავებული სამუშაო ძალის გამოყენების შესახებ, კანონი შრომითი სახელშეკრულებო ურთიერთობების შესახებ, კანონი მინიმალური ხელფასის შესახებ და ასე შემდეგ.

ეროვნულ ეკონომიკაში მცირე ბიზნესის დიდი მნიშვნელობისა და მისი შემდგომი განვითარების აუცილებლობიდან გამომდინარე, საქართველოს პარლამენტმა 1999 წლის 23 ივლისს მიიღო უმნიშვნელოვანესი კანონი „მცირე საწარმოთა მხარდაჭერის შესახებ“.

აგარაულ სფეროში ამ საკითხის განსაკუთრებულობისა და სპეციფიკურობის გამო მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კანონით განსაზღვრულ იქნას ფერმერული მეურნეობებისა და სერვისების სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკური და სამართლებრივი საფუძვლები. ამასთან კანონში ასახული უნდა იყოს ისეთი საგადასახადო შეღავათები, როგორიცაა: დამუკები ბიზნესმენებისათვის გადასახადის გარკვეული ვადით ნაწილობრივ, ან მთლიანად გაუქმება, მცირეშემოსავლიანი მიწებისა და საწარმოების გადასახადისაგან განთავისუფლება და სხვა.

ამ მიმართებით კანონპროექტში ჩამოყალიბებული აზრის შესაბამისად, უნდა შეიქმნას სახელმწიფო და ადგილობრივი პროგრამები. აქარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს ეკონომიკური რეფორმებისა და დარგთაშორისი ეკონომიკური კომისიისა და ავტონომიური რესპუბლიკის ეკონომიკის სამინისტროს მიერ შეიქმნა მცირე საწარმოთა განვითარებისა და ხელშეწყობის კომისია, რომელიც

მუშაობს მცირე ბიზნესის პერსპექტიული და პრიორიტეტული მიმართულების განსაზღვრისათვის. ტარდება მისი განვითარებისა და მხარდაჭერის ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბების ღონისძიებები, მიმდინარეობს მცირე ბიზნესში დასაქმებული სუბიექტების მეთოდური, საინფორმაციო და საინოვაციო პროგრამებით უზრუნველყოფა.

მთლიანად საქართველოში, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მცირე ბიზნესის განვითარება არასტაბილურად მიმდინარეობს. ამ მხრივ აქარის ავტონომიურ რესპუბლიკაშიც, გარკვეული ძვრების მიუხედავად მდგომარეობა არადაამაყოფილებელია, რის შესახებაც ითქვამს წინათ უზენაესი საბჭოს დარგობრივი კომისიის სხდომაზე.

აქარაში მცირე ბიზნესი ძირითადად წარმართება კომერციული საქმიანობის მიმართულებით. რეგიონში არსებული მცირე ბიზნესის ობიექტებიდან თითქმის 80 პროცენტი ყოფა-გაყოფითაა დაკავებული. რაც შეეხება სამეწარმეო საქმიანობას, მისი ხვედრითი წილი მცირეა, ნაწილობრივ ვითარდება მომსახურების სფერო. ყოველივე ეს იმის მიმანიშნებელია, რომ ჯერ კიდევ არაა განსაზღვრული მცირე ბიზნესის განვითარების პერსპექტიული და პრიორიტეტული მიმართულებები.

იმის გამო, რომ ავტონომიურ რესპუბლიკაში ჯერ კიდევ არაა შექმნილი მცირე ბიზნესის განვითარებისა და მხარდაჭერის ინფრასტრუქტურა, ფირმებისა და ინდივიდუალური მეწარმეების ობიექტების გარკვეულ ნაწილს შეწყვეტილი აქვთ ფუნქციონირება (ასე მაგალითად, ბათუმში 1752-დან 290-ს, 17 პროცენტს), სრულფასოვნად არაა ჩამოყალიბებული ასევე მცირე ბიზნესისათვის კადრების მომზადების, გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების სისტემა. არასაკმარისია ამ მხრივ სოციალური დაცვის, შრომისა და დასაქმების სამინისტროს მიერ გაწეული მუშაობა, რისი დასტურია ის, რომ ბათუმში ფირმებისა და ინდივიდუალური მეწარმეთა ობიექტებზე მომუშავე 3076 მუშაკიდან თითქმის 70 პროცენტს არ გააჩნია არათუ სპეციალური განათლება, არამედ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მუშაობის გამოცდილებაც კი.

აქედან გამომდინარე, სოციალური დაცვის, შრომისა და დასაქმების სამინისტრომ მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა მიაქციოს პროფესიული ორიენტაციის, კადრების მომზადებისა და გადამზადების ცენტრების როლის ამაღლებას.

ცალკე უნდა დავსძინოთ იმის შესახებაც, რომ ბიზნესის განვითარების მნიშვნელოვან პრობლემად გვჩანს საკანონმდებლო ბაზის არასრულფასოვნება. ბევრი კანონი ბუნდოვანია, ან ძალიან ზოგადი. უმჯობესია მეტი სიცხადის მიზნით კანონები უფრო დეტალიზებული იყოს.

მცირე ბიზნესის განვითარების სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის მიზნით უნდა მოხდეს მაკონტროლებელი ორგანოების კოორდინირება, საბუღალტრო საქმის წარმოების გამარტივება და საინვესტიციო გარემოს ფორმირება. ეს პროცესები უნდა დარეგულირდეს კანონებით: „დასაქმების შესახებ“, „გირავენობის შესახებ“, „საბაზო საქმიანობის შესახებ“, „ფასიანი ქაღალდების შესახებ“, „ლიცენზიების შესახებ“, ასევე „საგადასახადო კოდექსით“.

შიდა ბაზარზე მცირე ბიზნესის მხარდაჭერისათვის, აუცილებელია იმპორტულ პროდუქციასთან მიმართებაში უფრო კონკურენტუნარიანი საკუთარი პროდუქციის წარმოებისათვის შესაბამისი მექანიზმის შექმნა.

სამამულო ბიზნესის დაფინანსებაში საჭიროა შიდა ინვესტიციების როლის

ამაღლება და სტიმულირება. ასევე უნდა მოხდეს უცხოური ინვესტიორების დაინტერესება და მოზიდვა, მაგრამ ისინი არ უნდა იქნენ ჩაყენებული უპირატეს მდგომარეობაში.

ადგილობრივი, თუ უცხოური ინვესტიციებით შექმნილ საწარმოებში მკვიდრი მოსახლეობის 99 პროცენტია ჩაბმული. თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ საქართველოში კვალიფიციური მუშახელის შერჩევა საკმაოდ პრობლემურია. ქართველი მუშა-მოსამსახურეები არ გამოირჩევიან შრომის მაღალი ნაყოფიერებით. დაბალია მათი განათლებისა და კვალიფიკაციის დონეც. განათლების დონე მოიცოცხლებს საბჭოური მენტალიტეტის მქონე ხელმძღვანელ მუშაკებშიც, რომელთაც უჭირთ ახალი პირობებისადმი ადაპტირება.

მცირე მეწარმეებისათვის ხელშეწყობის მიზნით, ჩვენი აზრით აუცილებელია კარდინალური ცვლილებები განხორციელდეს საგადასახადო ორგანოების საქმიანობაშიც. ყოვლად გაუმართლებელია მეწარმეთა „გამოკერა“ განუზრახველ დარღვევებზე. რისი მიზეზია ის, რომ საგადასახადო ინსპექცია მის მიერ გამოშვებულ ინსტრუქციებში ცვლილებების შეტანის შესახებ ინფორმაციას მხოლოდ მაშინ აწვდის მეწარმეს, როდესაც შემოწმებაზე ეახლება.

წერილის დასასრულს უნდა აღვნიშნოთ, რომ სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებისათვის მიზანმიმართული პოლიტიკის გატარება იქნება დასაქმების აქტიური პოლიტიკის განხორციელების გარანტია. ამავე დროს, ის უზრუნველყოფს ეკონომიკურ სტაბილიზაციას, შიდა პროდუქციის წარმოების ზრდას, რის გარეშეც თავს ვერ დაეღწევთ ეკონომიკურ კრიზისს.

რეცენზია

ნუზუარ ზოსიძე

ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია (1892-1918)

ქართული საზოგადოება კარგად იცნობს პროფესორების ვახტანგ გურულისა და მერაბ ვაჩნაძის ნაშრომებს. შეიძლება ითქვას, რომ ამ გამოკვლევებმა გაამდიდრეს უახლესი ისტორიოგრაფია. ამ ბოლო დროს მათ გამოსცეს ისეთი ნაშრომები, რომლებიც ნაკლებად ცნობილი იყო მკითხველისათვის. არქივებში ხანგრძლივი მუშაობით ამ ავტორებმა სამუშეოზე გამოიტანეს ბურჟუაზი მოცული უახლესი ისტორიის ეპიზოდები.

ვ. გურულისა და მ. ვაჩნაძის მიერ ერთობლივად გამოცემულ წიგნებს ახლახან შეემატა კიდევ ერთი საინტერესო გამოკვლევა - "ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია (1892-1918 წ.წ.)". ეს საკმაოდ სოლიდური წიგნი ერთ-ერთი პირველი წარმატებული ცდაა პოლიტიკური პარტიების ისტორიის კვლევის თვალსაზრისით. საარქივო მასალების საფუძველიანი გამოკვებითა და ისტორიოგრაფიის მეშვეობით, მათ შესწავლეს ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია 1918 წლის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენამდე. საქართველოს უახლეს ისტორიაში ერთ-ერთი პირველთაგანი და ამასთანავე წინააღმდეგობით აღსავსე პარტიის ისტორიის შესწავლა არც თუ იოლი საქმეა, და ავტორთა სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მათ წარმატებით გაართვეს თავი დასახულ ამოცანას. სოციალ-დემოკრატიის ისტორიის შესწავლას ბევრი ავტორი შეეცადა, მაგრამ ისინი საუბრობდნენ მხოლოდ ცალკეულ ეპიზოდებზე, ან სულაც ამ პარტიის მოღვაწეობას განიხილავდნენ სხვადასხვა კუთხით (დადებითად, უფრო მეტად უარყოფითად), აქ კი დახატულია ობიექტური სურათი, ნაჩვენებია ქართული სოციალ-დემოკრატიული პარტიის განვითარების გზები, ახსნილია ის პირობები, რომელმაც ხელი შეუწყო პარტიას გადაქცეულიყო ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების წარმართველ ძალად და სათავეში მოქცეოდა ისტორიაში პირველად გამოცხადებულ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას. ავტორები არც კრიტიკას ერიდებიან, ამხელენ ქართული სოციალ-დემოკრატიების ნიჟარისტურ დამოკიდებულებას ეროვნული საკითხისადმი. სამართლიანია მათი შენიშვნა იმის შესახებ, რომ, "სოციალ-დემოკრატიის ისტორიის მეცნიერული შესწავლი გარეშე ვერ დაიწერება საქართველოს ახალი ისტორია".

ავტორები დამაჯერებლად აჩვენებენ იმ მიზეზებს, რამაც ხელი შეუწყო სოციალ-დემოკრატიის გამოჩენას პოლიტიკურ არენაზე. მათი აღნიშვნით, „სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრება საქართველოში გავრცელდა ევროპიდან ვარშავის გზით და რუსეთიდან. ეს დებულება მოითხოვს დაზუსტებას“. მაინც, რომელი გზით შემოვიდა ეს იდეა საქართველოში? აქ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ რუსული სოციალ-დემოკრატია, როგორც ასეთი არ არსებობდა, იქ სოციალისტური იდეები შემოვიდა ევროპიდან და მათ გავრცელებაში დიდი ღვაწლი მიუძღვოდა გიორგი პლехანოვს. რუსეთში ამ იდეამ ნოყიერი ნიადაგი ნახა და ღრმად გაიდგა ფესვები.

საქართველოში სოციალისტური იდეები ევროპიდან არ შემოსულა, თუმცა ბევრი სოციალისტი განიცდიდა ევროპული სოციალიზმის გავლენას, რადგან ჩვენი ქვეყანა კოლონია იყო, ამიტომ ეს იდეები სწორედ მეტროპოლიიდან გავრცელდა. ამიტომაც იყო, რომ ქართული სოციალ-დემოკრატია გაერთიანდა რსდმპ-ში. მოხდა ისე, რომ სოციალ-დემოკრატია სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე აქტიურად ჩაება ქვეყნის ცხოვრებაში და თავისი თავი წარმოაჩინა. სწორედ ეს საფრთხე იგრძნო დიდმა ილია ქავჭავაძემ. აშკარა იყო, რომ სოციალისტური მოძღვრება ვერ შეეგუებოდა ქართულ ეროვნულ სხეულს და მას არ წაიყვანდა სწორი ეროვნული გზით - ასე ფიქრობდა ილია, ამიტომ სოციალ-დემოკრატებმა ილიაში დაინახეს მოწინააღმდეგე და მას დაუნდომელი ბრძოლა გამოუცხადეს.

აეტორები საინტერესოდ საუბრობენ სოციალ-დემოკრატიის იდეურ და ორგანიზაციულ გაერთიანებაზე, ზესტაფონის კონფერენციაზე, სადაც საფუძველი ჩაეყარა „მესამე დასის“ ორგანიზაციას. ასევე საყურადღებო მოსაზრებებია გამოთქმული „მესამე დასის“ მოღვაწეობის პირველ პერიოდზე, სოციალ-დემოკრატიული იდეოლოგიის დამკვიდრებაზე საქართველოში. აეტორები საინტერესოდ საუბრობენ სოციალ-დემოკრატების თვალსაჩინო წარმომადგენლების - ეგნატე ნინოშვილის, სილიბისტრო ჯიბლაძის, ნოე ჟორდანიას, ფილიპე მახარაძის შეხედულებებზე, მოღვაწეობასა და დამსახურებაზე. აქამდე ცნობილი იყო, რომ „მესამე დასელთა“ პირველი საპროგრამო გამოსვლა გააყეთა სილიბისტრო ჯიბლაძემ, ეგნატე ნინოშვილის დასაფლავებაზე. აეტორები ექვის თვლით უყურებენ ამ მოსაზრებას და სწორადაც აღნიშნავენ, რომ „შეცდომაა ს. ჯიბლაძის „მესამე დასის“ პირველი საპროგრამო გამოსვლის აეტორად გამოცხადება. „მესამე დასის“ პროგრამად უნდა მივიჩნიოთ არა ს. ჯიბლაძის სიტყვა, არამედ ნ. ჟორდანიას „ეკონომიური წარმატება და ეროვნება“. ჩვენ საესებით ვეთანხმებით აეტორთა ამ მოსაზრებას, რადგან ნოე ჟორდანიას ნამდვილად შეიძლება ჩაითვალოს სოციალ-დემოკრატიული მიმდინარეობის ერთ-ერთ პირველ შემოქმედად, იგი სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრების საფუძვლიანი მცოდნე იყო. მიუხედავად იმისა, რომ ჟორდანია რუსული სოციალ-დემოკრატიის მიმდევარი გახლდათ, მაინც განიცდიდა ევროპული სოციალისტური იდეების ზეგავლენას და ეს აშკარად გამოჩნდა მაშინ, როდესაც 1918 წელს იგი ხელისუფლებას მოექცა სათავეში.

ასევე საინტერესოაა დაწერილი ჩვენთან სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფებისა და წრეების აღმოცენების შესახებ, კარგადაა წარმოდგენილი რუსული სოციალ-დემოკრატიული იდეების შემოქრა და დამკვიდრება საქართველოში. რუსული სოციალისტური იდეების გავრცელებაში დიდი წვლილი მიუძღვით რუსეთიდან საქართველოში ჩამოსულ სოციალისტებს. მათ დაწოლას ვერ გაუძლეს ადგილობრივმა „მესამე დასელებმა“ და მთლიანად მოექცნენ რუსული სოციალისტური იდეების გავლენის ქვეშ. ამ მოვლენას იმანაც შეუწყო ხელი, რომ ქართული სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის ლიდერი ნოე ჟორდანია ხანგრძლივად იმყოფებოდა ემიგრაციაში. ამითაც უნდა აიხსნას ის, რომ ეროვნული საკითხი ჩვენმა სოციალ-დემოკრატებმა დღის წესრიგიდან ამოიღეს, თუმცა მასზე მთლიანად ხელი არ აუღიათ; ეს მოგვიანებით გამოჩნდა. ამ დროიდან იწყება ქართული სოციალ-დემოკრატიის იდეური ევოლუცია. საესებით მართალნი ბრძანდებიან აეტორები, როდესაც ამბობენ: „მათთვის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის შექმნა 1901 წელს მიანიშნებდა სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის დიდ აღმავლობას საქართველოში“. „რსდმპ კავკასიის კავშირის შექმნით, ფაქტობრივად დაიწყო

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების შერწყმა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიასთან".

სარეცენზიო ნაშრომში ბევრი საინტერესო საარქივო მასალა მოტანილი რსდმპ კავკასიის პირველი ყრილობის შესახებ, რომელსაც დიდი როლი ეკისრებოდა პარტიის მომავალი საქმიანობის თვალსაზრისით. საყოველთაოდ ცნობილია რსდმპ II ყრილობის დამსახურება სოციალისტური მიმდინარეობის შემდგომი განვითარების გზაზე. სწორედ აქ გაჩნდა სოციალისტურ მიმდინარეობაში ორი ფრთა - მენშევიზმი და ბოლშევიზმი. ავტორები მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობენ ამ ყრილობაზე ქართველთა მონაწილეობას. ისინი იყენებენ თბილისელი თოფურაძე, ბათუმელი ზურაბოვი და ნ. ეორდანიას. ყრილობის მუშაობაში ქართველი დელეგატები აქტიურობდნენ და ეს იგრძნობოდა ყოველი მნიშვნელოვანი საკითხის განხილვის დროს. სარეცენზიო ნაშრომში მეტად საინტერესოა წარმოდგენილი ქართული სოციალ-დემოკრატიის საქმიანობა რსდმპ II ყრილობის შემდეგ. აქ იმდენი სიახლეა, რომ მისი ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს, აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ ამ ყრილობამ გამოაკეთა სოციალ-დემოკრატიის სახე. ის გზა და ხერხები, რომელიც დაისახა რსდმპ II ყრილობაზე, სოციალ-დემოკრატიის შემდგომი საქმიანობის უპირველესი ქვაკუთხედი გახდა. მეტად საყურადღებო ცნობებია მოტანილი 1904 წლის მოვლენების შესახებ, როდესაც ხელისუფლება მთელი ძალით გადავიდა სოციალისტების წინააღმდეგ ბრძოლაზე. დაიწყო რეპრესიები, ციხეები გაივსო პოლიტპატიმრებით. სოციალ-დემოკრატთა ერთი ნაწილი ემიგრაციაში წავიდა, ზოგი კი იატაკქვეშეთში გადავიდა და იქიდან დაიწყო მოღვაწეობა. ამ დროიდან იწყება ფრაქციული ბრძოლა სოციალ-დემოკრატიაში და აქაც ავტორებს მეცნიერულ ბრუნვაში შემოაქვთ ისეთი საარქივო მასალები, რომლებიც აქამდე უცნობი იყო ფართო საზოგადოებისათვის. სწორედ ამ დროს ყლიბდება კიდევ ერთი ქართული პარტია სოციალ-ფედერალისტებისა. ამ პარტიამ თავის სამოქმედო პროგრამად გაიხადა „საერთო ნიადაგის“ ეროვნული თეორია. ეს კი მიუღებელი აღმოჩნდა სოციალისტებისათვის და თუ რატომ ამის შესახებ წიგნში საინტერესოაა გადმოცემული.

ასევე საყურადღებოა მოსაზრებანი ქართული სოციალ-დემოკრატიის საქმიანობაზე 1905-1907 წლების რევოლუციაში. განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული რსდმპ III ყრილობის შესახებ. ამ ყრილობაზე გამოიკვეთა სოციალ-დემოკრატიის მიზნები და ამოცანები ამ რევოლუციაში. ავტორებმა ცალკე პარაგრაფად გამოყვეს ქართული სოციალ-დემოკრატია და ეროვნული საკითხი. სწორედ რომ ეროვნული საკითხი იყო აქილევსის ქუსლი მთელს სოციალისტურ მოძრაობაში. არც ერთ ეტაპზე სოციალ-დემოკრატია მყარად არ იდგა ეროვნულ ნიადაგზე. შეიძლება ესეც იყო მისი დამარცხების ერთ-ერთი მიზეზი. ამიტომაც იყო, რომ სოციალ-დემოკრატების ორივე ფრთამ ერთიანი ძალით შეუტია დიდ ილიასა და არჩილ ჭორჭაძეს, თუმცაღა მენშევიკების პოზიციები შედარებით შერბილებული იყო. აქედან გამომდინარე ვეთანხმებით ავტორთა მტკიცებას იმის შესახებ, რომ: „ქართული სოციალ-დემოკრატიის ორივე ფრაქციას მკვეთრად ურყოფითი პოზიცია ეკავათ საქართველოს ავტონომიის იდეის მიმართ, მიუღებლად მიაჩნდათ ილია ჭავჭავაძისა და არჩილ ჭორჭაძის ეროვნული პროგრამა“.

განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული რსდმპ IV და V ყრილობების მუშაობაზე. ქართული სოციალ-დემოკრატიის ავტორიტეტზე ისიც მეტყველებდა, რომ V ყრილობაზე დიდი რაოდენობით მონაწილეობდნენ ქართველი მენშევიკები.

საინტერესო მასალებია გამოქვეყნებული აგრეთვე ქართული სოციალ-დემოკრატიის საქმიანობაზე რსდმპ VI ყრილობაზე და მათ მოღვაწეობაზე რევოლუციის დაღმავლობის წლებში. ეს საკითხები ავტორებს ძირფესვიანად აქვთ შესწავლილი.

ნაშრომში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა ქართული სოციალ-დემოკრატიის მუშაობას 1907-1917 წლებში. ავტორებს საინტერესო შეხედულებები გააჩნიათ სოციალ-დემოკრატიების საქმიანობაზე პირველი მსოფლიო ომის დროს. ცნობილია, რომ ამ ომისადმი მათი დამოკიდებულება რადიკალური იყო. სწორად ამ დროს მათ მოღვაწეობაში მთავარი ადგილი დაიკავა საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხმა და ეს იყო ამ პარტიაში დიდი გარდატეხის დასაწყისი. თვით ის ფაქტი, რომ სოციალ-დემოკრატები უკვე აშკარად ლაპარაკობდნენ ეროვნული თვითმმართველობის შემოღებაზე, ეს ამ ორგანიზაციის დიდი გამარჯვება იყო. სწორედ ამ პერიოდში მოემზადნენ ისინი ბრძოლისათვის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღსადგენად. პირველი ნაბიჯები გადაიდგა 1917 წლის რუსეთის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, როდესაც სოციალ-დემოკრატების მიერ შექმნილმა სახელისუფლო ორგანომ-მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭომ ხელში აიღო ძალაუფლება. საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში დიდმნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა ინტერპარტიული საბჭოს მოწვევა, ხოლო რუსეთის 1917 წლის ოქტომბრის ბოლშევიკურმა გადატრიალებამ რადიკალურად შეცვალა ამიერკავკასიის პოლიტიკური ცხოვრების იერსახე.

შრომის ბოლო თავი სწორედ ამ მოვლენის განხილვას ეთმობა, რომელშიც მოცემულია პოლიტიკური სიტუაციის ანალიზი 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე. ნიშანდობლივია ისიც, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს სათავეებში სოციალ-დემოკრატია მოექცა. რამდენად კანონზომერი იყო ეს ფაქტი, მომავლის განსჯის თემას წარმოადგენს. ამ კუთხით ავტორთა მოსაზრებანი უდავოდ ყურადსაღებია საქართველოს უახლესი ისტორიის შემდგომი კვლევის პროცესში. ამ მიმართულებითაც იძლევა სტიმულს ეს საინტერესო ნაშრომი.

ნუბზარ მბელაძე, თამაზ ფუტყარაძე

ეთნიკური კონფლიქტები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში

ტოტალიტარული რეჟიმის კრიზისმა, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მოძრაობის აღმავლობამ აშკარად გამოკვეთა, „მომხმე რესპუბლიკებში“ დაგუბებულ-გაყუჩებული დიდი ტყვილეები. იგი უპირატესად ეროვნულ პრობლემემატიკას შეეხება. პოლიტიკური სტაბილურობის მოშლამ წინა პლანზე წამოსწია ეთნიკურობის ყველაზე რადიკალური გამოვლინება - ნაციონალიზმი. პოსტკომუნისტური სივრცის შლამ პოლიეთნიკურ რეგიონებში გააღვივა პრიმიტიული ნაციონალური სწრაფეები, სხვათა მიწების მითვისების ხარჯზე სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნების ჩამოყალიბების მცდელობა მოსაზღვრე ეთნოსოციალურ ორგანიზმში გაერთიანების პერსპექტივით. ეთნიკურობა გადაიქცა სეპარატიზმის სტიმულატორად. პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში ცალკეული ეთნიკური ჯგუფი ჩაიკეტა თავისთავში, ამოქმედდა საზოგადოების ტრადიციული მორდელის შესანარჩუნებელი ქცევის სტერეოტიპები, რამაც გააძლიერა ურთიერთგაუცხოების ტენდენცია. ხშირად, მსგავსი პროცესები პოლიეთნიკურ სასაზღვრო ზოლში ეთნოკომფლიქტების მიზეზად იქცევა ხოლმე.

აღნიშნულ საკითხს ეხება ახლახან გამოცემული წიგნი „კონფლიქტური სიტუაციები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში“ (თბ: 1998 წელი) ნაშრომი არის ლია მელიქიშვილის მიერ შემუშავებული პროგრამის - „ეთნიკური კონფლიქტების ადრეული გამოვლენა და ეთნიკური ჯგუფების სოციალური განწყობის განსაზღვრა პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში“ განხორციელება, პროექტი ძირითადად დაფინანსა ჯონ და ქეთრინ მაკარტურების“ ამერიკულმა ფონდმა, ხოლო ფონდმა „ლია საზოგადოება - საქართველო“-მ (ჯორჯ სოროსის ფონდი) დაფინანსა დაზვერვითი ექსპედიცია კახეთში. აღნიშნულმა ფონდებმა, როგორც ჩანს, გაითვალისწინეს საქართველოსა და, საერთოდ, კავკასიაში არსებული თვისობრივად ახალი ტიპის მოვლენები, რომლებიც ხშირად ეთნიკური პრობლემემატიკის იერს ატარებენ და კონკრეტული ქმედებით ხელი შეუწეეს საქართველოში უადრესად საჭირო კვლევა-ძიების გეგმაზომიერად განახლებას.

წიგნის პასუხისმგებელი რედაქტორია ლ. მელიქიშვილი, რედაქტორი მ. თუშიშვილი, ხოლო რეცენზენტებია გ. ნოდია და რ. კლიმაშვილი. მონოგრაფია შესრულებულია ავტორთა კოლექტივის (ლ. მელიქიშვილი, ნ. ჯაფახაძე, ს. ბაზია-ოქრაშვილი, გ. ჩიქოვანი, მ. ხარშილაძე, ლ. ხუციშვილი, ვ. შუბითიძე, ნ. ცინცაძე, ქ. ხუციშვილი, მ. ვარაზაშვილი, ი. კურცხალია) მიერ იგი შედგება 4 თავისა და 13 ნაკვეთისაგან.

პირველ თავში (4 ნაკვეთით) გაანალიზებულია კონფლიქტის, როგორც სოციალური მოვლენის არსი, მიზეზები და ფაქტორები წარმოდგენილია ამ საკითხთან დაკავშირებული შეხედულებები სამეცნიერო ლიტერატურაში. ავტორი ერთმანეთისაგან ანსხვავებს კონფლიქტსა და კონფლიქტურ სიტუაციას, კონფლიქტსა და დანაშაულს, კონფლიქტსა და დისპუტს. მკვლევარის აზრით, კონფლიქტი მრავალმხრივი სოციალური ფენომენია, რომლის მოქმედების არეალი ვიწრო პიროვნებათაშორისი ურთიერთობის

გარდა მოიცავს ოჯახს, გვარს, სოციალურ, დასახლებულ პუნქტს, სახელმწიფოს, ცივილიზაციებს. ავტორი განსაკუთრებით ხაზს უსვამს ეთნოტერიტორიულ კონფლიქტებს, რომლებიც ხშირად ტერიტორიულ-პოლიტიკურ ხასიათს იძენენ. პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში ყველა ადამიანს, განურჩევლად იმისა, იგი ეთნიკური უმრავლესობის თუ უმცირესობის წარმომადგენელია, უნდა გააჩნდეს თანაბარი უფლებები, მაგრამ ამავე დროს სახელმწიფოს წინაშე თანაბარი ვალდებულება-მოვალეობებიც უნდა ჰქონდეთ. სახელმწიფო მათ ერთნაირად უნდა იცავდეს, ყველა მოქალაქემ, რომელი ეთნიკური კუთვნილების წარმომადგენელიც არ უნდა იყოს. თავისი იდენტიფიკაცია მოქალაქეობას უნდა დაუკავშიროს. ეროვნულმა უმცირესობამ არ უნდა შეუქმნას საფრთხე რესპუბლიკის კონსტიტუციურ წყობას, სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას - აღნიშნულია ნაშრომში.

1989 წლის აღწერით საქართველოში ცხოვრობდა რამდენიმე ათეული ეროვნების წარმომადგენელი, მათ შორის არსებობდა ათამდე ისეთი კომფაქტური დასახლება, რომლებმაც დომინანტური ეთნოსის ტერიტორიაზე შექმნეს „ეთნოუმცირესობათა მიკროკუნძულები“. 1 თავის მესამე ნაკვეთში ამ საკითხზე ყურადღება განსაკუთრებითაა გამახვილებული. ასეთ დასახლებათაგან რამდენიმე მათგანი მოქცეულია საქართველოს სასაზღვრო ზოლში. მაგალითად, ჭავჭავთში სომხებით დასახლებული ტერიტორია ესაზღვრება სომხეთს, ქვემო ქართლში მცხოვრები აზერბაიჯანელები - აზერბაიჯანს, სამაჩაბლოს ოსები - ალანიის (ოსეთის) რესპუბლიკას, ტიბეტი - ჩინეთის რესპუბლიკა იჩქერიას, ხუნძები - დაღესტანს. ასეთ კუნძულებს ავტორი პირობითად ინოეთიკურ ტიპს უწოდებს და გულისტკივლით აღნიშნავს, რომ საქართველოს ოც რაიონში ქართველები ეროვნულ უმცირესობად არიან ქცეულნი. მოსული ეთნიკური ელემენტები ავიწროებენ მკვიდრ მოსახლეობას, ირრევა ადამიანის უფლებები, ქართველთა მიწაზე ზღბა ქართველების ასიმილაცია და გაუცხოება. ნაშრომში წარმოდგენილია საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში გამოვლენილი ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ ხასიათის ფართო შესაღარებელი მასალა, მოცემულია ჭავჭავთის ისტორიულ-გეოგრაფიული დახასიათება, თანმიმდევრულად მოწოდებულია პოლიტიკური და ეკონომიკური მწილებდობის ამსახველი მასალები და განხილულია სხვადასხვა ეთნიკური და კონფესიური ჭგუფების (სომხების, დუხობორების) რეგიონებში დასახლება-დამკვიდრების დროსა და პირობებთან დაკავშირებული საკითხები.

მეორე თავი (მესამე ნაკვეთი) ეხება ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორიცაა რელიგია პეტეროგენულ საზოგადოებაში, ეკონომიკური ტრადიციების რელიზაცია და გარდამავალ პერიოდში მასთან დაკავშირებული წინააღმდეგობები, დასახლების სტრუქტურა და მმართველობა ავტორის აზრით, რელიგია ეთნიკური თვითშეგნების სტრუქტურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი, შიდაეთნიკური კონსოლიდაციისა და ეთნოსთაშორისი დიფერენციაციის ფაქტორია. ჭავჭავთში მცხოვრები ეთნიკური ჭგუფები განსხვავებული კონფესიის წარმომადგენლები არიან. ასეთი ვითარება ქმნის საფუძველს იმისათვის, რომ კონფესიური კუთვნილება სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობის გამწვავებისას კონფლიქტის მიზეზი გახდეს. რეგიონში მცხოვრები სამივე ეთნიკური ჭგუფი (ქართველები, სომხები და დუხობორები) იცავს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფუნქციის მატარებელ წეს-ჩვეულებებს. თითოეულ მათგანს აქვს განსხვავებული სამეურნეო ტრადიციები, საქორწინო და სამგლოვიარო წესები, სასაფლაოები და სხვა. იშვიათია ბიეთნიკური ქორწინებანი, იგრძნობა ერთმანეთისაგან კულტურული იზოლაციის ტენდენცია.

ავტორის დასკვნით, ჯავახეთში კონფესია იქცა ეთნიკური იდენტურობის ძირითად ელემენტად. განსხვავებული კონფესიისა და ეთნიკური კუთვნილების ხალხებს აგრეთვე განსხვავებული ეკონომიკური სახე გააჩნია. აქედან გამომდინარე, ერთმანეთის შესახებ დროთა განმავლობაში მათ ჩამოუყალიბდათ რეალური შეხედულება. რუსები სომხებს თვლიან ვაჭრებად, სომხები კი რუსებს - მესაქონლეებად.

მესამე თავში (მესამე ნაკვეთი) ვ. შუბითიძის, ნ. ცინცაძისა და ნ. ჯავახიძის მიერ განხილულია ეთნიკურად ჰერულ რეგიონში მიგრანტთა ადაპტაციური პროცესები, იზოლირებული ეთნიკურ ჯგუფებისათვის დამახასიათებელი ნათესაობის სისტემა, ქალის ყოფითი ფუნქციები, საზოგადოებრივი როლი და სხვა საკითხები. კვლევის შედეგად გამოვლინდა ცალკეული ეთნიკური ჯგუფის ადაპტაციის უნარი გარემოსთან, თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებთან, გამოიკვეთა ეთნიკური ჯგუფების ურთიერთშეგუების შესაძლებელი ფორმები, რაც სათანადოდ აისახა განსახილველ მონოგრაფიაში.

ნაშრომში ადაპტაციური პროცესები შესწავლილია ეთნიკურ ეკოლოგიასთან, მოსახლეობის ადგილმონაცვლეობასა და დემოგრაფიული ხასიათის ეთნიკურ პროცესებთან კავშირში. ეთნიკური ეკოლოგიის კვლევის ობიექტად მიჩნეულია ეთნოსი, როგორც ადამიანთა სოციალური ერთობის მდგრადი ორგანიზმი. მიგრანტთა წარმატებული ადაპტაციისათვის ავტორი მიზანშეწონილად მიიჩნევს შემდეგი პრობლემების გადაჭრის აუცილებლობას: ა) ადგილობრივი ტრადიციული სამეურნეო ფორმების მიზანშეწონილობა, ბ) მიგრანტთა ტრადიციული ფორმების სამეურნეო ფორმების შეგუება ადგილობრივ გარემოსთან, გ) შრომისადმი დამოკიდებულების ხარისხი, დ) რელიგიური ფაქტორი, საველე მონაცემების საფუძველზე. ნაშრომში დაწვრილებითაა დახასიათებული ადაპტაციური პროცესების მიმდინარეობა სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფში, თითოეული მათგანის მიზანი, სურვილი და გარემოსადმი დამოკიდებულება. დუხობორები იბრძვიან მიწისათვის, რომელზეც ცხოვრობენ 150 წელია. მათ შექმნეს თავიანთი გარემო და მიწასაც თავისად თვლის. სომხებს სურს დაფუძნდეს დუხობორების მიერ კეთილმოწყობილ გარემოში, გაიუმჯობესოს ეკონომიკური მდგომარეობა. აჭარლების ჩასახლება კი მიეკუთვნება დროებითი მიგრაციის ფორმას და განისაზღვრება სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაჯანსაღების სურვილით. მათი გადაწყვეტილება ჩამოსახლების შესახებ მერყეობს: თუ კარგად მოეწყობა დარჩება, თუ არა - წავა. დუხობორი იტანს აბორიგენ, ჯავახ ქართველს, მაგრამ არაფერს უთმობს სომხს, როგორც ჩამოსახლებულს, აჭარელი ქართველი კი სომხებთან შედარებით დუხობორს ანიჭებს უპირატესობას, თუმცა ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემები გვაძლევს საფუძველს მკირეოდენი კორექტივი შევიტანოთ ავტორის ამ განზოგადებულ დასკვნაში. მსგავსი დამოკიდებულებები სხვადასხვა დასახლებულ პუნქტში არაერთგვაროვანია, სადაც იკვეთება აჭარლების შედარებით უპირატესი ლოიალური დამოკიდებულება სომხებთან. ხშირად, ურთიერთდამოკიდებულების ხასიათს განსაზღვრავს არა ზოგადი წარმოდგენები დუხობორებზე ან სომხებზე, მოსულებსა და მკვიდრთა შორის ისტორიულად ჩამოყალიბებული წინააღმდეგობანი და ტრადიციული სტერეოტიპები, „ჩვენ“ და „ისინი“-ს, „ჩვენი“-ს და „მათი“-ს მენტალიტეტი, არამედ დღევანდელი ფაქტობრივი მდგომარეობა, პირადი ურთიერთობებიც, თანაცხოვრებისა და თანაარსებობის გარდაუვალობის ცნობიერება და, აქედან გამომდინარე, თანაარსებობისათვის აუცილებელი პრიორიტეტული ნიშნების წინა პლანზე წამოწევა. სომხებისადმი

ფრთხილი დამოკიდებულება გარდა ისტორიულად ჩამოყალიბებული მიზეზებისა, ნაწილობრივ შეიძლება მოსაზღვრე სომხეთის რესპუბლიკის ფაქტორითაც იყოს განპირობებული. სომხეთს დღეს სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური მიზეზით მკაფიოდ არა აქვს განსაზღვრული სტრატეგიული კურსი კავკასიაში. კავკასიის სხვა რესპუბლიკებისა და სომხეთის კურსი პრიორიტეტულ სფეროებში ყოველთვის არ ემთხვევა ერთმანეთს და რესპუბლიკას კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთის ზოგიერთ ქვეყანასთან აშკარად გამოხატული „კონფრანტაციული“ დამოკიდებულება აქვს. ამდენად, ვფიქრობთ, სომხური დიასპორა რეალურად შესაძლებელ საფრთხედ აღიქმება. ამიტომ აღნიშნავს ავტორი, რომ სომხების კონფრანტაციის ქართველებთან და დუხობორებთან განაპირობებს არა მარტო ეკონომიკური და კონფესიური, არამედ წმინდა პოლიტიკური მიზეზები. კერძოდ, რეგიონის ერთპიროვნული ფლობის პრეტენზია, სომხთა მხრიდან ტერიტორიების დემოგრაფიული ათვისების მცდელობა. ასეთ ვითარებაში გადამწყვეტი სიტუა ეყუთვნის სახელმწიფოს. სახელმწიფომ უნდა განამტკიცოს თავისი იურისდიქცია, გამოიყნოს იძულების სოციალური იარაღი, შემოიღოს საქმის წარმოება სახელმწიფო ენაზე, გადახდის ერთადერთ საშუალებად დააკანონოს ლარი, მკაცრად გააკონტროლოს მოქალაქეობის და მასთან დაკავშირებული უფლება-მოვალეობების საკითხები.

იზოლირებულ ეთნიკურ ჯგუფებში ეხება რა ნათესაობის როლის საკითხებს, არსებული და მოპოვებული მონაცემების საფუძველზე ავტორი აკეთებს დასკვნას იმის შესახებ, რომ პოლიეთნიკურ ჯგუფებში ნათესაობის ფაქტორმა ვერ შეძლო დეტერმინატორის ფუნქციის შესრულება დუხობორების, ქართველებისა და სომხების დაპირისპირებული სიტუაციის განსამუხტავად. პირიქით, ნათესაობა გვევლინება ტერმინატორად წინასაკომფლიქტო სიტუაციაში, რაც შეეხება ქალს, ავტორის აზრით, პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში ტრადიციული ინსტიტუტების მოხერხებული გამოყენებით მას შეუძლია ნაწილობრივ დაარეგულიროს და მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს კონფლიქტების თავიდან აცილებაში.

მეოთხე თავი (შესამე ნაკვეთი - ავტორები მ. ხარშილაძე, ი. კურცხალია, ნ. ჯავახიძე) ეხება ეთნიკური ჯგუფების ურთიერთობების ფსიქოლოგიური კანონზომიერებების, სოციალურ-ფსიქოლოგიური ასპექტების, კონფლიქტურ სიტუაციაში ეროვნული ღირებულებების ფუნქციისა და მნიშვნელობის საკითხების შესწავლას. მოსახლეობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ანალიზის საფუძველზე ნაშრომში გატარებულია აზრი, რომ რეგიონის ეთნიკური ჯგუფები თვისობრივად განსხვავდებიან იერარქიულად, ჯგუფში გაერთიანებული ინდივიდების მდგომარეობით და აქტივობის ხასიათით. ეთნიკური ჯგუფების სიტუაციები ნაშრომში შემდგენიარადა წარმოდგენილი: მძიმე სოციალური და ბუნებრივი გარემო, ერთმანეთის მიმართ უარყოფითი სტერეოტიპების მქონე ეთნიკური ჯგუფების თანაარსებობა, სუსტი სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები და ინფორმაციული ვაკუუმი. სიტუაციის აღქმა ჯგუფების შეფასებაში ასე გამოიყურება: უსამართლობა, საკუთარი თავის მსხვერპლად მოაზრება განცდილ სიბრტყეზე, ადამიანის და ეროვნული უფლებების უგულვებელყოფა. სიტუაციის გააზრება კი ასეთია: კონფლიქტური სიტუაცია - ფარული კონფლიქტი.

არსებული მდგომარეობის დასაარეგულირებლად ავტორის მიზანშეწონილად მიაჩნია გეგმაზომიერი, პოლიტიკურად გააზრებული, ეკონომიკურად დასაბუთებული მოქალაქეობაზე და არა ეროვნულობაზე დაფუძნებული პოლიტიკის გატარება, რაც მოითხოვს სასაზღვრო ზონების პოლიეთნიკური რაიონებისათვის განსაკუთრებული

პროგრამის შექმნას. ავტორი დარწმუნებულია, რომ სწორი სახელმწიფოებრივი პოლიტიკის გატარება განმუხტავს კონფლიქტურ სიტუაციას.

ასეთია სარეცენზიო ნაშრომის მოკლე შინაარსობრივი მხარე, დადებითი ასპექტები და მეცნიერული ღირებულება. სასურველი იქნებოდა ნაშრომში წარმოდგენილი ყოფილიყო შესაძარებელი მასალა საქართველოს სასაზღვრო ზონის სხვა პოლიეთნიკური რეგიონებიდან.

საერთოდ, ცალკეული შენიშვნა, რომლებიც მკითხველს აღნიშნული ფუნდამენტური გამოცემისადმი უნდობა, ოდნავადაც ვერ ამცირებს მის ღირებულებას. „კონფლიქტური სიტუაციები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში“ სერიოზული მეცნიერული მონოგრაფია, მკაფიოდ სტრუქტურირებული და გასაგებად დაწერილი წიგნია. მასში პრინციპული პოზიციებიდანაა დანახული და გააზრებული პოლიეთნიკური რაიონების წინაშე მდგომი პრობლემები, კონფლიქტური სიტუაციის წინაპირობანი და დასმულია მისი განმუხტვის სახელმწიფოებრივი პროგრამის შემუშავების აუცილებლობის საკითხი. ამასთანავე უნდა ითქვას, რომ შესავსებ ვაკუუმად რჩება სხვა პოლიეთნიკური რაიონების შესახებ მეცნიერული კვლევა-ძიების გაგრძელება.

გამოცემულ ნაშრომს აქვს უდიდესი თეორიული და პრაქტიკულ-გამოყენებითი მნიშვნელობა. მასში წარმოდგენილი დასკვნები არსებითად მეცნიერული რეკომენდაციებია სახელმწიფო სტრუქტურებისათვის შესაბამისი პროგრამის შემუშავებისა და ცხოვრებაში გატარებისათვის, რადგან კონფლიქტური სიტუაციები საქართველოში ჯერ კიდევ არ არის განმუხტული. პოლიეთნიკური რაიონებში კი ელის კარგად გააზრებულ მეცნიერულ პროგრამას სოციალურ-ეკონომიკური და ეთნოპოლიტიკური პრობლემების გადასაჭრელად. აღნიშნულ მონოგრაფიაში ავტორები ემყარებიან მდიდარ თეორიულ ლიტერატურას, სხვადასხვა წყაროებს, საფუძვლიან ლოგიკურ მსჯელობას.

ჩვენი საზოგადოება არაა განებივრებული მსგავსი ნაშრომების გამოქვეყნებით. მონოგრაფიის სახით მკითხველს შესაძლებლობა ეძლევა კონფლიქტების თეორიათა შუქზე ტრადიციულ-ყოფითი კულტურის საკითხებთან კავშირში გაიცნობიეროს პოლიეთნიკური სასაზღვრო რაიონების წინასაკონფლიქტო და კონფლიქტური სიტუაციები, გაიაზროს და განსაჯოს იქ არსებული პრობლემები.

ნაშრომში „კონფლიქტური სიტუაციები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში“ კარგი საბუჯარია არა მარტო ისტორიკოსებისა და ეთნოლოგებისათვის, არამედ პოლიტიკოსებისათვის, სახელმწიფოებრივ პროგრამებზე მომუშავე პირებისათვის (კონფლიქტები, ეთნიკური პროცესები, დემოგრაფიული პრობლემები და სხვა) საპარლამენტო კომისიებისათვის და, საერთოდ, ეროვნული პრობლემებით დაინტერესებული ნებისმიერი მკითხველისათვის.

შინაარსი

„ლიტერატურული აჭარა“, №4
2000 წელი

პოეზია. პროზა

1. ფრიდონ ხალვაში – ლექსები	3
2. გენრიეტა ქუთათელაძე – ლექსები პროზად	7
3. რეზო თებიძე – ლექსები	11
4. შაქრო ჩიკვაძე – სვედის ოკეანე (მოთხრობა)	16
5. ანზორ ლორთქიფანიძე – ლექსები	35
6. ლიკა ლომსაძე – ლექსები	38
7. ნარგიზა ბერიძე – მოთხრობები	40

თარგმანი

8. თეოფილ გოტიე, ალფრედ დე მიუსე, პოლ ველნერი, არტურ რემბო, ვიქტორ ჰიუგო – ფრანგულიდან თარგმნა ბაჩუკი ჩაბრაძემ	54
9. ლესია უკრაინკა – თარგმნა ნანა გვარიშვილმა	58

კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

10. იური ბიბილეიშვილი – ჯვრის სიმბოლიკა აჭარაში მოღვაწე მწერლების შემოქმედებაში (გაგრძელება)	59
11. რამაზ სურმანიძე – თედო სახოკია – მეცლევარი-ეთნოგრაფი	68
12. შოთა ზოიძე – მწერლის „მესამე თვალი“	81

ისტორია

13. ირაკლი ბარამიძე – ოსმალეთის მმართველობის ბოლოდროინდელი ბეგარა-გადასახადები სამხრეთ დასავლეთ-საქართველოში.	84
14. მანუჩარ ლორია – საქართველოში მცხოვრები ებრაელები	90
15. ოთარ გოგოლიშვილი – ახალი დოკუმენტები ი. სტალინის ბათუმში მოღვაწეობის შესახებ	97

წერილები

16. დომენტი კილაძე – დედაენის ზარები ქანდაკებაში	100
17. რეზო ნაკაშიძე – წარმატების ჯადოსნური ფორმულა	104

რესანეია

18. ნუზარ ზოსიძე – ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია	114
19. ნუზარ ბეგლაძე, თამაზ ფუტყარაძე – ეთნიკური კონფლიქტები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში	116

ინფორმაცია

თარიღი 0000

სერიალი ინფორმაცია

კომპიუტერული უზრუნველყოფა - გენადი კომხიძე

ოპერატორი - მანანა ჩაველეშვილი

კორექტორები - მარინე ბერიძე, ირმა ბერიძე

ინფორმაცია

გადაცა წარმოებას 24. 03. 2000.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 20, 04. 2000.

ქაღალდის ზომა 70X108 1/16.

პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 7,625.

საადრიცხო-საგამომცემლო თაბახი 15,25.

პირობითი საღებავგატარება 17,25.

შეკვეთის № 52.

ტირაჟი 300.

ინფორმაცია

ჟურნალი აიწყო, დაკაბადრდა და დაბეჭდა სააქციო საზოგადოება "სტამბა"-ში
დ. თავდადებულის ქ. №16

ინფორმაცია

სსრკ-ის	
მეცნიერებათა	
—“	— 200 —
№ 25	—

გპ 116/4

ინდექსი 78118